

Møteinnkalling

Nidaros bispedømmeråd 2024-2027

Møtedato: 09.12.2025 kl. 10:30

Møtested: Møterom 1 og 2 i 2. etg., Bispedømmekontoret i Erkebispegården

Arkivsak: 23/03696

Mulige forfall meldes snarest til Oda Holten, OD556@kirken.no.

, 02.12.2025

Jon Fredrik Skauge
Leder

Oda Holten
Sekretær

DEN NORSKE KIRKE

Nidaros bispedømmeråd 2024-2027

Møteinnkalling Nidaros bispedømmeråd 2024-2027

- Unntatt offentlighet

Møtedato: 09.12.2025 kl. 10:30

Møtested: Møterom 1 og 2 i 2. etg., Bispedømmekontoret i Erkebispegården

Arkivsak: 23/03696

Eventuelt forfall må meldes snarest på tlf 90979428 eller e-post OD556@kirken.no.
Vararepresentanter møter etter nærmere beskjed fra møtesekretær.

Åpningsord ved: Kjersti Ngozi Furuseth

Åpen post

SAKSLISTE

Godkjenning av innkalling og saksliste

50/25 23/03696-72 Saksliste Nidaros bispedømmeråd 09.12.2025

Godkjenning av protokoll

51/25 23/03696-69 Protokoll Nidaros bispedømmeråd 27.10.2025

Saker til behandling

52/25 25/02458-8 Tilsetting av prost i Namdal prosti - Unntatt etter offentlighetsloven Offl. § 25 første ledd
Saksordfører: Agnes Sofie Engen Gjeset

53/25 25/01939-3 Foreløpig budsjett Nidaros bispedømmeråd 2026
Saksordfører: Randi Sollie Denstad

54/25 25/02535-3 Strategi- og virksomhetsplaner for Nidaros bispedømme 2026-2029
Saksordfører: Magne M. Bergslid

55/25 25/00773-2 Samråd, utviklingssamtaler og dialogmøter 2026
Saksordfører: Kristine Otneim Setran

56/25 25/03350-1 Åpen kirke
Saksordfører: Jon Fredrik Skauge

57/25 25/03548-1 Tilskuddsordninger for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn – høringssvar

Saksordfører: Michael Jan Momyr

58/25	25/00999-8	Oppnevning av jury og utlysning av Nidarosen 2026
<i>Saksordfører: Bjørn Thomas Åhrén</i>
59/25	25/03317-2	Oppnevning til representantskapet for Kirkens Bymisjon
<i>Saksordfører: Grete Bækken Mollan</i>
60/25	25/03257-1	Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris - Oppnevning av nytt styre
<i>Saksordfører: Kjersti Ngozi Furuseth</i>
61/25	17/03791-67	Orientering om status for Nidaros Pilegrimsgård og pilegrimsmottak i Trondheim
<i>Saksordfører: Jon Fredrik Skauge</i>
62/25	23/03928-9	Valg av leder og nestleder i Nidaros bispedømmeråd for perioden 1.1.2026 til 31.12.2027
<i>Saksordfører: Herborg Finnset</i>

Orienteringssaker

63/25	24/03110-11	Orienterings- og referatsaker 09.12.2025
<i>Saksordfører: Jon Fredrik Skauge</i> |
|-------|-------------|---|

02.12.2025

Jon Fredrik Skauge
Leder

Oda Holten
møtesekretær

DEN NORSKE KIRKE

Nidaros bispedømmeråd 2024-2027

Møteprotokoll

Nidaros bispedømmeråd 2024-2027

Møtedato: 27.10.2025 kl. 10:00
Møtested: Møterom 1 og 2 i 2. etg., Bispedømmekontoret i Erkebispegården
Arkivsak: 23/03696

Til stede: Herborg Finnset
Jon Fredrik Skauge
Randi Sollie Denstad
Ingrid Meslo
Agnes Sofie Engen Gjeset
Kjersti Ngozi Furuseth
Magne Martinus Bergslid
Kristine Otneim Setran
Bjørn Thomas Åhrén
Grethe Bækken Mollan (deltok digitalt)

Møtende
varamedlemmer: Marit Vikan Sævareid

Forfall: Sofie Marcelie Hopshaug-Bakke

Andre: Steinar Skomedal, stiftsdirektør, alle saker
Aud Kristin S. Aasen, avdelingsleder, alle saker
Håkon D Olaussen, HR-leder, alle saker
Vigdis Aanderaa Aakre, rådgiver trosopplæring, sak 39-42.
Magne Vik Ravndal, kommunikasjonsrådgiver, sak 44.

Protokollfører: Oda Holten

SAKSLISTE	Side
Godkjenning av innkalling og saksliste	
39/25 Saksliste Nidaros bispedømmeråd 27.10.2025	3
Godkjenning av protokoll	
40/25 Protokoll Nidaros bispedømmeråd 02.09.2025	4
Saker til behandling	
41/25 Høringssvar - forslag til bestemmelser om samisk kirkeliv i kirkeordningen	5
42/25 Høringssvar - opprettelse av pite- og lulesamisk kategorialmenighet	7
43/25 Første gangs drøfting av mål og strategier	9
44/25 Svar på høring om kirkevalgeregler m.m	10
45/25 Retreat i Nidaros - temadrøfting og oppnevning til arbeidsgruppe	15
46/25 Høringssvar - Stokkfjellet vindkraftverk - reguleringsplanarbeid	17
47/25 Høringssvar - regler om den norske kirkes digitaliseringsutvalg og utvalg for informasjonssikkerhet og personvern (sikkerhetsutvalget)	20
48/25 Vedtak i Nidaros bispedømmeråd 27.10.2025 - støtter opprop om kirkemusikk	21
Orienteringssaker	
49/25 Orienterings- og referatsaker 27.10.2025	23
Referatsaker	
Tilsettingssaker	

Sted, 14.11.2025

Jon Fredrik Skauge
bispedømmerådsleder

Oda Holten
sekretær

Aktuelle innspill:

Bispedømmerådsleder Jon Fredrik Skauge innledet erfaringer fra Pride og regnbuemesse i Domen. Biskopen orienterte også om biskopenes unnskyldning til skeive på London pub med etterfølgende gudstjeneste i Oslo domkirke.

Godkjenning av innkalling og saksliste**39/25 Saksliste Nidaros bispedømmeråd 27.10.2025**

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	27.10.2025	39/25

Møtebehandling i Nidaros bispedømmeråd 27.10.2025:**Møtebehandling**

Ekstra sak om kirkemusikk settes på agendaen for i dag. Denne har fått saksnummer 48/25 i protokollen. Dermed har orienterings- og referatsaker fått nytt saksnummer som sak 49/25.

Votering**Nidaros bispedømmeråds vedtak**

Innkalling og saksliste godkjennes, med ekstra sak om kirkemusikk som har fått saksnummer 48/25, og dermed endring av saksnummer på orientering- og referatsaker til 49/25.

Godkjenning av protokoll**40/25 Protokoll Nidaros bispedømmeråd 02.09.2025**

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	27.10.2025	40/25

Møtebehandling i Nidaros bispedømmeråd 27.10.2025:**Møtebehandling****Votering****Nidaros bispedømmeråds vedtak**

Protokoll Nidaros bispedømmeråd 02.09.2025 er allerede godkjent digitalt.
Bispedømmerådet bekrefter at protokollen er godkjent.

Saker til behandling

41/25 Høringssvar - forslag til bestemmelser om samisk kirkeliv i kirkeordningen

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	27.10.2025	41/25

Forslag til vedtak

Nidaros bispedømmeråd vedtar høringssvar slik de er formulert i vedlagte Forslag til høringssvar, med de endringene som kom fram i møtet.

Møtebehandling i Nidaros bispedømmeråd 27.10.2025:

Møtebehandling

Det fremkom to endringer i møtet, dette gjør at punkt 3 nedenfor er endret i forhold til forslag til vedtak.

Votering

Enstemmig

Nidaros bispedømmeråds vedtak

Høringssvar fra Nidaros bispedømmeråd – forslag til bestemmelser om samisk kirkeliv i kirkeordningen

1. Høringsspørsmål: Bør følgende paragraf ta inn i kirkeordningen?

§ XX Samisk kirkeliv Samisk kirkeliv er en integrert og likeverdig del av Den norske kirke. Kirkelige organer skal legge til rette for at samisk språk, kultur og medvirkning i kirkedemokratiet sikres og utvikles i kirken.

Svar: Ja (avkrysningssvar)

2. Høringsspørsmål: Bør følgende paragraf ta inn i kirkeordningen?

§ 42 a. Språk Bokmål og nynorsk er likeverdige skriftspråk i kirkelige organer. For kirkelige organer som opptrer på vegne av rettssubjektet Den norske kirke, anvendes språkløvas regler om statsorgan for så vidt gjelder den administrative delen av virksomheten.

Samiske språk og norsk er likeverdige språk.

Enhver har rett til individuelle kirkelige tjenester på samisk i Den norske kirkes menigheter i språkutviklingskommuner og språkvitaliseringskommuner.

Svar: Ja (avkrysningssvar)

3. Høringsspørsmål: Har du/dere merknader til forslagene til paragrafer i kirkeordningen?

Svar: Nidaros bispedømmeråd har to merknader til den nye paragrafen om Samisk kirkeliv og to til endringene i § 42:

- En egen paragraf om samisk kirkeliv med overordnet karakter, må ha med, eller aller helst starte med «Samer er et urfolk i Norge.» (Jf. kommentar nedenfor og Språklova § 5)
- I forslaget står det «Kirkelige organer skal legge til rette for at samisk språk, kultur og medvirkning i kirkedemokratiet sikres og utvikles i kirken.» Det er flere samiske språk, tre av dem er offisielle språk i Norge. Derfor må det stå «samiske» om språk, altså flertallsform, slik: «Kirkelige organer skal legge til rette for at samiske språk,»
- Nidaros bispedømmeråd ønsker et forståelig og enkelt språk i Kirkeordningen. Vi ønsker især å påpeke en setning i § 42 der formuleringen ikke er god. Den samme formuleringen er også i det nye forslaget. Den setningen vi ønsker omformulert er: «.....anvendes språklovas regler om statsorgan for så vidt gjelder den administrative delen av virksomheten.»
- I Språklova § 5 («Samiske språk») heter det: «Samiske språk er urfolksspråk i Noreg. Samiske språk og norsk er likeverdige språk. Dei er jamstilte språk etter sameloven kapittel 3.» I høringsforslaget er det kun setningen om likeverdige språk som er tatt inn. Nidaros bispedømmeråd mener at i alle fall setningen om at samisk er et urfolksspråk også må med i Kirkeordningen. Om det ikke skal inn her, må det presiseres tydelig inn i den nye paragrafen under kapittel 6 «Andre bestemmelser», jf. merknaden ovenfor.

4. Høringsspørsmål: Har du/dere andre merknader høringen?

Svar: Nei

42/25 Høringssvar - opprettelse av pite- og lulesamisk kategorialmenighet

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	27.10.2025	42/25

Forslag til vedtak

Nidaros bispedømmeråd vedtar høringssvar slik de er formulert i vedlagte Forslag til høringssvar, med de endringene som kom fram i møtet.

Møtebehandling i Nidaros bispedømmeråd 27.10.2025:

Møtebehandling

Nidaros bispedømmeråd vedtar høringssvaret slik de er formulert i forslag til vedtak. Ingen endringer fremkom i møtet.

Votering

Nidaros bispedømmeråds vedtak

Nidaros bispedømmeråds vedtak

Høringssvar fra Nidaros bispedømmeråd – opprettelse av pite- og lulesamisk kategorialmenighet

1. Høringsspørsmål: Støtter du/dere opprettelse av en pite- og lulesamisk kategorialmenighet?

Svar: Ja (avkrysningssvar)

2. Høringsspørsmål: Hvilke behov kan en kategorialmenighet dekke?

Svar: En kategorialmenighet vil gi samer generelt, og lule- og pitesamer spesielt, en anerkjennelse som urfolk. Det lule- og pitesamiske folket er, som sørsamene, en minoritet i den samiske minoriteten som trenger å løftes fram. Det vil styrke samisk identitet, kultur, kirkeliv og språk å opprette en kategorialmenighet for disse to samiske folkene. Lulesamisk er et av de offisielle samiske språkene i Norge, men pitesamisk har ikke denne særstillingen. En egen kategorialmenighet vil bety mye for begge disse samiske språkene.

3. Høringsspørsmål: Kan disse behovene dekkes på andre måter enn ved å opprette en kategorialmenighet – i så fall hvordan?

Svar: Vår erfaring er at en kategorialmenighet (som Saemien Åålmege) gir en unik

mulighet til å tilrettelegge for samisk kirkeliv på tvers av geografiske sokn. Dette ser vi ingen annen mulighet for å oppnå.

4. Høringsspørsmål: Hvordan ser dere for dere samvirket mellom kategorialmenigheten og lokalmenigheten i lule- og pitesamisk språkområde?

Svar: I saksframlegget fra Kirkerådet pekes det på at især det lulesamiske miljøet er geografisk samlet på Hamarøy, og at det dermed vil være en konkurrent til det lokale menighetslivet. Vi ønsker å påpeke at ikke alle lulesamer bor på Hamarøy, det bor lulesamer også i andre sokn. For å samle alle lulesamer, er det viktig med en kategorialmenighet.

5. Høringsspørsmål: Har du/dere andre merknader til høringen?

Svar: Etter forsøk fra 2009, opprettet Kirkemøtet kategorialmenigheten Saemien Åålmege (Samisk menighet i sørsamisk område) i 2015. Erfaring fra disse årene, gjør at vi sterkt kan anbefale at det opprettes en pite- og lulesamisk kategorialmenighet. Det har vært god kontakt mellom Saemien Åålmege og Nidaros bispedømmeråd gjennom alle disse årene, og det har vært til gjensidig støtte, styrke og nytte. Det har styrket arbeidet med å gi plass til sørsamisk kultur og å innføre bruk av sørsamisk språk i gudstjenester og andre aktiviteter i alle menigheter i Nidaros bispedømme.

Språklig er ansatte på Nidaros bispedømmekontor helt avhengig av samarbeid med Saemien Åålmege, da ingen ansatte på bispedømmekontoret behersker sørsamisk. Nidaros biskop og bispedømmeråd har stått sammen med Saemien Åålmege i kontakt med sørsamer i Sverige og Härnösand stift, ved opprettelse av samisk alter i Nidarosdomen og Nidaros bispedømmeråd har bidratt med støtte og uttalelser under f.eks. Fosenaksjonen – for å nevne noe.

Nidaros bispedømmeråd støtter det som står i saksdokumentet fra Kirkerådet om at det bør være en parallell eller felles regulering av ordninger for gjennomføring av f.eks. valg og andre regler og ordninger for kategorialmenighetene. I den forbindelse anbefaler vi at Sør-Hålogaland bispedømmeråd blir arbeidsgiver for den nye kategorialmenigheten slik Nidaros bispedømmeråd er det for Saemien Åålmege. Denne lokale tilknytningen er viktig.

En liten korreksjon til saksframlegget fra Kirkerådet: Under overskriften «Økonomiske/administrative konsekvenser» står det at Saemien Åålmege har 3,5 årsverk. Det korrekte er 3,7 årsverk. Saemien Åålmege har 100% sørsameprest, 100% daglig leder (stillingen var opprinnelig 50%, men Nidaros bispedømmeråd har brukt egne midler til å øke stillingen til 100%), 100% diakonimedarbeider og 70% menighetspedagog (stillingen var 50%, men Nidaros bispedømmeråd har brukt trosopplæringsutjamningsmidler til å sikre 70%). I tillegg er det et stort ønske fra Saemien Åålmege om å få ansatt en sørsamisk kirkemusiker, men det har det til nå ikke vært økonomi til.

43/25 Første gangs drøfting av mål og strategier

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	27.10.2025	43/25

Forslag til vedtak

Bispedømmerådet ber stiftsdirektør om å følge opp de innspill som fremkom i samtalen i arbeidet med å legge frem virksomhetsplan og budsjett i møte 9.12.2025.

Møtebehandling i Nidaros bispedømmeråd 27.10.2025:

Møtebehandling

Administrasjonen noterte ulike innspill som kom frem i samtalen. Følgende er stikkord for hva som ble berørt i samtalen:

- Intern kommunikasjon i kirken, e-adresser til alle MR-medlemmer
- Rekruttering og ivaretagelse
- Følge opp Kirkemøtets satsinger
- Planverk over flere år
- Unge 18-30 er ofte studenter, unge 25-40 er ofte småbarnsforeldre
- Prostiet som samarbeidsområde
- Flytte stillinger og ressurser
- Nasjonaljubileet 2030, prosjektstilling?
- Utviklings- og dialogsamtaler i prostiene

Votering

Nidaros bispedømmeråds vedtak

Bispedømmerådet ber stiftsdirektør om å følge opp de innspill som fremkom i samtalen i arbeidet med å legge frem virksomhetsplan og budsjett i møte 9.12.2025

44/25 Svar på høring om kirkevalgregler m.m

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	27.10.2025	44/25

Forslag til vedtak

Møtebehandling i Nidaros bispedømmeråd 27.10.2025:

Møtebehandling

Nidaros bispedømmeråd vedtar høringssvaret slik det er formulert i forslag til vedtak. Til spørsmål 4 i høringssvaret ble det fremmet alternativ forslag. Forslaget falt mot 1 stemme.

Ingen endringer fremkom i møtet.

Votering

Nidaros bispedømmeråds vedtak

Høringssvar fra Nidaros bispedømmeråd om kirkevalgregler m.m

Nidaros bispedømmeråd støtter Kirkerådets intensjoner om forenklet regelverk og gjennomføring av Kirkevalg, og høringssvarene er i tråd med dette. Det er i tråd med vedtaket i Kirkemøtets sak 10/25 om å gjennomføre valget i hovedsak digitalt og å redusere ressursbruken betraktelig.

Her er rådets kommentarer til høringsnotat og konkrete svar på høringsspørsmål:

Digitalt valg og stemming ved oppmøte

- Spm 1: Har du/dere merknader til organiseringen av det digitale valget
Svar: Nei
- Spm 2: Støtter du/dere at kirkelig fellesråd får ansvar for å organisere stemming ved oppmøte?
Svar: Ja
Kommentar: Det er hensiktsmessig at fellesrådet organiserer stemningen, og det vil medføre en betydelig besparing. Å regulere tidspunkt (min. 2 timer i uka) og å fjerne kravet om to stemmemottakere vil bidra til en kraftig forenkling og ressursbesparelse.
- Spm 3: Kirkerådet foreslår å fastsette et felles krav om at det som minimum skal legges til rette for stemming ved oppmøte to timer i uken i stemmeperioden. Støtter du/dere dette?

Svar: Ja

Kommentar: Å regulere tidspunkt (min. 2 timer i uka) og også fjerne kravet om to stemmemottakere vil bidra til en kraftig forenkling og ressursbesparelse. Siden valget i hovedsak vil være digitalt, vil dette være forsvarlige tidsrammer.

- Spm 4: Kirkerådet foreslår i §8-1 at menighetsrådet får ansvar for å prøve stemmegivinger på papir (altså krysse av velgeren i manntallet). Støtter du/dere dette?

Svar: Nei

Kommentar: Å sende ut stemmene til hver menighet for separat manntalsprøving, vil være unødvendig ressursbruk. Det vil være besparende, både økonomisk og tidsmessig, at stemmene behandles samlet hos fellesrådene.

- Spm 5: Støtter du/dere at stemmesedlene på papir ved valg av Kirkemøtet og bispedømmeråd skal telles opp samlet for fellesrådsområdet?

Svar: Ja

Kommentar: Dette er både naturlig og ressursbesparende.

- Spm 6: Har du/dere merknader til organiseringen av stemming ved oppmøte

Svar: Nei

Andre endringer

- Spm 7: Støtter du/dere den foreslåtte brukene av begrepene valg av medlemmer til Kirkemøtet og bispedømmeråd, valg av prest og valg av ansatt?

Svar: Ja

Kommentar: Dette er i tråd med hovedintensjonen om å gjøre valget ytterligere forståelig for velgerne.

- Spm 8: Har du/dere andre forslag til begreper på valgene av Kirkemøtet og bispedømmeråd?

Svar: Nei

- Spm 9: Har du/dere andre merknader til forslagene til begreper på valgene av Kirkemøtet og bispedømmeråd?

Svar: Nei

- Spm 10: Støtter du/dere forslag til nye frister?

Svar: Ja

Kommentar: Når det er mulig å forskyve noen frister for listeforslag, vil dette gi rom for kvalitetssikring av nominasjonsarbeidet i forkant.

- Spm 11: Har du/dere merknader til forslag til nye frister?

Svar: Nei

- Spm 12: Kirkerådet foreslår at det ikke regelfestes at valgresultatet skal kunngjøres lokalt. Støtter du/dere dette?

Svar: Ja

Kommentar: Det er tilstrekkelig å regelfeste en nasjonal kunngjøring. Det er naturlig at valgresultat også kunngjøres lokalt; på nettsider, sosiale medier og i f.eks menighetsblad, men siden ressursene lokalt er så varierende, er det fornuftig å ikke regelfeste det.

- Spm 13: Har du/dere merknader til forslagene til regler om kunngjøringer?

Svar: Nei

- Spm 14: Støtter du/dere at internettvalgstyret skal bestå av ni medlemmer?
Svar: Ja
Kommentar: Det er naturlig at tallet økes noe for å bevare datasikkerhet og samtidig sørge for bred kirkepolitisk representasjon. Men i tråd med intensjon om mest mulig ressursbesparing, bør ikke styret være større enn dette
- Spm 14: Har du/dere andre merknader til forslag til kapittel 2 om valgorganer
Svar: Nei
Kommentar: Forslagene er gjennomgående fremmet for å forenkle prosesser. Rådet støtter dette.
- Spm 15: Har du/dere merknader til forslag til nytt kapittel 4 om nominasjon?
Svar: Nei
Kommentar: Igjen går intensjonen om å forenkle prosesser tydelig fram gjennom høringsforslaget. Det er en riktig vurdering at sekretærbistand fra bispedømmekontoret skal være til Nominasjonskomitéen og ikke til Nominasjonskomitéens liste.
- Spm 16: Har du/dere merknader til forslag til nytt kapittel 5 om listeforslag?
Svar: Nei
Kommentar: Forslagene forenkler prosesser og gjør reglene ytterligere like for de to valgene.
- Spm 17: Har du/dere merknader til forslag til bestemmelser om supplerende nominasjon?
Svar: Nei
Kommentar: Det er besparende å sette suppleringer nederst på menighetsrådsvalgslister. Og det er ikke naturlig å ha suppleringsvalg på Kirkemøte og bispedømmeråd når vi vil ha flere lister i valget.
- Spm 18: Kirkerådet foreslår i §15-5 at det også skal informeres om hva kandidatene på de ulike listene «vil arbeide for». Støtter du/dere dette?
Svar: Ja
Kommentar: Det er naturlig at velgerne får mulighet til å bli kjent med kandidatene, og det er fornuftig at denne formuleringen er lik for alle lister og kandidater.
- Spm 19: Har du/dere merknader til regler for protokollering og offentliggjøring av valgresultater?
Svar: Nei
Kommentar: Det er ikke nødvendig å sende valgmateriell til bispedømmerådene, det er tilstrekkelig at resultat registreres i DNKs sentrale system. Det er også fornuftig at opptellingen ikke offentliggjøres før papirstemmer er lagt til.
- Spm 20: Har du/dere merknader til forslag til forenklede regler for manntall?
Svar: Nei
Kommentar: Rådet støtter forenklingen av regelverk og prosesser som ligger i forslagene her.
- Spm 21: Har du/dere merknader til kapittel 14 og 15 om klager, beredskap og omvalg?
Svar: Nei
Kommentar: Det ligger både besparing, kvalitetssikring og likebehandling i at Kirkerådet blir klageinstans ved begge typer valg.

- Spm 22: Kirkerådet foreslår at reglene fastsetter at suppleringsvalg til menighetsråd skal skje i et menighetsmøte. Støtter du/dere dette?
Svar: Ja
Kommentar: Det er naturlig og enklest mulig at slike valg gjøres i menighetsmøte. Det trengs ikke noe ytterlig regelverk rundt dette.
- Spm 23: Har du/dere merknader til forslag til kapittel 16 om nytt valgoppgjør i perioden og suppleringsvalg?
Svar: Nei
- Spm 24: Har du/dere merknader til forslag til regler om valg i kategorialmenigheter?
Svar: Ja
Merknad: Rådet støtter intensjonen om mest mulig digitalt valg også ved valg til menighetsråd i Saemien Åålmege (SÅ) og sørsamisk representant i Nidaros bispedømmeråd, med følgende kommentarer:
 - Det har tidligere vist seg at flere benytter seg av poststemmer i valgene i SÅ, men med god informasjon på forhånd, kan det vise seg å være unødvendig. Det er også viktig å bevare sikkerhet og anonymitet. Hvis det blir svært få poststemmer, står dette i fare, det taler for å kun ha heldigitalt valg eller digitalt valg med oppmøte.
 - Det er helt avgjørende med god informasjon og opplæring av valgfunksjonærer, slik at SÅ-medlemmer blir godt ivaretatt over hele landet.
 - Det blir viktig å informere godt om at alle i kategorialmenigheten kan stemme på det stedet og på den måten de stemmer ved de øvrige valgene.
 - De tekniske systemene må også fange opp de som har stemmerett også ved kategorialmenighets-valg.

Endringer ved valg av prest og ansatt

- Spm 25: Kirkerådet foreslår at nominasjonskomiteene ved valg av prest og ansatt velges i felles møte for hele bispedømmet. Støtter du/dere dette?
Svar: Ja
Kommentar: Dette er ressursbesparende. Etter at digitale møter har blitt en naturlig del av arbeidshverdagen er det også enkelt å gjennomføre.
- Spm 26: Kirkerådet foreslår å fjerne unntaksordningen ved valg av nominasjonskomité ved valg av lek kirkelig tilsatt i dagens regler for valg av prest og lek kirkelig tilsatt. Støtter du/dere dette?
Svar: Ja
Kommentar: Dette forslaget vil forenkle regelverket. Det er vanskelig å se noen grunn til at det ikke kan gjennomføres et valg av nominasjonskomité i dagens digitale møtehverdag.

Endringer i kirkeordningen og andre regelverk

- Spm 27: Støtter du/dere endring av frist i kirkeordningen §9?
Svar: Ja
Kommentar: Endringen av frist fra «før valget kunngjøres» til «før fristen for å levere listeforslag» er tydeliggjørende og har få eller ingen konsekvenser.
- Spm 28: Har du/dere merknader til endringene i kirkeordningen og annet kirkelig regelverk?
Svar: Nei

- Spm 29: Har du/dere andre merknader til høringen?

Svar: Ja

Merknad: Det foreslås at kirkelig tilsatte ikke bør kunne velges til fellesrådet i det fellesrådsområdet de er ansatt.

Kommentar: I Nidaros bispedømme har det vært erfaringer med at når kirkelig ansatte som sitter i menighetsråd også blir medlemmer av fellesråd, skaper det krevende habilitetsutfordringer. Dette bør unngås, og regelverket bør være det samme som for bispedømmerådsansatte i valg av bispedømmeråd.

45/25 Retreat i Nidaros - temadrøfting og oppnevning til arbeidsgruppe

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	27.10.2025	45/25

Forslag til vedtak

- Nidaros bispedømmeråd takker arbeidsgruppen Retreat i Nidaros for arbeidet og innsatsen for å stimulere til og være en ressurs for arbeidet med kristen spiritualitet, retreat, pilegrimsarbeid og åndelig veiledning.
- Nidaros bispedømmeråd gjenoppnevner Børre Rindal, Elin Kyseth og Sveinung Enstad som medlemmer i perioden 2025-2028 og utnevner Gunn Ågot Leite og Solaug Trøan Ellefsen som nye medlemmer for samme periode. Pilegrimspresten i Nidaros (Ingrid Bolstad Künzendorf) er fast medlem i arbeidsgruppen.
- Nidaros bispedømmeråd ønsker fortsatt å støtte opp om Retreat i Nidaros sin virksomhet.

Møtebehandling i Nidaros bispedømmeråd 27.10.2025:

Møtebehandling

Det diskuteres om Elin Kyseth bør sitte i arbeidsgruppa når hun ikke bor i Nidaros lenger.

2026-2029: skrivefeil i oppnevningsperioden i forslag til vedtak.

Votering

Det ble fremmet forslag om at en skal bo i bispedømmet for å være medlem i arbeidsgruppen. Forslaget fikk 8 stemmer (3 imot) og ble vedtatt.

Nidaros bispedømmeråds vedtak

- Nidaros bispedømmeråd takker arbeidsgruppen Retreat i Nidaros for arbeidet og innsatsen for å stimulere til og være en ressurs for arbeidet med kristen spiritualitet, retreat, pilegrimsarbeid og åndelig veiledning.
- Nidaros bispedømmeråd gjenoppnevner Børre Rindal og Sveinung Enstad som medlemmer i perioden 2025-2028 og utnevner Gunn Ågot Leite og Solaug Trøan Ellefsen som nye medlemmer for samme periode. Pilegrimspresten i Nidaros (Ingrid Bolstad Künzendorf) er fast medlem i arbeidsgruppen.
- Nidaros bispedømmeråd ønsker fortsatt å støtte opp om Retreat i Nidaros sin virksomhet.

- Nidaros bispedømmeråd ber administrasjonen om å oppnevne en person til som fast medlem i arbeidsgruppen. Dette må være en person som er bosatt i Nidaros.

46/25 Høringssvar - Stokkfjellet vindkraftverk - reguleringsplanarbeid

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	27.10.2025	46/25

Forslag til vedtak

Nidaros bispedømmeråd takker for muligheten til å avgi høringssvar til reguleringsplanarbeidet for Stokkfjellet vindkraftverk og for å få utsatt frist til 28.10.25.

Bakgrunnen for Nidaros bispedømmeråds engasjement og innspill i saken er knyttet til at bispedømmerådet har nasjonalt ansvar for samisk menighet i sørsamisk område - Saemien Áálmege. Å ivareta samisk kirkeliv kan ikke skilles fra å det å også ivareta deres kultur, tradisjoner og livsgrunnlag inkludert reindriften. Bispedømmerådet er derfor opptatt av samiske interesser blir hørt og ivaretatt på en måte som gjør det mulig å drive tradisjonell reindrift også i sørsamiske områder.

Bispedømmerådet anerkjenner at vindkraftutbygging har mange positive samfunnsmessige konsekvenser knyttet til behovet for økt strømproduksjon og overgangen til et fornybart samfunn.

Som urfolk i Norge, har samisk identitet, språk og kultur et særskilt vern. Det innebærer at samiske levemåter, inkludert tradisjonell samisk reindrift, skal sikres for framtiden.

Stokkfjellet vindkraftverk har i dag negative konsekvenser for reindriften i området. Den utvidelse det nå søkes om, ble i forrige utbyggingsrunde tatt ut av planen som et kompenserende tiltak overfor reindriften. En utvidelse vil derfor ha ytterligere negative konsekvenser. Det er de samlede kumulative konsekvenser som særlig er bekymringsfulle. Det kan ikke være sann at en skrittvis utbygging blir godtatt fordi de negative konsekvensene er noe mindre ved hver skrittvis utbygging. Det er den samlede negative påvirkningen som må vurderes.

Utredningen viser at den eksisterende vindkraftutbyggingen har ført til endring av reinens bruk av området. Reinen trekker ut av reinbeitedistriktet, noe som gir økt konfliktnivå på grunn av ulovlig beiting. Dette medfører økt stressbelastning hos rein og økt arbeidsbelastning for reindriftsutøvere. Det betyr at ytterligere tiltak som får negative konsekvenser for reindrift bør en unngå.

Bispedømmerådet ser at det er foretatt en dialog med de gjeldene reinbeitedistriktene. Samtidig er det slik at deres vurderinger til den samlede innvirkning ikke tas til følge i forslaget til reguleringsplan. Vi ber derfor om at de skadereduserende tiltak som foreslås av de samiske interesser, vurderes på nytt, eksempelvis utvidelse av beitearealer som kompenserende tiltak.

Møtebehandling i Nidaros bispedømmeråd 27.10.2025:

Møtebehandling

Nidaros bispedømmeråd diskuterer vedrørende de skal uttale seg om denne saken, eller ikke. Og hva de skal svare. Det diskuteres om det skal gjøres endringer i vedtaket. Spørsmål om det skal voteres over endringer eller ikke.

Korrektur: Ta vekk ordet «deres» i andre avsnitt, erstattes med samisk. Ellers er foreslått vedtak vedtatt slik det står.

Votering

Votering over å la vedtaket stå som den står:
enstemmig vedtatt

Nidaros bispedømmeråds vedtak

Nidaros bispedømmeråd takker for muligheten til å avgi høringssvar til reguleringsplanarbeidet for Stokkfjellet vindkraftverk og for å få utsatt frist til 28.10.25.

Bakgrunnen for Nidaros bispedømmeråds engasjement og innspill i saken er knyttet til at bispedømmerådet har nasjonalt ansvar for samisk menighet i sørsamisk område - Saemien Áálmege. Å ivareta samisk kirkeliv kan ikke skilles fra å det å også ivareta samisk kultur, tradisjoner og livsgrunnlag inkludert reindriften. Bispedømmerådet er derfor opptatt av samiske interesser blir hørt og ivaretatt på en måte som gjør det mulig å drive tradisjonell reindrift også i sørsamiske områder.

Bispedømmerådet anerkjenner at vindkraftutbygging har mange positive samfunnsmessige konsekvenser knyttet til behovet for økt strømproduksjon og overgangen til et fornybart samfunn.

Som urfolk i Norge, har samisk identitet, språk og kultur et særskilt vern. Det innebærer at samiske levemåter, inkludert tradisjonell samisk reindrift, skal sikres for framtiden.

Stokkfjellet vindkraftverk har i dag negative konsekvenser for reindriften i området. Den utvidelse det nå søkes om, ble i forrige utbyggingsrunde tatt ut av planen som et kompenserende tiltak overfor reindriften. En utvidelse vil derfor ha ytterligere negative konsekvenser. Det er de samlede kumulative konsekvenser som særlig er bekymringsfulle. Det kan ikke være sann at en skrittvis utbygging blir godtatt fordi de negative konsekvensene er noe mindre ved hver skrittvis utbygging. Det er den samlede negative påvirkningen som må vurderes.

Utredningen viser at den eksisterende vindkraftutbyggingen har ført til endring av reinens bruk av området. Reinen trekker ut av reinbeitedistriktet, noe som gir økt konfliktnivå på grunn av ulovlig beiting. Dette medfører økt stressbelastning hos rein og økt arbeidsbelastning for reindriftsutøvere. Det betyr at ytterligere tiltak som får negative konsekvenser for reindrift bør en unngå.

Bispedømmerådet ser at det er foretatt en dialog med de gjeldene reinbeitedistriktene. Samtidig er det slik at deres vurderinger til den samlede innvirkning ikke tas til følge i forslaget til reguleringsplan. Vi ber derfor om at de skadereduserende tiltak som foreslås av de samiske interesser, vurderes på nytt, eksempelvis utvidelse av beitearealer som kompenserende tiltak.

47/25 Høringssvar - regler om den norske kirkes digitaliseringsutvalg og utvalg for informasjonssikkerhet og personvern (sikkerhetsutvalget)

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	27.10.2025	47/25

Forslag til vedtak

Nidaros bispedømmeråd slutter seg til regelverket som er foreslått fra Kirkerådet uten andre merknader enn de endringer som kommer frem i møtet, og ber stiftsdirektør besvare digitalt høringsskjema på bakgrunn av dette innen fristen 21. november 2025.

Møtebehandling i Nidaros bispedømmeråd 27.10.2025:

Møtebehandling

Ingen kommentarer. Ingen endringer fremkom i møtet.

Votering

Nidaros bispedømmeråds vedtak

Nidaros bispedømmeråd slutter seg til regelverket som er foreslått fra Kirkerådet uten merknader eller endringer, og ber stiftsdirektør besvare digitalt høringsskjema på bakgrunn av dette innen fristen 21. november 2025.

48/25 Vedtak i Nidaros bispedømmeråd 27.10.2025 - støtter opprop om kirkemusikk

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	27.10.2025	48/25

Møtebehandling i Nidaros bispedømmeråd 27.10.2025:

Møtebehandling

Denne saken ble lagt til sakslisten, som et resultat av at den ble meldt inn i starten av møtet. Kulturrådgiver Gunn Mogseth Skrove, bidro med innspill til ferdig tekst.

Votering

Nidaros bispedømmeråds vedtak

Støtter opprop om kirkemusikk-utdanning i Trondheim

Vedtak i Nidaros bispedømmeråd, 27. oktober 2025

Nidaros bispedømmeråd uttrykker sterk støtte til initiativet for å starte opp igjen kirkemusikkutdanningen ved NTNU i Trondheim.

Trondheim er Norges kirkehovedstad med Nidarosdomen som sentrum og et aktivt miljø av profesjonelle musikere, kor og fagmiljøer. Å ha en kirkemusikkutdanning i denne regionen er derfor både naturlig og nødvendig.

Utdanningen ved NTNU har bidratt til å utdanne generasjoner av organister og kantorer, har vært et fagmiljø som har satt varige spor i norsk kirke- og kulturliv, og har i mange tiår hatt avgjørende betydning for rekruttering av kirkemusikere både i Nidaros bispedømme og i hele Den norske kirke. Mange av studentene som har fått sin utdanning her kommer fra hele fylket og flere vender tilbake til sine lokalsamfunn, der de bidrar med verdifull kompetanse til kulturliv, korarbeid og musikkliv.

Uten en aktiv utdanning i Midt-Norge vil rekrutteringsutfordringene i regionen øke, og mange menigheter vil kunne stå uten kvalifiserte kirkemusikere. Dette vil ramme både gudstjenestelivet, korarbeidet, kirkens rolle som kulturbærer i lokalsamfunnene og det generelle musikk- og kulturfeltet lokalt. For mange kommuner er kirkemusikeren blant de få, og ofte den eneste, profesjonelle kultur- og musikkarbeideren. Det er derfor avgjørende at kirken fortsatt kan tilsette kvalifiserte kirkemusikere.

Nidaros bispedømmeråd mener at NTNU, med sitt historiske ansvar og sterke fagmiljø, må ta del i løsningen. En revitalisert kirkemusikkutdanning i Trondheim vil

styrke både universitetet, kirken og regionen – og sikre videreføring av en rik kirkemusikalsk tradisjon som har røtter tilbake til middelalderen. Nidaros bispedømmeråd vil samtidig takke Trondheim kommune for at øvingsorgelet i Olavskvartalet blir tatt vare på – en viktig ressurs som bør inngå i en framtidig utdanning. Vi oppfordrer NTNU, Kunnskapsdepartementet og Kirkerådet til å finne løsninger som gjør det mulig å gjenopprette utdanningen, i tett samarbeid med kirkelige aktører og kulturinstitusjonene i regionen.

Orienterings- og referatsaker**49/25 Orienterings- og referatsaker 27.10.2025**

Behandlet av	Møtedato	Saknr
1 Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	27.10.2025	49/25

Forslag til vedtak

De fremlagte sakene tas til orientering.

Møtebehandling i Nidaros bispedømmeråd 27.10.2025:**Møtebehandling**

Biskopen orienterte om Etterutdanningsdager for prester og om Bispemøtet i Oslo i uke 41.

Stiftsdirektør orienterte om:

- Statsbudsjettet for 2026 og foreslått bevilgning til Dnk og Nidaros bispedømme.
- Godtgjøring på kr 1000,- pr møte for rådets medlemmer som deltar i utvalg og arbeidsgrupper oppnevnt av bispedømmerådet. Reiseutgifter dekkes på vanlig måte.

Votering**Nidaros bispedømmeråds vedtak**

De fremlagte sakene tas til orientering.

Dette punktet på sakslisten er unntatt offentlighet.

DEN NORSKE KIRKE

Nidaros bispedømmeråd 2024-2027

Saksbehandler	Arkivkode	Arkivsak	Ugradert
Steinar Skomedal	110	25/01939-3	

Saksnummer	Råd/utvalg	Møtedato
53/25	Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	09.12.2025

Foreløpig budsjett Nidaros bispedømmeråd 2026

Saksordfører: Randi Sollie Denstad

Vedlegg:

290_Budsjettnotat 2026 frå FØ

2026 Budsjett - taloppstilling 290

Tilskudd - til stiftsdirektørene

Vedtatte Retningslinjer for tilskuddsforvaltning

Kopi av 202510 Driftsrapport u tilskot_290

Saksorientering

Bispedømmerådet har fått en foreløpig tildeling fra Kirkerådet på totalt kr 195 846 000 for 2026. Tildelingen er på nivå med inneværende år, justert med kommunal deflator på 3,5%. Tildelingen er gitt med forbehold om Stortingets endelige budsjettvedtak i desember 2025.

På grunn av noen endringer i måten tilskuddsmidler fordeles, er budsjettgruppe 2 redusert med kr 2 135 000. Fellesråd med vigslede medarbeidere vil få tilskuddsmidler direkte fra Kirkerådet. På bakgrunn av nedbemanningen i 2025 er tildeling drift redusert med kr 2 815 000 som svarer til nedtrekk av 3 årsverk.

Bispedømmerådets drift

Bispedømmerådet vil også i 2025 ha et mindreforbruk grunnet vakanser og sykemeldingsrefusjoner, se regnskapsrapport pr oktober 2025. Sannsynligvis vil det også være situasjonen i 2026 og fremover. Mindreforbruket er beregnet til om lag kr 5 mill ved inngangen til 2026. Denne situasjonen gir bispedømmerådet et handlingsrom til særlige satsinger i årene fremover. Viser til strategi- og virksomhetsplan for mer om dette. Det er grunn til minne om at Kirkerådet har satt en grense på størrelsen på akkumulerte mindreforbruk (midler på balansekonto) til 3% av årlig bevilgning som innebærer et beløp i underkant av 6 mill.

En ansvarlig forvaltning innebærer at det er rom for å bruke opp mot 1 mill årlig i 4-års perioden på prioriterte oppgaver utenom ordinær drift. Dette beløpet kan også økes noe om også driften i årene fremover viser mindreforbruk pga rekrutteringssituasjonen. En slik forvaltning vil øke risikoen noe knyttet til større sårbarhet om tilskuddene fremover skulle bli redusert betydelig.

Kirkemøtet har vedtatt å endre innretningen på budsjettgruppe 2, tilskudd til menigheter og fellesråd, fra en fast tilskuddsordning til kirkelige stillinger, til en mer aktivitetsbasert ordning. Kirkerådet har fastsatt at bispedømmerådene kan holde igjen 2% av tilskuddsmidlene til

strategiske satsinger og 1% av midlene til dekning av utgifter til fagsamlinger for fellesrådsansatte. Totalt vil dette utgjør kr 1 587 000 i 2026.

Vi er kjent med at den økonomiske situasjonen er krevende for mange fellesråd etter drøfting i Nidaros arbeidsgiverforum. Å få en melding i desember 2025 om et nedtrekk på 3% gjeldene fra 2026, kan være vanskelig å håndtere for flere fellesråd. Forslaget er derfor at vi utbetaler tilskuddsmidlene i 2026 på ordinær måte og forbereder fellesrådene på ordningen fra 2027. Det vil gjøre det lettere å ta nødvendige tilpasninger i løpet av 2026. Dette vil bety at bispedømmerådet får noe mindre muligheter for å spisse tildelingen til strategiske formål og til å dekke kostnader for fagsamlinger for fellesrådsansatte i 2026. Imidlertid er bispedømmet i den situasjon at vi kan bruke egne midler inn mot satsingsområdene.

Prestetjenesten

Budsjettet er i hovedsak en videreføring av driftsnivået fra 2025. Det legges ikke inn noen innsparingskrav til prestatjenesten, men pga den vanskelige rekrutteringssituasjonen, lar det seg ikke gjøre å få full dekning i alle stillinger. Det er denne situasjonen som gjør at det vil oppstå en innsparing, da alle stillinger er fullbudsjettet.

Det gjøres et stort arbeid fra både proster og HR-avdeling for å sikre så god bemanning som mulig. Det vil være rom for å lønne vikarer der det er behov. Kompetanse, etterutdanning, fagutvikling og retreat er prioriterte oppgaver. To prostier vil få ekstra midler til studietur i 2026.

Budsjettforslaget er drøftet i prostemøte (20.11) og i Kontaktmøte (27.11). Både prostemøtet og kontaktmøtet gir sin tilslutning til satsingsområdene unge voksne, Nasjonaljubileet 2030 og fortsette å styrke samledelse og samarbeid mellom menighetsråd, fellesråd og bispedømmeråd. De tillitsvalgte vektlegger rom for bruk av vikarmidler og andre insentiver for motivasjon og utholdenhet i prestatjenesten.

Forslag til vedtak

Nidaros bispedømmeråd vedtar foreløpig budsjett 2026 i tråd med vedlagte forslag.

Budsjettnotat frå Felles økonomieining (FØ)

For 290 – Nidaros bispedømmeråd – budsjett 2026

Samandrag

For 2026 har Nidaros fått tildeling på kr 195 846 000. Tildelinga er løns- og prisjustert med 3,5%. Framlagt budsjett er i balanse.

Den totale tildelinga på kr 195 846 000 er fordelt mellom drift og tilskot:

- Drift – budsjettgruppe 1: kr 139 008 000
- Tilskot – budsjettgruppe 2: kr 56 838 000

Tildelinga til drift er redusert med kr 2 815 000 grunna nedbemanning 2025.

Tildelinga til tilskot er redusert med kr 2 135 000 grunna ny ordning for tilskot til vigsla stillingar.

Nidaros har balansesaldo, totalt kr 4 233 000, fordelt på drift og tilskot

- Drift – budsjettgruppe 1: kr 2 936 000
- Tilskot – budsjettgruppe 2: kr 1 297 000

Driftsresultat 2025 viser pr oktober (04.11.) eit mindreforbruk på 2,5 millionar. Stiftsdirektør styrer mot eit mindreforbruk på +/- 2 millionar.

Innleiing – overordna tal for Den norske kyrkja

I forslaget til statsbudsjett 2026 er Den norske kyrkja gitt eit rammetilskot på kr 2 756 412 000. Det utgjer ein auke på 3,5% frå 2025. Målt mot anslag pris- og lønsvekst på 3,5% i 2026 for kommunesektoren, betyr det at rDnk kan oppretthalda realinntekta. I tillegg til rammetilskotet kjem tilskotet til Svalbard kyrkje frå Justisdepartementet på 6,5 mill kroner.

Endeleg statsbudsjett vil bli vedtatt av Stortinget i desember.

Budsjettekniske føresetnader:

Felles økonomieining har fastsatt budsjettekniske føresetnader som vert lagt til grunn i budsjettarbeidet 2026, dette er standarder på nasjonalt nivå.

- *Løn faste stillingar:*

Det vert fullbudsett med det antal årsverk bispedømet har, både for administrasjon og presteskap.

- For fast ansatte er det budsett med reell årsløn og stillingsprosent, med tillegg av feriepengar og arbeidsgjevaravgift.
- For vakante stillingar er det budsett med fastsatt årsløn etter stillingstype (prost, sokneprest, kapellan/prostiprest, rådgjevar), med tillegg av feriepengar og arbeidsgjevaravgift. Årslønssatsane i vakante stillingar er:
 - Sokneprest/spesialprest, kr 800 000
 - Kapellan/prostiprest, kr 700 000
- I vakante stillingar kan det vera tilsatt vikar, men så lenge det ikkje er ein fast tilsatt i stillinga vert det i budsettet kategorisert som vakant, men reell årsløn blir lagt inn når det er lengre vikariat.

- *Løn til vikarer:*

Dette vil vera stillingar som kjem i tillegg til full bemanning. For Nidaros gjeld følgjande:

- *Stiftspraksis (O3):* Nidaros vil få kandidater, men dei vil gå inn i vakante stillingar og vil dermed ikkje utløysa vikarbudsjett.
- *Sommarvikarer:* Vert vurdert som eit godt rekrutteringstiltak. Nidaros har lagt inn budsjett for 10 sommarvikarer i 5 veker. Budsjettet er lagt på koststad 2904100 Felelsutgifter prester, men rekneskapen kjem i prostiet dei blir plassert.

- *NAV-refusjonar (konto 5800 – 5860):*

Det er ikkje budsjetttert med NAV-refusjonar (Sjuka- og foreldrepengar). Historiske tal:

- Rekneskap 2022: kr 4 203 000
- Rekneskap 2023: kr 5 232 000
- Rekneskap 2024: kr 5 598 000
- Hittil i år, pr okt: kr 5 637 000

Arbeidsgjevarperioden er fortsatt 16 dagar. Maksgrænse for NAV-refusjonar er 6G.

Grunnbeløpet (G) er pr 01.05.25 kr 130 160 – 6 G utgjir då kr 783 600.

Felles økonomieining vil også gjera merksam på regelverk knytt til ansatte som er fylt 67 år. Dei får kun dekkja 2 måneder sjukepengerefusjon frå NAV, men har krav på 12 måneder løn. Arbeidsgjevar må vera merksam på denne risikofaktoren. Frå 2026 er aldersgrensa 72 år. Etter fylte 70 år har ikkje arbeidstakar sjukepengere rettigheter.

- *Innsparing:*

Innsparingskravet, kr 6 820 327, lagt på konto 5000 – Faste stillingar, koststad 4100 – Fellesutgifter prester, periodisert på 11 månader – ingen innsparing i juni.

- *Beredskap – konto 5006*

Nidaros har 7 beredskapsområder, det betyr at beredskapsområda ikkje eintydig følgjer prostigrenser. Pr oktober -25 har Nidaros eit meirforbruk på kr 325 000. Budsjett 2026 er auka opp i samsvar med status pr oktober, og lagt på prostinivå Denne posten vil bli vurdert på ny etter årsavslutningen. I beredskapsavtalen er det lagt inn regulering av satsene frå 01.10., det er lite tilfredsstillande sett frå økonomiståstad.

- *Tilleggs løn - Konto 50xx – Diverse tillegg:*

Dette er i det alt vesentlege tilleggsløn etter arbeidstidsavtale for prestane. Det faste tillegget er periodisert 1/12, høgtidstillegget er periodisert februar – august. Rekneskapen pr oktober viser mindreforbruk kr 665 000. Budsjett 2026 er redusert i samsvar med rekneskapen pr oktober. Her er det ein risiko at det kan liggja etterslep på variabel løn ansatte ikkje har sendt inn krav på. Tilsvarende som for beredskap vil denne posten bli vurdert når årsavslutninga ligg føre.

- *Lønsoppgjjer 2026:*

Det er satt av ein pott på 4% av lønsmassen, med tillegg av feriepengar og arbeidsgjevaravgift. I denne budsjettversjonen ligg alt på koststad 2904100, men i endeleg budsjett blir det lagt pr koststad og periodisert på desember. Når etterbetaling av lønsoppgjjeret finn stad legg FØ inn ny periodisering på lønspotten. I 2025 var avsatt pott 4,5% av lønsmassen. Avsatt pott gav dekning for reell kostnad på lønsoppgjjeret.

Budsjettering av løn og godtgjersler

I dialog med stiftsdirektør er det budsjettert med følgjande årsverk for Nidaros bispedøme:

Eining	Årsverk	Herav vakante årsverk	Herav eksterne avtaler
Samisk menighet	2,7	0	0
Bispedømekontoret	11	0	0
4210 - Nidaros domprosti	12	0	1
4220 - Trondheim prosti	27	3	0
4250 - Fosen	9	0	0
4260 - Orkdal	14,5	2	0
4270 - Gauldal	12	1	0
4280 - Stjørdal	10,8	0	0
4300 - Stiklestad	19	4,2	0
4310 - Namdal prosti	14,5	2,5	0
45xx - Spesialprestar	1	0	0,25
4510 - Pilegrimsprest	1	0	0
TOTALT	136,5	12,7	1,25 ekst fin

Ovannemnde nivå er reduksjon av administrasjonen og ei vidareføring av presteskapet.

Summen av vakante årsverk og forventa sjukepengerefusjon gjev handlingsrom for Nidaros.

Samarbeidsavtalen med Nidaros domkirke om ein 100% prestestilling vert vidareført.

Domprostiet har fått tilført ein ny stilling retta mot ungdom.

Sametinget dekker 25% av lønsmotnaden til prest for sørsamer. Formålet er produksjon av Sørsamisk kirkeblad, jfr 2901301 – 529.

Budsjettering av drifts- og reisekostnader

Husleige – konto 6300

Nidaros har ein husleigekontrakt som er regulert av konsumprisindeksen (KPI). I budsjettforslaget som no ligg føre er husleiga for 2026 regulert med 3,3%, det er same prosentsats som for 2025.

Tilskot til prostesekretær – konto 6797

Tilskotet er regulert i samsvar med avtalen.

Reiseutgifter – kontogruppe 71xx

Reisebudsjettet er auka opp dei siste åra, dette har samanheng med den generelle prisauken.

Rekneskapen pr oktober viser meirforbruk kr 446 000, men det kan vera kostnader som er budsjettert på konto 68xx, men er blitt bokført på konto 71xx. Konto 7192 – hotelutgifter viser pr oktober ein saldo på kr 550 000, konto 68xx viser mindreutgift kr 498 000.

Samisk menighet – trosopplæring – prosjekt 522

Samisk menighet sin aktivitet på trosopplæring skal i utgangspunktet bli finansiert frå tilskot frå gruppe 2, trosopplæringsmidler. For 2026 gjekk ikkje ønska budsjett i balanse mot tildelte trosopplæringsmidler. Differansen var kr 111 000. Konto 77xx – Annen kostnad er redusert med tilsvarende beløp. Samisk menighet, prosjekt 522, har imidlertid ein balansesaldo på kr 172 242. Ønska aktivitet for 2026 utover det som ligg i budsjett 2026 kan finansierast frå balansesaldo.

Delegering av budsjett

Stiftsdirektør har delegert budsjett til dei to avdelingsleiarane i Nidaros; avdelingsleiar kyrkjefag og avdelingsleiar HR og administrasjon, styrt på koststad.

Kvalitet på økonomirapporter

Kvaliteten på framtidige økonomirapporter er avhengig av rett kontering av rekneskap.

Budsjettansvarlege i Nidaros; stiftsdirektør, avdelingsleiar HR og administrasjon, og avdelingsleiar kyrkjefag, er ansvarlege for rett kontering i samsvar med vedteke budsjett.

Felles økonomieining forventar at vedteke budsjett vert lagt fram for samtlege tilsette i administrasjonen, slik det vert framtilt i dokumentet *Budsjett 2026_arbeidsdok*. Det sentrale er at alle som bestiller skal vera kjent med kva koststad, evt koststad og prosjekt som vert nytta i Nidaros.

Årsrekneskap 2025 vil vera avslutta innan 1.mars.

Første rapport frå FØ vil vera etter 1.tertial, altså vil rapport liggja føre ultimo mai. Det er ikkje til hinder for at stiftsdirektør når som helst kan etterspørja driftsrapport.

Felles økonomieining/ Bergen, 19.11.25

Solfrid Rong
Controller

290 - Nidaros bispedømme**Budsjett 2026 - gruppe 1 - drift**

19.11.25/SR

	Budsj 2024	R10-25	Budsj 2025	Budsjett 2026
31xx - Salgsinntekt avgiftsfri	-25,000	-31,859	-25,000	25,000
34xx - Tilskudd og gaveinntekter	-270,000	-575,881	-304,000	604,000
3xxx - Andre inntekter	0	-275,094	-21,000	21,000
Sum inntekter	-295,000	-882,834	-350,000	-650,000
46xx - Tilskudd menigheter og fellesråd	-515,600	-588,043	-758,000	785,000
Sum tilskudd mv	-639,000	-588,043	-758,000	-785,000
500x - Faste stillinger (inkl feriepengen - 5020)	95,197,718	74,328,853	102,701,337	104,876,934
5006 - Beredskap	1,536,915	1,695,470	1,715,048	2,046,458
50xx - Tilleggslønn, overtid mm	3,903,595	3,234,116	4,391,138	3,911,346
51xx - Midlertidige stillinger, honorarer	5,585,039	12,664,687	600,000	600,000
53xx - Annen oppgavepliktig godtgjørelse	515,194	476,762	573,385	577,326
540x - Arbeidsgiveravgift	13,368,301	10,386,238	13,386,864	14,155,911
58xx - Refusjon sykepenger, fødeselsenger	0	-5,637,121		-
599x - Refusjon lønnskostnader	-1,493,000	-568,375	-686,000	782,400
59xx - Andre personalkostn	383,400	280,351	382,600	180,000
Sum Lønn og godtgjørelser	118,997,162	96,860,981	123,064,372	125,565,575
63xx - Leie lokaler, strøm, renhold mm	2,266,000	2,483,244	2,343,000	2,409,000
64xx - Leie maskiner, inventar mm	75,000	125,909	75,000	75,000
65xx - Inventar, datautstyr, programvare mm	140,000	189,098	70,000	110,000
66xx - Vedlikehold bygninger og utstyr	0	1,784	0	-
67xx - Div honorar og flytting	200,000	315	200,000	200,000
6790 - Kjøp av andre fremmede tjenester	927,825	1,917,200	972,425	634,825
6797 - Administrativt hjelp proster	2,596,000	2,695,000	2,705,000	2,797,000
68xx - Kontorrekvisita, trykksaker, annonser	292,000	423,407	285,000	205,000
6860 - Møter, kurs og seminarer mm	2,053,612	1,318,204	2,476,000	2,568,000
69xx - Telefon, porto mv	10,000	38,843	10,000	10,000
Sum andre driftskostnader	8,560,437	9,193,004	9,136,425	9,008,825
71xx - Reiser	5,875,000	4,857,571	5,569,200	5,630,000
73xx - Reklamekostnad og representasjon	100,000	38,721	0	-
74xx - Medlemskontingent og gaver	12,000	33,524	12,600	12,600
77xx - Annen kostnad	276,000	3,273	370,400	226,000
Sum andre driftskostnader (reise, reklame, forsikring mm)	6,263,000	4,933,089	5,952,200	5,868,600
8xxx - Finansinntekter/kostnader	0	1,379	0	-
Sum Finanskostnader og overføringer	0	1,379	0	-
TOTALT	132,886,599	109,517,576	137,044,997	139,008,000
Tildeling gruppe 1 - drift			-137,045,000	139,008,000
Budsjett 2026 er i balanse			-3	-

Tilskudd gruppe 2

Utgangspunkt og rammer for tildeling av tilskuddsmidler fra bispedømmet til fellesrådene er veilederen som er vedtatt av Kirkerådet (se eget vedlegg)

Dernest gjelder en «fem-trinnsrakett»:

1. Hvis dere starter med en liste over hva dere utbetalte i tilskudd til hvert fellesråd i 2025, så har dere kontroll på tilskuddsnivået til det enkelte fellesråd.
2. Så utbetaler Kirkerådet lønnstilskudd direkte til fellesråd som har vigslede medarbeidere. 70-100.00 kr per medarbeider. Sammenlignet med 2025 blir det tilskudd + lønnstilskudd som utgjør tilskudd for 2026. Måten vi skaffer oversikt over vigslede stillinger er å innhente informasjon fra fellesrådene. Det har vært utredet om ansorg kunne brukes til dette. Dette viste seg imidlertid utfordrende, og ledermøtet har derfor besluttet at løsningen for 2026 vil være et eapply-skjema. Fellesrådene vil ha frist til 15. januar for å fylle ut skjema i eapply. Skjemaet produseres så raskt som mulig og formidles deretter til fellesrådene.

Lønnstilskuddet til hvert fellesråd skal sees i sammenheng med tilskuddet fra bispedømmerådet, og det skal også tas hensyn til antall lønnstilskudd i hvert bispedømme. Derfor vil ikke tilskuddet til det enkelte bispedømmeråd på budsjettgruppe 2 være endelig avklart før denne informasjonen er innhentet fra fellesrådene. Hvert bispedømmeråd får denne beskjed fra FØ i andre halvdel av januar.

3. Forslag til tildeling av midler til tilskudd gruppe 2 for 2026:

Fordeling 2026 - budsjettgrupper					
	hele 1000kr	Bud. gruppe 1 - drift	Bud. gruppe 2 - tilskudd	Bud. gruppe 3 - tilskudd andre	2026
110	Kirkerådet	627 078	33 380	37 592	698 050
		627 078	33 380	37 592	698 050
210	Oslo	179 257	76 964		256 221
220	Borg	152 816	68 404		221 220
230	Hamar	128 854	44 718		173 572
240	Tunsberg	126 222	47 614		173 836
250	Agder & Telemark	143 390	52 751		196 141
260	Stavanger	122 656	58 718		181 374
270	Bjergvin	179 990	73 802		253 792
280	Møre	90 005	37 324		127 329
290	Nidaros	139 008	56 838		195 846
300	Sør-Hålogaland	96 226	41 186		137 412
310	Nord-Hålogaland	103 617	38 002		141 619
311	Svalbard	6 500	0		6 500
		1 468 541	596 321	0	2 064 862
	Sum	2 095 619	629 701	37 592	2 762 912

4. Så kan bispedømmet trekke 2 % av tildelingen av tilskuddsmidler til strategiske satsinger. Også mindreforbruk fra 2025 kan brukes til strategiske satsinger, slik at potten blir størst mulig til fellesrådene. Det er ikke krav til at bispedømmene skal budsjettere med midler til strategiske satsinger fra tilskuddsgruppe 2.
5. I tillegg kan det holdes igjen 1% av tilskuddsmidlene til å finansiere samlinger. Dette er også en «kan-bestemmelse», og ikke et pålegg fra Kirkerådet.

Oppsummert: dersom dere ønsker å etablere maksimal økonomisk forutsigbarhet for fellesrådene har dere gode virkemidler til å videreføre 2025 + lønnsvekst. Dersom dere ønsker å skape større omfordeling tidligere har dere en del muligheter til det. I det store bildet er det ved fremtidig ledighet i stillinger m.m. som det blir skapt et stadig større handlingsrom til å flytt penger.

Retningslinjer for tilskuddsforvaltning (vedtatt i KR 41/25)

Målet med denne tilskuddsordningen er å realisere Kirkemøtets strategi for Den norske kirke og bispedømmerådets strategiske planer og gi gode rammer for soknets arbeid innenfor diakoni, undervisning, og kirkemusikk i domkirkene. Måloppnåelse skjer ved at menighetene skaper aktiviteter som er de beste for mottaker av og deltakere i diakoni, undervisning og kirkemusikk i domkirkene utfra henholdsvis Plan for diakoni, Plan for kirkelig undervisning og læring og Plan for kirkemusikk, innenfor rammene som er gitt av kirkelig fellesråd. Tildelinger innenfor del A skal sikre dette. Bispedømmerådenes tilskudd til kirkelig fellesråd skal anvendes etter formålet kirkemusikk i domkirkene, diakoni eller kirkelig undervisning og læring, og anslagsvis 80 % av tilskuddet til kirkelig undervisning og læring skal brukes til arbeid for barn og unge 0-18 år.

Tildelinger innenfor del B og C skal sikre at Den norske kirke har kvalifiserte tilsatte til menighetenes arbeid med diakoni, undervisning og kirkemusikk. Disse retningslinjene gir bestemmelser om hvordan rettssubjektet Den norske kirke følger opp og kontroller bruken av tilskuddet.

A Bispedømmerådenes tilskudd til kirkelig fellesråd

1. Menighetene registrerer planlagte aktiviteter i «Kirka vår». For at et kirkelig fellesråd skal motta tilskudd til kirkelig undervisning og læring, må soknenes planlagte undervisningsaktiviteter være registrert i Kirka vår. For at et kirkelig fellesråd skal motta tilskudd til diakoni, må soknenes planlagte diakoniaktiviteter være registrert i Kirka vår. Tilskudd til diakoni forutsetter kommunal eller annen ekstern delfinansiering. For at et kirkelig fellesråd skal motta tilskudd til kirkemusikk i domkirken, må dette soknets planlagte kirkemusikkaktiviteter være registrert i Kirka vår. Fellesrådet har ansvar for at dette er oppdatert innen 15. november. Menighetsrådet har i kirkeordningens § 12 ansvar for undervisning, diakoni og kirkemusikk, og må vedta den samlede planen for kommende år før tilskuddet kan utbetales.
2. Bispedømmerådet behandler budsjettet. Bispedømmerådet behandler budsjettet på overordnet nivå, inkludert rammer for hva som skal gis i tilskudd til fellesrådene. Bispedømmerådet kan også over tid endre fordelingen mellom kirkelige fellesråd på grunnlag av demografiske endringer. Ved redusert tildeling til bispedømmerådet, kan bispedømmerådet gjøre en tilsvarende reduksjon i tildelingen av tilskudd til samtlige kirkelige fellesråd. Bispedømmerådet kan i budsjettbehandlingen avsette inntil 2 % av tilskuddet til strategiske satsinger. Bispedømmerådet kan i budsjettbehandlingen avsette inntil 1 % av tilskuddet til utgifter til årlige samlinger for alle vigslede i kirkelige fellesråd. Midlene skal brukes i tråd med midlenes formål.
3. Kirkelig fellesråd har ansvar for at menighetene rapporterer for fjorårets aktiviteter innen 31. januar.
4. Tilskuddet for inneværende år utbetales fra bispedømmeråd til kirkelig fellesråd, forutsatt punkt 1-3. Fellesrådet kan akkumulere ubrukte midler begrenset oppad til 50 % av ett års tilskudd.
5. Bispedømmerådet møter fellesrådet til samtale om bruken av tilskuddet foregående år. Bispedømmerådet innkaller minimum annet hvert år

fellesrådet til samtale om aktiviteter skapt for tilskuddet. Kirkelig fellesråd avgjør hvem som representerer fellesrådet i møtet. Bispedømmerådet avgjør hvem som representerer bispedømmerådet i møtet. Biskopen kan delta i møtet og kan beslutte at andre vigslede eller ansatte som er i stilling som det vigsles til deltar i møtet. Det forutsettes at de som står i det daglige arbeidet og har ansvaret for kirkelig undervisning, diakoni og kirkemusikk involveres i forkant, under, eller i etterkant av samtalen.

6. Dersom bispedømmerådet vurderer at fellesrådet ikke har tilstrekkelig aktivitet for tilskuddet, skal bispedømmerådet gi fellesrådet skriftlig tilbakemelding om dette. Skriftlige tilbakemeldinger skal følges opp med tilbud om veiledning fra bispedømmerådet. Etter to års skriftlige tilbakemeldinger kan bispedømmerådet gjøre vedtak om reduksjon i tilskuddet til det aktuelle fellesrådet for kommende budsjettår.
7. Bispedømmerådet behandler sak om justering av tilskuddet til det enkelte fellesråd. Kirkelig fellesråd som på bakgrunn av to skriftlige tilbakemeldinger får sine tilskudd redusert for kommende år, skal gis skriftlig beskjed om dette innen 1. juni. Bispedømmerådet skal tildele det aktuelle beløpet til andre fellesråd.
8. Bispedømmerådet kan hvert år mellom 1. juni og 1. oktober be fellesråd om regnskapsrapportering for foregående år.
9. Det understrekes at Kirkemøtet gjennom tjenesteordningene og krav til vigsling stiller høye kompetansekrav til alle de kirkefaglige profesjonene prest, kateket, diakon og kantor. Det legges til grunn at arbeidsgiver på tilskuddsmidler fra Kirkerådet utlyser og søker å ansette i tråd med allerede vedtatte kompetansekrav i Kirkemøtet, som diakon, kateket, menighetspedagog og kantor.

B Kvalifiseringsmidler

1. Kirkerådet fastsetter i forbindelse med budsjettbehandlingen en ramme av det totale tilskuddet på budsjettgruppe 2 som skal avsettes til kvalifiseringsmidler. Kirkerådet fastsetter ved budsjettbehandlingen også hvilken sum den enkelte søker kan motta. Midlene tildeles arbeidsgivere (sokn eller fellesråd) for dekning av kostnader knyttet til ansatte som tar utdanning som kvalifiserer til diakon, kantor eller kateket.
2. Arbeidsgivere registrerer søknad om kvalifiseringsmidler.
3. Kirkerådet vurderer innkomne søknader. Alle søknader som oppfyller vilkårene gir normalt rett til å motta midler.
4. Kirkerådet tildeler midler til fellesrådene.
5. Fellesrådene rapporterer på bruk av midlene.

C Lønnstilskudd for vigslede

1. Kirkerådet fastsetter i forbindelse med budsjettbehandlingen en ramme av det totale tilskuddet på budsjettgruppe 2 som skal avsettes til lønnstilskudd for vigslede.

2. Kirkelig fellesråd registrerer oversikt over vigslede diakoner, kateketer og kantorer som er tilsatt lønnet av tilskuddsmidlene fra rettssubjektet.
3. Kirkerådet gjennomgår registreringen.
4. Kirkerådet fordeler de avsatte midlene til fellesrådene.
5. Kirkerådet ber om at det ved overgangen til ny tilskuddsordning sikres at første gangs lønnstilskudd for vigslede fra Kirkerådet sees i sammenheng med bispedømmerådets tildeling til samme fellesråd.

290 Nidaros. Driftsrapport pr oktober 2025 u tilskot.

11.11.25/SR

Driftsrapport - detaljert	Faktisk	Budsjett	Avvik	Hittil i år	HiÅ bud.	Avvik	Årsbudsjett
31xx - Salgsinntekt avgiftsfri	-7,640		7,640	-31,859	-25,000	6,859	-25,000
34xx - Tilskudd og gaveinntekter				-575,881	-304,000	271,881	-304,000
3xxx - Andre inntekter				-275,094	-21,000	254,094	-21,000
Sum inntekter	-7,640		7,640	-882,834	-350,000	532,834	-350,000
46xx - Tilskudd menigheter og fellesråd	-40,667	-70,500	-29,833	-588,043	-615,500	-27,457	-758,000
Sum tilskudd mv	-40,667	-70,500	-29,833	-588,043	-615,500	-27,457	-758,000
500x - Faste stillinger (inkl. feriepengar)	8,654,698	9,460,762	806,064	74,328,853	83,652,820	9,323,967	102,701,337
5006 - Beredskap	225,167	172,500	-52,667	1,695,470	1,370,048	-325,422	1,715,048
50xx - Tilleggs lønn, overtid mm	402,567	245,833	-156,734	3,234,116	3,899,471	665,355	4,391,138
51xx - Midlertidige stillinger, honorarer	1,043,857		-1,043,857	12,664,687	600,000	-12,064,687	600,000
53xx - Annen oppgavepliktig godtgjørelse	36,130	48,581	12,451	476,762	476,223	-539	573,385
540x - Arbeidsgiveravgift	1,170,312	1,202,390	32,079	10,386,238	10,982,079	595,842	13,386,864
58xx - Refusjon syke- og fødselspenge	-660,588		660,588	-5,637,121		5,637,121	
599x - Refusjon lønnskostnader				-568,375	-500,000	68,375	-686,000
59xx - Andre personalkostnader	15,403	10,833	-4,570	280,351	205,930	-74,421	382,600
Sum Lønn og godtgjørelser	10,887,546	11,140,900	253,354	96,860,981	100,686,572	3,825,591	123,064,372
63xx - Leie lokaler, strøm, renhold mm	259,093	17,750	-241,343	2,483,244	1,782,500	-700,744	2,343,000
64xx - Leie maskiner, inventar mm	6,253	6,250	-3	125,909	62,500	-63,409	75,000
65xx - Inventar, datautstyr, programvare mm	23,628	833	-22,795	189,098	38,330	-150,768	70,000
66xx - Vedlikehold bygninger og utstyr	1,784		-1,784	1,784		-1,784	
67xx - Revisjon, regnskap og IKT				315		-315	
679x - Tjenester og flytting	107,585	56,049	-51,536	1,917,200	797,815	-1,119,385	1,172,425
6797 - Adm. bistand proster				2,695,000	2,705,000	10,000	2,705,000
68xx - Kontorrekvisita, trykksaker, annonser	126,736	20,000	-106,736	423,407	223,500	-199,907	285,000
68xx - Møter, kurs og seminarer mm	119,099	125,500	6,401	1,318,204	1,822,498	504,294	2,476,000
69xx - Telefon, porto mv				38,843	10,000	-28,843	10,000
Sum andre driftskostnader	644,178	226,382	-417,796	9,193,004	7,442,143	-1,750,861	9,136,425
71xx - Reiser	503,100	555,932	52,832	4,857,571	4,411,320	-446,251	5,569,200
73xx - Reklamekostnad og representasjon				38,721		-38,721	
74xx - Medlemskontingent og gaver	3,292	584	-2,708	33,524	11,440	-22,084	12,600
77xx - Annen kostnad	1,762		-1,762	3,273	370,400	367,127	370,400
Sum reiser og andre driftskostnader	508,154	556,516	48,362	4,933,089	4,793,160	-139,929	5,952,200
8xxx - Finansinntekter/kostnader				1,379		-1,379	
Sum Finanskostnader og overføringer				1,379		-1,379	
Sum	11,991,571	11,853,298	-138,274	109,517,576	111,956,375	2,438,799	137,044,997

DEN NORSKE KIRKE

Nidaros bispedømmeråd 2024-2027

Saksbehandler	Arkivkode	Arkivsak	Ugradert
Steinar Skomedal	112	25/02535-3	

Saksnummer	Råd/utvalg	Møtedato
54/25	Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	09.12.2025

Strategi- og virksomhetsplaner for Nidaros bispedømme 2026-2029

Saksordfører: Magne M. Bergslid

Vedlegg:

Mer himmel på jord - vedtatt versjon
Bærekraftsmålene og Dnk
Satsinger og tiltak Nidaros bispedømmeråd 2026 - 2029
Presteressurs til Nidaros domprosti

Saksorientering

Bispedømmerådets virksomhet forholder seg til Departementets årlige tildelingsbrev som gis til Kirkerådet og til de føringer som Kirkemøtet og Kirkerådet gir som overordnede organ. Endelig tildeling til Nidaros BDR vil ikke foreligge før på nyåret.

Den norske kirkes strategiplan *Mer himmel på jord* er gjeldene også for Nidaros bispedømme. Den norske kirke har også sluttet seg til FN's bærekraftsmål.

Bispedømmerådet har hatt en førstegangsdrøfting i sitt møte 27.10.25, sak 43/25.

Den foreløpige drøftingen gav sin tilslutning til følgende føringer:

- Innføre strategi- plandokumenter med et 4-årspespektiv.
- Slutte seg til Kirkemøtets og Kirkerådets hovedsatsinger:
 - Unge/unge voksne
 - Nasjonaljubileet 2030
 - Kirkens organisasjon

Bispedømmerådet var positiv til å formulere tydelige særpreg for kirken i Nidaros uten at de trenger å være særskilte satsinger. Det gjelder sørsamisk kirkeliv, Nidaros som folkekirke og pilegrimsarbeidet.

Rekruttering må ha stor oppmerksomhet og er en viktig oppgave for hele organisasjonen.

Ved overgang til 4-årige planer, vil det ikke være naturlig å være like detaljert som tidligere. Det vil imidlertid gjøre at bispedømmerådet kan være mer strategisk og sette tydeligere mål, uten å gå for langt i detaljer. Biskop og stiftsdirektør vil være ansvarlig å følge opp strategiske satsinger og den ordinære drift i henhold til tildelingsbrev og kirkelig regelverk. Alle planer må rulleres og dermed også mulighet for å justeres hvert år.

På bakgrunn av drøftingene i rådet og med innspill fra proster og tillitsvalgte foreslås det følgende prioriterte satsinger for kommende 4-årsperiode:

- Unge og unge voksne

- Nasjonaljubileet 2030
- Samråd og samledelse i Nidaros

Unge og unge voksne. Bakgrunnen for å stase på unge og unge voksne er at vi som kirke har mindre kontakt med denne aldersgruppen etter konfirmasjonsalder og frem til de blir småbarnsforeldre. Dette er i stor grad en gruppe som bor nær studiesteder og ofte i de større kommunene. Utfordringen er å utvikle arbeidsmåter som gjør at en møter denne gruppen mellom 18-40 år og avsette tilstrekkelig ressurser for å nå målet.

Nasjonaljubileet 2030 er vår tids mulighet og ansvar. Kirken må være en tydelig aktør i lag med både offentlige og private og frivillige aktører. Nasjonaljubileet vil kreve økte ressurser de neste 5 år. Vi vet i dag at det vil kreve ekstraordinær innsats i Stiklestad og i Trondheim.

Samråd og samledelse. Det er en utfordring å få til godt samspill på tvers av de ulike arbeidsgivere og nivåer i Dnk. Kirkens evne til å være en folkekirke i hele Trøndelag er avhengig av å bruke ressursene på en best mulig måte og samspille godt. Felles strategiske satsinger og bruk av tilskuddsmidler vil være sentralt i årene fremover.

Ut over hovedsatsinger vil det være flere aktuelle oppgaver og tema som må ha oppmerksomhet og ressurser de nærmeste årene:

Ressursforvaltning er viktig og ikke mindre krevende i trange tider. Økonomien til BDR har vært stabil over mange år på grunn av stabile og forutsigbare tilskudd fra Departement til Kirkerådet. Både på grunn av politisk usikkerhet om statens vilje til å prioritere tros- og livssynsfeltet i årene fremover og også fordi forsvar og beredskap krever økte utgifter fremover, må vi være forberedt trangere økonomiske rammer. Ressursutvalgets arbeid vil være viktig som et styringsredskap for tiden fremover. Revidert plan er at arbeidet skal foreligge innen sommeren 2026.

Rekruttering til kirkelige stillinger er i dag vanskelig mange steder og må ha oppmerksomhet. Rekruttering henger også sammen med hvordan vi lykkes med å skape gode miljøer for unge og unge voksne som kan oppleve kirken som en aktuell arbeidsplass. Det er en særlig utfordring at vi i dag rekrutterer for få fra vår landsdel til utdanningsløp som kvalifiserer for kirkelige stillinger. Å utvikle attraktive miljøer og arbeidsplasser i Nidaros vil kunne gjøre bispedømmet mer i stand til å rekruttere også fra personer som ikke har tilhørighet til Trøndelag.

Pilegrimsarbeid. Styrking av pilegrimsarbeidet som en sentral og viktig trospraksis i hele bispedømmet. Pilegrimsmottaket ved Nidarosdomen er vesentlig i alt pilegrimsarbeid i Norge og bør utvikles, særlig med tanke på 2030. I løpet av 2026 vil det bli avgjort hvilken driftsform pilegrimsmottaket i Trondheim vil få. Bispedømmerådet kan bli invitert til å bidra for å sikre en god og varig drift.

Åpne kirker. Se egen sak. Folkekirkens identitet er å være en åpen og inkluderende kirke for alle. Da er det et paradoks at kirkene stort sett er stengt så lenge det ikke arrangeres gudstjenester. Det er et mål at kirkene i Nidaros skal være åpne innen 2030, i det minste kirkene langs pilegrimsledene.

Diakonal beredskap. Kirkens diakonale tjenester etterspørres. Det ser vi ved ulykker og katastrofer og andre vanskelige saker som rammer lokalsamfunn. Beredskap er en prioritert oppgave i samfunnet, hvor også kirken er en viktig bidragsyter. Det vil være en prioritert oppgave å svare opp slike behov med tilstrekkelig ressurser.

Sørsamisk kirkeliv er et nasjonalt ansvar for Nidaros bispedømme. Saemien Åålmege er viktig for å ivareta og utvikle identitet og kirkeliv i sørsamisk område. Det trengs ressurser, ikke minst innenfor sørsamisk sang og salmetradisjon, musikk og liturgiutvikling som vil komme hele kirken til gode.

Bispedømmets handlingsrom.

Bispedømmerådets økonomiske handlingsrom fremgår av budsjettsaken. Her vil vi bare påpeke at når det gjelder midler til egen drift så er ca 80% knyttet til lønnsrelaterte utgifter. Antall stillinger og fordelingen av dem er derfor det viktigste strategiske styringsverktøy bispedømmerådet har.

- Det foreslås allerede fra 2026 å opprette en ny prestestilling ved Nidarosdomen for å håndtere svært stor aktivitet (over 1000 gudstjenester pr. år) og større tilstrømming av unge voksne/studenter. Stillingen innebærer å flytte en stillingsressurs internt i Trondheim og innebærer ingen budsjettmessige konsekvenser, se vedlegg.

Regnskapene de siste årene har vist mindreforbruk. Ved inngangen til 2026 vil akkumulert mindreforbruk være på om lag kr 5 mill. Disse midlene vil være til rådets disposisjon, men kan vanskelig finansiere varige utgifter. Det er i stor grad disse midlene nå forslås å tas i bruk de nærmeste 4-5 år innenfor prosjekter som kan avsluttes.

Følgende prosjekter foreslås å tas inn i virksomhetsplanen de nærmeste 4 år:

- Avsette om lag kr 2 mill over 4 år til unge voksne prosjekter i samarbeid med menighetsråd/ fellesråd.
- Avsette om lag kr 2 mill over 4-5 år fra 2026/27 til prosjektstilling(er) Nasjonaljubileet. Stiklestad vil være høyest prioritert, deretter Trondheim. Her vil det også være mulig å søke på ekstern finansiering.

Hvis rekrutteringsutfordringen og statlige tilskudd fortsetter på om lag samme nivå som i dag, vil vi kunne påregne mindreforbruk også de nærmeste årene. Det betyr også et økt handlingsrom. Det kan bety økning av tilskudd til satsinger.

Vi er kjent med at det er ønskelig å gå inn med tilskuddsmidler til Frosta for å dekke diakonale behov en periode fremover. Det kan også bli aktuelt å delta med egenkapital til «nye» Pilegrimsgården i Trondheim. Konkrete behov og beløp er ikke kjent pr.d.d.

Forslag til vedtak

Nidaros bispedømmeråd vedlagte Strategi- og virksomhetsplan for perioden 2026-2029 med de endringer som fremkom i møtet.

Mer himmel på jord

Den norske kirke er en bekjennende,
åpen, tjenende og misjonerende folkekirke,
som vitner i ord og gjerning om frelse, frihet
og håp i Jesus Kristus.

Den norske kirkes strategi for 2022–2029	 Kirken åpner rom for tro	 Kirken er der livet leves	 Kirken er mer for flere
 Kirken for den enkelte	Forkynner evangeliet til mennesker gjennom hele livet	Styrker kirken som kulturarena og forvalter av kulturarv for alle generasjoner	Gir tilhørighet og skaper gode møteplasser og fellesskap fysisk og digitalt
 Kirken i samfunnet	Fremmer verdier som utfordrer og som bygger et godt samfunn for alle	Bidrar til å virkeliggjøre bærekraftsmålene, – lokalt, nasjonalt og globalt	Motvirker utenforskap og utforsker nye måter å være kirke på
 Kirken som organisasjon	Styrker gjennom sin organisering en levende og nærværende folkekirke	Samhandler med organisasjonslivet, andre tros- og kirkesamfunn, offentlige, private og ideelle aktører	Skaper en mangfoldig, rekrutterende og inkluderende arbeidsplass og frivillighetsarena

DEN NORSKE KIRKE

Ingen skal utelates:

Den norske kirke og bærekraftsmålene

Kampen for fred, rettferdighet og vern om skaperverket er på ingen måte ny, verken for kirken eller i samfunnet. Samtidig: aldri før har verdens stater har blitt enige om så omfattende mål som bærekraftsmålene¹ og en så ambisiøs visjon som Ingen skal utelates.² Kirkens budskap, verdigrunnlag og ressurser gir et unikt utgangspunkt for å bidra til bærekraftsmålene.

Eksempler på kirkens bidrag til bærekraftsmålene:

Kirkens tilstedeværelse gjennom fellesskap, samtaletjeneste, sorgarbeid og omsorg bidrar til folkehelsen og forebygger ensomhet og psykiske lidelser.

Kirken tilbyr inkluderende fellesskap der barn og unge blir sett og hørt. Menigheter og kirkens organisasjoner lærer barn og unge om rettigheter og demokrati.

Kirkens sosiale arbeid og barne- og ungdomsarbeid skaper fellesskap. Det forebygger utenforskap og bidrar til å hindre at fattigdom går i arv.

Kirken tilbyr inkluderende arenaer i lokalsamfunnet, og kirken bidrar til å sikre kulturarv.

Kirkens barne- og ungdomsarbeid gir opplæring i likeverd og menneskerettigheter, vern om skaperverket og bærekraftig utvikling.

Omkring 400 Grønne menigheter har forpliktet seg til systematisk arbeid for mer bærekraftig drift og utvikling i alt arbeid.

Kirken samarbeider med organisasjoner over hele verden og er plassert strategisk for å nå sårbare mennesker, i hverdag og krise. Slik står Den norske kirke sammen med en rekke kristne organisasjoner for å bekjempe fattigdom, ulikhet og klimaendringer.

40.000 bøssebærere fra menighetene mobiliseres årlig til å samle inn penger til Kirkens Nødhjelps fasteaksjon og dermed bidra til å utrydde fattigdom.

¹ <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>

² <http://xn--brekraftsboka-3fb.no/>

DEN NORSKE KIRKE

Utkast 1.12.25

Nidaros bispedømmeråd 2026-2029

Mer himmel på jord

Den norske kirke er en bekjennende, åpen, tjenende og misjonerende folkekirke, som vitner i ord og gjerning om frelse, frihet og håp i Jesus Kristus.

Den norske kirkes strategi for 2022–2029	 Kirken åpner rom for tro	 Kirken er der livet leves	 Kirken er mer for flere
 Kirken for den enkelte	Forkynner evangeliet til mennesker gjennom hele livet	Styrker kirken som kulturarv og forvalter av kulturarv for alle generasjoner	Gir tilhørighet og skaper gode møteplasser og fellesskap fysisk og digitalt
 Kirken i samfunnet	Fremmer verdier som utfordrer og som bygger et godt samfunn for alle	Bidrar til å virkeliggjøre bærekraftsmålene, – lokalt, nasjonalt og globalt	Motvirker utenforskap og utforsker nye måter å være kirke på
 Kirken som organisasjon	Styrker gjennom sin organisering en levende og nærværende folkekirke	Samhandler med organisasjonslivet, andre tros- og kirkesamfunn, offentlige, private og ideelle aktører	Skaper en mangfoldig, rekrutterende og inkluderende arbeidsplass og frivillighetsarena

Folkekirke – tilhørighet hele livet

Pilegrimsarbeid – trospraksis i alle menigheter

Sørsamisk kirkeliv – trosuttrykk i hele Nidaros

Felles MÅL for hele perioden 2026-2029

Unge og unge voksne

Nasjonaljubileet 2030

Samråd og samledelse

Etablere fellesskap som gir rom for tro i de største kommunene

Bidra med innhold og deltakelse i Nasjonaljubileet hvert år

Utvikle felles forståelse og praksis i samhandling mellom alle enheter i Dnk

Utkast 1.12.25

Satsinger 2026-2029

Unge og unge voksne

Tiltak:

- Kartlegge eksisterende arbeid blant unge/unge voksne og styrke disse.
- Utforske mulighet for mer samvirke mellom Dnk og kristne organisasjoner som driver arbeid blant studenter og unge voksne
- Videreutvikle U-kirke i Trondheim
 - Tydeliggjøre mandat og rolle
 - Utforske mulig samhandling med arbeid blant unge voksne
- Utlyse midler til arbeid blant unge/unge voksne i noen utvalgte områder i bispedømmet i samarbeid med fellesråd
- Styrking av presteressurs i Nidarosdomen
- Flere tiltak for rekruttering til kirkelig tjeneste
 - Tett oppfølging av Veien til vigslingskandidater og unge sommervikarer
 - Kontakt med kirkelige utdanningsinstitusjoner
 - Balansert bruk av Prest under utdanningstillinger (PUU)
 - Utforske samarbeid med NLA Trondheim og evt Kirkemusikkutdanning ved NTNU
 - Bevisst omdømmebygging for Nidaros, for eks. innovative prosjekter og attraktive arbeidsmiljøer
 - Videreføring av forum for unge prester
 - Etterutdanningsdager for prester hvert andre år (2027 og 2029)

Nasjonaljubileet 2030

Tiltak:

- Søke offentlige midler til prosjektstilling til Stiklestad i samarbeid med fellesrådet
- Søke midler for prosjektstilling i Trondheim sammen med fellesråd, menighet og andre aktører
- Stimulere til åpne kirker i alle menigheter
- Være en tydelig innholdsprodusent til Olavsfest Trondheim
- Være en tydelig innholdsprodusent til Olsokdagene Stiklestad
- Stimulere til arrangement og bidra med innhold knyttet til Vandring i 1000 år, Sang i 1000 år og jubileumsstafettens tema i årene til 2030.
- Inspirere til pilegrimsarbeid/vandringer i alle menigheter
- Være en aktiv samarbeidspartner og bidragsyter i ny organisering av Pilegrimsgården og styrke pilegrimsmottaket i Trondheim.

Utkast 1.12.25

Samråd og samledelse

Tiltak:

- Gjennomføre utviklings- og dialogsamtaler med alle kirkelig fellesråd og menighetsråd
- Utvikle gode rutiner og avklare bærekraftig og strategisk forvaltning av budsjettgruppe 2 (kvalifiseringsmidler (1%) og tilskudd til strategiske satsinger (inntil 2%)) i hele perioden
- Videreføre samrådsmøter i forkant av kirkemøtene
- Videreutvikle Nidaros arbeidsgiverforum (NIAF) og andre gode arenaer for samhandling mellom ulike arbeidsgivere i kirka
- NIAF arrangerer årlig samling for proster og kirkeverger (mars 2026)
- Sammen med NIAF invitere til stiftsdager hvert andre år (2026 og 2028)
- Arrangere fagsamlinger for kirkelige ansatte, uavhengig av arbeidsgiver
- Bidra til å ivareta og utvikle gode og trygge arbeidsmiljø
- Gjennomføre ny ressursvurdering i 2026

Ny presteressurs til Nidaros domkirkes sogn

I langtidsplanen til Den norske kirke står unge voksne høyt på agendaen. I domkirkene rundt om landet drøftes det hvordan vi i større grad kan være kirke for unge voksne. Det vises til større konsept som Jakob kirke i Bergen, og MER i Oslo. Dette er spennende tanker som også Nidaros bispedømme er opptatt av, og som jeg håper vi kan få til også her.

Imidlertid er det allerede noe på gang i vårt bispedømme. De siste årene har antall unge voksne som kommer til gudstjenester i Nidarosdomen økt betraktelig. Det er god oppslutning om studentgudstjenestene som ledes av studentprestene, og et økende antall unge voksne kommer også til de mer vanlige menighetsgudstjenestene søndag kl 11 og 18. Kirkerommet, liturgien, møte med det hellige, søken etter mer kunnskap, er årsaker som kommer opp når vi spør de unge hva som får dem til å komme..

Vi som er prester opplever at tiden er moden for å kunne gjøre noe mer for denne gruppen. I tillegg til gudstjenestelivet trenger de også et tydeligere fellesskap. Studentprestene har en stor samtalevirksomhet på NTNU, og i menigheten er vi allerede i gang med en samtalegruppe for unge voksne. Vi samler også unge voksne med barn gjennom Barnas katedral. Sammen med gudstjenestelivet ser vi at dette er et godt grunnlag for videre utvikling av kirketilhørigheten for unge voksne, noe som i neste omgang kan være med å danne grunnlag for større satsing på unge-voksenarbeid i Trondheim, gjennom U-kirke eller andre egnede konsept.

Samtidig med at dette skjer, er domkirken menighet nokså presset for presteressurser. Nidaros domkirke og Vår Frues sogn er ikke en veldig stor menighet med tanke på antall medlemmer, men aktiviteten er svært stor. Vi er menighetskirke, domkirke og nasjonalkirke, med et stort gudstjenestearbeid som går gjennom hele året, med et høyt antall dåp og vigslar, og med aktivitet knyttet til pilgrimsarbeid, regionale og nasjonale begivenheter. Til å gjøre disse oppgavene er vi i dag sogneprest og kapellan, samt en menighetsprest finansiert i sin helhet av stiftelsen Areskau, en stiftelse som har måttet skjære ned på tilskuddet de siste årene. Domprosten har også noe av sitt virke i menigheten.

Vi ber derfor Nidaros bispedømmeråd vurdere å sette av ressurser i neste års budsjett til en ny stilling til Nidaros domprosti, tilknyttet Nidaros domkirkes sogn. Denne stillingen vil kunne tjene to formål: 1) Å tilføre domkirken menighet en ny ressurs som kan være med å styrke arbeidet i domkirken og samtidig sikre driften uavhengig av Stiftelsen Areskau. 2) Å styrke unge-voksne arbeidet i Nidarosdomen og Trondheim sentrum, samt være med å jobbe ut en strategi mot en større satsing på unge voksne i Trondheim by, som også kan komme andre byer og studiesteder i Nidaros til gode.

Med hilsen

Kristin Moen Saxegaard
domprost

DEN NORSKE KIRKE

Nidaros bispedømmeråd 2024-2027

Saksbehandler	Arkivkode	Arkivsak	Ugradert
Steinar Skomedal	003	25/00773-2	

Saksnummer	Råd/utvalg	Møtedato
55/25	Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	09.12.2025

Samråd, utviklingssamtaler og dialogmøter 2026

Saksordfører: Kristine Otneim Setran

Saksorientering

Samråd

I tråd med Kirkemøtes og bispedømmerådets prioriteringer innenfor feltet organisasjonsutvikling, foreslås det å invitere til samråd med folkevalgte i kirkelige råd i 2026 i forkant av Kirkemøtet som starter 20. mars.

I mars 2025 ble det gjennomført digitalt samråd med alle menighetsråd og fellesråd. Erfaringene var blandet, men mange opplevde de digitale møtene som lite egnet til dialog og samtale. Oppslutningen om møtet var også noe lav, om lag 30% av rådene var representert.

I 2 bispedømmer (Tunsberg og Stavanger) gjennomførte de fysiske samrådsmøter med gode tilbakemeldinger i 2025.

Da var det anledning til å drøfte noen utvalgte kirkemøtesaker og noen aktuelle bispedømmesaker. På grunn av lange avstander og dårlig økonomi i mange fellesråd, har vi vært tilbakeholden med å invitere til fysiske møter for folkevalgte i Nidaros. Vurderingen er at vi bør gjøre et forsøk med fysiske møter og bispedømmet kan yte noe tilskudd til de minste fellesrådene med lengst avstand til møtestedet.

Stiftsdirektør foreslår derfor å invitere rådsleder fra alle menighetsråd og fellesråd til samråd lørdag 7.mars 2026. Stedet kan gjerne være på strekningen mellom Stjørdal og Verdal. Vi kan avsette noe midler til reisestøtte.

Forslag på gjennomføring og innhold

Tema kan være noen utvalgte saker til Kirkemøtet som presenteres på skjerm av Kirkerådet. Samtalen i etterkant kan organiseres som bordsamtaler med minimum 1 representant fra bispedømmerådet som tar notater og kan dele innspillene med bispedømmerådets medlemmer.

Møtet kan også gi anledning til å drøfte aktuelle saker i Nidaros. Slike tema kan være satsing på unge voksne og Nasjonaljubileet 2030 – hva og hvordan. Her er det selvsagt åpent for å foreslå andre tema.

Utviklingssamtaler og dialogmøter i 2026

Utviklingssamtaler mellom kirkeverger, proster, biskop og ledelse ved bispedømmekontoret ble gjennomført i alle prostier i 2025.

Tilbakemeldingene var i hovedsak svært gode og det er ønskelig å fortsette denne type samtaler. I tillegg vil det i 2026 være påkrevd å drøfte forvaltning av tilskuddsmidler til undervisning og læring med alle fellesråd. Dette vil bli så pass krevende at det kan bli vanskelig å få til dialogmøter med menighetsrådene samme dag. Utviklingssamtalene vil vi derfor invitere til i alle prostier våren 2026

Når det gjelder møter med alle menighetsråd og eventuelt alle ansatte, kan det avtales individuelt med hvert prosti etter behov og ønsker og som gjerne kan spres over hele året. Slike møter kan også ses i sammenheng med de fagmøter som biskopen vil initiere for ulike faggrupper. Stiftsdirektør og andre ansatte kan gjerne delta på denne typer møter i prostiene.

Forslag til vedtak

Bispedømmerådet og biskopen inviterer kirkeverger og proster til utviklingssamtaler våren 2026 i prostiene.

Bispedømmerådet inviter til samråd med representanter fra alle menighetsråd og fellesråd i forkant av Kirkemøtet 2026.

Det legges opp til dialogmøter for folkevalgte i prostiene i løpet av 2026. Etter lokale avtaler deltar gjerne biskop og administrasjon på samlinger for ansatte i prostiene.

DEN NORSKE KIRKE

Nidaros bispedømmeråd 2024-2027

Saksbehandler	Arkivkode	Arkivsak	Ugradert
Tina Møllersdatter Solbakken	551	25/03350-1	

Saksnummer	Råd/utvalg	Møtedato
56/25	Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	09.12.2025

Åpen kirke

Saksordfører: Jon Fredrik Skauge

Vedlegg:

KA martin stærk - stiftsdag 11.09.25 - åpne kirker

Biskop Ole Kristian Bondens tale om åpne kirker til stiftsdag 2025

Åpen kirke - Veiledning Kirkerådet 2021

Leif Gunnar Engedal Fra fengselcelle til pilgrimsvei 2011

Saksorientering

Bakgrunn

Nidaros bispedømmeråd er forpliktet på Kirkemøtets strategidokument for Den norske kirke 2022-2029: «Mer himmel på jord». Et av delmålene er at Den norske kirke skal: «styrke kirken som kulturarena og forvalter av kulturarv for alle generasjoner». Nidaros bispedømmeråd har videre noen særlige ansvarsområder, deriblant pilegrimsarbeid og nasjonaljubileet «Norge i tusen år».

Åpen kirke betyr at kirken er åpen og tilgjengelig også utenom de planlagte aktivitetene i kirken. Kirkerådet beskriver åpen kirke slik: «Møtet med et åpent og stille kirkerom kan gi mennesker mulighet til å lene seg inn til søyler av tidligere menneskers tro og erfaringer» (Kirkerådet: *Åpen kirke. Veiledning*, 2021).

I Norge er det ikke den samme kultur for åpne kirker som vi ser det i Sør-Europa, og i nyere tid også i Sverige.

Praktiske implikasjoner

For Den norske kirke er soknet menighetens grunnenhet, og det er det lokale menighetsrådet som vedtar tiltak for eget kirkebygg. Det vil imidlertid være viktig at kirkelig fellesråd er godt orientert, da flere forhold må hensyntas: hensyn til økt renhold, praktisk tilrettelegging, bruk av ansattressurser, opplæring av frivillige, økonomi, eventuelle tilsyn og forsikring av kirken (Stærk, Martin: *Åpne kirker. Hva, hvorfor og hvordan*. KA).

Samtidig er åpen kirke et tiltak som krever lite ressurser å gjennomføre. Mange menigheter som har erfaring med åpen kirke i Norge benytter gjerne frivillige for tilsyn, for å åpne og lukke kirken, og som lokale guider.

I Hamar bispedømme er en av hovedsatsingene mot Nasjonaljubileet at alle kirker i Hamar bispedømme skal være åpne innen 2030 (*Åpne kirker* Biskopens tale på Stiftsdagen 2025).

Vurdering

En satsing på å åpne kirker kan ses i forlengelse av pilegrimstradisjonen i Norge. Å gå pilegrim er for mange en ytre bevegelse som utvikler en indre reise, og særlig der pilegrimsleder går forbi er det viktig med åpne kirker.

Professor emeritus i religionspsykologi Leif Gunnar Engedal har gjort en empirisk undersøkelse for innsatte i norske fengsler i møtet med det å gå pilegrim. Et av hans funn er at eksistensielle prosesser hos deltakerne, som for eksempel arbeid med forsoning og tilgivelse, forsterkes i møtet med Nidarosdomen (Engedal, Leif G.: *Fra fengselscelle til pilegrimsvei*. Halvårsskrift for Praktisk Teologi. 2011. Vol 28. Nr. 2). Møtet med kirkerommet gir altså en ekstra dimensjon når mennesket, de eksistensielle spørsmålene, og den åndelige lengsel møtes.

En satsing på å åpne kirker vil også kunne settes i sammenheng med Nasjonaljubileet 2030. I 2026 er temaet for jubileet: «Slekt og samfunn». Soknekirkene er hver især identitetsmarkører i lokalsamfunnet. Med åpne kirker vil kirken signalisere åpenhet overfor enkeltmennesker og slekters gang, åpenhet overfor lokalsamfunnet og åpenhet for guds nærvær. Kirkebyggene er både viktig som kulturarv og som viktige signalbygg for lokalsamfunnet i dag. Kirkerommet «snakker» også til den enkelte her og nå.

Bispedømmerådet vil, ved å sette åpne kirker i fokus, være med på å skape en kultur for åpne kirkerom. Åpne kirker vil imøtekomme både forpliktelsen vi som kirke har for å videreformidle vår tradisjon og kulturarv til besøkende og til nye generasjoner, og det møter en økt forespørsel og lengsel etter det åndelige i vår tid.

Innspill til drøfting

- Hvordan kan Nidaros bispedømmeråd stimulere og utfordre menighetene til å ha åpne kirker?
- På hvilke måter kan Nidaros bispedømmeråd være med på å bygge en kultur for åpne kirkerom? Her må man for eksempel vurdere informasjonsbehov, kursing, økonomi, og hvordan bygge ned fordommer (redsel for tyveri og ødeleggelse av kirkeinventar).
- Skal åpne kirker være et eget satsingsområde, eller skal åpen kirke som begrep knyttes til de allerede eksisterende satsingsområder i bispedømmet?
- Skal en eventuell satsing på åpne kirker knyttes opp mot bispedømmes arbeid med pilegrimer og/eller til Nasjonaljubileet 2030, og i så fall på hvilke måter?

Forslag til vedtak

Nidaros bispedømmeråd vil arbeide for en økt bevisstgjøring og praktisering av åpne kirker som en integrert del av Nidaros bispedømmes profil.

Nidaros bispedømmeråd ber stiftsdirektør og biskop følge opp saken i dialog med de lokale kirke-eiere, med tanke på hvordan målet om flest mulig åpne kirker innen 2030 kan realiseres.

Åpne kirker

Hva, hvorfor og hvordan

Stiftsdager Hamar bispedømme

11.September 2025

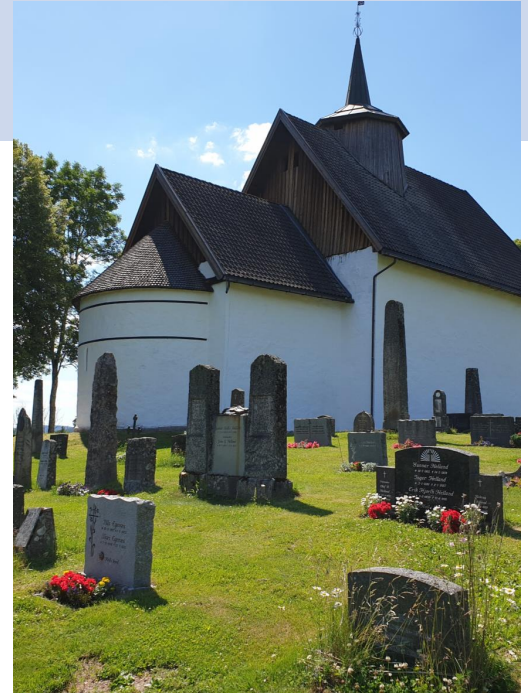
Hovedorganisasjonen KA

Agenda

- Hva legger vi i begrepet «åpen kirke»?
- Hvorfor gjør vi det?
- Hvordan bør vi gjøre det?

Hva er «åpen kirke»?

- Åpent tilgjengelig for besøk utenom arrangementer
- Mer eller mindre tilrettelagt
 - informasjon (f.eks. informasjonstavler, brosjyrer)
 - egen aktivitet for besøkende (f.eks. lystenning, vandring)

Hvorfor åpen kirke

- Møtet med et åpent og stille kirkerom kan gi mennesker mulighet til å lene seg inn til søyler av tidligere menneskers tro og erfaringer.
- Kirkene er levende uttrykk for vår tro og en tusenårig håndverkstradisjon og arkitektur-, kultur – og kunsthistorie.

Hvordan bør vi gjøre det? Hva bør vi tenke på?

- Forankres i menighetsråd og fellesråd
 - Avklare behov for ressurser, økonomisk og menneskelig
 - Avklare hva som er målet med åpen kirke
 - Målgrupper
 - Tidsavgrensning
 - Tilrettelegging (skal det legges særskilt til rette med informasjonsmateriell mm.?)
 - Hva skal gjøres for å reklamere om åpen kirke
 - Hvem har ansvar for hva

Sikkerhet

- Lag en sikkerhetsplan for kirken
- Registrer og dokumenter verdifulle inventardeler
- Gjør en risikovurdering
- Skap gode rutiner for kontroll
- Gjør tiltak som reduserer risiko for uhell, hærverk og tyveri

Forsikring

• Vilkår KA kirkebygg § 4.6.1

4.6 Tyveri og skadeverk

Se sikkerhetsforskrifter punkt 5.3.3.

4.6.1 Skade som erstattes:

1. Tyveri og skadeverk fra bygning på forsikringsstedet.
2. Rent skadeverk – herunder tagging.
3. Tyveri og skadeverk som skjer i den tid kirkebygget er åpen for publikum – «Åpen kirke». Se sikkerhetsforskrift 5.3.3, nr 6j.

• Sikkerhetsforskrift § 5.3.3

5.3.3 Sikring mot tyveri og skadeverk

Derom det ikke fremgår av forsikringsbeviset at adkomstdører, vinduer og andre åpninger skal være sikret iht. beskyttelsesklasse B1, B2 eller B3 gjelder følgende:

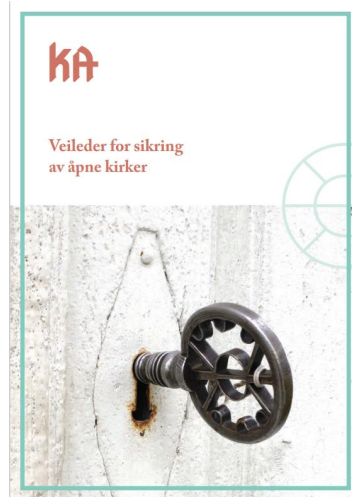
1. Bygning/rom/verdioppbevaringsenhet må være sikret og avlåst i den tid kirken ikke er åpen for publikum.
2. Vinduer og andre åpninger skal være lukket og forsvarlig sikret for å hindre uvedkommende i å komme inn i bygningen/rommet.
3. Nøkler skal oppbevares utenfor forsikringsstedet eller like beskyttet som krevet for de forsikrede ting.
4. Før lokalene forlates skal det kontrolleres at uvedkommende ikke befinner seg i bygningen.
5. Gjenstander av edelmetall (herunder sølvgjenstander) skal oppbevares i avlåst brann- og tyverisikker safe når kirken står ubevoktet. Andre tyveriutsatte eiendeler, slik som antikviteter, kunstverk, kameraer, prosjektører, musikkkanlegg, løse musikkinstrumenter, PC og TV og lignende med en verdi pr. enkeltgjenstand som overstiger kr 20 000 skal, når kirken står ubevoktet, enten:
 - oppbevares i låst rom adskilt fra kirkeskipet eller
 - være fastmontert/fastlåst i vegg, gulv eller fundament eller
 - være sikret med tyverialarm med tilknytning til døgntkontinuerlig bemannet alarmsentral.
6. Ved åpen kirke skal det holdes tilsyn med gjenstander som ikke er innelåst, fastmontert/fastlåst eller sikret med tyverialarm som beskrevet i nr. 5 ovenfor, tredje kulepunkt.
7. Penger og verdipapirer skal oppbevares innelåst i brann- og tyverisikker safe.

Hovedorganisasjonen KA

Ressurser

- Veileder for sikring av åpne kirker

ka.no

- Åpen kirke – veiledning og kommunikasjon

ressursbanken.kirken.no

Åpen kirke – veiledning og kommunikasjon

"Åpen kirke" er både konkret veiledning til å holde Åpen kirke, men også kommunikasjonsressurser til fri bruk i menigheten for å vise at kirken er åpen.

Laget av
Kirkerådet

Publisert
20.05.2021

Oppdatert
12.08.2025

Beskrivelse	▼
Gjennomføring/veiledning	▼
Bilder og maler	▼
Kommunikasjon	▼
Nettsider	▼
Strandflagg	▼
Trykkklare plakater	▼

Hovedorganisasjonen KA

Tusen takk

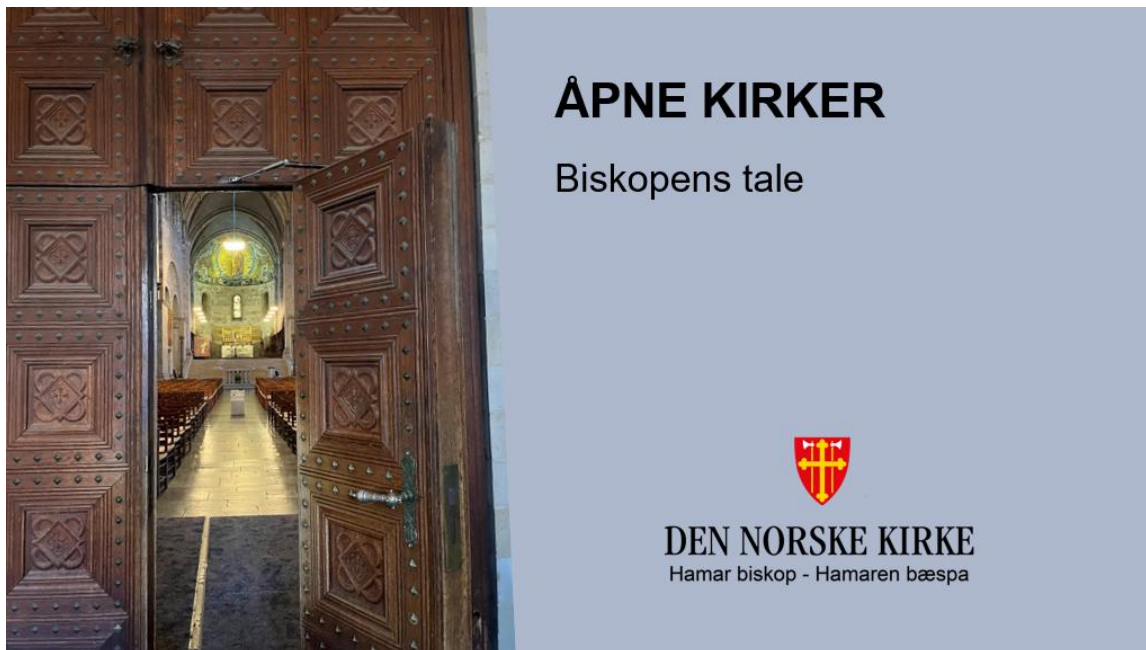
Foiler kan deles

Martin Stærk
martin.stark@ka.no

Hovedorganisasjonen KA

ka.no

Bilde fra domkirken i Lund. Foto: Privat

Jeg har snakka om åpne kirker som biskop i snart tre år. At en viktig satsing for kirka i vår tid, er at kirkene er åpne og ikke lukket. Det finnes mange argumenter for det, og det er slående hvor «intuitivt riktig» en slik satsing vil være. Men jeg blir også møtt av argumenter som problematiserer dette. Da handler det gjerne om ressurser økonomisk og menneskelig, sikkerhet, renhold, praktisk tilrettelegging. Vi har egentlig ikke en kultur for dette.

Mange har kirka åpne, og mer nå enn tidligere. Det finnes mange og ulike typer av argumenter som taler for å åpne kirkene – og det vil jeg komme tilbake til. Men først og fremst handler ikke ønske om åpne kirker så mye om argumenter, men om en gjenoppdagelse av hva kirka egentlig er for noe. Hva som er kirkas selvforståelse. Hva kirka er til for! Åpne kirker handler om vår identitet som kirke!

I år har vi feira 1700-årsjubileum for Kirkemøtet i Nikea, der keiser Konstantin kalte inn kirkeledere fra hele den romerske verden. Fra å være en liten forfulgt minoritet, ble kristendommen ganske raskt den statsbærende religionen. Dette ble også startskuddet for utviklingen av det kristne kirkebygget som lot seg inspirere av basilikaens åpenhet.

Nikolaikirken i Gran. Foto: Aslaug S. Haugen

En basilika var egentlig ikke en helligdom, men en verdslig bygning som kunne brukes til så mangt. Den kunne være en offentlig rettsbygning, men også en bygning for handel ogandel.

Basilikaen var en bygning for folk flest. Som modell for sine gudshus valgte de kristne altså ikke tempelet, som var det klassiske uttrykket for en helligdom. Tempelet var en bygning der folk flest ikke hadde adgang. Kristendommen skulle ikke være en lukket religion med

hemmelige ritualer. De kristne valgte basilikaen som modell for de nye gudshusene. Det var et tydelig signal om at kirka skulle være åpen og inkluderende. Det hellige skulle være tilgjengelig for alle. Det betyr ikke at alle kirker nødvendigvis måtte se ut som en basilika.

Allerede på Konstantins tid var det mangfold og variasjon også i kirkebyggene, og slik har det vært siden. Det avgjørende er ikke formen i og for seg, men selve grunntanken som starta det hele: at kirkerommet skal symbolisere hellighet som ikke lukker, men åpner, en hellighet som ikke ekskluderer, men inkluderer.

Teologen Svein Aage Christoffersen sier det slik: «I kirkebygget skal den kristne menigheten åpne seg for denne verdens mennesker. Derfor er åpenheten ingen trussel mot kirkens egenart. Det er tvert imot åpenheten som er egenarten. I prinsippet burde kirkedørene våre stå åpne døgnet rundt, hele året.»

Dette burde vært utgangspunktet, mener jeg. Kirkedørene burde stå åpne. Så kan vi praktisk diskutere og argumentere for når vi bør og må stenge den, og ikke omvendt.

Begrepet «åpen kirke» er kanskje selvforklarende, men hva det innebærer er likevel noe ulikt. «Åpen kirke» betyr kort og godt at hoveddøra til kirka står åpen, eller at døra er ulåst og det er mulig å komme inn. Noen steder gjør man en ekstra innsats for å lede oppmerksomheten mot at døra er ulåst og kirka åpen i form av skilt, plakater, en fakkel eller lykt. Eller man annonserer det i aviser og sosiale medier.

Begrepet «åpen kirke» sier nødvendigvis ingenting i seg selv om hvor mange timer det er snakk om, eller hvilken tid på døgnet, og hvorvidt «åpen kirke» også betyr at den besøkende kan treffe en ansatt eller en kirkevert tilgjengelig.

De mest profilerte åpne kirkene finner vi i de største byene, der flere av dem er driftet av Kirkens bymisjon, slik som Korskirken i Bergen, Tøyenkirka i Oslo og Vår Frues kirke i Trondheim. Disse har sitt preg som åpne kirker, fordi det diakonale henger så tett sammen med kirke-tenkninga. Men også domkirka i Oslo og Sagene kirke har hatt «åpen kirke» i betydningen «nattåpen», og i Paulus kirke i Oslo har dette også betydd at kirka har vært disponibel for overnatting.

Os kirke. Foto: Aslaug S. Haugen

I Hamar bispedømme ser mange ting annerledes ut enn i storbyene. Kirkene her ligger i tettbygde eller grisgrendte strøk. Noen helt for seg selv. Men «åpenhet» er også her et nøkkelord. Som kirke som bekjenner troen på Gud som skaper av himmel og jord, er åpenhet

mot det skapte, mot verden og lokalsamfunnet, en nødvendighet. Det vitner ikke bare om en åpenhet mot mennesker og samfunn, men også om en åpenhet for Guds nærvær. **Vi kan ikke stenge Gud inne i kirkerommet. Men vi kan stenge mennesker ute.**

Brydalen kirke. Foto: Hamar bispedømmeråd.

Vi har mye å lære av pilegrimsarbeidet. Her forstås kirka som helligstedet, målet for reisen, eller stoppestedet underveis, der pilegrimen kan få komme inn på egne premisser. Ta pause, hvile, hente krefter, inspirasjon. I helligrommet kan den enkelte få mulighet til å sette livet sitt og «reisen» inn i en større sammenheng, bokstavelig talt. Kirkerommet peker på den store sammenhengen vi alle tilhører, med sin utsmykning, sine symboler og utforming.

På pilegrimsvandring til Balke kirke. Foto: Hamar bispedømmeråd

Pilegrimsperspektivet kan også overføres til vår tenkning, teologi og strategiske valg.

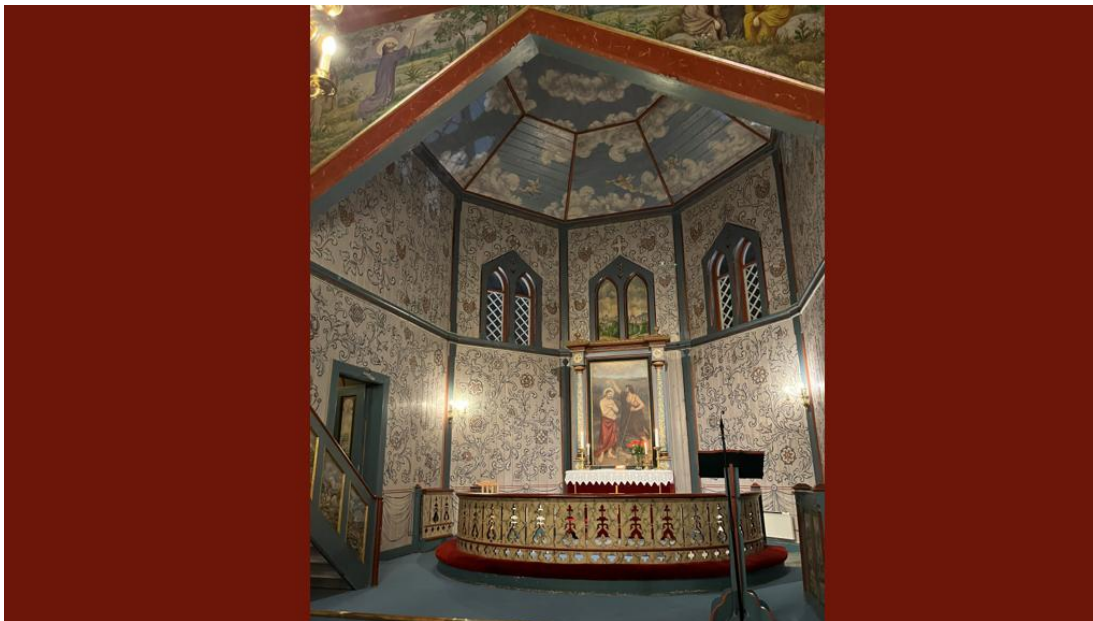
Pilegrimen er ikke bare en turgåer på vei til Trondheim. Vi er alle pilegrimer på vei gjennom livet vårt, på vårt sted. Alle mennesker er det. Lokalkirka er helligstedet og annerledesrommet i lokalsamfunnet, der vi alle gjennom livet går inn og ut. Men den er normalt bare åpen når det skjer noe organisert der, på andres premisser.

Ringebu stavkirke. Foto: Privat

Kirkebyggets betydning blir jeg stadig minnet på gjennom visitaser og møter med folk i lokalsamfunnet. Vi kan ikke overvurdere betydningen av at denne kirka som bærer folks identitet både individuelt og kollektivt, er åpen og tilgjengelig.

I kirka har vi tradisjonelt vært mest opptatt av kirka som fellesskap, og hvordan dette fellesskapet skal organiseres. Den viktige rollen som kirkebygget spiller, har ofte blitt oversett. Det er paradoksalt, for i møte med folk i lokalsamfunnet, så er det nettopp kirkebygget de løfter fram som viktig. Helt fra tidlig kristen tid har tro og trospraksiser etterlatt seg materielle spor, og det er dette som har forma bygg, innredning og gjenstander som er av en mervarig verdi, sier Margunn Sandal – prest i Frogner kirke og siterer Winston Churchill: «Vi former våre bygg, og siden former det bygde oss».

Vingelen kirke. Foto: Privat.

Guds nærvær i verden blir åpenbart på stedet. Selv om ikke Gud er bundet av stedet, er vårt møte med Gud stedbundet. Kirkene danner konturen av «noe mer», som vi kanskje ikke har ord eller forståelse for – men som likevel er konkrete uttrykk for noe som betyr noe for mennesker, også i vår tid. Kirkerommet minner om den kristne troen og de kirkelige trospraksisene som har vært levende og båret oss gjennom generasjoner og gjennom skiftende tider. Rommet bidrar også med forestillinger om en evig og forløst framtid. **Åpne kirker kan hjelpe mennesker til å minnes det som var, stoppe opp ved det som er, og se med håp mot det som kommer.**

Kanskje har vi et enda sterkere eieforhold til kirka vår på mindre steder, enn i store byer. Det kan gi forskjellige utslag. Å åpne kirker i mindre lokalsamfunn kan medføre en større mobilisering enn i byen, ved at folk tar på seg frivillig å sørge for å holde kirka åpen. Men det kan også medføre flere restriksjoner, fordi man er personlig, blir urolig eller redd for at noe negativt kan skje. Brann, hærverk eller ran er en risiko. Mange av oss – både ansatte og frivillige kan kjenne på en sterk ansvarsfølelse – men også takknemlighet og tilhørighet til kirkehuset. Men også vi må stille oss spørsmålet: Hvem eier kirkerommet?

Mo kirke. Foto: Privat

Ei kirke som bare står åpen signaliserer tillit og sårbarhet. Den som blir vist slik tillit, vil sjeldent misbruke den, men verdsette den som en gave. Brann, hærværk og ran er unntaket, og fram til nå er det vel nesten utelukkende stengte kirker som har vært utsatt for dette. Men ei åpen kirke er mer seg selv, fordi den da er tilgjengelig, men også sårbar på godt og vondt. Å vise denne tilliten (eller troen kunne vi også si) – er en liten kjærlighetserklæring som åpner opp for menneskers liv og tro og som sier «Velkommen, på dine egne premisser». Det er også et signal om at ingen «eier» kirka mer enn andre. At den ikke er til bare for noen, på bestemte tidspunkt av døgnet. Det blir et klart og tydelig signal om hvem og hva kirka er. Ja, det forkynner noe viktig om Gud. Kanskje det aller viktigste. Guds nærvær og åpenhet i tillit.

Ei åpen kirke skal være en invitasjon uten betingelser, baktanker eller skjulte agendaer. Den åpne kirka spør ikke hvem du er, hvorfor du kommer, eller når du var i kirka sist, eller om du har tenkt å komme tilbake på en gudstjeneste, konsert eller babysang. Den lar den besøkende komme på egne premisser, uten at det må skje noe. Dette i seg selv har en egenverdi. **Åpne kirker som satsingsområde trenger ingen strategiske grunner kvantitativt sett. Målet er ikke at flest mulig benytter seg av tilbudet. Målet er heller ikke at de skal komme igjen. Målet er ikke statistikk eller aktivitet. Vi gjør det ikke for at det skal føre til noe annet. Åpne kirker har en egenverdi. Åpne kirker er ikke et middel for noe annet, men et mål i seg selv. Det er slik vi er kirke.**

Mange har besøkt åpne kirker i utlandet, tilgjengelig og som oftest gratis – med eller uten tilsyn i rommet. Lokalt i Norge er vi vant til at kirka er stengt hvis det ikke skjer noe der, mens

turister, og stadige flere pilegrimer, kommer til stengte dører. Det tar tid å endre en kultur, og at kulturen setter seg i kroppen. Det vil ta mange år før vi her til lands tar det som en selvfølge at kirkedøra er åpen, og alltid en mulighet til å gå inn. Men jeg er overbevist om at var de åpne, vil dette sakte, men sikkert skje. Da skjer det også noe med menneskene, lokalsamfunnet og kirka, når vi vet at det finnes ei åpen dør. Jeg tror det svarer på et grunnleggende behov i vår tid, som vi vil se mer av i framtida.

Stange kirke. Foto: Privat

Men hva med situasjonen i dag? Det er et paradoks at den mye omtalte sekulariseringen også har ført til ny interesse for kirkerommene. Selv om både kjennskap og kunnskap om dette antakelig er svekket, og kirkas rolle og posisjon i samfunnet er endra – er det en fornyet interesse for tro, kirke og kristendom vi ser. Vi hørte domprosten i Oslo fortelle om økt interesse for kirken. Og Hanne Skjesol fortalte om hva kirkerommet betyr når krisa rammer lokalsamfunnet. Det fikk jeg på ny erfare sist mandag her på Hamar.

Åpen dør til Hamar domkirke. Foto: Lars Martin Bøe.

Menneskers bruk av kirkegården hele året, kan også etterspørre et åpent kirkerom. Vi ser et særlig behov langs pilgrimsveiene, og spesielt i sommersesongen. Nye uttrykk og praksiser for religiøs tilhørighet kommer til syne, uttrykk som har en sanselig praksisside. Å tenne et lys, eller bare være stille. En åpenhet for at tilværelsen rommer mer. Kanskje ordet «ærefrykt» er dekkende. **Gjennom 1000 år har kirkerommet vært stedet for å oppleve det hellige i landet vårt. Kirkene kan fortsatt hjelpe oss til å gjenoppdage en større virkelighet, en sammenheng i alt det fragmenterte, en ro eller orden i kaos.**

Tro og åndelig liv handler ikke bare om indre overbevisning, men kommer til uttrykk på mange konkrete og kroppslige måter. Tro er forankra i kroppen. Vi kommer med barna våre til dåp. Vi bærer våre døde ut i gravferd. Vi deler brød og vin, reiser oss, går fram og spiser. Vi deltar på dugnaden. Steller på kirkegården. Koker kaffe. Tro er kan like gjerne være forankra i noe konkret, og kirkebygget er kanskje det mest konkrete vi har og som vi kan gå til med hele kroppen. Menneskers åndelige lengsel og spiritualitet spiller på lag med åpne kirker. Det åpner også rom i menneskene, slik jeg starta denne dagen med.

Altartavlen i Hamar domkirke. Foto: Hamar bispedømmeråd

Visjonen i for Hamar bispedømme er «Hellige rom for alminnelige liv.» Det handler både om kirkerommet og menneskelige rom – det henger sammen. Rom som forkynner og formidler tillit, nåde og åpenhet. Visjonen om hellige rom for alminnelige liv går hånd i hånd med satsingen på åpne kirker.

Nasjonaljubileet og tusenårsmarkering i 2030 er et naturlig mål for visjonen: Jeg drømmer om at innen 2030 kan vi kalle alle kirkene i Hamar bispedømme for åpne. Det er en måte å være folkekirke på. Jeg tror det er mulig, og vi må finne lokale løsninger.

En slik kulturendring kan vi bare få til sammen. Her kan Hamar bispedømme som folkekirkebispedømme igjen gå foran. Takk for oppmerksomheten.

DEN NORSKE KIRKE

Kirkerådet

Åpen kirke

Veiledning

Bilder:

Forsidebilde: Hamar domkirke i Hamar bispedømme. Murkirke fra 1866.

Arkitekt Herman E. Schirmer. Foto: Lars Erlend Kielland

Billedkollasj side 4:

Bakkehaugen kirke i Oslo bispedømme. Murkirke fra 1959.

Arkitekt Erling Viksjø. (kirkesok.no)

Sørbø kirke i Stavanger bispedømme. Murkirke fra 1130.

Arkitekt ukjent. Foto: Torild Granhaug (kirkesok.no).

Nesseby kirke i Nord-Hålogaland bispedømme. Trekirke fra 1858.

Arkitekt: Christian Henrik Grosch (kirkesok.no).

Rennebu kirke i Nidaros bispedømme. Trekirke fra 1669.

Arkitekt: Ole Joensen Hindrum og Titus Bülche. Foto: Torild Granhaug (kirkesok.no)

Heddal stavkirke i Agder og Telemark bispedømme. Trekirke fra 1200.

Arkitekt ukjent. Foto: Dagfinn Rasmussen (kirkesok.no)

Bilde s. 6: Person i kirkebenk. Foto: Hamar bispedømmekontor

Bilde s. 7: Barn ved kirkebenk. Foto: Esko Jamsa

Bilde s. 8: Orgelet i Kongsberg kirke i Tunsberg bispedømme. Murkirke fra 1761.

Arkitekt overbergmester Joachim Andreas Stuckenbrock. Foto: Vidar Skaaar

Borgersen

Bilde s. 9: Døpefont i Son kulturkirke i Borg bispedømme. Murkirke fra 2014.

Kvernaas Arkitekter og glassdesigner Cathrine Maske. Foto: Werner Zellien

Bilde s. 10: Lysglobe i Oslo domkirke i Oslo bispedømme. Murkirke fra 1697.

Arkitekt Wiggers og Chateauneuf. Foto: Oslo domkirke

Bilde s. 11: Pilegrim. Foto: Shutterstock

Bilde s. 13: Tromsdalen kirke, også kalt Ishavskatedralen i Nord-Hålogaland bispedømme.

Murkirke fra 1965. Arkitekt Jan Inge Hovig. Foto: Yngve Olsen

Bilde s. 13: Barn i klokketårn. Foto: Kirkerådet

Bilde s. 19: Interiør Røros kirke i Nidaros bispedømme. Murkirke fra 1784.

Kirken kalles også Bergstadens Ziir (betyr pryd) pga. overskriften ved inngangsdøren: *Til Guds ære og Bergstadens Ziir.*

Arkitekt Peter Leonard Neumann. Foto: Torild Granhaug (kirkesok.no)

Siste side: Nye Våler kirke i Hamar bispedømme. Trekirke fra 2015.

Arkitekt Espen Surnevik. Foto: Rasmus Norlander

Innholdsfortegnelse

Forord	5
Kirken – et levende hus	7
Noen eksempler på å holde Åpen kirke	10
Fremgangsmåte for å etablere tilbud om Åpen kirke	11
Hvordan rekruttere og skolere kirkeverter	12
Samarbeid rundt bygget	13
Reiseliv	13
Den kulturelle skolesekken	14
Vedlegg	15
1. Retningslinjer for kirkeverter i Åpen kirke	15
2. QR-kode	17
3. Forslag til brosjyremal	18
Ressurser	19

Kirkebyggdatabasen Foto: Torild Granhaug

Foto: Dagfinn Rasmussen, Riksantikvaren CC BY

Forord

Menigheter mottar i økende grad ønsker om at kirkerommet er åpent også utenom gudstjenester og kirkelige handlinger. Ønskene kommer fra mennesker i lokalmiljøet, pilegrimer, turister og andre.

Kirkene er levende bygg som representerer vår tro og en enestående og tusenårig norsk håndverkstradisjon og arkitektur-, kultur- og kunsthistorie. Dette verdsettes i økende grad, også langt utenfor Norges grenser av ulike fagmiljøer og turister.

Interessen for å besøke kirkerommet forteller noe om det å være et søkende menneske i vår tid, og kirken kan la seg utfordre av dette også i et diakonalt perspektiv. En åpen kirke handler om mer enn å gjøre et rom tilgjengelig. Det er en måte å være kirke på. Derfor angår arbeidet med åpne kirker alle menigheter i Den norske kirke.

Veilederen *Åpen kirke* ønsker å inspirere, motivere og peke på mulige måter å legge til rette for flere åpne kirker. Her finnes også tips om hvordan frivillige kirkeverter kan rekrutteres og skoleses som en del av menighetens liv og bidra til stedsutvikling.

Åpen kirke er utarbeidet på bakgrunn av Kirkemøtets sak i 2018 Rapport og veivalg for Den norske kirkes kunst- og kultursatsing KM 11/18, vedtak 13 *Åpne kirker og pilegrimsarbeid*:

«Kirkemøtet ser at åpne og tilgjengelige kirkerom er viktige både for lokalsamfunnet og mennesker på reise.

Kirkemøtet oppfordrer menighetene til å samarbeide med hverandre og relevante samarbeidsparter for å sørge for flere åpne kirker.

Særlig er dette viktig langs pilegrimsledene.»

Bakerst i veilederen finnes et forslag til retningslinjer og avtale for kirkeverter, QR-kode informasjon, mal til en liten brosjyre om kirkebygget og nyttige lenker for mer informasjon. Vi ønsker lykke til med arbeidet!

Med vennlig hilsen
Kirkerådet, mai 2021

«Det er her jeg kan komme når mit rum er for lille. [...] Alt hvad jeg bærer er båret før af andre og legges under sølje af sten.»
Takksigelse nr. 6 av Helle S. Sørup,
fra diktsamlingen *Send flere engle. Andægtigheter* (2012)

Kirken – et levende hus

Kirken er et levende hus. Kirkebygget er en historie om hvordan mennesker til enhver tid forstår sitt liv og praktiserer sin tro. Synet av og møtet med kirkebygget fremstår for mange som inngangen og kjernen i kontakten med kirken. Her møtes og veves religiøsitet og allmennkultur sammen og bekrefter stedets verdier og historie.

Kirken er et fysisk og mentalt knutepunkt ved dens over 1600 kirkebygg.

De eldste kirkene gir mennesker nøkler til å tolke og forstå hvordan slekt og samfunn har vokst frem. Samtidig settes de nyere kirkebyggene inn i en tusenårig norsk tradisjon og formidler kunnskap om byggeskikk, håndverks-tradisjoner og kunstuttrykk.

Et grunnleggende trekk ved kirken er gjestfrihet og diakoni. I et åpent kirkerom opplever mange å bli favnet i sin lengsel og stimulert i sin nysgjerrighet. Møtet med et åpent og stille kirkerom kan gi enkeltmennesker mulighet til å lene seg inn til søyler av tidligere menneskers tro og erfaringer og bli en del av noe større. Det er fordi kirkerommet har et budskap gjennom sin utsmykning og i sin historie som lokal tros- og tradisjonsbærer. Kirkerommet slutter aldri å invitere til nye tolkninger.

Når en går inn i kirkebyggene, møter en et rom som er bygd med et særlig formål: å være et møtested mellom mennesker og Gud. Det er et rom for bønn, takk, klage, stillhet og fellesskap. Her er viktige hendelser i livet, fra de lykkeligste til de vanskeligste, lagt frem for Gud. Dette gjør kirkerommet til et hellig sted.

«Orgelet blir kalt *Instrumentenes dronning*.
Hun kan lokke med en fløytetone og bruse som et orkester.
Der ordene tar slutt, fortsetter tonene å klinge.»

Kirkerommet eies av alle, både av den som ferdes der ofte, den som har en oppgave der og den som kommer dit en sjelden gang. I de aller fleste lokalsamfunn var kirkebygget den eneste offentlige bygningen i hundrevis av år. Kirken bekreftet at man tilhørte en felles historie.

I dag skjer kontakt med det offentlige for det meste digitalt, også det formelle i kontakten med kirken. Man tilhører fremdeles et sokn, men svært sjeldent det samme gjennom et helt liv og for hele slekten. Dermed fester det seg et bånd hos enkeltmennesket til flere kirkebygg. Båndet oppstår gjennom overgangsriter og skaper en ramme rundt menneskers liv som slektens historie er skrevet inn i.

Norsk kirkearkitektur – både gammel og ny – er internasjonalt anerkjent med flere nominasjoner og tildelinger av anerkjente priser. Sammen med kunstnerisk utsmykning trekker disse byggene mennesker til seg fra hele verden. De vil inn i byggene og oppleve deres særegne atmosfære og utforming.

Den mangfoldige og økende interessen fra mennesker som vil inn i kirkene, viser behovet for et åpent rom som kan favne livet, gi rom for undring og mulig tilhørighet. Få andre steder i dagens samfunn har slike rom. Både pilegrimer og andre som tilfeldigvis kommer forbi, bor i nærheten eller har reist langt, bærer med seg dette ønsket: å få komme inn i stedets kirke.

«Her e det et lite barn som kommer, [...] i ei kirke i en hellig dåp.»
NoS 2013, nr. 592 Tekst og melodi: Kari Bremnes

Noen eksempler på å holde Åpen kirke

Her er skissert ulike eksempler på kirker som holdes åpne utenom arrangement:

Ubetjent kirke tilrettelagt av ansatte og frivillige

I sommerhalvåret åpnes kirken kl. 8 hver morgen når ansatte kommer på jobb. Kirken stenges ikke når arbeidsdagen er over, men står åpen til kl. 20 hver kveld. Da kommer det en frivillig som sjekker at alt er i orden, og stenger kirken for dagen.

Betjent kirke med hjelp av frivillige

Kirken er åpen daglig fra 15. juni og ut august fra kl. 11-16. Det skjer ved hjelp av frivillige som får en kort opplæring på forsommeren; praktisk med nøkler, renhold og sikkerhet. I tillegg får de opplæring i å formidle kirkens historie. Lysgloben står fremme i kirkerommet og i benkene kan det ligge noen enkle foldere med informasjon og bønner på ulike språk som de besøkende kan bruke for ettertanke og meditasjon.

Betjent kirke med tilkalling av nøkkelperson

Kirken er åpen når noen ringer og ber om det. Utenfor kirken står det en plakat med telefonnummer til 6 naboer i nærheten. De kan ringes og vil komme i løpet av kort tid, åpne opp kirken og gi informasjon om kirkens historie, gjenstander og bruk.

Betjent kirke med ansatte

Kirken er åpen med en ansatt tilstede som møter menneskene som kommer. Det gis informasjon, omvisning og mulighet for samtale etter behov.

Fremgangsmåte for å etablere tilbud om Åpen kirke

Menighetsråd, fellesråd og ansatte er sentrale i arbeidet med Åpen kirke. De må avgjøre om og hvordan kirken skal være åpen, men også bruken av frivillige i dette arbeidet.

Følgende prosess anbefales:

- Drøft form og omfang av tilbudet som Åpen kirke skal ha
- Gjør en risiko-analyse for sikring av Åpen kirke¹
- Drøft bruk av QR-kode² som kan gi besøkende informasjon om kirkebygget og aktiviteten der
- Informer om Åpen kirke:
 - i menighetsblad, lokal og annen relevant avis, på kirkens hjemmeside, i sosiale medier og hos regionalt pilegrimssenter
 - oppdater informasjon på www.kirkesok.no
 - bruk www.skjerikirken.no og www.visitnorway.com
 - bestill plakat, banner, informasjonsbukk o.l.

«For meg er det av stor betydning
å få komme inn i kirkene langs pilegrimsleden.
Jeg er nysgjerrig på hvordan de ser ut inni.
Jeg lurer på hvordan kirken arbeider her i Norge.»
Utenlandsk pilegrim

¹ Se KAs [Veiledning om sikring av åpne kirker](#) side 11-14.

² QR-kode (Quick Response Code) er et strekkodesystem. Se mer informasjon under vedlegg.

Hvordan rekruttere og skolere kirkeverter

Å være kirkevert³ for Åpen kirke er en del av menighetens fellesskap. Å ha slike verter kan i seg selv bidra til å åpne kirken for befolkningen. Men hvordan rekruttere dem?

Noen tiltak:

- *Informer* om muligheter til å være kirkevert på menighetens hjemmeside, i lokal og annen relevant avis, på oppslagstavle i kirken og i lokalmiljøet, i sosiale medier, gjennom personlig henvendelse, regionalt pilegrimssenter o.l.
- *Inviter* til kurs om kirkens arkitektur, utsmykning og lokale historie, generell kunst- og arkitekturkunnskap, opplæring i sikkerhet som vert og sikkerhet for bygget
- *Engasjer* ungdom og konfirmanter som kirkeverter f.eks. gjennom:
 - et valgfritt opplegg i konfirmantundervisningen om vertskaps- og formidlerrollen i menighetens arbeid
 - et generasjonsprosjekt i menigheten om å utarbeide informasjonsmateriell og presentasjonsform hvor ungdom med IT-kompetanse samarbeider med voksne personer som har kunnskap om kirken, dens arkitektur, utsmykning og annen historie
 - et samarbeid mellom menigheten og videregående skole, høgskole og universitet som har reiseliv som fag eller utdanning, om praksisplass
 - et samarbeid med kommunen om sommerjobb for ungdom som kirkevert eller guide i kirken hvor lønn helt eller delvis finansieres av kommunen
- *Samarbeid* gjerne med lokalt historielag, kunst- og håndverkslag, lokale kunstnere om kunnskapsformidlingen
- *Utdann* kirkeguider i samarbeid med lokal turistforening og guidelag som får et særskilt ansvar for å ha omvisninger for interesserte som turister, skoleklasser og lokalbefolkning

³ Oppgaver som formidler av kirkerommet med dets arkitektur og utsmykning, inngår i denne sammenheng i begrepet kirkevert.

Samarbeid rundt kirkebygget

Reiseliv

Kirken som besøksmål, bør ligge på den lokale siden til www.visitnorway.com. Da inngår kirken i et samarbeid med kommunenes turistkontor overfor opplevelses- og kulturturistene med interesse for arkitektur, kunst og kultur.

Her kan Åpen kirke, med og uten guiding, markedsføres sammen med konserter og andre kulturarrangement i kirken, gjerne med lenke til kjøp av billetter. Tidspunktene for Åpen kirke og evt. arrangement bør samsvare f.eks. med anløp for hurtigrute og cruisebåter, gjennomreisende grupper av sommerturister og andre interesserte.

Den kulturelle skolesekken

Den kulturelle skolesekken er et tilbud om kunst- og kulturopplevelser som hvert år gis til alle elever i grunnskolen og videregående skole. Et slikt samarbeid med skolen utvikler kunnskap om kirkebygget og kan åpne for en nysgjerrighet på kirken ved en senere anledning.

Vedlegg

1. Retningslinjer for kirkeverter i Åpen kirke

Disse retningslinjene kan tilpasses lokalt og ligger som wordfil i Ressursbanken.no i ressursen Åpen kirke.

Folk har ulik motivasjon og behov for å komme til Åpen kirke. Kirkevertens fremste oppgave er å respektere dette gjennom en diskret og verdig tilstedeværelse, samt å gjøre kirkerommet tiltalende og tilgjengelig for alle som søker det.

Godt orientert

Kirkeverten er kirkens representant overfor de besøkende som kan være mennesker fra lokalmiljøet, turister eller pilegrimer. Det kan også være et organisert klassebesøk fra Den kulturelle skolesekken eller en fast lunsjkoncert ved organisten.

Kirkeverten må være orientert om dagens program i kirken. Det må være lett tilgjengelig for de besøkende. Da vil besøket oppleves som godt.

Gi den enkelte rom for stillhet og kontemplasjon

En åpen kirke inviterer til stillhet og kontemplasjon. Noen besøkende ønsker å vandre rundt i kirken og reflektere over rommets inventar, utsmykning og arkitektur. Andre ønsker å sette seg ned i stillhet og bønn. De aller fleste besøkende respekterer dette ved at evt. prat skjer lavmælt dem imellom.

Skulle noen ønske en fortrolig samtale, er det kirkevertens primære oppgave å sette vedkommende i kontakt med menighetens prest eller diakon. Kontaktinformasjon til disse må være lett tilgjengelig.

Er samtalen av en enklere art, skal kirkevertens utgangspunkt være å lytte, ikke diskutere. Informasjon av fortrolig art er underlagt taushetsplikt. Prest og diakon skal alltid være tilgjengelig for kirkeverter om samtalesituasjonen opplevdes utfordrende.

Trygg vakt

Det hører med til sjeldenhetene at det forekommer uheldige hendelser i forbindelse med *Åpen kirke*. Skulle dette skje, må kirkeverten forholde seg rolig og handle adekvat. Kirkevertene må derfor, før de begynner i tjenesten, ha fått en grunnleggende opplæring.

Brann

Tilstrekkelig opplæring i brannsikkerhet skal gis kirkeverter. Opplæringen kan gis av kirkevergen som er sikkerhetsansvarlig, eller av brannvernleder som ofte er kirketjener eller bygg- og driftsansvarlig.

Behov for legehjelp

Kirkeverter må kunne elementær førstehjelp og ha kunnskap om hvor man finner utstyr til dette. Kontaktinformasjon til lokal legevakt og nødnummer ved akutte hendelser må være tilgjengelig.

Uromoment

Trening i høflig og bestemt å be sterkt urolige og forstyrrende personer om å forlate bygget bør det også gis trening i. Er vedkommende truende, skal man gå ut av kirken eller til et sted hvor man kan låse seg inne og ringe politiet derfra. Tryggheten til kirkeverten er viktigst.

Kontaktinformasjon

Politi, telefon 112

Lege, akutt telefon 113 og legevakt: telefon

Brann, telefon 110

Kirkens kontaktperson for kirkeverten:

Kontaktperson: navn, e-post og telefon

Etter slike hendelser, vil kirkeverten bli invitert til en debriefings-samtale med ansvarlig for kirkevertene og annen nødvendig oppfølging.

Avtale

Det bør skrives en avtale mellom menigheten og kirkeverten for omfanget og varigheten av oppgaven, samt gis grunnleggende opplæring i taushetsplikt for ansatte.

2. QR-kode

QR-kode (Quick Response Code) er et strekkodesystem som via kamera på en smarttelefon raskt kan koble brukeren opp til en utvalgt informasjonskilde på nett, f.eks. en nettside med foto, tekst og film. Det er enkelt og helt gratis å lage selve QR-koden, se mer informasjon om QR-kode-generatoren på <https://www.qr-kode.no/>. Ønsker man å gjøre dette, legges URL'en til det ønskede oppslaget på QR-kode-generatoren. En visuell QR-kode blir produsert og kan skrives ut. Koden kan også produseres i et mer holdbart materiale som f.eks. et skilt. Dette må bestilles hos en vanlig skilt-leverandør. Skiltet festes på godt synlig sted for besøkende.

3. Forslag til brosjyremal

Tilgjengelig i Ressursbanken.no i ressursen Åpen kirke og kan tilpasses i malverktøyet trykksak.kirken.no.

Ressurser

www.skjerikirken.no

www.kirkesok.no

www.pilegrimsleden.no

www.kulturtanken.no

www.visitnorway.com

[KAs Veileder for sikring av kirker](#)

Mer himmel på jord

DEN NORSKE KIRKE
Kirkerådet

Fra fengselcelle til pilgrimsvei

En empirisk undersøkelse av innsattes pilgrimserfaringer

LEIF GUNNAR ENGEDAL

leif.g.engedal@mf.no

I. På frifot bak lås og slå – fangen som pilgrim?

Antakelig ville scenen vært utenkelig for noen tiår siden: Fengselsportene låses opp. Ut kommer en prest og en betjent i spissen for en gruppe innsatte, voksne menn med tunge dommer og år bak murene. De forlater fengselets strengt disiplinerte og lukkede verden, og begir seg på pilgrimsferd. Fengselcellenes trange rom byttes med naturens vide horisonter. Uker ligger åpne foran dem. Eldgamle stier viser vei mot Nidaros.

Hva er det som skjer? Svaret kan formuleres på mange måter: Kreative ildsjeler i det norske pilgrimsmiljøet fikk ideen, kontakten fengselsledelsen og gikk i gang¹. Eller: Norsk kriminalomsorg var på leit etter tiltak som kan styrke fengselsstraffens rehabiliterende potensialer, og oppdaget muligheter knyttet pilgrimsvandringene². Eller: Engasjerte fengselsprester så at pilgrimsvandring sammen med de innsatte åpner nye arenaer for arbeid med eksistensielle og religiøse spørsmål som opptar mange av de innsatte³. De ulike aktørene ser imidlertid ut til å dele en bestemt forventning: At pilgrimsvandring for innsatte vil kunne bidra til positiv nyorientering og endring i den innsattes forhold til seg selv og samfunnet. Med dette utgangspunktet synes det rimelig å spørre: Hva skjer med de innsatte som går pilgrim?

Initieres prosesser som stimulerer til bearbeiding og endringer med betydning for livet etter soning? Artikkelen presenterer materiale og refleksjoner som bidrar til svar på slike spørsmål. Før vi går nærmere inn på opplegget for undersøkelsen, vil vi gi en kort skisse av den større kulturelle konteksten som de innsattes pilgrimsvandring må sees i forhold til.

II. Revitalisering av pilgrimstradisjonen – skisse av en kontekst

De siste tiårene har Europa vært vitne til en omfattende revitalisering av pilgrimstradisjonen. Flere titalls millioner av mennesker vandrer hvert år på tidligere gjengrodde pilgrimsveier. Reisemålene er som før gjerne katedraler, helgenrelikvier, hellige steder m.m. Dette skjer både i "det katolske Sør" og i "det protestantiske Nord"⁴. Også her hjemme må den sterkt økende pilgrimsinteressen noteres som et interessant og relativt nytt fenomen i norsk kultur og samfunnsliv. At biskopene i Den norske kirke legger ut på pilgrimsvandring til Nidaros, er i og for seg ikke særlig oppsiktsvekkende⁵. Mer påfallende er det at ikke mindre enn 5 AP-statsråder inkludert statsministeren selv har gått forskjellige pilgrimsleder de siste årene eller deltatt på ulike pilgrimsmarkeringer. Grunnene er nok mange og sammensatte. Et profilert uttrykk for dette fore-

ligger i utredningen *"På livets vei. Pilgrims-motivet – et nasjonalt utviklingsprosjekt"* (2008). Her legges det vekt på å vise hvordan pilgrims-tradisjonen i dag fungerer som "møtested" for en rekke ulike interesser, både sosiale, økonomiske, kulturelle og historiske. Det understrekes også at religiøse og eksistensielle tema kan stå sentralt, samtidig som det betones at man ikke trenger å være "... religiøs eller åndelig søkende" for å begi seg på vandring som pilgrim⁶.

Utviklingen av tilbudet med pilgrimsvandringer for innsatte i norske fengsler må ses i denne større sosiale og kulturelle konteksten. Revitalisering av pilgrimstradisjonen i Europa har åpenbart hatt stor betydning for revitalisering av samme tradisjon i Norge⁷. Og uten et aktivt og utadventt pilgrimsmiljø i Norge, ingen pilgrimsvandringer for innsatte i fengslene. Når det derfor i Justisdepartementets *Stortingsmelding nr. 37* (2008) gis en positiv omtale av de erfaringer som er gjort med pilgrimsvandring som frivillig element i innsattes soning, er den her omtalte konteksten forutsatt. Når meldingen begrunner dette tilbudets betydning, gjengis bl.a. et lengre sitat fra en innsatt som har gått pilgrim til Nidaros. Han gir her en beskrivelse av pilgrimserfaringens karakter av *en indre reise* og framhever at man konfronteres med følgene av egne handlinger og utfordres til å bearbeide eksistensielle spørsmål knyttet til skyld og ansvar⁸. Man kan spørre seg om denne typen refleksjoner er representative for fanger på pilgrimsvandring. For å få kunnskap om dette er det nødvendig å komme i dialog med de innsatte og lytte til deres erfaringer.

III. Studiens opplegg – problemstilling, material og metode

Media har viet de innsattes pilgrimsvandringer betydelig oppmerksomhet. I flere reportasjer har vi møtt innsatte som sliter med tung ryggsekk og gnagsår, og som forteller om sterke opplevelser i møte med andre pilgrimer underveis og Nidarosdomen ved reisens slutt. Mitt utgangspunkt var ønsket om å komme disse erfaringene nærmere inn på livet slik de beskrives av de innsatte selv.

Utvalg av informanter

Datainnsamlingen ble foretatt sommeren og høsten 2009. Denne sommeren planla Bastøy, Hamar og Bergen fengsel pilgrimsvandringer. Alle innsatte som planla å gå eller hadde gjennomført slik pilgrimsvandring, ble invitert til å la seg intervju om sine opplevelser underveis og reaksjoner og tanker i ettertid⁹. Samtlige forespurte svarte ja. Av forskjellige soningsrelaterte grunner falt imidlertid noen fra underveis i prosessen. Jeg endte derfor opp med i alt 10 informanter. Disse utgjør et såkalt *strategisk utvalg* for så vidt som alle i utgangspunktet har "egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen"¹⁰. De kan i utgangspunktet antas å bidra til en allsidig og pålitelig belysning av saken. Informantene er en sammensatt gruppe. De er alle menn; de representerer flere nasjonaliteter og etniske grupper, men med et flertall av etniske nordmenn. *Soningsvilkårene* representerer et stort spenn fra de mest langvarige dommene til kortere varetektsfengsling. Også når det gjelder *religiøs tilhørighet og livssyn* er spekteret stort: Aktivt troende kristne, passive medlemmer av Den norske kirke, ateister, humanister og aktivt troende muslimer¹¹.

Material og metode

Målet for undersøkelsen var å utarbeide en mer omfattende og nyansert kunnskap om de innsattes egne erfaringer. Ettersom det her dreier seg om å beskrive og fortolke komplekse personlige opplevelser og refleksjoner melder det *kvalitative forskningsintervju* seg som et nærliggende og naturlig metodevalg¹². Tre innsatte ble intervjuet før pilgrimsvandringen, de syv resterende 4–6 uker etter. I samsvar med vanlig prosedyre for slik forskning ble det utarbeidet intervjuguide med en relativt fast struktur, noen klare hovedtema og ellers stor fleksibilitet i gjennomføringen av det konkrete intervjuet¹³. Intervjuene ble foretatt i dertil egnede lokaler i de respektive fengsler. Intervjusituasjonene har uten unntak vært en positiv opplevelse sett fra min side. Jeg har møtt innsatte som har vist stor åpenhet og interesse for å fortelle. De har gitt meg et erfaringsnært og innholdsrikt materiale. Intervjuene ble tatt opp på bånd og seinere

skrevet ut som fortløpende tekst. Det er denne teksten som utgjør undersøkelsens primærmateriale. Alle intervjuene og den påfølgende utskrivning av disse ble gjort av meg. I analysen av materialet har jeg i hovedsak anvendt en *temasentrert tilnærming* og såkalt *meningskondensering*¹⁴. Målet har primært vært å få fram de sentrale temaene i materiale på en nyansert måte og uten sjenerende innblanding fra eksternt teoretisering. I den videre drøfting kan så det empiriske materialet analyseres i dialog med synspunkter i pilgrimsforskningen. Det valgte forskningsdesign gir ikke grunnlag for å si noe bestemt om hvilke langtidsvirkninger pilgrims-erfaringene har med henblikk på eventuelle rehabiliterende effekter. Det materialet derimot kan gi grunnlag for å drøfte, er om de erfaringer det berettes om, er av en slik karakter at de kan antas å initiere endringsprosesser med betydning i et rehabiliteringsperspektiv.

Problemstilling

Som vi har sett legger Stortingsmelding 37/2008 til grunn at pilgrimserfaringen vil kunne bidra til positive endringer i de innsattes forhold til egen kriminell fortid. Tiltaket har dette perspektivet som implisitt forventning. Slike forventninger om endring framstår også som sentralt tema i moderne pilgrimsforskning. Vi kaller dette i fortsettelsen for *transformasjonsperspektivet*. Å gå pilgrim blir i samsvar med dette av enkelte forskere beskrevet som *“a transformative practice”* som springer ut av mer eller mindre avklarte *“transformative intentions”*¹⁵. Hva denne forventning om endring nærmere bestemmer seg mot, og hvilke typer av erfaringer som antas å fungere som virksomme endringsagenter, varierer imidlertid betydelig. Vårt mål her er å identifisere hvilke typer opplevelser som ifølge informantenes egne beretninger har gjort sterkt inntrykk, og som etter sitt innhold utfordrer etablerte tanke- og handlingsmønstre på en slik måte at spørsmålet om endring melder seg. I samsvar med dette kan vår problemstilling formuleres som følger:

(1) *Hvilke erfaringer underveis på pilgrims-vandringen framstiller de innsatte som særlig betydningfulle?*

(2) *På hvilken måte utfordrer disse erfaringene etablerte mønstre i den innsattes livserfaring med sikte på endring av disse?*

Det første spørsmålet inviterer til presentasjon og analyse av det empiriske materialet. Hva er det de innsatte forteller om i intervjuene og vektlegger som viktige erfaringer? I analysene av dette foregripes viktige momenter til det andre spørsmålet: Er de erfaringene det fortelles om, av en slik karakter at de kan antas å initiere prosesser med bearbeiding og endring av etablerte mønstre i den innsattes forhold til seg selv og omverdenen?

IV. Moderne pilgrimsforskning – teorier og perspektiver

For å få et perspektiv på presentasjonen av vårt eget empiriske materiale og kunne se dette i relasjon til aktuell pilgrimsforskning gir jeg i det følgende en framstilling av noen sentrale teorier og perspektiver i denne forskningen. Av plasshensyn er framstillingen kortfattet og skissemessig. Vekten er lagt på synspunkter som er relevante i lys av mitt empiriske materiale og den formulerte problemstillingen. Stoffet gir perspektiver til analysen av det empiriske materialet og synspunkter til den avsluttende drøftingen.

4.1 Teorier og perspektiver i pilgrimsforskningen

Tilfanget av empiriske undersøkelser og teorier til fortolkning av det moderne pilgrimsfenomenet er meget omfattende. Ulike perspektiver og fortolkninger brytes mot hverandre¹⁶. Visse grunnleggende tema går igjen og bidrar til å etablere et fortolkningsfellesskap på tvers av ulike kontekster og teoretiske tilnærminger¹⁷. I dette fortolkningsfellesskapet finnes det enkelte forskningsbidrag som framstår som særlig sentrale, og som derfor nesten alle andre forskere forholder seg til og profilerer egen posisjon i forhold til. Et godt eksempel i så måte er Victor og Edith Turners studie *Image and Pilgrimage in Christian Culture* (1978/1994). Fordi denne studien står så sentralt og utarbeider analytiske perspektiver som er fruktbare i analysen av mitt eget materiale, gir jeg i det følgende en kort presentasjon av de sentrale

begrepene i Turners teori. Dette etterfølges så av noen sentrale synspunkter i den kritikk og teoriutvikling som har fulgt i Turner-avhandlingens fotspor.

Turners teori: liminality og *communitas* – oppbrudd og nytt fellesskap

Turners teori henter grunnleggende perspektiver fra A. van Genneps analyser av såkalte *rites de passage*¹⁸. Anvendt på studiet av pilgrimsvandring kan den overordnede narrative struktur i Turners teori beskrives slik: En person/gruppe befinner seg i en situasjon preget av sosial, kulturell og religiøs stabilitet og orden. På et gitt tidspunkt skjer det så et oppbrudd, en bevegelse bort fra det stabile og velkjente mot et mål langt borte. Situasjonen er ny og uavklart; pilgrimen befinner seg på vandring. Tidligere veletablerte sosiale mønstrene må vike for utprøving av nye typer fellesskap, nye former for sosial og symbolsk samhandling. Disse prosessene intensiveres underveis og kulminerer gjerne i rituelle handlinger og fellesskap på det sted som er pilgrimsvandringens mål. Når pilgrimen vender hjem, møter han/hun igjen velkjente mønstre av sosial og religiøs art. Men noe kan nå være endret. Erfaringer fra reisen kan gi inspirasjon til endringsprosesser med virkninger langt ut over selve vandringens varighet.

Hovedelementene i denne narrative strukturen kvalifiserer Turner gjennom utviklingen av en rekke teoretiske begreper. Særlig sentralt står begrepene *liminality* (resp. "liminoid"/"quasi-liminality") og *communitas* (resp. "social antistructure")¹⁹. Gjennom disse klargjør Turner både de karakteristiske trekkene i den (unntaks)tilstanden ("liminalitet") som følger etter oppbruddet fra det velkjente, og det nye fellesskapet ("*communitas*") som vokser fram i pilgrimenes felles erfaring²⁰. Innholdet i *liminaliteten* bestemmes langs følgende linjer: "During the liminal period, the characteristics of the *liminars* (...) are ambiguous, for they pass through a cultural realm that has few or none of the attributes of the past or coming state. *Liminars are betwixt and between*" (249, mine kursivering). Karakteristisk her er den sosiale og symbolske "lokaliseringen" som angis med

bestemmelsene "betwixt and between": En tilstand er forlatt ("ikke lenger") mens den nye tilstanden venter i det uvisse lenger framme ("ennå ikke"). Den særegne dynamikken i denne posisjonen åpner ifølge Turner for etablering av nye former for fellesskap som avviker på vesentlige måter fra de man kjenner fra sine vante omgivelser. Det er dette fellesskapet som kalles *communitas*. Den sosiale dynamikken i *Communitas* kvalifiseres først "negativt": Det eksisterer som motstykke til den sosiale, kulturelle og symbolske orden som pilgrimen har brutt opp fra. Derne beskriver innholdet i *communitas* "positivt" med en lang rekke aktverdige dyder og verdier: "The bonds of *communitas* are undifferentiated, egalitarian, direct, extant, nonrational, existential, I-Thou (in Buber's sense). *Communitas* is spontaneous, immediate, concrete, not abstract... It does not merge identities; it liberates them from conformity to general norms..." (250).

På denne måten gestalter pilgrimsvandringen ifølge Turner *et nytt og særegent fellesskap*. Innlærte roller, posisjoner og samhandlingsmønstre kommer under press og omformes. Et åpent, egalitært samspill med basis i personfellesskapets jeg-du-relasjoner utvikler seg. Og sammen med disse nye sosiale og relasjonelle mønstrene åpnes det samtidig for nye tanker, følelser og refleksjoner i forhold til omgivelsene, andre mennesker og eget liv. Turner beskriver dette med henvisning til både sosiale, eksistensielle og religiøse dimensjoner i pilgrimens livsverden²¹. Dermed initieres også prosesser som åpner pilgrimens liv for potensielt transformerende innsikter og erfaringer. Dette transformasjonsanliggendet framheves når det understrekes at *liminaliteten* ikke bare er relatert til *transition* forstått som "going to be", men også til *potentiality* forstått som "what may be" (xv; 3). Fordi pilgrimsvandringen endrer vesentlige strukturelle og dynamiske forhold i pilgrimens livsverden, skapes det rom for endringer i pilgrimens selvforståelse og hans/hennes forhold til verdier og prioritering i møte med andres liv.

Så langt Turners teorier. De utarbeidede analytiske perspektivene har vist seg fruktbare og er blitt anvendt i en lang rekke senere studier.

Men teorien er også kritisert og videreutviklet av andre forskere. Jeg vil antyde helt kort noen momenter i denne kritikken med vekt på forhold med relevans for analysen av eget empirisk materiale.

- (1) *Fleksibilitet og variasjon*: Turners teori er blitt kritisert fordi den ikke i tilstrekkelig grad tar høyde for det enorme mangfold som finnes innenfor moderne pilgrimstradisjoner. Det omfattende empiriske materialet som foreligger, er mer sammensatt og viser større variasjoner enn det Turners begreper og analytiske perspektiver i utgangspunktet gir rom for²². Langt fra alle moderne pilgrimer opplever den type uro og oppbrudd som er knyttet til "liminaliteten", heller ikke det særlige samhold og fellesskap som "communitas" forutsetter. Teorier som pretenderer "universell" gyldighet må derfor vike til fordel for et mer fleksibelt tolkningsrom knyttet til "local theories".
- (2) *Hellige gjenstander*: Turners communitas-begrep retter hovedfokus mot kvaliteten i personlige relasjoner og sosiale fellesskap. Det er de kvalitetene som skapes i det relasjonelle samspillet som framstår som avgjørende for pilgrimens utbytte av vandringen. Dette fokuset kan føre til at andre vesentlige sider ved pilgrimserfaringen ikke kommer til sin rett. Det gjelder for eksempel den betydningen som kvaliteter ved selve *pilgrims målet* har. Turner tematiserer betydningen av pilgrims målet forstått som "place". Derimot kommer det ikke tilstrekkelig tydelig fram hvilken sentral betydning som selve *helligstedets "gjenstander"* – *graven, katedralen, ikonet, det hellige skrinet* etc. – har. Dette er et hovedpoeng i den viktige antologien *Contesting the Sacred*, utgitt av Eade og Sallnow²³. I en rekke tilfeller peker empirien i retning av at slike faktorer kan ha større betydning for pilgrimen enn de sosiale og emosjonelle kvalitetene i fellesskapet underveis.
- (3) *Bevegelsens rytmer og mønster*: Den som går pilgrim, er i bevegelse. Både kroppslig, geografisk, kulturelt og symbolsk gestalter vandringen ulike mønster av forandring og bevegelse. Dette forhold har flere etablert som et sentralperspektiv i sin forskning. Begrepet "*movement*" settes i sentrum²⁴. Turners teori og mye annen forskning kritiseres for ikke å ha reflektert grundig nok over den sentrale rolle som ulike typer "*movement*" spiller i pilgrimserfaringen. I sitt eget, delvis alternative tolkningsperspektiv sonderer Coleman & Eade mellom fire ulike typer "*bevegelser*"²⁵. Med tanke på analysen av vårt materiale er det særlig de to perspektivene *movement as performative action* og *movement as metaphor* som kan gi fruktbare perspektiver. Det første dreier seg om ulike måter som "*movement can effect (not always consciously) certain social and cultural transformations*". "*Movement as metaphor*" henspiller derimot på den ofte brukte metaforen "*life as a journey*" og adresserer følgende prosesser knyttet til "*the inward pilgrimage*".

V. Innsatte på pilgrimsvandring – analyse av intervju materialet

Etter denne korte skissen av teorier i pilgrimsforskningen vender vi oss nå til analysen av vårt empiriske materiale. Som utgangspunkt for analysen er det av betydning å peke på følgende fellestrekk for de tre fengslene/vandringene som materialet er hentet fra: Alle kvalifiserer i utgangspunktet sine vandringer som *pilgrimsvandringer*. De innsatte inviteres ikke til en tur i friluft, men presenteres for muligheten til å være pilgrimer på vei mot Nidaros. Alle knytter de daglige vandringene til relevante *historiske, geografiske og kulturelle forhold* og formidler kunnskaper om *religiøse tradisjoner og praksisformer*. Videre har alle *definerte distanser og mål* for hver dag og regelmessige samlinger, gjerne i tilknytning til *lokale kirker*. For alle er vandringens mål i *Nidarosdomen* viktig. Her samles og fortettes erfaringene underveis på en særegen måte, med en *liturgisk samling* i katedralen som reisens klimaks.

I det følgende ordner jeg presentasjon av materialet under to hovedrubrikker: Først det som skjer underveis (pkt 5.1), dernest det som på en særlig måte aksentueres av og er knyttet til vandringens mål: katedralen i Nidaros (pkt 5.2).

5.1 Underveis: interaksjoner, prosesser og erfaringer

Ingen av informantene har tidligere erfaringer med å gå pilgrim. Å forlate fengselet og begi seg på vandring representerer både et svært markert brudd og en ny og annerledes erfaring. Slik dette beskrives av informantene gjennkjennes flere av de kjennetegn som Turner knytter til "*a liminal period*". At dette rommer krevende utfordringer sier seg selv. Én ting er de betydelige fysiske påkjenningene. En annen er de sosiale og relasjonelle utfordringene i et tett lite fellesskap av menn med store innbyrdes forskjeller og med tøffe livserfaringer i bagasjen. Intervjuene gir et nyansert bilde av disse utfordringene. Samtidig er det et påfallende trekk i materialet at så mange så tydelig gir uttrykk for den store positive betydning som samhold og fellesskap underveis hadde. Dette er knyttet til flere ulike forhold som kan ordnes langs tre ulike dimensjoner:

(a) For det første gjelder det “gruppefelleskapet” – det samhold og fellesskap som utvikler seg underveis;

(b) For det andre gjelder det gruppas opplevelser i møte med andre pilegrimer og vertskap underveis;

(c) For det tredje gjelder det prosesser i den innsattes forhold til “seg selv” – måter som egne erfaringer, tanker og følelser fremkalles og bearbejdes på²⁶.

(a) Samhold og solidaritet – “vi-kulturen” underveis

Informantene framhever gjennomgående det sosiale fellesskapet og samholdet i gruppa som svært betydningsfullt. Det etableres raskt en tydelig *vi-kultur*: “En for alle og alle for én” framstår som et slags sosialt credo. Det betyr ikke at konflikter og uenighet er fraværende, men fellesskapet makter å møte dette på måter som ikke underminerer, men styrker samholdet. De prosessene som bidrar til dette, følger i hovedsak to hovedlinjer: Dels dreier det seg om interaksjoner mellom de innsatte, og dels dreier det seg om om relasjonene mellom de innsatte og de ansatte. I materialet framstår begge prosessene som viktige og gjensidig forsterkende. Nedenfor gjengis noen typiske eksempler på hvordan dette videreformidles i intervjuene²⁷:

---- det gikk utrolig greit egentlig... ikke bare for meg, men for hele gruppa. Det var vi som skulle klare det. Ikke bare jeg. Det var veldig viktig... hvis en var litt mer sliten, måtte vi tilpasse oss det. Ta hensyn til det --
- Det nyttet jo ikke om én greide dagens etappe. Vi var jo sammen og måtte greie det sammen... Det var veldig annerledes enn innenfor murene. Her går du på en måte time for time i ditt eget. Men på pilgrimsvandringa var vi sammen hele veien og hele tida. Det var i grunnen viktig sosial trening... (sitat 1)²⁸.

Man må bare samarbeide underveis, hjelpe hverandre, ikke bare tenke på seg selv. Man går ikke bare for seg selv, men går også for andre. Det er veldig viktig – fysisk og mentalt fellesskap. Det mentale er også veldig viktig. Å oppmuntre hverandre. Det er klart det skaper et annet forhold.... Det er sosial trening for oss, å forholde seg til så mange ulike typer og situasjoner og behov.... Vi opplevde alle forskjellene med ulike bakgrunner, ulik historie, vi sitter for forskjellige saker. Men dette ble liksom ikke viktig. For vi var sammen liksom pilegrimer... Vi måtte hjelpe hverandre (sitat 2).

Denne typen refleksjoner er representative for materialet som helhet. Informantene uttrykker overraskelse over hvor støttende fellesskapet fungerte. Det representerer noe markert annerledes enn det man ellers kjenner. Vi så ovenfor at Turners teori om “communitas” hevder at sosiale rangeringer og rollemønster brytes underveis, og at det skapes en ny sosial “gestalt” med en type samhold og fellesskap som adskiller seg fra det man ellers kjenner fra dagliglivet. Det kan se ut til at dette treffer godt det informantene forteller. Muligheten for en viss “erindrende skjønning” i ettertid er selvsagt tilstede. Men det gis i alle fall tydelige uttrykk for at samholdet og forpliktelsen overfor fellesskapet oppleves som en bærebjelke underveis. Disse erfaringene utdypes i neste omgang gjennom relasjonen til de ansatte. Å dele de vilkårene som gjelder for pilegrimen gjør noe med både relasjoner og roller.

... tenkte ikke på at K. faktisk var ansatt og det samme med T. som var med oss hele veien. Vi regnet oss som en gruppe uten forskjeller mellom oss. De var likesom ikke der for å passe på oss. De var der for å hjelpe til med turen, og de gikk der som oss andre. K. har spilt en stor rolle. Jeg ville bli bedre kjent med ham for han har møtt meg så veldig bra... Det har vært enormt viktig for meg. Han er en fantastisk mann; det har jeg sagt til ham også. Det har vært veldig positivt for meg. ---- Hele turen var han liksom ikke som en som jobbet i fengslet, men som en venn jeg gikk sammen med (sitat 3).

De vanlige skillene mellom oss innsatte og de andre ble liksom nesten helt borte underveis. Vi tullet og fleipet med hverandre underveis og hadde veldig god stemning... Også forholdet til presten og betjentene. ---- det var litt kult å treffe presten så helt annerledes, jeg mener utenom gudstjenesten og slikt. Å ha lange samtaler med presten under helt andre omstendigheter... vi får et litt annet forhold etterpå også. De vet om meg, spør hvordan det går, om jeg husker sånn og sånn fra turen. Men nå når det har gått noen måneder, så er jo mye tilbake til det vanlige. Vi er jo ikke akkurat venner, for å si det sånn... (sitat 4).

Vi ser hvordan fasttømrede rolleidentiteter kommer i spill og åpner for relasjoner preget av en annerledes form for gjensidighet og fortlighet. I fellesskapet som pilegrim er man primært “menneske blant mennesker”, ikke innsatt eller ansatt. Dette svarer ganske presist til Turners beskrivelse av fellesskapet forstått som “communitas”. Utsagnene viser også til et

annet viktig Turner-poeng, nemlig at et slikt fellesskap virker frigjørende. De innsatte opplever de nye og annerledes relasjonene som forpliktende og frigjørende samtidig, noe som gir stoff til refleksjoner over forholdet til andre i rammen av egen livserfaring.

(b) Pilgrimsmøter og gjestfrihet – forholdet til “de andre”

Pilegrimer på vandring møter andre pilegrimer og andre folk. Flere av informantene kommenterer dette og knytter betydningsfulle erfaringer til slike møter. Igjen dreier det seg om to forskjellige, men gjensidig forsterkende typer erfaringer. Dels gjelder det møter med andre pilegrimer og dels møte med vertskap og gjestfrihet underveis. Når det gjelder møte med andre pilegrimer, er følgende utsagn ganske typiske:

Og så er det det at du møter andre som er ute og går pilegrimsvandring. Det gir en spesiell opplevelse. Jeg følte likesom ikke at jeg var en del av et fengsel, men jeg var en pilgrim. Jeg tror folk oppfatta meg mer som en pilgrim enn som en fange.---- Det var en veldig spesiell opplevelse å merke at de så på oss som 'anna folk', ikke som kriminelle... (sitat 5).

Så møtte vi jo også andre som gikk pilgrim eller som tok imot oss underveis. Og da var vi heller ikke fanger liksom. Vi var liksom vanlige folk som var på vei og gikk pilgrim som alle andre. Og når en av oss fikk gnagsår så kom en annen som også gikk pilgrim med plaster og hjelp, og vi var som alle andre vanlige pilegrimer. Han som kom med plasteret sa: "Vi er pilegrimer, vi må hjelpe hverandre!" Det var en morsom opplevelse... Når vi liksom kom gående i vår gruppe inn i landsbyer og på gårder underveis, så var vi liksom pilegrimer som alle andre pilegrimer. Vi var ikke fanger, men vi var pilegrimer på vei til Nidaros (sitat 6).

Slik disse erfaringene formidles, er betydningen både knyttet til opplevelsen av å være frikopledd fra den negative identiteten som kriminell og til det å bli positivt identifisert som pilgrim. Begge opplevelsene rokker ved innøvde sosiale mønstre og rollefortolkninger. Dette utdypes og forsterkes gjennom møtet med vertskap og gjestfrihet underveis. I beskrivelsen av disse opplevelsene hentes superlativene virkelig fra øverste hylle.

Det var helt utrolig! Ta f.eks. et sted som vi kom til en gård. Der bodde det en familie, og vi bodde i stabbur.

Og så var de en stor familie med 6 unger, tror jeg, og så noen besteforeldre og sønn. Så de var jo kjempemange folk. Men det var ingen problemer med noen ting. Enten det var vaskemaskin eller do eller dører eller hva som helst. Det var bare å bruke. Ingenting ble låst.... Det var helt utrolig. Jeg hadde aldri åpnet mitt hus opp sønn som de gjorde. Hvis jeg hadde visst at det kom 11 fanger fra fengsel, så hadde jeg ikke latt alle mulig ting... penger og sønn ting... ligge framme. Det er jo nesten mot all fornuft ---- Skulle tro at vi var pilegrimer fra en kirke eller noe... Men de visst jo hvor vi kom fra.. Helt utrolig... De så visst på oss som vanlige menneske, he, he... (sitat 7).

Det var helt utrolig! Menneskelig varme og så mye tillit... Helt utrolig å høre hva de fortalte, hvem de var, og hvordan de opplevde å ta imot pilegrimer. Og de disket opp med mat og greier... Det var helt utrolig... De tok ikke seg selv høytidelig; de var seg selv og var utrolig gjestfrie. Å treffe sånne mennesker det skjer ikke hver dag. Det var virkelig spesielt... du følte en helt spesiell varme... Jeg var likesom et vanlig medmenneske og ikke fange og innsatt... Det er veldig gode erfaringer å ta med seg, det er det ikke tvil om... (sitat 8).

At gjestfrihet, menneskelig varme og god mat gjør godt, er vel kjent. For innsatte på pilegrimsvandring gjør dette åpenbart ekstra sterkt inntrykk, og det på flere plan. I ettertid sitter man igjen med en sterk opplevelse av å være anerkjent og verdsatt. I de refererte pilegrims-teoriene kan jeg ikke se at det vi her tematiserer i tilknytning til møtet med andre pilegrimer og opplevelsen av gjestfrihet, anerkjennelse og tillit fra vertskap underveis, gis kvalifisert oppmerksomhet²⁹. I vårt materiale framstår dette som vesentlig. Man blir møtt som ansvarlige mennesker som vises stor tillit. Og man stilles overfor uvante spørsmål: Hva sier jeg om meg selv, og hvem jeg er når jeg forholder meg som menneske overfor medmenneske og ikke snakker om kriminalitet, fange eller fengsel? Hvordan møter jeg åpenheten og tilliten jeg blir møtt med? Måten informantene formidler dette på mange uker etterpå, gir grunn til å tro at slike erfaringer kan gi viktig mentalt og emosjonelt stoff til bearbeidelsen av selvbylde og egenverd.

(c) Tankemønster og refleksjonsrom – møte med “meg selv”

Det fellesskapet som etableres underveis, endrer ikke bare på sosiale og relasjonelle mønstre. Det skjer åpenbart også viktige endringer på det mentale og kognitive plan, i måten å tenke og

reflektere på. Omfanget og styrken i dette materialet overrasket meg i første omgang³⁰. To momenter tegner konturene av denne tematikken ganske tydelig. Det første dreier seg om monotonien og de sirkulære tankebanene innenfor murene. Gjennom faste rytmer, klart definerte roller og endeløse gjentakelser opplever man også å bli låst inne i lukkede *mentale rom* og *tanke-mønstre*. Den ytre disiplinen og rigiditeten fanger også sansene og bevisstheten. Man kretser om de samme tingene hele tiden.

Ja, men nå er du inne på tankene. Og ja, da er det stor forskjell. Når du sitter her inne så får du automatisk veldig begrensede tanker, det går i det samme, de samme rutinene, de samme tankene... Men alt det blir helt annerledes når du er på pilgrimsvandring --- Annerledes enn her inne. For her inne er det mer innsnevra, i alle fall sånn som jeg har det... (sitat 9).

Det interessante og potensielt meget viktige er nå dette: Man opplever at denne tankemessige monotonien brytes opp og forandres på avgjørende måter underveis på pilgrimsvandringen. Når kroppen settes i bevegelse, og man gradvis går seg inn i den nye daglige rytmen, åpnes det ikke bare nye fysiske og geografiske landskaper. Det åpnes også nye *mentale rom* og *symbolske landskaper*.

--- Du får et helt annet tenkesett, helt andre perspektiver ... selv om du gjerne vil tenke sjøl og ta egne beslutninger... det går ikke i et fengsel... det er ikke nok rammer for å få det til... Men når du går ute, blir alt dette annerledes. Du går sammen; du får felles erfaringer og opplevelser... skjønner du? ... den turen vår kan jeg nå snakke med 6 andre om... Det åpner seg mer undring over ting som du ser på veien. Og også de store eksistensielle spørsmålene knyttet til din egen soningssituasjon --- Alle burde fått sjanse til å gå. Her sitter vi bare, og tida går, og det skjer likesom ikke noe. Men vi skal jo tilbake til samfunnet en dag vi og... Og vi trenger å få del i andre erfaringer og tanker enn de som sirkulerer her innenfor murene... Jeg ville gjerne gått mye mer ... for å få ting på avstand og få perspektiv på ting... Det betydde veldig mye (sitat 10).

--- Når du sitter her inne, så får du automatisk veldig begrensede tanker; det går i det samme, de samme rutinene, de samme tankene... Men alt det blir helt annerledes når du er på pilgrimsvandring... Der var det også klare regler og fast struktur, men allikevel var det helt annerledes. Tankene går fritt, og du får nye impulser hele tida --- når du kommer ut blir rommet så mye større; du får en annen atmosfære rundt deg. Og det gjør en veldig stor forskjell... Ja, jeg tenker jo på veldig mye forskjellig

også her innenfor murene, men når jeg gikk ute, så gikk jeg av og til sammen med andre og av og til aleine... Og da merka du at det kom tanker som aldri hadde kommet her inne... Det var så mange tanker som meldte seg underveis... ja, så er det en ting: Du tenker lengre fram, tenker mye lengre framover... får et annet perspektiv... Det merket jeg veldig tydelig. Her inne er alt så mye mer begrenset ... du har et ganske kort perspektiv, et lite delmål for dagen... Men når du gikk ute, ble perspektivet så annerledes, du tenker mye mer framover... begynte nesten å legge planer... hva jeg vil og vil få fram i den tida som kommer ...litt større perspektiv... vanskelig å forklare... men det blei liksom mer synligere det som skulle komme, litt lettere å bearbeide, lettere å se det foran deg det som venter... (sitat 11).

Slike erfaringer og refleksjoner er sentrale i informantenes fortellinger. De oppleves som overraskende og befriende. Poenget kan sammenfattes slik: *Fastlåste, kretsende tanke-mønstre løses opp. Perspektivet utvides. Man føres inn i nye kulturelle og symbolske rom*. Her bekreftes de anliggender som Coleman og Eade framhever i tilknytning til begrepene “movement as performative action” og “movement as metaphor”. De kroppslige, sosiale og kulturelle endringene som finner sted underveis, initierer også viktige endringsprosesser i “the inward pilgrimage”. Dette gir verdifullt materiale i bearbeidingen av egen livserfaring og valg for framtiden.

Vi kan nå sammenfatte analysen så langt i følgende: Underveis utvikles det et særegent samhold, et solidarisk fellesskap grunnleggende definert gjennom den felles status som pilgrimer. Dette bekreftes gjennom inntrykksfulle møter med andre pilgrimer og utdypes ytterligere i opplevelsene av åpenhet, tillit og gjestfrihet underveis. Alt dette setter spor i de innsattes selvrefleksjoner. Karakteristisk i så måte er opplevelsen av en ny mental frihet. Fastlåste tankemønstre brytes og nye mentale og symbolske rom åpnes. Dette gir potensielt tilgang til viktige nye ressurser i bearbeiding både av tidligere livserfaring og av framtidig valg.

5.2 Mot målet – pilgrimsspor på vei til katedralen

Pilgrimsvandring er i utgangspunktet en religiøst forankret praksis. Dette gjelder historisk, men også med tanke på tilbudet til de innsatte. Prestene står sentralt i planlegging og gjennom-

føring, og underveis spiller meditasjoner, kirkebesøk, liturgiske samlinger og målet i Nidarosdomen en viktig rolle. De innsatte inviteres gjennom dette til bearbeiding av eksistensiell og religiøs tematikk. Hvordan forholder de innsatte seg til denne religiøse og eksistensielle dimensjonen i pilgrimens liv?

Materialet gir et innholdsrikt og sammensatt bilde. Et interessant trekk er den betydning som tilskrives selve *bevegelsen mot* Nidarosdomen, det å nærme seg reisens mål. Det kan se ut som om det å nærme seg helligstedet forsterker impulser til bearbeiding av eksistensielle og religiøse spørsmål. Dette gjelder ikke på samme måte for alle, men for noen har det åpenbart stor personlig betydning.

(a) Kirkerom og samlinger underveis

I intervjuet spør jeg om det har betydning for opplevelsen av pilgrimsreisen at de underveis har samlinger i tilknytning til kirkene, gjerne ledet av presten. Alle understreker at dette oppleves som en naturlig og viktig del av opplegget. Ikke minst gjelder dette opplevelser knyttet til det å være sammen i *stillhet* og å møtes i enkle *liturgiske samlinger*.

--- mange andre kirker underveis som vi besøkte. Det var veldig fint. Det ga meg en religiøs ro underveis. Å være sammen om dette. Og at presten sa noen ord. En slags avkopling og hvile underveis dette også. Jeg opplevde det veldig fint... Slappet veldig godt av inne i kirkene. Fikk en veldig god ro... Har egentlig ikke noe spesielt forhold til kirke og sønn ellers. Har ikke vært i kirka siden jeg ble konfirmert. Men dette var en ny erfaring som ble viktig for meg... Fikk en veldig god opplevelse av at det går an å være i kirka og oppleve gode ting der selv om man ikke er en kristen, noe jeg godt kunne tenkt meg å gjøre igjen seinere --- Jeg ser jo på meg selv som ikke-kristen. Men jeg fikk en veldig god opplevelse inne i kirkene – at K. leste noen ord, og vi var sammen, og stille, og gikk ut igjen. Det ble en veldig god opplevelse for meg (sitat 12).

Jo, det er viktig element; det er viktig element. Det gjør at folk blir mer troende... det gjør det altså... at folk blir mer troende... Og tro det hjelper mennesker å være gode mennesker. Det gjør det, faktisk... Den turen uten presteskap og uten de andaktene ville kanskje vært halvparten så bra... Egentlig ville det kanskje vært meningsløst å gå pilgrim uten dette... Jeg kunne jo gått samme ruta og ennå lenger sammen med noen kamerater, men det hadde jo ikke blitt noen pilgrimstur av den grunn. --- Og så prestene med sin dyrebare tid, at de ble med hele veien, var faktisk en viktig del av det som gjorde turen meningsfull ---. Det at H. var med og hadde de andaktene og det

at prestene var med hele veien og hadde sitt, det var faktisk helt vesentlig for innholdet i turen. Ja, det er helt sant. Uten det ville det aldri blitt det samme... (sitat 13).

Den særegne stillheten i kirkerommene gjør inntrykk, ikke minst når man opplever det sammen, og når presten er med. Man møter noe som er annerledes, og som det er vanskelig å finne gode ord for å beskrive hva er³¹. Det er interessant å merke seg at de to som her er gjengitt, er henholdsvis en ikke-religiøs humanist og en muslimsk troende. Begge tillegger kirkerommet og prestenes medvirkning stor betydning. Dette er gjennomgående i materialet. Kirkerommet framstår som et godt sted for ettertanke og bearbeiding av egen livserfaring.

(b) Den eksistensielle tematikken

I en rekke sammenhenger foran har vi sett hvordan sentral eksistensiell tematikk aktiveres. I den klassiske pilgrimstenkningen står ikke minst utfordringer knyttet til tema som skyld og anger, bot og forsoning sentralt. Spiller slike tema noen rolle hos våre informanter?

Det er ikke dekning i materialet for å si at denne typen tema har en dominerende plass. Samtidig etterlater intervjuene et tydelig inntrykk av at tematikken spiller med som en slags allmenn eksistensiell resonansbunn for pilgrimsvandringen. Man vet at man er dømt skyldig og er under soning. Mange tenker også på at det man har gjort har påført andre lidelse, og prøver å bearbeide dette underveis. For noen er slike tema en daglig følgesvenn og av helt vesentlig betydning. Noen uttrykker også eksplisitt at de strever med tanker knyttet til muligheten for tilgivelse og en ny begynnelse. De ser fram til å kunne legge vonde ting bak seg og gå videre i livet.

Jeg tenkte på hva jeg har gjort. Masse dumt opp gjennom livet. Men det er masse rus og greier... Og så tenkte jeg på dem som jeg har svikta med alt det som har vært. Hele tida kommer slike tanker... Og jeg tenkte på at jeg må legge det bak meg... og planlegge annerledes for framtida... Masse sånne tanker som surra i hodet --- Og å få bearbeida sånne tanker gjør jeg mye bedre og annerledes på pilgrimsvandring. Du bearbeider jo deg selv her inne også... med rus og sånne programmer... Men du bearbeider på en annen måte når jeg gikk pilgrimsvandring... Det var helt spesielt... helt andre tanker ...begynte å

tenke mer tilbake i tid og sånn... og det var gripende på en merkelig måte... Jeg har jo forårsaket en del skade og sånt, og det var jeg mye i kontakt med, spesielt når jeg nærmet meg Nidaros. Etter hvert som en gikk, klarnet det liksom mer og mer.. Heilt annerledes enn i bearbeidingsprogram med rus og sånt her inne i fengselet---- (sitat 14).

Men faktisk har jeg tenkt det når jeg gikk pilgrim, at dette er en måte å komme tilbake til samfunnet på. Det er utrolig også at det faktisk er noen som kan tilgi deg. Du ber jo om tilgivelse til slutt. Og alle mennesker fortjener å bli tilgitt, syns jeg. Selv om man har gjort grusomme ting, kan man likevel bli tilgitt. Så kan man legge noe bak seg og bli tilgitt og begynne på nytt liksom. ---- Du angrer på ting og pilgrimsvandringen er i grunnen også en måte å angre på. Du trenger ikke si det direkte til betjenten eller noen av de andre at du angrer. Men du kan si det til deg selv, liksom, at du faktisk angrer på det du sitter inne for, det som har skjedd. Det er ikke ting som du kan gjøre annerledes, men det er ting som du kan angre på. En slags samtale med meg selv liksom. Å angre og blir ferdig med ting... Jeg ber underveis, ikke bare for meg selv, men for mine... Ja, daglig underveis også. Men det var en spesiell følelse når vi kom fram, og når vi for første gang så Nidarosdomen. Spesiell og god følelse. Å se at vi kom fram, at vi greide det. Og jeg kjente og følte det slik når jeg kom fram at jeg var tilgitt nå... (sitat 15).

Igjen ser vi tydelige uttrykk for viktige prosesser på "the inward pilgrimage". Langs veiene i de indre landskapene konfronteres man sterkt med fortidens smertefulle hendelser, med relasjoner til viktige personer og med grunnleggende eksistensielle spørsmål. Slik dette formidles i sitatene ovenfor er det nærliggende å tenke at dette åpner for en form for eksistensiell reorientering knyttet til behov for oppgjør og tilgivelse. For dem som kjenner dette som vesentlig, spiller de liturgiske samlingene med symbolhandlingene ved reisens slutt en særlig viktig rolle.

(c) Møtet med katedralen

Dermed er vi framme ved reisens mål: katedralen i Nidaros. Her samles trådene. Flere gir uttrykk for at erfaringene fra hele vandringen fortettes på en særlig måte i det som skjer her. To ting går igjen i alle intervjuene. Det ene er opplevelsen av selve Nidarosdomen: Skjønnheten, storheten og stillheten i katedralen gjør dypt inntrykk sammen med den spesielle "fortetning" av historiske, kulturelle, nasjonale og religiøse erfaringer som så å si lever i rommet.

Det andre er den liturgiske samlingen ved reisens slutt: Symbolhandlingene og atmosfæren – ikke minst slik den oppleves i Mariakapellet – sitter hos de fleste igjen som sterke inntrykk og minner for livet. At det er vanskelig å finne ord som kan beskrive dette, er med på å understreke det særegne i disse erfaringene.

...Vanskelig å snakke om det... det har liksom ikke ord... Nå er jeg kom til Nidaros, og da vi satt i Mariakapellet... Det var veldig gripende... nesten som om alt det jeg hadde hatt i tankene underveis ...alt det jeg hadde fundert på om fortid og framtid... Det var liksom det stoppet opp der i Mariakapellet... Nesten som jeg var blitt pilgrim, på en måte... Det var helt merkelig... Vi satt jo alle sammen der mer eller mindre... Det var helt gripende... Og jeg tenkte på alle dem som jeg har skadet ...at jeg håper de har tilgitt meg nå... Tenkte så utrolig mye den lille stille stunda i Mariakapellet... Det var helt spesielt... Hadde med meg et slags norront kors som jeg hadde lagd her inne i fengselet og gravert inn på... det hadde jeg med meg i sekken hele tida. Og det la jeg fra meg på alteret der i Mariakapellet ...Det var veldig spesielt å legge det fra deg... Veldig vanskelig å beskrive hva det var... det var så spesielt... så annleis... Spesielt dette i Mariakapellet... det var heilt spesielt... (sitat 16).

Gledet meg veldig til å se Nidaros. Hadde aldri vært der. Stor opplevelse å få se bygningen, utpå og inni. Gledet meg til å oppleve historien omkring Nidarosdomen. Men også den åndelige dimensjonen. Det var veldig bra at det var Nidarosdomen. Det ville aldri blitt det samme uten ---- Ja, alle bar stein i sekken, fra Oppdal og helt fram. Og den la vi da på et alter da vi kom fram. Det var en veldig spesiell opplevelse. Det ga absolutt mening... Prøvde å tenke sånn at nå legger jeg fra meg noe tungt fra fortida, og så tenke at det som kommer skal bli mye bedre. Sånn prøvde jeg å tenke når jeg gjorde det. Det ble en slags seremoni. Godt. Gode, rolige og reine tanker når du sto der... Det gjør absolutt en forskjell å gjøre det, ikke bare snakke om det (sitat 17).

Men jeg må si det at når vi kom inn i Nidarosdomen, når vi sto der inne ... så var det en helt merkelig stemning ---- Det er jo dype historier der, alle pilgrimene og sånt... Det var en veldig spesiell stemning på hele gjengen der oppe i Mariakapellet. For det første hadde vi en veldig dyp tale eller sånn som tok opp mange ting, og når vi til slutt skulle fram der og levere fra oss en gjenstand vi hadde båret på, eller tenne et lys, da merket jeg at stemningen var helt spesiell. Flere av oss var ganske rørt. Jeg satt der og hadde tent et lys, og tenkte på de etterlatte... eller på min far da... Når vi gikk ut derfra, sa vi ikke noe til hverandre på en lang stund. Det var veldig høytidelig. Vi brukte fem minutter på å hente oss inn. --- Det kommer ikke til å gjenta seg. Det var en 'once in a lifetime'-opplevelse (sitat 18).

Alle opplever at møtet med katedralen og de avsluttende liturgiske samlingene har stor betydning. Dette er på en særegen måte knyttet til den liturgiske samlingen og det konkrete ritualet med symbolhandlingene som inngikk i dette. Slik informantene beskriver sine opplevelser av dette, er det nærliggende å tenke på Tom Drivers teori om de meningsbærende ritualenes *sosiale gaver*.³² Det disse ifølge Driver formidler er en opplevelse av *order, community og transformation*. Når man leser informantenes beskrivelser ser det ut til at nettopp disse tre fenomenene treffer helt sentrale erfaringer: Det skapes orden og sammenheng, fellesskapet utvides og fordypes, og man berøres på måter som initierer endringsprosesser. Det er imidlertid verdt å merke seg at denne opplevelsen av noe særegent og annerledes "i rommet" tolkes på ulike måter. Noen beskriver opplevelsen som "noe religiøst" knyttet til *troen på Gud* og den særegne stemningen i "et hellig rom". Enkelte andre er mer skeptiske til "det religiøse" og knytter de spesielle opplevelsene i kirkerommet til *dimensjonene i den historiske og kulturelle betydning* som akkurat dette kirkerommet har. Profilert i så måte er følgende utsagn:

Jeg går ikke inn i en sånn illusorisk tanke om at Nidarosdomen er et slags 'hellig sted' ... Men det historiske får veldig betydning for meg. Så selv om du sitter med en ikke-religiøs opplevelse, og du vet hvordan samfunnet egentlig er, så ligger jo det historiske, det kulturelle og det mytiske der. Det er jo fascinerende nok i seg selv uten religiøse ting i det ---- Det historiske og kulturelle og mytiske knyttet til Domen er viktig, men for meg er ikke det religiøse det. Jeg er humanist, for å si det sånn. Så det faller meg ikke naturlig å ta i bruk et slikt religiøst språk... (sitat 19).

I fortsettelsen gir imidlertid samme informant noen interessante refleksjoner når det gjelder den betydning som de symbolske handlingene i kirkerommet kan få, selv om referansene for dette ikke er knyttet til noe eksplisitt religiøst symbolunivers. Om symbolhandlingen med å legge fra seg en stein på alteret sier han blant annet følgende:

Vi la det på et alterbord inne i kirka. For meg hadde det veldig stor betydning! Det var faktisk viktig... vi fikk jo likesom beskjed om at vi skulle legge noe tungt inn i steinen som vi så skulle kaste i fra oss når vi kom fram... Og når vi hadde med oss den steinen der, så la vi igjen masse i den steinen og la den på

alterbordet... Det fikk faktisk en ganske stor betydning for meg selv om jeg i utgangspunktet var ganske skeptisk til det... Det å plukke opp en stein, for meg dreier det seg om å plukke opp en stein og ikke noe annet, altså... Og når jeg la den på alterbordet så var det fortsatt en stein! Men det var nå noe med det allikevel... Denne steinen hadde nå vært med oss på heile turen, og når vi skulle tenke noen tanker og likesom legge noe av dette inn i steinen før vi la den på alterbordet, så fikk det allikevel faktisk en betydning for meg... Pussig nok... Jeg var jo skeptisk til dette opplegget med stein... og derfor tenkte jeg at jeg tar i alle fall en minst mulig stein... (latter). Men det blei altså pussig nok annerledes og fikk ei mening for meg... Ja, for meg var det ei fin rituell handling, men ingen som helst religiøs betydning. Men som en symbolsk handling var det ok. Og det var fint å se at for noen av de andre var dette mer noe med religiøs betydning... (sitat 20).

Analysen av denne delen av materialet kan nå sammenfattes slik: Regelmessige besøk i kirkerommene underveis oppleves som en viktig del av pilgrimsreisen. Stillheten og de liturgiske samlingene skaper et mentalt rom for ettertanke og bearbeiding av krevende livserfaringer. Denne eksistensielle dimensjonen aksentueres stadig sterkere når man nærmere seg Nidarosdomen og reisens slutt. I møte med katedralen og de liturgiske og symbolske handlingene som finner sted der, tas man inn i en type opplevelse som det er vanskelig å finne ord for. Slik jeg møtte dette i intervjuene, er det nærliggende å tolke det langs følgende linjer: Katedralen rommer noe som er helt annerledes. Å bli delaktig i dette i rammen av et rituell fellesskap hvor man involveres kroppslig og konkret i meningsbærende symbolhandlinger, framstår som dypt meningsfylt. Symbolhandlingene tydeliggjør erfaringer av "å bære tunge byrder" samtidig som de åpner for erfaringer av "å bli befridd fra det som tynger". I den liturgiske samlingen møtes en eksistensiell sårbarhet med et fortolkende, anerkjennende og potensielt frigjørende religiøst handlingsspråk.

VI. Innsatte på vei mot Nidaros – en pilgrimsreise mot forandring?

Analysene av materialet har brakt oss tett på de innsattes opplevelser underveis og refleksjoner i ettertid. Det er ingen tvil om at inntrykkene er mange og sterke. I rammen av soningen har dette en åpenbart positiv verdi i seg selv. Spørsmålet er hvilke spor dette setter i de inn-

sattes forhold til seg selv og omverdenen. Når opplevelsene inn til dypere sjikt i personen slik at etablerte mønstre utfordres og endres? Som et første innsteg i refleksjonene om dette vil jeg se nærmere på selve reisens "karakter". Dreier seg om en pilgrimsvandring i kvalifisert forstand, eller har reisen mer form som friluftsliv og turistreise?

I pilgrimsforskningen er spørsmålet om hva som kvalifiserer til betegnelsen "pilgrim", omstridt. Noen framhever nettopp de uklare kjennetegnene og flytende grenser som typisk for den (post)moderne pilgrimsrenessansen. Grensene mellom "pilgrimsreise" og "turistreise" lar seg ikke entydig bestemme. Det dreier seg snarere om "intersecting journeys" med mange ulike blandings typer³³. Nettopp på denne bakgrunnen er det nærliggende å hevde at de innsattes vei mot Nidaros på mange måter avtegner seg med en ganske distinkt profil. En rekke sentrale pilgrimskjennetegn er markert til stede. De innsatte ble fra første stund invitert til å gå inn i og utprøve "rollen" som pilgrim. Dette ble tydelig formidlet i utgangspunktet, og understreket gjennom prestens sentrale rolle. Innholdet og dagsrytmen underveis utdypet og understreket dette. Materialet viser også at denne pilgrimsintensjonen ikke bare eksisterte som håp og forventning i prestens hode, men faktisk utgjorde en meningsfylt ramme for de innsattes bearbeiding av egne erfaringer underveis. Dette inntrykket utdypes når man ser de rapporterte erfaringer og refleksjoner i lys av teoretiske perspektiver i pilgrimsforskningen slik vi har beskrevet dette foran. Teoriene om "liminalitet" og "communitas" finner klare motsvarigheter i det analyserte materialet. Utsegnene om hvordan etablerte rollemønstre kommer i bevegelse og endres, er mange. Fellesskapet oppleves som forpliktende og frigjørende på samme tid (jfr. *sitat 1 – sitat 4*). Åpne relasjoner til de andre med basis i opplevelse av likeverd framstår som en ny og annerledes erfaring av samspill mellom mennesker (jfr. *sitat 5 – sitat 8*). Slik dette tolkes hos Turner og mange andre, vil erfaringer knyttet til denne nye sosiale og relasjonelle dynamikken også åpne pilgrimens liv for transformerende innsikter og prosesser. Der det skjer, tar pilgrims-

reisen form som "a transformative practice". Etter mitt skjønn gjenspeiler materialet mange tegn på at slike transformerende prosesser finnes. Kanskje kommer dette tydeligst til uttrykk i den sentrale betydning som *the inward journey* får. Dette er en gjennomgående erfaring. Veksling og forandring i ytre landskaper finner sin motsvarighet i de indre landskapene. Pilgrimen går seg inn i nye dialogiske relasjoner både til andre og til seg selv. Og i kraft av disse nye relasjonelle erfaringene går flere av informantene videre inn i perspektivutvidende refleksjoner over eget liv.

Slik jeg leser materialet, kommer dette profilerte til uttrykk i tre ulike, men dynamisk og eksistensielt samvirkende dimensjoner: den kognitive, den eksistensielle og den religiøse. For det første skjer det *endringer av kognitive mønstre*. Overraskende mange forteller hvordan fastlåste tankemønstre brytes opp og endres. Det mentale rommet restruktureres på en måte som gjør det mulig både å tenke på *nye måter* og å tenke *nye tanker*. Dette oppleves som frigjørende (jfr. *sitat 9 – sitat 11*). For det andre videreføres den mentale restruktureringen i ny bevissthet knyttet til *eksistensielle utfordringer*: Spørsmål knyttet til lovbrudd og soning, skyld og tilgivelse, anger og ny begynnelse melder seg med fornyet styrke. Selv om det varierer hvor viktig denne typen spørsmål er, gir et flertall uttrykk for at dette har fulgt med langs hele reisen. Pilgrimserfaringene gjør det mulig å bearbeide slike utfordringer med et rikere tilfang av sosiale og symbolske ressurser (jfr. *sitat 14 – sitat 15*). For det tredje utdypes og sammenfattes dette i møte med den *religiøse erfaringsdimensjonen*: Møtet med "det hellige rommet" og de meningsbærende språklige og rituelle ressursene som lever der, får stor betydning. Fortellingene om møtet med Nidarosdomen taler sitt tydelige språk om dette. Alt som har vært med underveis av tanker, følelser og hendelser, samles og blir tatt med inn et taust, men talende sakralt rom. Den eksistensielle sårbarheten trer tydeligere fram. Katedralen tar imot og rommer alt. Samtlige informanter snakker om dette, og alle gir uttrykk for at det som skjedde, berørte dem dypt på måter som de ellers ikke kjenner til. Kanskje kan det tolkes

slik: I katedralen oppsto det en fortettet form for *communitas* båret oppe av enkel liturgi, lavmælt forkynnelse og dypt meningsfulle symbolhandlinger.

Når alle disse faktorene samles i et perspektiv, er det etter mitt skjønn liten tvil om at det her initieres prosesser som åpner den innsattes liv for transformerende innsikter og erfaringer. Hvor dypt disse prosessene går, er det imidlertid vanskelig å ha velbegrunnede oppfatninger om – likeledes hvilke faktiske følger pilgrims-erfaringene får i et rehabiliteringsperspektiv.

Det valgte forskningsdesignet representerer av metodiske grunner markerte begrensninger i denne sammenhengen. Derimot gir våre funn etter mitt skjønn et godt grunnlag for videre forskning med tanke på å studere eventuelle langtidsvirkninger av pilgrimsvandring som valgfritt element i innsattes soning. Dette ville da kreve et annet forskningsdesign, fortrinnsvis med anvendelse av et bredere metodisk og teoretisk repertoar i innsamling og analyse av datamateriale. Et slikt opplegg ville være faglig interessant. Det kunne gi verdifull kunnskap både med henblikk på kriminalomsorg og med tanke på utforming av praktisk teologi innenfor den spesielle sosiale konteksten som fengselet utgjør.

I forlengelsen av dette vil jeg avslutningsvis peke på følgende: I samme grad som de innsatte underveis utfordres eksistensielt og bearbeider krevende og konfliktfylte erfaringer, vil det melde seg et behov for oppfølging og videreføring når reisen er over. Uten slik oppfølging vil impulser til forandring og beslutninger om nyorientering fort forvitte. I lys av materialet vi har analysert, mener jeg derfor det er grunn til å spørre om man ikke burde utvikle *et kvalifisert post-pilgrimprogram*. Her kunne man gjenfortelle og reaktivere endringsimpulsene, bygge videre på *communitas*-erfaringene og sammen reflektere over hvordan disse kan videreutvikles fram mot endt soning.

Noter

- 1 Pilgrimsforeningen i Vestfold v/ Rolf Eckbo og Pilgrimsfelleskapet St. Jacob i Oslo v/leder Eivind Luthen framstår som pionerer i denne sammenhengen. Siden 2006 har det jevnlig vært arrangert pilgrimsvandring for innsatte ved Bastøy Fengsel. Siden har flere fengsler – bl.a. Hamar og Bergen – fulgt etter med tilsvarende

årlige tiltak.

- 2 I Justisdepartementets omfattende kriminalpolitiske utredning – *Stortingsmelding nr 37 (2008): Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn* – gis det nye tiltaket med innsatte på pilgrimsvandring en positiv omtale (jfr. s 117). Jeg er Justisdepartementet stor takk skyldig for aktiv tilrettelegging og tildeling av prosjektmidler til gjennomføring av mitt pilotprosjekt.
- 3 Fengselsprestene involvering i utforming av pilgrimsvandringene varierer noe. Særlig på Hamar og i Bergen har prestene spilt en helt sentral rolle både i forberedelse og gjennomføring av vandringene.
- 4 Det gis sprikende anslag mht. årlig antall pilegrimer i Europa. C. Bartholomew & F. Hughes (eds.): *Explorations in a Christian Theology of Pilgrimage* (Aldershot, 2004) viser til kilder som anslår mellom 60 og 70 millioner "religiously motivated visits each year" (s xii). Bl.a. av den grunn har pilgrimsvandringene også tiltrukket seg betydelig forskningsinteresse innenfor mange ulike fag. Jeg forholder meg i denne artikkelen primært til sosialantropologisk, religionshistorisk og teologisk litteratur. Presentasjon av relevante teorier og analytiske perspektiver i denne forskningen gis nedenfor.
- 5 Samtidig er det av en viss (historisk) interesse å merke seg at Martin Luther og reformatorene ikke var særlig begeistret for den slags åndelige øvelser og derfor kom med klare teologisk begrunnede advarsler mot utglidninger i denne typen religiøse praksiser. For en kortfattet presentasjon og drøfting av dette se Graham Tomlin: "Protestants and Pilgrimage", i C. Bartholomew & F. Hughes (eds.): *Explorations in a Christian Theology of Pilgrimage* (Aldershot, 2004), s 110–125.
- 6 Utredningen er skrevet av Per K. Uddu på oppdrag av Kirke- og Kulturdepartementet. Den er på 190 sider og gir en omfattende beskrivelse av ulike historiske pilgrimsveier og vandringer i Norge, men med et tydelig tyngdepunkt i Nidaros. Den skisserer ambisiøse målsetninger for revitalisering og videreutvikling av pilgrimstradisjonene i vårt land. Sitatet er hentet fra s 11.
- 7 Gjennom en årrekke har prester og lekfolk knyttet til Nidarosdomen og Hamar domkirke arbeidet med praktisk og teologisk revitalisering av pilgrimsarbeidet. Disse miljøene har publisert flere bøker til belysning av pilgrimstradisjonen. Eksempler på dette er bl.a.: Bakken, A.: *Pilgrimsvandring – før og nå* (Trondheim, 1994); Karlsaune, E. (red.): *Pilgrimen i det moderne* (Trondheim, 1996); Hardeberg, B. & Bjørdal, Ø. (red.): *Kilden og veiene. En praktisk pilgrimsteologi* (Trondheim, 1999). På en rekke steder utover landet er det de senere årene etablert såkalte pilgrimsfelleskap knyttet til bestemte lokale steder og tradisjoner (jfr. som eksempel: Selje, Utstein, Røldal).
- 8 Se Stortingsmelding nr 37/2008, s 117 der sitatet gjengis i sin helhet.
- 9 Informasjon om forskningsprosjektet samt rekruttering av informanter skjedde i et tett og godt samarbeid mellom fengselsprestene/fengselsledelsen og meg som forsker. Presten tok den konkrete kontakten med de aktuelle innsatte, ga detaljert informasjon om rammer, opplegg, taushetsplikt m.m. og inviterte til deltakelse i prosjektet.
- 10 Slik beskriver Thagaard de generelle kjennetegnene på et "strategisk utvalg". Jfr. Thagaard, T.: *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode* (Bergen, 2006), s53. Jfr. tilsvarende i Kvale, S.: *Interviews – an Introduction to Qualitative Research* (London, 1996).
- 11 Når alle informantene er menn, skyldes det at det pr. 2009 bare var mannlige innsatte som fikk dette sonings-tilbudet. De øvrige opplysningene framkom gjennom

- informantenes uoppfordrede "selvangivelse" i intervjuene. Jeg spurte verken om livssyn, soningsforhold eller etnisk tilhørighet, da dette ikke har noen direkte relasjon til undersøkelsens problemstilling(er).
- 12 Thagaard (2006) sier i sin presentasjon av den kvalitative metodens egenart bl.a. følgende: "En kvalitativ tilnærming gir grunnlag for å oppnå en forståelse av sosiale fenomener på bakgrunn av fyldige data om personer og situasjoner" (s 11). Dette svarer ganske presist til det som er målsettingen for vår undersøkelse. Det 'sosiale fenomen' vi studerer, er 'innsatte på pilegrimsvandring', og intervjuene gir oss 'fyldige data' om de opplevelser, erfaringer og refleksjoner som knytter seg til dette soningstiltaket. Materiale består altså av intervjuer med 7 innsatte som har fullført pilegrimsvandringen sommeren 2009, pluss fokusgruppeintervju med 3 innsatte like før de skulle ut på vandringen. Av praktiske grunner som jeg ikke forutså tidsnok, ble det ikke mulig å intervju disse tre etter fullført vandring, slik planen var. Stoff fra dette intervjuet ga allikevel verdifullt materiale i forhold til deler av mine problemstillinger. Det inngår derfor i det analyserte materialet.
 - 13 Hovedstrukturen i intervjuene fulgte tidsforløpet: forventninger før vandringen, viktige erfaringer underveis og hva som i ettertid framsto som særlig betydningsfullt. I tillegg til informantintervjuene har jeg hatt god nytte av mer uformelle samtaler både med fengselsprestene og med ledelse og betjenter i de tre fengslene.
 - 14 Til innholdet i henholdsvis 'meningskondensering' og 'temasentrert tilnærming': Se Kvale, op.cit., s 192ff; Thagaard, op.cit., s 153 ff.
 - 15 Se til dette særlig Morinis, E.A.: *Sacred Journeys: The Anthropology of Pilgrimage* (Weslyport, 1992); s 22; Frey, N.: *Pilgrim Stories: On and off the road to Santiago* (Berkeley, 1998).
 - 16 Gode introduksjoner til nyere forskning på pilegrimsfenomenet finnes bl.a. i følgende framstillinger: Coleman, S. & Eade, J. (eds): *Reframing Pilgrimage. Cultures in Motion* (London, 2004); Morinis, E.A.: *Sacred Journeys: The Anthropology of Pilgrimage* (Weslyport, 1992); Badone, E. & Roseman, S. R. (eds.): *Intersecting Journeys. The Anthropology of Pilgrimage and Tourism* (Chicago, 2004); Eade, J. & Sallnow, M. (eds.): *Contesting the Sacred: the Anthropology of Christian Pilgrimage* (London, 1991, ny utgave 2000); Bartholomew, C. & Hughes, F. (eds.): *Explorations in a Christian Theology of Pilgrimage* (Aldershot, 2004). Av norske bidrag kan nevnes: Gilhus, I. S. & Kraft, S-E. (red.): *Religiøse reiser. Mellom gamle spor og nye mål* (Oslo, 2007); Av flere forfattere: *Pilegrimshåndboka* (Oslo, 1997).
 - 17 Dette poengteres bl.a. i framstillingen hos Coleman, S. & Eade, J. (eds): op.cit (2004), som for øvrig framhever "movement" som særlig sentralt tolkningsperspektiv (jfr. p 16 ff). Se ellers til saken: Turner, V. & E.: *Image and Pilgrimage in Christian Culture* (New York, 1978/ 1994).
 - 18 Van Gennep postulerer tre karakteristiske faser i rituelle overgangsriter i tradisjonelle samfunn: (1) separasjon: adskillelse fra det sosiale og kulturelle fellesskapet; etterfulgt av (2) liminalitet: en periode i et (rituelt forankret) sosialt og eksistensielt "ingenmannsland" som så avløses av (3) reaggregasjon: tilbakeføring og reintegrasjon i det fellesskap man forlot, men med nye erfaringer og ny status. Se Turner (1978), s 2; 249. Når jeg i fortsettelsen henviser til Turner-ekteparets bok, bruker jeg bare det felles etternavnet Turner. Begge forfatterne er da inkludert.
 - 19 Vår skisse av den "narrative struktur" i Turners teori bygger på Turner, op.cit., s 1-39; 249-255. Når Turner i tillegg til van Genneps begrep "liminalitet" også innfører begrepene "liminoid" resp. "quasi-liminalitet" (De to siste er identiske), skyldes det behovet for å markere en forskjell i sosial og kulturell kontekst mellom egne analyser og tilsvarende hos van Gennep. Hos van Gennep er overgangsriten del av et fast etablerte sosialt og kulturelt mønster, en type obligatorisk rituell praksis i tradisjonsbestemte samfunn. En slik kontekst finnes ikke i den moderne (vestlige) pilegrimspraksis. For eksempel er pilegrimsvandringen her gjenstand for fritt, personlig valg og utfolder seg innenfor en kulturell kontekst med langt mindre av fastlagte sosiale mønstre og kulturelle tradisjoner (jfr. pluralisme og sekularisme). For å markere denne vesentlige forskjellen, foretrekker Turner å omtale pilegrimsvandringen som "a liminoid phenomenon". Jfr. Turners (1978), s 253; 35. I min framstilling veksler jeg mellom de nevnte begrepene, men da alltid med det innhold som Turner knytter til "quasi-liminalitet". Når jeg i fortsettelsen henviser til Turners klassiske tekst, skjer dette med sidetall i parentes i den løpende teksten.
 - 20 Badone, E. & Roseman, S. R. (eds.): op.cit., understreker denne sammenhengen som vesentlig i Turners teori, og formulerer seg slik: "The most significant aspect of liminality is its capacity to generate *communitas*" (s 3).
 - 21 Det sies f.eks. at det finner sted "... a release from mundane structure; homogenization of status; simplicity of dress and behavior", og at denne erfaringen kan bli "... a source of *communitas*, healing, and renewal; ordeal; reflection on the meaning of religious and cultural core-values; ritualized reenactment of correspondences between a religious paradigm and shared human experiences...". Turner, op.cit., s 253-254.
 - 22 Denne kritikken oppsummeres kortfattet og presist hos Badone, E. & Roseman, S. R. (eds.): op.cit. i et avsnitt med den talende tittelen "From *Communitas* to *Contestation*" (s 3-5). Jfr. tilsvarende kritikk i Coleman, S. & Eade, J. (eds); op.cit., s 2 - 25; Eade & Sallnow, op.cit.; (1991) s 1-29.
 - 23 Jfr. Eade & Sallnow, op.cit.; (1991). Eksempel på et annet viktig synspunkt som ikke kommer til sin rett i Turners perspektiver er det som A. Ryall med et vakkert uttrykk kaller for "gjentakelsens poetikk": den store betydning det kan ha for pilegrimen å vite at hun/han nå går på de samme stier, gjentar den samme reise, på vei mot det samme mål - som mange tusen har gjort før gjennom mange århundrer. Se A. Ryall: "Også jeg. Gjentakelsens poetikk i litterære pilegrimsreiser til Santiago de Compostella", i Gilhus, I. S. & Kraft, S-E. (red.); op.cit., s 25-38.
 - 24 Se til dette Coleman, S. & Elsner, J.: *Pilgrimage Past and Present in the World Religions* (Cambridge, 1995) og Coleman & Eade (eds.), op.cit. (1994).
 - 25 Disse benevnes som henholdsvis (1) *movement as performative action*; (2) *movement as embodied action*; (3) *movement as part of a semantic field*; (4) *movement as metaphor*. Forfatterne sier om disse: "...we can discern a number of different, though not necessarily mutually exclusive, understandings of the topic..." Det dreier seg altså om fire ulike, men samtidig nært sammenknyttede og interagerende former for "movement". Coleman, & Eade, (eds.); op.cit., s 16.
 - 26 Framstillingen som følger, har tre elementer: For det første *parafraserer* jeg viktige synspunkter som formidles i intervjuene. Derne *siterer* jeg pregnante og/eller representative formuleringer for å kunne gjengi så presist som mulig hvordan informantene selv formidler sine erfaringer. For det tredje sammenfatter jeg mot slutten av hvert hovedavsnitt de viktigste poengene knyttet til de temaene som belyses.

- 27 Alle informantsitater settes i *kursiv*. Ordene gjengis slik informanten sa dem, men med enkelte mindre språklige 'normaliseringer' av spesielle dialektuttrykk og lignende. Der det i teksten skrives flere punktum på rad (...), markerer dette pause eller nøling hos informanten. Der det skrives flere bindestreker (-----) har jeg fjernet tekst som ikke er relevant i den aktuelle sammenhengen eller som gjentar tidligere utsagn.
- 28 Sitater fra intervjuene nummereres fortløpende med betegnelsene *sitat 1*, *sitat 2*, *sitat 3* etc. Gjengivelsene fra intervjuene er altså ikke ordnet etter informanter, men fortløpende etter de ulike innholdsmessige momentene som fokuseres.
- 29 Et interessant unntak er likevel Dubisch, J.: "Heartland of America. Memory, motion and the (re)construction of history on a motorcycle pilgrimage"; i Eade & Sallnow, op.cit.(2004), s 105 – 132. Den analysen av Vietnam-veteraners pilgrimsreise, som Dubisch gir, viser seg interessant nok å ha mange åpenbare parallelle momenter til det vi finner i vårt eget materiale. Blant disse er altså betydningen av møte med lokalsamfunns og vertskaps sjenerøsitet og gjestfrihet underveis (jfr. særlig s 118–120). Kanskje har det å gjøre med at begge gruppene representerer "subkulturer" som har ekstreme erfaringer og opplevelser av å være marginaliserte.
- 30 Jeg hadde i intervjuguiden ingen spørsmål som direkte adresserte tematikken omkring endrede tanke mønster. Mine spørsmål var formulert som en åpne invitasjoner til å beskrive opplevde endringer i forhold til relasjoner, opplevelser og tanker underveis på vandringen.
- 31 Den sentrale betydning som presten har – knyttet til det presten gjør, og det han representerer – uttrykkes i mange sammenhenger. Det kommer til uttrykk i en karakteristisk dobbelhet: Dels i det at presten er "alminnelig", et medmenneske som det går an å snakke med om vanlig ting, og dels i det at han er "annerledes" i kraft av det han representerer knyttet til hans rolle i kirkerom, liturgi og ritualer. Uten å kunne utdype dette her, er det nærliggende å se disse trekkene i materialet i sammenheng med en tolkning av prestens funksjon som "veileder i hellighetssonen" slik bl.a. M. Josuttis har utarbeidet. Jfr. *Die Einführung in das Leben. Pastoraltheologie zwischen Phänomenologie und Praxis* (Gütersloh, 1996).
- 32 Jfr. Driver, T.: *Liberating Rites. Understanding the Transformative Power of Ritual* (1998). Se særlig s 160 ff.
- 33 Se til dette Badone, E. & Roseman, S. R. (eds.): *Intersecting Journeys. The Anthropology of Pilgrimage and Tourism* (Chicago, 2004). Her brukes altså uttrykket "Intersecting Journeys" som boks hovedtittel. En helt annen tilnærming og begrepsbruk finnes hos Z. Bauman i boka *Postmodernity and its Discontents* (Cambridge, 1997). Her etableres "pilgrim" og "tourist" som to distinkte og motsatte typer. Se særlig essayet "Tourist and Vagabonds: the Heros and Victims of Postmodernity", s 83–94. For drøfting av pilgrimstematikken hos Bauman, se Tidball, D.: "The Pilgrim and the Tourist: Zygmunt Bauman and Postmodern Identity", i Bartholomew, C. & Hughes, F(eds.), op.cit., s 184–200.

Sammendrag

Artikkelen analyserer og drøfter materiale fra et empirisk prosjekt gjennomført i 2009 med støtte fra Justisdepartementet. Det ble gjort dybdeintervjuer med innsatte i norske fengsler som gikk pilgrim til Nidaros dette året. Materialet viser at pilgrimsvandringen gir sterke inntrykk og åpner for nye typer erfaringer. Etablerte rollemønstre kommer i bevegelse. Nye typer fellesskap utvikles. Pilegrimen går seg inn i nye og annerledes dialogiske relasjoner både til seg selv og til andre. Parallelt med den ytre bevegelsen utvikles hos mange en indre reise. Man gjør erfaringer som potensielt bidrar til å endre kognitive mønstre, og som aktualiserer eksistensielle spørsmål knyttet til forsoning og tilgivelse. Disse prosessene forsterkes i møte med Nidarosdomen og de språklige og rituelle ressursene som møter de innsatte i "det hellige rommet". Det drøftes om disse erfaringene samlet sett er av en slik karakter at de kan tenkes å åpne for varige endringer.

Leif Gunnar Engedal dr. philos., professor i praktisk teologi, Det teologiske Menighetsfakultetet
Adresse: Postboks 5144 Majorstua, 0302 OSLO

DEN NORSKE KIRKE

Nidaros bispedømmeråd 2024-2027

Saksbehandler	Arkivkode	Arkivsak	Ugradert
Håkon Daniel Beyer Olaussen	131	25/03548-1	

Saksnummer	Råd/utvalg	Møtedato
57/25	Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	09.12.2025

Tilskuddsordninger for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn - høringssvar
Saksordfører: Michael Jan Momyr

Vedlegg:
 ekspertutvalg_finansiering-tros-og-livssynssamfun

Saksorientering

Innledning

Som et av tros- og livssynssamfunnene som mottar støtte er Den norske kirke og Nidaros bispedømme invitert til å levere høringssvar til rapporten fra ekspertutvalget om tilskuddsordninger for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. Formålet med høringen er å vurdere modellene som ekspertutvalget har utredet, og i hvilken grad disse er egnet for å sikre forutsigbarhet, likebehandling og bærekraft i finansieringen, samtidig som Den norske kirkes særskilte oppgaver ivaretas.

Litt om rapporten:

Ekspertutvalget leverte sin rapport 27. august 2025. I rapporten drøftes tilskuddordninga som sådan, og ekspertutvalget klargjør at det er en forutsetning at Grunnlovens § 16 videreføres (staten har plikt til å støtte), at finansieringen er delt mellom stat og kommune, hvert sokn skal være betjent av prest og at dagens ansvar for gravferdsforvaltning ligger fast. Rapporten tydeliggjør også, at selv om plikten til å støtte står fast, er det ikke gitt hvilket nivå støtten skal være på.

Rapporten drøfter videre hovedtrekk i utviklingen på livssynsfeltet, samt forståelsen av Den norske kirkes særstilling som begrunner at deler av tilskuddet holdes utenfor beregningsgrunnlaget. I dag gjelder dette særskilt finansiering av gravferdsforvaltning og restaurering av kulturhistoriske kirkebygg, men utvalget drøfter om også andre deler av støtten til Dnk kan/bør holdes utenfor. Ekspertutvalget ser imidlertid også på utviklingstrekk på livssynsfeltet, der medlemstallet i Dnk har sunket fra 72 % i 2015 til 62 % i 2024. Samtidig øker andelen i andre tros- og livssynssamfunn fra 11 % til om lag 13,5 %.

Som en konsekvens av dagens tilskuddsordning har endringen medført at mens utviklingen av støtten til Dnk har fulgt prisutviklingen, har tilskuddet til andre økt mer; sammenholdt med pris- og lønnsvekst i kommunene står Dnk relativt sett økonomisk

svakere enn for ti år siden. Bærekraftighetsvurderingen til utvalget er ikke veldig klar; utvalget anser at kostnadene til livssynsfeltet vil holdes ganske stabilt over tid dersom støtteordningene opprettholdes, og at drøftingene således må være av politisk karakter; hva er de samfunnsmessige virkningene av støtteordningene?

Når det gjelder vurderingen av kirkens særstilling, samt hvorvidt deler av tilskuddet skal holdes utenfor fordelingsgrunnlaget, ser rapporten på en rekke forhold som begrunner denne særstillingen, men trekker også frem enkelte områder som ikke holdes utenfor (men som inngår i det ordinære rammetilskuddet); kriminalitetsomsorg og studentoppfølging, kommunale helse- og omsorgstjenester, sjømannskirken, demokratikrav samt kirkens virksomhet overfor den samiske befolkningen. I tillegg ivaretar kirken noen andre samfunnsoppgaver, som ikke er forventet fra andre tros- og livssynssamfunn; rapporten peker på både beredskap, kultur (kirkemusikk), sosiale tjenester (diakoni) og nasjonale seremonier og markeringer. Videre er også trosopplæringen og døvekirken trukket fram. Rapporten ser at det er grunnlag for å drøfte flere av disse områdene, men vurderer dem ulikt med tanke på hvorvidt de skal inngå i beregningsgrunnlaget eller ikke. Utvalget gjør en samlet vurdering av den særskilte stillingen og anser at dersom alt som kan vurderes å holdes utenfor blir holdt utenfor kan de maksimale uttrekkene føre til at beregningsgrunnlaget vil synke med om lag 250 millioner, tilsvarende 73 kroner per medlem for tilskuddssatsen. Om tilskuddene holdes på samme nivå som i dag, vil statens samlede utgifter øke.

På bakgrunn av drøfting og gjennomgang tegner rapporten opp tre ulike modeller for videre tilskuddsordning:

Alternativ A: Endret tilskuddssystem ved redusert beregningsgrunnlag

- **Beskrivelse:** Beregningsgrunnlaget for tilskudd til tros- og livssynssamfunn justeres ved å holde flere av Den norske kirkes særskilte oppgaver utenfor. Dette innebærer at kun de oppgavene som er sammenlignbare med andre samfunn inngår i beregningen.
- **Formål:** Sikre likebehandling ved å fjerne kostnader som gjelder folkekirkeoppdraget, beredskap, kulturminneforvaltning og andre samfunnsoppgaver.
- **Konsekvens:** Tilskudd til andre samfunn blir lavere enn i dag, men mer rettferdig i forhold til faktiske livssynsaktiviteter.

Alternativ B: Endret tilskuddssystem med frosset beregningsperiode

- **Beskrivelse:** Beregningsgrunnlaget fryses for en lengre periode, for eksempel en hel stortingsperiode (fire år), i stedet for å justeres årlig.
- **Formål:** Skape forutsigbarhet og stabilitet for alle parter, slik at tilskudd ikke varierer sterkt med medlemsutviklingen i Den norske kirke.
- **Konsekvens:** Mindre dynamikk og fleksibilitet, men gir bedre planleggingsmuligheter for tros- og livssynssamfunn.

Alternativ C: Likt tilskudd per medlem for alle samfunn

- **Beskrivelse:** Alle tros- og livssynssamfunn får samme sats per medlem, uavhengig av Den norske kirkes kostnadsnivå eller særskilte oppgaver.
- **Formål:** Full likebehandling basert på medlemsantall.
- **Konsekvens:** Den norske kirke mister koblingen til sitt faktiske kostnadsnivå og særskilte oppgaver. Kan gi store omfordelinger og utfordre kirkens landsdekkende oppdrag.

Noen vurderinger:

Rapporten – og dermed høringen – gir ikke anbefalinger mellom de drøftede modellene, men anser at alle løsningsforslagene oppfyller kravet i grunnlovens § 16 om støtte «på lik linje». Likebehandling er viktig for livssynsfeltet og det synes som om dette også gir større politisk bærekraft for hele støtteordningen, uavhengig av modell. Rapporten peker imidlertid på at en generell nedskalering av støtten ikke bryter med loven, siden dimensjoneringen ikke er lovfestet. En eventuell nedskalering kan begrunnes med at tros- og livssynssamfunnene selv må ta en større del av finansieringsforpliktelsene, eventuelt at de må redusere sine aktiviteter.

Rapportens gjennomgang av grunnlaget for den norske kirkes særstilling, viser at det er en rekke arbeidsoppgaver og aktiviteter som den norske kirke i dag gjør på vegne av storsamfunnet. Selv om rapporten åpner for alternative løsninger for disse, er det likevel godt begrunnet i høringen at Dnk **har** en særstilling, og at den utfører en rekke aktiviteter og oppgaver, som ikke uten videre dekkes av andre tros- og livssynssamfunn, men som likevel kommer hele befolkningen til gode. Også utfra et berderskapsperspektiv, har kirken et sørpreg gjennom sitt nasjonale nærvær, nor som også har konsekvenser for administrative og organisatoriske prioriteringer – og dermed kostnader. Det vil selvsagt være et politisk spørsmål hvorvidt disse fortsatt **er** verdifulle for samfunnet, og om det er naturlig at kirken utfører dem. Inntil videre er det imidlertid slik, og det synes rimelig at flere av disse feltene, slik rapporten også peker på, må kunne være gjenstand for vurderinger med tanke på beregningsgrunnlaget for tilskudd per medlem.

Forslag til vedtak

Nidaros bispedømme leverer følgende høringssvar med de endringer som kom frem i møtet:

Nidaros bispedømme takker for muligheten til å levere høringssvar til rapporten fra ekspertutvalget om tilskuddsordninger for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.

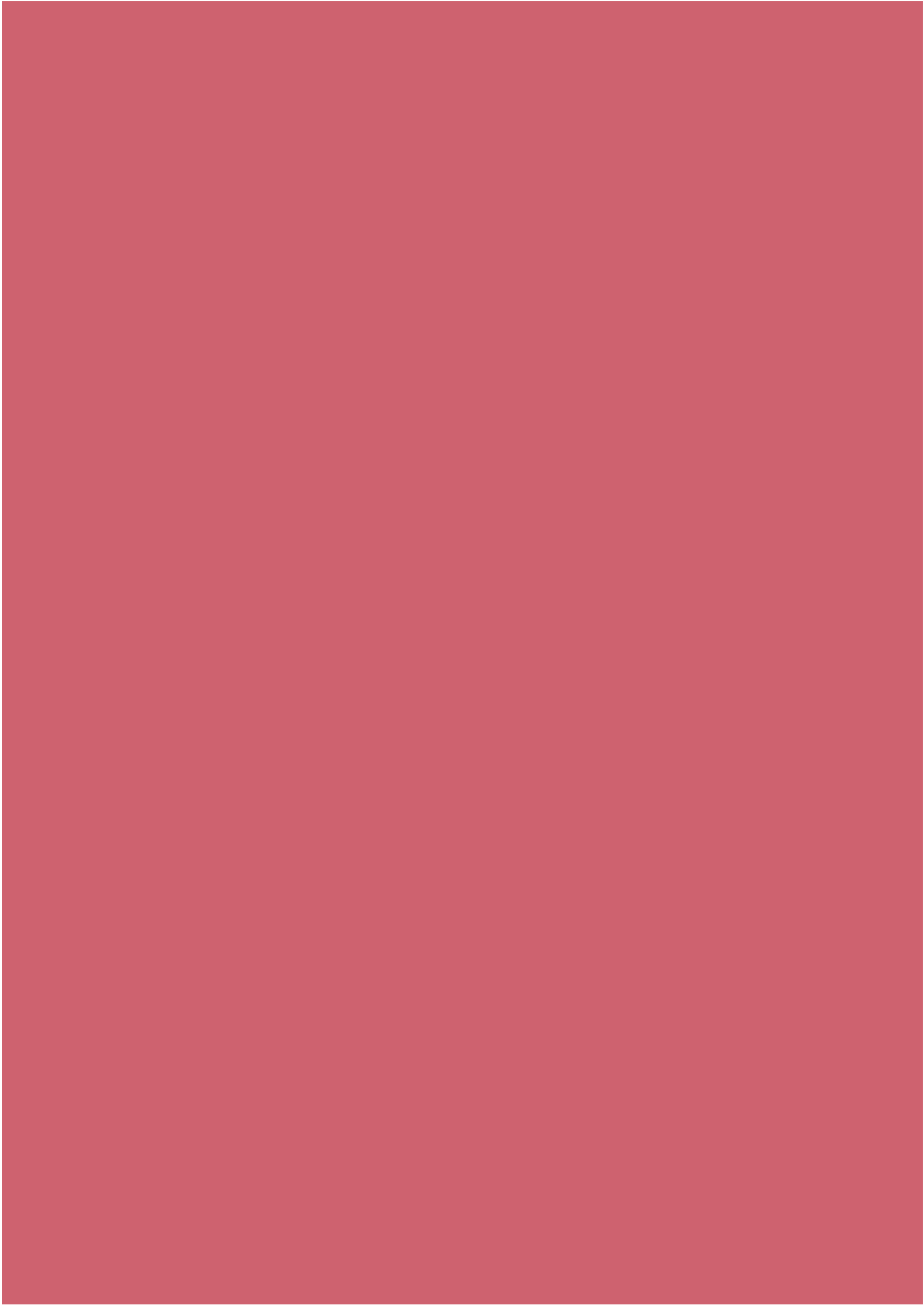
Nidaros bispedømme anser at videreføring av offentlig finansiering av tros- og livssynsfeltet må sikre forutsigbarhet og bærekraft i lys av grunnlovens § 16 om understøttelse av «folkekirken – som sådan». Det betyr at den norske kirkes nærvær i hele landet som en kirke for folket, må sikres gjennom forutsigbare tilskudd. Med sin lokale tilstedeværelse bidrar kirken også til samfunnsoppgaver som når flere enn medlemmene, og Nidaros bispedømme mener også at dette nærværet gjennom sin eksistensielle form bidrar til at samfunnet fortsetter å ha rom for samtaler og aktiviteter/praksiser som ikke har lønnsomhet eller målbar effekt som sine viktigste kriterier. Nidaros bispedømme peker videre på at finansiering i tråd med grunnlovens § 16 sikrer at hele tros- og livssynsfeltet fortsetter å ha gode rammevilkår for utøvelsen av slike aktiviteter, og at likebehandlingen uttrykt i lovteksten derfor må videreføres i tråd med rapportens modeller. Nidaros bispedømme anser at det kan være hensiktsmessig å vurdere hvilke og hvor mange områder som eventuelt skal holdes utenfor beregningsgrunnlaget, men peker likevel på at det må være sentralt for modellvalget at langsiktig forutsigbarhet og bærekraftig økonomi sikres for hele tros- og livssynsfeltet, slik at ambisjonen om et livssynsåpent samfunn kan ivaretas.

Utfra en helhetsvurdering mener Nidaros bispedømme at MODELL A er best egnet for å ivareta de ulike hensyn innenfor tilskuddsordningen. Den synes best egnet for å sikre forutsigbarhet, likebehandling og bærekraft i finansieringen, samtidig som Den norske kirkes særskilte oppgaver ivaretas.

Rapport

Rapport fra ekspertutvalget om tilskuddsordning for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn

28. august 2025

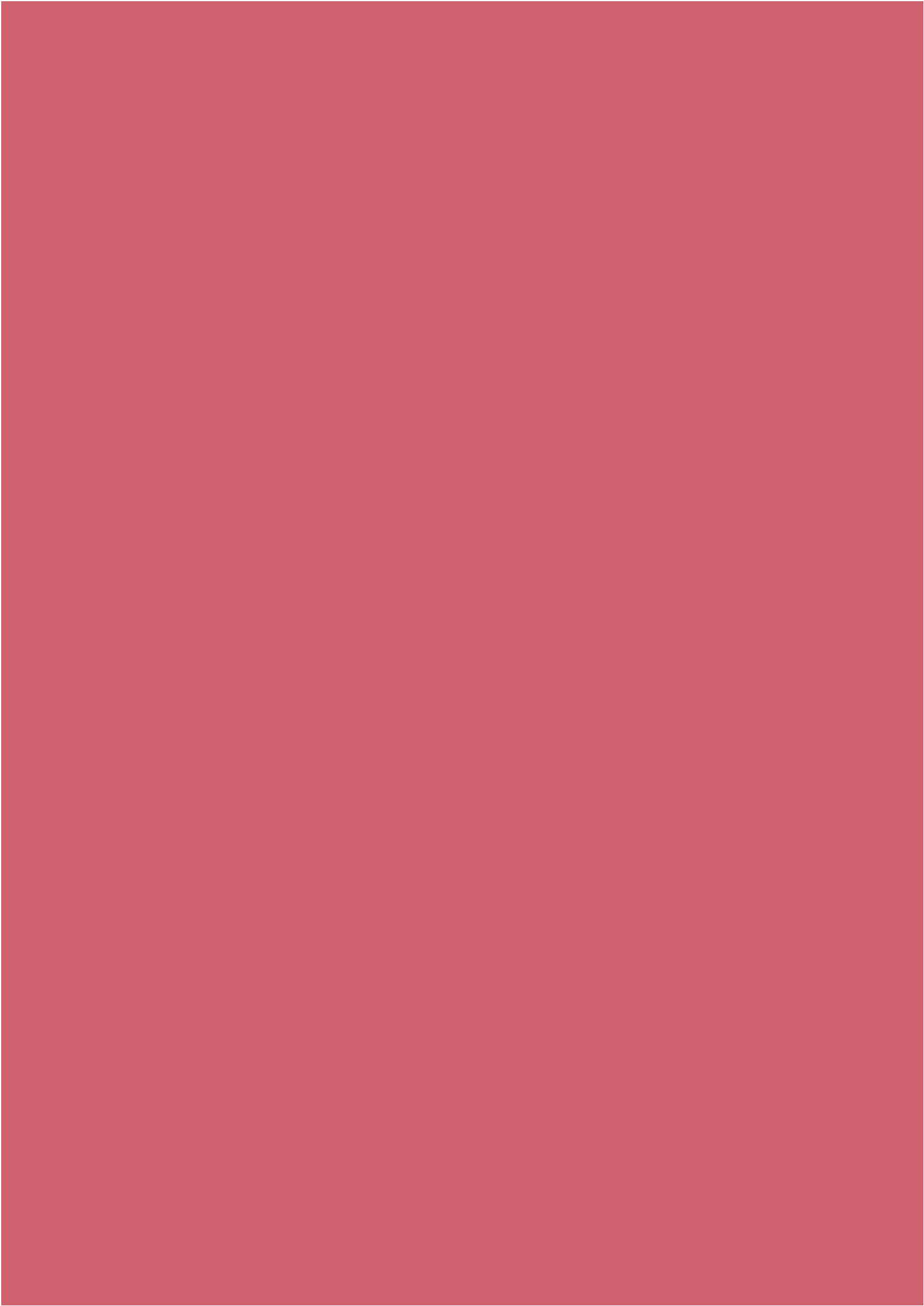

Innhold

Forord	7
Sammendrag	8
1 OPPNEVNING, ARBEIDSFORM OG MANDAT	10
1.1 Ekspertutvalgets oppnevning og sammensetning	10
1.2 Utvalgets arbeid	10
1.3 Utvalgets mandat	11
1.4 Utvalgets forståelse av mandatet	13
1.4.1 Bærekraft og forutsigbarhet	13
1.4.2 «Korleis støtta vert utrekna»	14
1.4.3 Grunnloven § 16 som ramme for arbeidet	14
1.4.4 «Folkekirke»	15
1.4.5 Støtte «på lik linje»	16
1.4.6 Videreutvikle relasjonen mellom kommuner og tros- og livssynssamfunn	16
1.4.7 «Kortfatta og poengtert rapport»	17
1.5 Noen spørsmål utvalget ikke skal behandle	17
1.6 Videre fremstilling	18
2 JURIDISKE RAMMER	19
2.1 Innledning	19
2.2 Religionsfriheten	19
2.3 Den norske kirke som «folkekirke»	20
2.4 Særlig hjemmel for lovgivning om Den norske kirkes ordning	22
2.5 Støtte til alle tros- og livssynssamfunn «på lik linje»	23
2.6 Forbudet mot diskriminering	23
2.7 Trossamfunnslovens bestemmelser om økonomisk støtte	27
2.8 Rammeverk for statlige tilskuddsordninger	28
3 BAKGRUNN FOR OPPNEVNINGEN. PROBLEMBESKRIVELSE	29
3.1 Mandatets omtale av bakgrunn og problemer	29
3.2 Historisk utvikling	29
3.2.1 Medlemstall og demografi	29
3.2.2 Økonomisk utvikling.....	31
3.3 Dagens tilskuddsordning for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn	34
3.3.1 Hovedtrekk	34
3.3.2 Kommunal finansiering av Den norske kirke	37
3.3.3 Grunnlaget for å beregne støtte til andre tros- og livssynssamfunn	39
3.3.4 Ulike ordninger for kompensasjon av merverdiavgift på tros- og livssynsfeltet	39
3.3.5 Forventninger til utvikling i støtten til tros- og livssynssamfunn...	40

3.3.6	Utvikling i offentlig støtte på tros- og livssynsfeltet 2021–2027 – utvalgets beregninger	41
3.4	Er den offentlige finansieringen av tros- og livssynsfeltet bærekraftig?	42
3.4.1	Innledning	42
3.4.2	Ressursbruk i Norge sammenlignet med andre land	42
3.4.3	Samlet ressursbruk	43
3.4.4	Tilskudd til tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke	45
4	GRUNNLAGET FOR Å BEREKNE TILSKUDD TIL TROS- OG LIVSSYNSAMFUNN UTEFOR DEN NORSKE KIRKE	47
4.1	Særstilling for Den norske kirke	47
4.1.1	Innledning	47
4.1.2	Støtte til Den norske kirke som holdes utenfor tilskuddsordningen	49
4.2	Støtte til Den norske kirke som grunnlag for å beregne støtten til andre tros- og livssynssamfunn	51
4.3	Finansieringen av institusjonsbetjening, Sjømannskirken og lovpålagte oppgaver	52
4.3.1	Institusjonsbetjening	52
4.3.2	Sjømannskirken	54
4.3.3	Utgifter til særlig valgordning i Den norske kirke	56
4.3.4	Kirkens virksomhet på samisk og overfor den samiske befolkningen	58
4.4	Finansieringen av andre tjenester fra Den norske kirke	59
4.4.1	Innledning	59
4.4.2	Beredskap	59
4.4.3	Kultur, derunder kirkemusikk	62
4.4.4	Sosiale tjenester, diakoni	63
4.4.5	Nasjonale seremonier	64
4.4.6	Trosopplæring	64
4.4.7	Døvekirken	65
4.5	Tilskudd fra Den norske kirke til andre organisasjoner	65
4.6	Støtten til investeringer, vedlikehold, drift og kirkelig betjening av kirkebygg	66
4.6.1	Lokal infrastruktur i Den norske kirke	66
4.6.2	Nærmere om kostnadene	67
4.7	Økonomiske konsekvenser av mulige utdrag	70
4.7.1	Justeringer av grensen for «det særskilte ved folkekyrkjeoppdraget»	70
4.7.2	Overføring til andre institusjoner eller til søkbare tilskuddsordninger	70
4.7.3	Konsekvenser for støtten per medlem av tros- og livssynssamfunn	71

5	MULIGE ENDRINGER I STØTTEORDNINGEN	72
5.1	Innledning	72
5.2	Sentrale hensyn	72
5.3	Kriterier for å realisere kravet om støtte «på lik linje»	75
5.3.1	Forutsetninger	75
5.3.2	Dagens ordning – medlemstall som kriterium	75
5.3.3	Støttebehov eller faktisk aktivitet som kriterium	76
5.3.4	Konkurranse om tilgjengelige tilskuddsmidler	77
5.4	Mulige endringer i støtteordningen	78
5.4.1	Innledning	78
5.4.2	Alternativ A: Endret tilskuddssystem ved at beregningsgrunnlaget reduseres	79
5.4.3	Alternativ B: Endret tilskuddssystem ved at beregningsperioden fryses i mer enn ett budsjettår, f.eks. lik stortingsperioden	80
5.4.4	Alternativ C: Likt tilskudd per medlem av alle tros- og livssynssamfunn uavhengig av medlemsutviklingen i Den norske kirke	81
5.4.5	Oppsummering	83
5.4.6	Generelt om likhet, ikke-diskriminering og andre kriterier for økonomisk støtte	84
5.5	Alternativer utenfor mandatet	85
5.5.1	Innledning	85
5.5.2	Forutsetningen om at Den norske kirke fortsatt skal finansieres av både staten og kommunene: Statliggjøring av tilskuddet til Den norske kirke?	86
5.5.3	Forutsetningen om fortsatt finansiering i form av offentlig støtte	87
6	ØKONOMISK-ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER	89
6.1	Overgang til en ny støtteordning	89
6.2	økonomiske og administrative konsekvenser	89

Forord

Ekspertutvalget om tilskuddsordning for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn, oppnevnt ved kongelig resolusjon 13. desember 2024, leverer med dette sin rapport.

Utvalget viser at både Grunnloven   16 og menneskerettighetene åpner en rekke *muligheter* for å endre dagens støtteordning, og presenterer muligheter som ligger innenfor utvalgsmandatets rammer. Den videre politiske prosessen må avklare hvilke muligheter som skal benyttes, og hvordan en ny støtteordning skal dimensjoneres.

Utvalget har ikke hatt anledning for å se hen til regjeringens nye «strategi for et livssynsåpent samfunn 2025–2030», som ble lagt frem under avslutningen av utvalgsarbeidet (24. juni 2025). Vi takker alle som har bidratt med innspill under arbeidet med rapporten.

Oslo, 28. august 2025

Eivind Smith

Anders Einar
Broderstad

Tyra Margrethe Ekhaugen

Øystein Daviknes
Hagerup

Gina Elisabeth Lund

Bente Sandvig

Jørn-Henning Theis

Katarina Sirris Karantonis

Kristian Kopperud

Sammendrag

I *kapittel 1* og *2* drøfter ekspertutvalget sin forståelse av mandatet og de juridiske rammene for oppdraget. Innenfor rammene av Grunnloven og menneskerettighetene skal utvalget foreslå reformer som kan føre til en mer bærekraftig og forutsigbar støtteordning for Den norske kirke, andre tros- og livssynssamfunn og staten enn i dag.

Mandatet forutsetter at Grunnloven § 16 skal videreføres. Dette innebærer både at Den norske kirke fortsatt skal støttes som folkekirke og at alle tros- og livssynssamfunn skal støttes på lik linje. Mandatet forutsetter også at ansvaret for å finansiere Den norske kirke fortsatt skal være delt mellom stat og kommune, at dagens ansvar for gravplassforvaltningen skal ligge fast og at hvert sokn i Den norske kirke skal være betjent av prest og hvert bispedømme av biskop.

Grunnloven § 16 gir staten plikt til å støtte, men gir verken Den norske kirke eller andre tros- og livssynssamfunn rett til støtte på et bestemt nivå. Dette innebærer som utgangspunkt at Stortinget som bevilgende myndighet har betydelig frihet til å dimensjonere støtten ut fra sitt eget syn på støttebehovet og på hvordan det skal prioriteres. Selv om både bakgrunn og ordlyd («understøttes», «skal understøttes») forutsetter at staten ikke kan oppfylle sin plikt ved å legge støtten nær 0, gir § 16 svakt grunnlag for å definere et minstemål av støtte som staten er forpliktet til å gi.

Kapittel 3 drøfter hovedtrekk av den faktiske utviklingen på området. Utviklingen i medlemstallet i tros- og livssynssamfunnene og i samfunnet ellers medfører stadig nye utfordringer. Dagens støtteordninger har blitt utviklet over tid. Historisk har Den norske kirke hatt sterk tilknytning til både stat og kommune. Som både statskirke og folkekirke har den hatt en særstilling. Samtidig har andre tros- og livssynssamfunn siden 1969 hatt rett til å kreve tilskudd per medlem som *om lag* tilsvarende den offentlige finansieringen av Den norske kirke.

Kapittel 4 handler om den ene av utvalgets hovedoppgaver: Å «kartlegge Den norske kyrkja sitt samfunnsoppdrag som landsdekkjande og demokratisk folkekyrkje» og drøfte om «det særskilte ved folkekyrkjeoppdraget til Dnk gir grunnlag for å justere tilhøvet mellom finansieringa av Dnk og tilskot til andre trus- og livssynssamfunn, samstundes som kravet til likebehandling etter Grunnlova § 16 blir oppfylt».

Allerede i dag holdes deler av tilskuddet til Den norske kirke utenfor beregningen av tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn; dette gjelder særlig finansieringen av gravplassforvaltningen og restaurering av kulturhistoriske kirkebygg. Utvalget drøfter om andre deler av støtten til Den norske kirke kan trekkes ut av beregnings-

grunnlaget. Dette kan skje ved at støtten a) fortsatt går til Den norske kirke, men tas ut av beregningsgrunnlaget, b) blir overført til andre institusjoner, eller c) blir overført til søkbare tilskuddsordninger som er åpne for andre tros- og livssynssamfunn.

Kapittel 5 handler om utvalgets andre hovedoppgave: Å «greie ut fleire moglege tilskotsordningar/-løysingar og komme med tilråding til minst ein ny og framtidsetta finansieringsmodell av Dnk og andre trus- og livssynssamfunn». Mandatet presiserer at det er «korleis støtta blir utrekna som skal vurderast».

På grunnlag av en gjennomgang av sentrale hensyn og ulike mulige kriterier for å vurdere om kravet om støtte «på lik linje» er oppfylt, skisserer utvalget følgende mulige reformer:

- Forslag A – Endring av dagens ordning som følge av at grunnlaget for å beregne tilskudd til tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke blir redusert i samsvar med en eller flere av de mulighetene som er påpekt i kapittel 4.
- Forslag B – Endring av dagens ordning ved at beregningsperioden fryses i mer enn ett budsjettår, f.eks. lik stortingsperioden.
- Forslag C – Stortinget fastsetter årlig en tilskuddssats per medlem av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn, uavhengig av medlemsutviklingen i Den norske kirke.

Alle disse løsningsmulighetene

- bygger på medlemstall som viktig komponent for å sikre støtte til alle tros- og livssynssamfunn «på lik linje»,
- kan kombineres med en eller flere søknadsbaserte tilskuddsordninger, f.eks. til egnede lokaler for tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke, og
- kan kombineres med en forutsetning om økt egenfinansiering.

Avslutningsvis i kapitlet skisserer utvalget enkelte mulige reformer utenfor mandatet, derunder statliggjøring av støtten til Den norske kirke, og livssynsavgift som inntektskilde for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn.

I *kapittel 6* påpeker utvalget behovet for en myk overgang mellom nåværende og endret støtteordning. De økonomiske og administrative konsekvensene av de mulighetene for endring som utvalget drøfter i kap. 4 og 5, vil i stor grad avhenge av hvilke muligheter som blir valgt, hvordan en ny støtteordning blir utformet og hvordan støtten blir dimensjonert. Det er opp til Stortinget å foreta de nødvendige valgene.

1 OPPNEVNING, ARBEIDSFORM OG MANDAT

1.1 Ekspertutvalgets oppnevning og sammensetning

Ekspertutvalget om tilskuddsordning for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn ble oppnevnt ved kongelig resolusjon 13. desember 2024. Ved sammensetningen av utvalget ble juridisk og samfunnsøkonomisk kompetanse og kunnskap om sektoren vektlagt. Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, Den norske kirke og Kommunesektorens organisasjon (KS) hadde bidratt ved å spille inn forslag til kandidater. Betegnelsen «ekspertutvalg» bidrar til å understreke at utvalgsmedlemmene ikke sitter som representanter for ulike tros- og livssynssamfunn eller interesseorganisasjoner.

Utvalget har hatt følgende sammensetning:

Professor Eivind Smith, Oslo (leder)

Rådgiver Anders Einar Broderstad, Kautokeino

Assosiert partner Tyra Margrethe Ekhaugen, Aurskog-Høland

Stabssjef Øystein Daviknes Hagerup, Karmøy

Statsforvalter Gina Elisabeth Lund, Arendal

Pensjonist Bente Sandvig, Bærum

Administrerende direktør Jørn-Henning Theis, Bergen

1.2 Utvalgets arbeid

Utvalget har gjennomført åtte utvalgsmøter i perioden 19. desember 2024 til 17. juni 2025. Det har vært bistått av en sekretær i hel stilling, og i deler av arbeidsperioden av en sekretær i 50 % stilling.

På fire av møtene har representanter for Barne- og familiedepartementet, Den norske kirke, Hovedorganisasjonen KA, Norges kirkevergelag og Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) orientert og deltatt i samtaler om den historiske utviklingen, dagens ordninger og viktige utfordringer og muligheter på feltet.

Utvalget har lagt vekt på bred involvering, og har mottatt en rekke innspill fra tros- og livssynssektoren. I et innspillmøte med representanter for medlemsorganisasjonene i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn og Islamsk Råd Norge 21. januar 2025 deltok 10 av de 16 inviterte tros- og livssynsorganisasjonene med en eller to representanter hver. Utvalget mottok mange interessante synspunkter. Det inviterte også til videre kontakt, og har i etterkant av møtet fått både muntlige og skriftlige innspill. Flere av utvalgets medlemmer deltok også på Barne- og familieministerens kontaktkonferanse på tros- og livssynsfeltet 11. februar 2025.

Etter utvalgets syn ville en formalisering av kontaktarbeidet som mandatet la opp til ved at utvalget i samarbeid med departementet skulle nedsette et eget kontaktutvalg, være vanskelig å innpasse i den stramme tidsrammen som har stått til utvalgets disposisjon. På henvendelse fra utvalget ga departementet derfor uttrykk for at «ekspertutvalget har involvert sektoren på en formålstjenlig og hensiktsmessig måte» og at det ikke hadde «innvendinger mot at det ikke opprettes et eget kontaktutvalg».¹

1.3 Utvalgets mandat

Mandatet fastsatt ved kongelig resolusjon 13. desember 2024 lyder slik:

«Mandat for ekspertutval om tilskotsordning for Den norske kyrkja og andre trus- og livssynssamfunn»

Bakgrunn

Regjeringa ønskjer eit livssynsoppe samfunn, der alle har respekt for og kunnskap om trua og livssynet til andre. Trus- og livssynssamfunna er viktige både for einskildmenneske og for storsamfunnet. For mange menneskje utgjør samfunna viktige fellesskap, og dei skaper tilhøyrslar og identitet. Både finansiering, oppfølging og innsyn i religiøse samfunn er offentlege oppgåver, og det skal stillast krav til trus- og livssynssamfunna om demokrati, openheit og representasjon utan å gripe inn i religionsfridommen.

Føremålet med staten si støtte til trus- og livssynssamfunn er å legge materielt til rette for trus- og livssynsfridommen. Gjennom Grunnlova § 16 er staten forplikta til å understøtte Den norske kyrkja (Dnk) og dei andre trus- og livssynssamfunna økonomisk. Grunnlova slår fast at Den norske kyrkja er ei folkekyrkje og skal bli støtta av staten som det, og at alle trus- og livssynssamfunn skal bli støtta på lik linje.

Tilskotet til Dnk skal bidra til at kyrkja kan ivareta sitt oppdrag etter Grunnlova § 16. Derfor blir det i statsbudsjettet sett eit hovudmål for løyvinga om at «Den norske kyrkja skal vere ei landsdekkjande, sjølvstendig og demokratisk folkekyrkje». For tilskota til andre trus- og livssynssamfunn er det sett følgjande mål: «Tilskota til trus- og livssynssamfunn utanom Den norske kyrkja skal forvaltast effektivt og leggje til rette for eit mangfald av trus- og livssynssamfunn.»

Problemomtale

Tilskotsordninga for trus- og livssynssamfunn utanom Dnk er utforma som ei ordning basert på rettar der løyvinga blir utrekna på grunnlag av støtta til Dnk. Samfunna har eit lovfesta krav på eit tilskot som om lag svarar til staten og kommunane si samla løyving til Dnk, rekna per medlem hjå Dnk.

Ifølgje SSB er talet på medlemmer i Dnk redusert med meir enn 210 000 frå 2019 til 2023. Samstundes har talet på tilskotsteljande medlemmer i andre trus- og livssynssamfunn auka frå 697 257 til 757 464. Kravet som kom i 2021 i den nye trussamfunnslova om minst 50 medlemmer for å få tilskot som trus- eller livssynssamfunn, hadde ikkje nemneverdig innverknad på talet på tilskotsteljande medlemmer sidan fleire samfunn slo seg saman.

¹ E-post 14. mars 2025 fra Barne- og familiedepartementet til utvalget.

Tilskot til trus- og livssynssamfunn utanom Den norske kyrkja er ein rett samfunna har, med ein regelstyrt berekningsmåte for storleiken på tilskotet per medlem. Med eit stabilt rammetilskot til Den norske kyrkja, gir nedgangen i medlemstalet for Dnk ein vekst i tilskotet per medlem for dei andre trus- og livssynssamfunna. Og når det i tillegg har vore ein vekst i medlemstalet for andre samfunn dei siste fire åra på nær sju prosent, gir det ein vesentleg vekst i dei samla kostnadene for staten til trus- og livssynssamfunn. Dei samla offentlege utgiftene til trus- og livssynssamfunn utanom Den norske kyrkja auka frå om lag 790 mill. kroner i 2019 til 1 mrd. kroner i 2023. Satsen for statstilskot per medlem har auka frå 1 310 kroner i 2021 (då ny trussamfunnslov tok til å gjelde) til 1 496 kroner i 2024.

Føremål, oppdrag og rammer for ekspertutvalet

Føremål

Føremålet med gjennomgangen av ordninga er å kome fram til forslag til alternative tilskotsordningar som er meir berekraftige og føreseielege for Dnk, andre trus- og livssynssamfunn og staten enn det dagens ordning er.

Oppdrag

Føremålet med dagens tilskotsordning er å sikre at Dnk kan vere folkekyrkje og at dei andre trus- og livssynssamfunna blir støtta økonomisk om lag på lik linje med Dnk og på lik linje med kvarandre. Dette er forankra i Grunnlova § 16 og skal liggje fast. Det overordna målet med lovgjevinga på området er å føre ein aktivt støttande trus- og livssynspolitikkk som eit grunnlag for eit livssynsope samfunn.

Utvalet skal vurdere alternative tilskotsordningar for Den norske kyrkja og dei andre trus- og livssynssamfunna. Som ein del av utgreiinga skal utvalet kartlegge Den norske kyrkja sitt samfunnsoppdrag som landsdekkjande og demokratisk folkekyrkje. Det må også kartleggjast korleis likebehandling av trussamfunn blir ivarettatt i tilskotsordninga. Det skal vurderast om det særskilte ved folkekyrkjeoppdraget til Dnk gir grunnlag for å justere tilhøvet mellom finansieringa av Dnk og tilskot til andre trus- og livssynssamfunn, samstundes som kravet til likebehandling etter Grunnlova § 16 blir oppfylt.

Utvalet skal greie ut fleire moglege tilskotsordningar/løysingar og komme med tilråding til minst ein ny og framtidsretta finansieringsmodell av Dnk og andre trus- og livssynssamfunn. Alternative modellar skal vurderast opp mot handlingsrommet etter Grunnlova og menneskerettane (bl.a. EMK artikkel 9). Det er ein føresetnad for dei ulike alternativa at dei er i samsvar med Grunnlova.

Føringar for arbeidet

- Utvalet skal leggje til grunn at staten framleis skal yte tilskot til Den norske kyrkja som folkekyrkje og likebehandling av andre trus- og livssynssamfunn, og at Grunnlova § 16 dermed ikkje skal endrast. Det er korleis støtta blir utrekna som skal vurderast.
- Utvalet skal vurdere korleis endringar i tilskotsordninga kan vidareutvikle relasjonen og samarbeidet mellom trus- og livssynssamfunn og kommunen. Utvalet skal leggje til grunn at dagens kommunale ansvar for finansiering av Dnk blir vidareført, inkludert kommunane si rolle og ansvar i kyrkjebevaringsprogrammet.
- Ansvar for gravplassforvaltninga og gravplasslova ligg fast.
- Utgreiinga skal leggje til grunn at kvart sokn skal vere betjent av prest og kvart bispedømme av biskop (trussamfunnslova § 16).

Utvalet skal, i dialog med departementet, sette ned eit kontaktutval med representantar frå organisasjonane på feltet, inkludert ulike trus- og livssynssamfunn og kyrkjeveverjene.

Utvalet skal følgje utgreiingsinstruksen og rettleiar for utvalsarbeid i staten. Om det er spørsmål om tolking eller avgrensing av mandatet skal det takast opp med Barne- og familiedepartementet, og departementet kan supplere mandatet om det er behov for det.

Utvalet skal levere ein rapport med kortfatta og poengterte tilrådingar. Frist for avlevering til departementet er 20. august 2025.»

1.4 Utvalgets forståelse av mandatet

1.4.1 Bærekraft og forutsigbarhet

I det følgende gjennomgår utvalget de delene av mandatet som handler om formål, oppdrag og rammer. Utvalgets hovedoppgave er å «kome fram til forslag til alternative tilskotsordningar som er meir *berekraftige* og *føreseielege* for Dnk, andre trus- og livssynssamfunn og staten enn det dagens ordning er».

Ordet bærekraftig må forstås som uttrykk for et mål om at tilskuddsordningen over tid skal kunne stå seg politisk og samtidig være forholdsvis økonomisk stabil. Dermed vil den også være «føreseieleg» for staten, Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. Etter utvalgets syn er hensynet til kommunene og til ordningens legitimitet i befolkningen også relevant.

Utvalget har vurdert hensynene til bærekraft og forutsigbarhet uten sideblikk til de ulike politiske partienes syn på hvor stor den samlede støtten til tros- og livssynssamfunn bør være.

Det er ikke gitt at målene om bærekraft og forutsigbarhet for en aktivt støttende tros- og livssynspolitikk lar seg realisere i samme grad overfor både Den norske kirke, andre tros- og livssynssamfunn og staten. Dersom den politiske bærekraften for eksempel kan økes ved å understreke Stortingets frihet til å dimensjonere støtten i samsvar med skiftende politiske og statsfinansielle ønsker og behov, kan det redusere tros- og livssynssamfunnenes økonomiske forutsigbarhet. Samtidig kan tilskuddsordningens politiske bærekraft bli redusert dersom et vesentlig lavere støttenivå enn i dag fører til at flere tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke avstår fra å søke støtte, og dermed også velger å frigjøre seg fra de kravene til åpenhet om økonomi mv. som gir en del av begrunnelsen for å videreføre dagens støtteordning.

Grunnloven § 16 forplikter staten til støtte, men gir ikke Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn rett til støtte på et visst nivå. Dermed vil støtteomfanget i betydelig grad avhenge av bevilgningsmyndighetens vilje, som til enhver tid påvirkes av statsfinansielle hensyn, konkurrerende behov og skiftende politiske preferanser. Kommunestyrenes vilje til å finansiere Den norske kirke avhenger ikke minst av deres økonomiske muligheter til å oppfylle kommunenes plikter på mange områder, noe som gjør det krevende å sikre en høy grad av forutsigbarhet.

Stortingets rolle som bevilgningsmyndighet etter Grl. § 75 bokstav d vil alltid være en avgjørende faktor. Lovfesting av noen hovedkriterier vil begrense Stortingets bevilgningsfrihet og øke sektorens forutberegnelighet tilsvarende. Men det er ikke gitt at juridisk bindende tallfesting av et bestemt støttenivå er verken ønskelig eller

politisk realistisk. Dessuten kan rammer som er fastsatt ved vanlig lov endres i samsvar med stortingsflertallets ønske.

1.4.2 «Korleis støtta vert utrekna»

Mandatet presiserer at det er «*korleis støtta vert utrekna som skal vurderast*». Dette bidrar til å innsnevre utvalgets oppgave. Det viktigste er at utvalget ikke skal vurdere eller ta standpunkt til ønskeligheten av offentlig støtte i og for seg, men konsentrere seg om å vurdere alternative tilskuddsordninger for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. Utvalget legger til grunn at oppdraget ikke omfatter å utforme forslag til lovtekst for mulige lovendringer.

Arbeidet skal bygge på de rammene som følger av Grunnloven § 16. Med forbehold om bestemmelsene om delt finansieringsansvar mellom stat og kommune og om prestatetjeneste, sokn og bispedømmer i Den norske kirke mv., er utvalget *ikke bundet av finansieringsbestemmelsene i trossamfunnsloven*.

Utvalget skal ikke foreslå endringer i annet enn støttesystemet. Mandatet forutsetter også at støtten skal gis i form av tilskudd.² Utvalget legger derfor til grunn at det ikke skal åpne for forslag om overgang til støtte i form av offentlig innkreving av kirkeskatt el., slik som i enkelte av våre naboland. Men utvalget kan ikke se at dette står i veien for at rapporten i begrenset omfang og på passende sted kan nevne og til en viss grad kommentere muligheten for slike eller andre mulige endringer utenfor mandatet.

Både Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn avgjør selv om de skal supplere den offentlige støtten som til enhver tid gis med frivillig innsats, støtte fra private givere eller særskilte tilskuddsordninger, eller fra medlemskontingent, inngangspenger eller på annen måte.

1.4.3 Grunnloven § 16 som ramme for arbeidet

Mandatet gjør det klart at utvalget skal arbeide *innenfor rammen av Grunnloven § 16*. I kap. 2 drøfter utvalget det nærmere meningsinnholdet i paragrafens nøkkelord, særlig «understøttes av staten», «folkekirke», «som sådan» og «på lik linje».

Grunnloven § 16 andre punktum gir staten plikt til å støtte Den norske kirke som «*Norges folkekirke*», men gir ikke kirken rett til å kreve at staten oppfyller sin plikt på et bestemt nivå, slik motparten i f.eks. et kontraktsforhold skal gjøre.

Utvalget legger til grunn at ordet «folkekirke», slik det brukes i denne bestemmelsen, betegner virksomhet som Den norske kirke utfører på vegne av hele samfunnet (f.eks. bevaring av fredete eller listeførte kirker), og som det derfor er rimelig at alle skatteyttere er med på å finansiere uten at det utløser støtte til andre tros- og livssynssamfunn. På alle samfunnsområder bestemmer Stortinget hvilke oppgaver som til enhver tid skal finansieres av det offentlige. På tros- og livssynsområdet kan staten likevel bare prioritere visse formål fremfor andre i den grad det er saklig begrunnet, ikke fører til større ulikhet enn det som kan forsvares etter Grunnloven § 16 fjerde punktum om støtte «på lik linje», og ikke fører til diskriminering av andre sammenlignbare formål (se nærmere i kap. 2).

Heller ikke Grunnloven § 16 fjerde punktum om statens plikt til å støtte «*alle tros- og livssynssamfunn*» gir rettskrav på økonomisk støtte. Bestemmelsen krever samtidig at Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn får støtte *på lik*

² Rentefrie eller særlig gunstige lån mv. kan inngå i begrepet «tilskudd».

linje. Det innebærer også at politisk bestemt nedskjæring i støtten til Den norske kirke får betydning for omfanget av statens plikt til å støtte andre tros- og livssynssamfunn. Om begrunnelsen for ulik støtte til enkelte tros- og livssynssamfunn, f.eks. Den norske kirke, er tilstrekkelig god, kan prøves av domstolene.

Dette innebærer som utgangspunkt at Stortinget som bevilgende myndighet etter Grunnloven § 75 bokstav d har frihet til å dimensjonere støtten ut fra sitt eget syn på støttebehovet og hvordan det skal prioriteres innenfor rammene av de samlede offentlige finanser. Bestemmelsens bakgrunn og ordlyd («understøttes», «skal understøttes») forutsetter riktignok at staten ikke kan oppfylle sin plikt ved å legge støtten nær 0. Det samme gjelder plikten til å støtte det særskilte «folkekirkeoppdraget». Utvalget legger til grunn at mandatets forutsetning om at «staten framleis skal yte tilskot til Den norske kyrkja som folkekyrkje», stemmer med dette. Men Grunnloven § 16 gir svakt grunnlag for å definere et minstemål av støtte som staten er forpliktet til å gi.

Selv om støtteplikten ifølge bestemmelsens ordlyd påhviler staten, er det klart at § 16 ikke står i veien for kommunal medfinansiering. Mandatets forutsetning om delt finansieringsansvar for Den norske kirke bygger på dette.

Også Grunnloven § 16 første punktum og konvensjoner som menneskerettsloven av 21. mai 1999 gjør til norsk rett, skal trekkes inn i arbeidet i den grad de kan begrense friheten til å utforme en fremtidig tilskuddsordning. Dette kan først og fremst tenkes i relasjon til forholdet mellom støtten til Den norske kirke og til andre tros- og livssynssamfunn.

På utvalgets mandatområde vil Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) mv. som regel gi staten et videre handlingsrom enn Grunnloven § 16. Avviklingen av statskirken og de siste tiårenes utvikling i retning av større likebehandling mellom Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn vil antagelig gjøre de rettslige kravene til likebehandling sterkere enn i land med en statskirkeordning som den vi finner i for eksempel Danmark.

1.4.4 «Folkekirke»

Den delen av mandatet som gjelder *kartlegging av Den norske kirkes samfunnsoppdrag som landsdekkende og demokratisk folkekirke* peker på et av de avgjørende elementene i gjennomføringen av utvalgets arbeid.

Utvalget legger til grunn at statens plikt etter § 16 fjerde punktum til å *støtte alle tros- og livssynssamfunn «på lik linje»*, ikke omfatter støtte til virksomhet som Den norske kirke, på oppdrag fra staten, utfører på vegne av hele samfunnet. Blant annet er den særlige støtteordningen for fredete og listeførte kirker og kommunal finansiering av gravplassforvaltningen av en slik karakter.

I kap. 4 gjennomgår utvalget «om det særskilte ved folkekyrkjeoppdraget til Dnk gir grunnlag for å justere tilhøvet mellom finansieringa av Dnk og tilskot til andre trus- og livssynssamfunn, samstundes som kravet til likebehandling etter Grunnlova § 16 blir oppfylt». Som nevnt i pkt. 1.4.3 forstår utvalget ordet «folkekirke» i denne bestemmelsen som angivelse av virksomhet Den norske kirke, på oppdrag fra staten, utfører på vegne av hele samfunnet. Et sentralt spørsmål er om deler av finansieringen er historisk begrunnet, og om et landsdekkende tilbud om kirkelige tjenester i alle deler av landet kan regnes som støtte til «folkekirkeoppdraget» (§ 16 andre punktum), og dermed kan tas ut av grunnlaget for å beregne støtten per medlem av alle tros- og livssynssamfunn (§ 16 fjerde punktum).

1.4.5 Støtte «på lik linje»

Likhetskravet etter § 16 fjerde punktum gjelder støtten til både tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke og vesentlige deler av virksomheten i Den norske kirke som *trossamfunn*. Om grensen mellom slik virksomhet og virksomhet som «folkekirke» finansiert etter § 16 andre punktum, se nærmere i kap. 4.

Kravet om støtte «på lik linje» kan ivaretas på ulike måter. Grunnloven § 16 krever verken videreføring av dagens system for offentlig støtte med samme beløp per medlem av alle tros- og livssynssamfunn, eller andre former for matematisk likhet. Men både Grunnloven § 16, Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) art. 14 mv. og hensynet til offentlig debatt og politisk viderebehandling tilsier at utvalget tydeliggjør argumenter for og imot ulike finansieringsløsninger.

Mandatpunktet om å kartlegge «*korleis likebehandling av trossamfunn blir ivare tatt i tilskotsordninga*», er av en annen karakter enn punktene om «folkekirkeoppdragets» grenser og om likhetskravet. Uansett hvordan tilskuddsordningen er innrettet, må den bygge på kriterier som gjør det mulig å vurdere om den i tilstrekkelig grad ivaretar kravet om støtte «på lik linje». Men slik empirisk kartlegging av hvordan støtteordningen faktisk ivaretar kravet om likebehandling som ordlyden synes å trekke i retning av, er utvalget dårlig rustet for. Det ville heller ikke være lett å utforme et eksternt kartleggingsoppdrag med tilstrekkelig presisjon, og utvalgets mandatperiode har i alle tilfeller vært for kort til at et slikt oppdrag kunne la seg gjennomføre. Under arbeidet har utvalget likevel dratt nytte av informasjon fra både innspillsmøtet, annen kontakt med representanter for tros- og livssynssamfunn og offentlig debatt.

1.4.6 Videreutvikle relasjonen mellom kommuner og tros- og livssynssamfunn

Mandatet ber utvalget særskilt vurdere hvordan endringer i tilskuddsordningen kan *videreutvikle* relasjonen og samarbeidet mellom tros- og livssynssamfunn og kommunen. Tidligere fikk tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke støtte fra både staten og kommunene. Nå legger trossamfunnsloven hele finansieringsansvaret for tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke på staten, noe som medførte en samlet sett betydelig administrativ forenkling. Endringen fikk støtte fra Kommunesektorens organisasjon (KS), som la vekt på at tildelingen er regelstyrt uten rom for skjønn og prioriteringer. Andre høringsinstanser uttrykte frykt for at endringen kunne føre til svekkede bånd mellom kommunene og tros- og livssynssamfunnene. Noen mente at dialog uansett ikke bør basere seg på økonomi, men på samfunnsmessige forhold.³

Dagens finansieringsordning viderefører behovet for samarbeid mellom kommunene og Den norske kirke lokalt. Med et visst unntak for gravplassforvaltning, er kommunenes samarbeid med andre tros- og livssynssamfunn ikke satt i system. På samme måte som under den tidligere finansieringsordningen har utvalget inntrykk av at praksis for kontakt, dialog og samarbeid med andre tros- og livssynssamfunn varierer sterkt fra kommune til kommune.

Det etablerte politiske målet om et livssynsåpent samfunn tilsier at mange kommuner bør vurdere hvordan de bedre enn i dag kan involvere tros- og livssynssamfunn med tilstedeværelse i kommunen som en ressurs i arbeidet med å ivareta lokalsamfunnet og innbyggerne der.

³ Prop. 130 L (2018–2019) *Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)* s. 163–164.

Under utvalgets innspillsmøte ga representanter fra flere samfunn utenfor Den norske kirke uttrykk for at kontaktmøter uten særskilt formål ofte gir lite utbytte. Utvalget antar likevel at inkludering av både Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn med en viss lokal tilstedeværelse i bredere samarbeidsfora eller nettverksmøter mellom kommunen og frivillige organisasjoner kan være nyttig.

En mest mulig konkret dagsorden kan antagelig bidra til at samarbeidsmøter blir vellykte. Ved siden av møtene «for å drøfte hvordan tros- og livssynssamfunnenes behov ved gravferd kan ivaretas» som skal holdes minst én gang i året (gravplassloven § 23 tredje ledd), kan utviklingen av barne- og ungdomsarbeid, etablering av livssynsåpne rom, og samarbeid om beredskap⁴ (kan f.eks. gjelde lokale beredskapsråd) være mulige temaer for dialog som kommunene kan initiere. Der det er passende kan kommunene inkludere Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn i tilskuddsordninger rettet mot frivillige organisasjoner.

1.4.7 «Kortfatta og poengtert rapport»

Ifølge mandatet skal utvalget levere en rapport med «*kortfatta og poengterte tilrådingar*». Ordlyden gjelder i første rekke selve løsningsforslagene («tilrådingar»). Utvalget har valgt å ivareta denne delen av mandatet ved å påpeke *muligheter* for reform innenfor de juridiske rammene, og gi argumenter for og imot hver enkelt av dem. Utvalget har ikke tatt standpunkt til om de påpekte mulighetene bør benyttes eller til deres nærmere utforming (dimensjonering mv.).

Både den tiden som har stått til rådighet og mandatets forholdsvis snevre karakter gjør det rimelig å legge anvisningen «kortfatta og poengtert» til grunn også for utformingen av de øvrige delene av rapporten. En slik forståelse støttes også av at foredraget til den kongelige resolusjonen om oppnevning og mandat angir at utvalget «skal levere ein kortfatta og poengtert rapport». I samme retning trekker det at alle hovedtrekk av det rettslige og politiske grunnlaget for utredningsoppdraget er godt kjent fra andre kilder.

1.5 Noen spørsmål utvalget ikke skal behandle

Den løpende offentlige debatten om støtten til tros- og livssynssamfunn handler ganske ofte om andre spørsmål enn de som ifølge mandatet skal stå sentralt i utvalgets arbeid. Ettersom dette kan ha skapt andre forventninger til rapporten enn utvalgets sammensetning og mandat gjør det mulig å imøtekomme, finner utvalget grunn til å fremheve noen viktige begrensninger som følger av mandatet:

- Utvalgets hovedoppgave er å vurdere hvordan støtten til tros- og livssynssamfunn skal beregnes.
- Utvalget skal ikke vurdere de hovedtrekkene av dagens system for finansiering av tros- og livssynssamfunn som følger av Grunnloven § 16.
- Utvalget legger til grunn at Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn fortsatt skal motta offentlig økonomisk støtte. Spørsmålet om støtte i form av offentlig innkreving av «livssynsavgift» el. faller utenfor mandatet.
- Utvalget skal ikke vurdere kriteriene for rett til registrering som tros- eller livssynssamfunn og til tilskudd.

⁴ Meld. St. 9 (2024–2025) *Totalberedskapsmeldingen*, s. 65 flg.

- Utvalget skal ikke vurdere trossamfunnslovens regler om organiseringen av Den norske kirke, derunder kravene om at hvert sokn skal være betjent av prest og hvert bispedømme av biskop.
- Utvalget skal ikke vurdere dagens kommunale ansvar for finansiering av Den norske kirke, derunder kommunenes rolle i kirkebevaringsprogrammet.

1.6 Videre fremstilling

I kap. 2 redegjør utvalget for de juridiske rammene som er førende for arbeidet. I kap. 3 kommenteres de delene av mandatet som gjelder bakgrunn for oppnevningen og utfordringer ved dagens ordning.

Resten av rapporten handler om oppdragets to sentrale punkter.

Kap. 4 drøfter den nærmere grensedragningen mellom offentlig finansiering av virksomhet i Den norske kirke for å ivareta «folkekirkeoppdraget» etter Grunnloven § 16 andre punktum, og finansiering av alle tros- og livssynssamfunn etter Grunnloven § 16 fjerde punktum.

Kap. 5 drøfter sentrale hensyn og kriteriene for å vurdere om kravet om støtte av alle tros- og livssynssamfunn «på lik linje» er oppfylt. Sammen med mulighetene for å endre grensedragningen mellom «folkekirkeoppdraget» og annen virksomhet i Den norske kirke som er drøftet i kap. 4, tjener dette som utgangspunkt for å peke på de muligheter for endringer i tilskuddsordningen som ligger innenfor de ytre juridiske rammene, og argumenter som kan tale for og imot den enkelte reform. Avslutningsvis i kapitlet nevnes noen løsninger som ligger utenfor mandatet.

Kap. 6. kommenterer spørsmålene om mulige overgangsordninger og andre økonomisk-administrative spørsmål.

2 JURIDISKE RAMMER

2.1 Innledning

Enhver diskusjon om offentlige støtteordninger må skje i lys av Grunnloven § 75 bokstav d om Stortingets bevilgningsmyndighet. Denne myndigheten må utøves innenfor juridiske grenser, og mandatet presiserer at utvalgets forslag skal «vurderast opp mot handlingsrommet etter Grunnlova og menneskerettane».

Grensene for Stortingets bevilgningsfrihet følger *for det første* av Grunnloven, der særlig § 16 peker seg ut i relasjon til utvalgets mandat. Hvilke grenser som følger av nøkkelord som «folkekirke» og støtte «på lik linje» står derfor sentralt i dette kapitlet.

For det andre må friheten utøves innenfor rammen av ordinær lov. Med visse unntak er imidlertid ikke trossamfunnslovens bestemmelser om støtte til tros- og livssynssamfunn bindende for utvalget. Om vi ser bort fra en forutsetning om at støtten ikke kan settes til null og kravet om støtte «på lik linje», sier verken Grunnloven § 16 eller bestemmelsene i trossamfunnsloven noe avgjørende om støttens omfang.

For det tredje må Stortingets bevilgningsfrihet utøves innenfor rammen av bindende traktater om menneskerettigheter som er gjort til norsk rett.

I det følgende vil utvalget konsentrere seg om de rettslige føringene for arbeidet som følger av bestemmelsene i Grunnloven § 16, Grunnloven § 98 og Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) art. 9 og 14. Andre sider av den overordnede rettslige reguleringen av tros- og livssynsområdet blir bare omtalt i den grad de kan ha vesentlig betydning for arbeidet. Utvalget legger til grunn at disse sentrale rettsreglene i hovedsak er kjent gjennom andre kilder, og nøyer seg med å omtale punkter som er av særlig betydning i relasjon til mandatet.

2.2 Religionsfriheten

Friheten til tanke, samvittighet, religion og overbevisning er både grunnleggende for enkeltmennesket og for et demokratisk samfunn. Grunnloven § 16 første punktum om at «Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse» ble først vedtatt i forbindelse med Grunnlovens 150 års jubileum i 1964, da den ble inntatt som første ledd i Grunnloven § 2. Da skulle den stadfeste at bestemmelsene om statens konfesjonelle karakter ikke sto i veien for religionsfrihet for alle innbyggere.

Det er bred enighet om at bestemmelsen omfatter både friheten til å tro og utøve sin tro eller livssyn, samt retten til ikke å ha en tro eller et livssyn.⁵ Dette gjelder selv om ordlyden i grunnlovsbestemmelsen er snevrere enn bestemmelsene om tros- og livssynsfrihet i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 9 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 18. Disse konvensjonene gjelder som norsk lov i kraft av menneskerettsloven av 21. mai 1999 § 2.

EMK artikkel 9 verner eksplisitt retten (1) til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet, (2) til å endre sin religion eller overbevisning, og (3) til å uttrykke og å utøve sin religion eller overbevisning. SP art. 18 nr. 4 klargjør videre statens plikt til å respektere foreldres frihet til å sørge for sine barns religiøse og moralske oppdragelse i samsvar med sin overbevisning, og barnekonvensjonen art. 14 presiserer trosfriheten for barn. I motsetning til Grunnloven § 16 første punktum gir disse konvensjonene også uttrykkelig hjemmel til å begrense tros- og livssynsfriheten dersom nærmere bestemte vilkår er oppfylt.

EMK. art. 9 omfatter både enkeltpersoner og trossamfunn, og gir både et individuelt og et kollektivt vern.⁶ Men ettersom saker om religionsfrihet ofte reiser sensitive spørsmål av moralsk, etisk eller sosial karakter, har Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) hittil gitt statene vid skjønnsmargin i vurderingen av unntak etter EMK. art. 9 nr.2.⁷

Religionsfriheten innebærer både positive og negative forpliktelser for staten. Den hjemler både frihet fra inngrep i retten til å uttrykke sin religion eller sitt livssyn, og støtte til å utøve denne retten. Verken Grunnloven § 16 første punktum, EMK art. 9 eller SP art. 18 gir tros- eller livssynssamfunn rett til offentlig økonomisk støtte.

2.3 Den norske kirke som «folkekirke»

Grunnloven § 16 andre punktum bestemmer at Den norske kirke «forblir Norges folkekirke» og skal «understøttes som sådan». Ordet «forblir» uttrykker kontinuitet. Sett i lys av § 16 tredje punktum om særskilt lovgivning om kirkens ordning tilsier dette at Den norske kirke skal være en folkekirke og ha et særlig forhold til staten også etter at den ved årsskiftet 2017 gikk over fra å være statskirke til å bli et eget rettssubjekt. Dette skiller den fra andre tros- og livssynssamfunn i Norge.

Ordlyden i Grunnloven § 16 andre punktum er inspirert av den danske grunnloven § 4, som har stått uendret siden 1849. Siden den danske «folkekirken» fortsatt er en rendyrket statskirke, er det imidlertid lite å hente fra nærmere sammenligning med dansk rett. I norsk rett ble ordet folkekirke først brukt i kirkeloven av 1996, der Den norske kirke ble omtalt som «Den evangelisk-lutherske folkekirke i Norge».⁸

Bestemmelsens forarbeider gir lite veiledning om det nærmere meningsinnholdet i begrepet «folkekirke». Dermed får ordlyden, som faktisk ble vedtatt av et

⁵ Aall, J., *Rettsstat og menneskerettigheter – En innføring i vernet om individets sivile og politiske rettigheter*. Fagbokforlaget (2022) s. 272.

⁶ Den europeiske menneskerettsdomstolen, *Scientologikirken i Moskva mot Russland*, 5.april 2007, saksnr. 18147-02 (avsnitt 72).

⁷ Den europeiske menneskerettsdomstolen, *S.A.S mot Frankrike*, 1.juli 2014, saksnr. 43835/11(avsnitt 129).

⁸ Backer Hjorthaug, Torbjørn (2021) § 16. I Ola Mestad og Dag Michalsen (red.), *Grunnloven. Historisk kommentarutgave 1814–2020* (s. 253). Universitetsforlaget.

tilnærmet enstemmig storting, særlig vekt. Den skiller mellom støtte til virksomhet som kan begrunnes under henvisning til § 16 andre punktum om «Norges folkekirke», og til «alle tros og livssynssamfunn», Den norske kirke inkludert.

Smith minner om at Grunnloven § 16 først og fremst uttrykker et politisk kompromiss og er av symbolsk karakter i den forstand at den grunnlovsfester et knippe verdier som på forslagstiden hadde bred støtte i Stortinget.⁹ Etter hans syn bidrar den etterfølgende stortingsbehandlingen våren 2012 særlig med presiseringer om kirkens landsdekkende karakter, og forutsetninger om at kirken skal være åpen, tilgjengelig og demokratisk styrt.¹⁰

Stortingsmeldingen om Staten og Den norske kirke¹¹ uttaler seg mer utførlig om begrepet folkekirke. Meldingen ble vedtatt i statsråd dagen etter at representanter for alle partier formelt hadde fremmet forslag om å endre Grunnloven for å oppheve bestemmelsene om statsreligion og de resterende deler av statskirkeordningen; et hovedprodukt var nåværende § 16. Selv om meldingen ikke kan betraktes som egentlige forarbeider til § 16, er den av interesse som uttrykk for tankegangen i det politiske miljøet på den tiden, og i alle fall for regjeringens syn:

*«På dette grunnlaget har departementet en kirkepolitisk målsetting om å sikre at Den norske kirke kan videreføres og styrkes som en åpen, inkluderende og landsdekkende folkekirke, med dåpen som eneste medlemskriterium, bred kontaktflate og rom for ulike grader av trosengasjement, ulike kulturer og tradisjoner og ulike teologiske retninger. Den norske kirke skal over hele landet kunne tilby kirkelig betjening, invitere folk til tro og fellesskap og være en verdibærer som bidrar til å styrke lokalsamfunn og storsamfunn, menneskeverd, miljøvern og internasjonal solidaritet».*¹²

At Grunnloven § 16 andre punktum bestemmer at staten skal understøtte folkekirken «som sådan», kunne forstås slik at plikten til å støtte Den norske kirke kun gjelder så lenge den er en folkekirke.¹³ Men dette ville forutsette et noenlunde presist grunnlag for å «måle» når grensen var passert, og at overskridelse hadde bestemte konsekvenser for støtteordningen. Et bedre alternativ er derfor å forstå bestemmelsen som et krav om at staten gjennom økonomisk støtte (og lovgivning om «Kirkens ordning» etter § 16 tredje punktum) skal bidra til å bevare virksomhet som Den norske kirke utfører på vegne av hele samfunnet. Dette stemmer med sentrale uttalelser i stortingsmeldingen, som understreker at staten skal legge til rette for at Den norske kirke kan videreføres som «en åpen, inkluderende og landsdekkende folkekirke med rom for ulike grader av trosengasjement, ulike kulturer og tradisjoner og ulike teologiske retninger».¹⁴

Forståelsen av den «folkekirken» som staten har plikt til aktivt å legge til rette for å videreføre, som landsdekkende, åpen og demokratisk, er lovfestet som formål for den nåværende trossamfunnslovens kapittel 3 om Den norske kirke (§ 10).

⁹ Smith, Eivind. (2015) ...forblir Norges folkekirke: Om Grunnlovens ordvalg og dets juridiske konsekvenser. I Dietrich, Elstad, Fagerli og Haanes (red), *Folkekirke nå* (s. 70). Verbum akademisk.

¹⁰ Smith (2015) s. 65–66.

¹¹ St.meld. nr. 17 (2007–2008) *Staten og Den norske kirke*.

¹² St.meld. nr. 17 (2007–2008) s.19.

¹³ Eirik Holmøyvik 2024: Karnov lovkommentar til Grunnloven § 16.

¹⁴ St.meld. nr. 17 (2007–2008) s. 9.

Det synet på Den norske kirke som folkekirke som dagens lovgivning bygger på, utvikles videre i proposisjonen til den nye trossamfunnsloven:

«Statens plikt til å understøtte Den norske kirke som evangelisk-luthersk folkekirke innebærer først og fremst å legge de økonomiske, rettslige og organisatoriske forholdene til rette for at Den norske kirke «forblir» Norges folkekirke. Hva som nærmere ligger i det å være folkekirke, fremgår ikke av ordlyden. Det fremgår imidlertid av § 16 lest i sammenheng at det å være folkekirke innebærer en særlig stilling overfor staten, og at dette skiller folkekirken fra de øvrige tros- og livssynssamfunnene. Dette er også presisert i St.meld.nr. 17 (2007–2008) (s. 73). Staten har særskilte forventninger til Den norske kirke, og som en konsekvens av dette har staten også en særskilt understøttelsesplikt».¹⁵

Uttalelsene understreker sammenhengen mellom statens særlige forventninger til folkekirken ogplikten til særskilt understøttelse. Proposisjonen uttaler følgende om hovedtrekkene av dagens finansierungsordning for Den norske kirke slik de kommer til uttrykk i trossamfunnsloven § 14:

«Bestemmelsen tydeliggjør det særlige formålet med reguleringen i lovens kapittel 3 om Den norske kirke. Den bygger på og konkretiserer bestemmelsene om Den norske kirke i Grunnloven § 16. Kapittel 3 i loven her følger opp statens plikt til å understøtte Den norske kirke i andre punktum og forpliktelsen til å vedta lovgivning om «Kirkens ordning» som følger av Grunnloven § 16 tredje punktum. Grunnloven omtaler Den norske kirke både som «en evangelisk-luthersk kirke» og som «Norges folkekirke». Forpliktelsene i formålsbestemmelsen om at Den norske kirke skal være «landsdekkende» og «demokratisk», er presiseringer av folkekirkekarakteristikken i Grunnloven. Formålsbestemmelsen må også sees i lys av at disse forpliktelsene er i tråd med Den norske kirkes selvforståelse. Forpliktelsen til tilstedeværelse i hele landet er i første rekke fulgt opp i §§ 11 første ledd og § 16 første ledd, mens demokratiforpliktelsen er tematisert ved visse bestemmelser om stemmerett og valg i § 13».

Etter dette legger utvalget til grunn at støtte til virksomhet som Den norske kirke utfører på vegne av hele samfunnet og som Grunnloven § 16 andre punktum gir plikt til å understøtte, inngår i det som mandatet betegner som «folkekirkeoppdraget». Finansiering av virksomheten som trossamfunn går inn under bestemmelsen i § 16 fjerde punktum om støtte til alle tros- og livssynssamfunn «på lik linje». Grensedragningen behandles nærmere i kap. 4.

2.4 Særlig hjemmel for lovgivning om Den norske kirkes ordning

Grunnloven § 16 tredje punktum om at Den norske kirkes ordning «fastsettes ved lov» åpner uttrykkelig for å gi en egen lov om «ordningen» av et bestemt trossamfunn. Denne kompetansen er brukt til å vedta et eget kapittel i trossamfunnsloven (kapittel 3), som legger visse begrensninger på det indre selvstyret i Den norske kirke. Samlet bidrar disse bestemmelsene til å understreke kirkens særstilling sammenlignet med andre tros- og livssynssamfunn.

¹⁵ Prop. 130 L (2018–2019) Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven) punkt 5.5.2.

2.5 Støtte til alle tros- og livssynssamfunn «på lik linje»

Grunnloven   16 fjerde punktum slår fast at alle tros- og livssynssamfunn skal «understøttes på lik linje». Ifølge stortingsmeldingen om staten og Den norske kirke skal bestemmelsen «tydeliggjøre statens ansvar for å føre en aktivt støttende tros- og livssynspolitikk».¹⁶ Men meldingen presiserer samtidig at bestemmelsen verken skal

*«innebære nye plikter for staten eller nye rettigheter for tros- og livssynssamfunnene eller individene. Den er å forstå som en referanse til de gjeldende finansieringsordningene, men kan ikke rimeligvis forstås slik at meningen er å etablere noe grunnlovsbeskyttet rettskrav på at disse ordningene i framtiden skal være som i dag».*¹⁷

Grunnloven   16 fjerde punktum er en pliktbestemmelse og gir ikke grunnlag for noe rettskrav på offentlig finansiering av Den norske kirke. Den gir heller ikke noe krav om fullfinansiering av den virksomheten som til enhver tid foregår. Overgangen fra en ren statskirkeordning er egnet til å forsterke forbeholdet om at utgangspunktet ligger i Stortingets myndighet etter Grunnloven   75 bokstav d til å dimensjonere statsstøtten til Den norske kirke innenfor de rammer som følger av Grunnloven   16.

Grunnloven   16 gir heller ikke grunnlag for noe rettskrav på offentlig finansiering av andre tros- og livssynssamfunn. Kravet om støtte til alle tros- og livssynssamfunn «på lik linje» omfatter likebehandling av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn, og likebehandling av tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke. Bestemmelsen gir ikke krav på videreføring av dagens tilskuddsordning, og sier ikke «noe mer konkret om hva som ligger i et slikt krav til likebehandling».¹⁸ Så lenge ulikheter mellom Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn forfølger lovlige formål og har en objektiv og rimelig begrunnelse, kan andre tilskuddsordninger enn den etablerte v re i overensstemmelse med Grunnloven   16.¹⁹

I kap. 5 nedenfor sier utvalget mer om sin forståelse av uttrykket «på lik linje» og de konsekvenser for tilskuddsordningen som følger av bestemmelsen om dette.

2.6 Forbudet mot diskriminering

Utvalget legger til grunn at de juridiske grensene for endringer i støtteordningen i det vesentlige må bygge på en forståelse av Grunnloven   16. Grunnloven   16 fjerde punktum verner mot usaklig forskjellsbehandling på tros- og livssynsområdet. Dermed vil det *generelle* vernet mot diskriminering etter andre bestemmelser i første rekke få betydning som yttergrense.

¹⁶ St.meld. nr. 17 (2007–2008) *Staten og Den norske kirke*, s. 73–74.

¹⁷ St.meld. nr. 17 (2007–2008) s. 73–74.

¹⁸ Prop. 130 L (2018–2019) *Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)* punkt 5.5.3.

¹⁹ Prop. 130 L (2018–2019) punkt 5.5.3.

Justisdepartementets lovavdeling har fremhevet at spørsmålet om diskriminering må vurderes opp mot både religionsfriheten og særstillingen til Den norske kirke.²⁰ Kultur- og kirkedepartementet har presisert at likebehandling ikke kan «anvendes som et absolutt og ukvalifisert krav»:

*«Prinsippet om ikke-diskriminering stenger for forskjellsbehandling som ikke er tilstrekkelig begrunnet. Det innebærer at staten ikke kan gjøre offentlige rettigheter eller plikter avhengige av bestemte tros- eller livssynsmessige oppfatninger, og at det heller ikke kan gjøres usaklig forskjell på samfunnene».*²¹

Ifølge proposisjonen til ny trossamfunnslov medfører Grunnloven § 16 fjerde punktum at statens finansiering av ulike tros- og livssynssamfunn

*«har plikt til å oppfylle visse grunnleggende krav til likebehandling av de ulike samfunnene. Dette kravet til likebehandling gjelder også for spørsmålet om tilskudd til ulike tros- og livssynssamfunn. Verken ordlyden i Grunnloven § 16 fjerde punktum eller forarbeidene sier noe mer konkret om hva som ligger i et slikt krav til likebehandling. Etter vårt syn følger det neppe mer av bestemmelsen enn at staten har et ansvar for ikke å diskriminere ulike tros- og livssynssamfunn. Dette må etter vårt syn blant annet innebære at forskjellsbehandling som forfølger lovlige formål og som har en objektiv og rimelig begrunnelse, normalt vil være forenlig med grunnlovsbestemmelsen. Bestemmelsen må dessuten ses i lys av de øvrige bestemmelsene som finnes i § 16 første til tredje punktum: dels et generelt utgangspunkt om religionsfrihet for alle, dels en anerkjennelse av at Den norske kirke fortsatt har en særlig stilling».*²²

I norsk rett bygger vernet mot diskriminering på både Grunnloven § 98, likestillings- og diskrimineringsloven, Den europeiske menneskerettskonvensjon art. 14, Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter art. 2 nr.1 og art. 26, FN-konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter art. 2 nr. 2, FNs konvensjon om avskaffelse av alle former for diskriminering av kvinner og barnekonvensjonen art. 2.

Grunnloven § 98 annet ledd lyder: «Intet menneske må utsettes for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling.» Ordlyden «intet menneske» gjør det klart at bare fysiske personer kan kreve forbudet mot diskriminering håndhevet ved domstolene.²³ Tros- og livssynssamfunnene er altså ikke vernet etter denne bestemmelsen.²⁴ Bestemmelsen kan likevel ha betydning ved tolkning av Grunn-

²⁰ Brev 30. mai 2008 (snr. 2008/1375) fra Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet til Kultur- og kirkedepartementet, avgitt i forbindelse med opphevelsen av presters boplikt. I Prop. 12 L (2015–2016) *Endringer i lov om trdomssamfunn og ymist anna og lov om tilskott til livssynssamfunn (endring i tilskottsreglane ved avviklinga av buplikta for prestane i Den norske kyrkja)* punkt 4.1.

²¹ St.meld. nr. 17 (2007–2008) *Staten og Den norske kirke* s. 16.

²² Prop. 130 L (2018–2019) *Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)* punkt 5.5.3.

²³ Brev 30. mai 2008 (snr. 2008/1375) fra Lovavdelingen i Justis- og beredskapsdepartementet til Kultur- og kirkedepartementet, avgitt i forbindelse med opphevelsen av presters boplikt. I Prop. 12 L (2015–2016) *Endringer i lov om trdomssamfunn og ymist anna og lov om tilskott til livssynssamfunn (endring i tilskottsreglane ved avviklinga av buplikta for prestane i Den norske kyrkja)* punkt 4.1.

²⁴ Rt. 2015 s. 193 (Steinerskolen), jf. Dok. 16 (2010–2011) Rapport til Stortingets presidentskap fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven s. 147.

loven § 16 fjerde punktum,²⁵ som setter grenser for hvilke ulikheter i støtten til andre tros- og livssynssamfunn som lar seg saklig begrunne (se i pkt. 2.5 ovenfor).

Ifølge Lønning-utvalget, som utarbeidet forslaget til Grunnloven § 98 andre ledd, vil forskjellsbehandling «først utgjøre diskriminering dersom den mangler et saklig formål». Men selv om dette minstekravet er oppfylt, kan forskjellsbehandlingen være forbudt dersom det ikke foreligger rimelig forholdsmessighet mellom det mål som søkes oppnådd og det tiltaket som settes i verk».²⁶

Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) art. 14 lyder:

«The enjoyment of the rights and freedoms set forth in this Convention shall be secured without discrimination on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth or other status».

Fire vilkår må være oppfylt for at et forhold skal utgjøre diskriminering i relasjon til art. 14. *For det første* må forskjellsbehandlingen gjelde utøvelse av rettigheter eller friheter som er omtalt i konvensjonen, derunder religionsfrihet (EMK art. 9). *For det andre* må forskjellsbehandlingen skje på ett av de grunnlagene som er nevnt i bestemmelsen, derunder «religion». For å utgjøre et brudd på EMK art.14, må forskjellsbehandlingen *for det tredje* gjelde personer i sammenlignbare situasjoner, og *for det fjerde* forfølge et usaklig formål eller være uten objektiv eller rimelig grunn.

EMK art. 14 omfatter både direkte og indirekte diskriminering. Direkte diskriminering finner sted når en person, på grunn av et diskrimineringsgrunnlag i art. 14, stilles dårligere enn andre uten saklig grunn. Indirekte diskriminering skjer når en tilsynelatende nøytral regel, praksis eller handling virker slik at noen, på grunn av et diskrimineringsgrunnlag i art. 14, stilles dårligere enn andre uten saklig grunn.

Staten skal ikke bare avstå fra å diskriminere, men har også plikt til å iverksette tiltak for å forhindre diskriminering.

Forskjellsbehandling som har et saklig formål og ikke utgjør et uforholdsmessig inngrep overfor den som forskjellsbehandles er ikke i strid med EMK art. 14, og brudd foreligger bare hvis den gjelder personer i sammenlignbare situasjoner.

Tros- og livssynssamfunn har ulik juridisk status i konvensjonsstatene, og de nasjonale ordningene er nært knyttet til den enkelte statens tradisjoner og historie. Det finnes ingen felles europeisk standard for finansiering av tros- og livssynssamfunn.²⁷ Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har derfor gitt statene relativt stor frihet til å regulere forholdet mellom stat og tros- og livssynssamfunn.²⁸ Men hvis staten gjennom tilskudd eller på annen måte understøtter

²⁵ Tolkningssuttalelse fra Justisdepartementets lovavdeling den 7.10.2016. Den norske kirkes fristilling i 2017: Statens tilskudd til kirkens egenkapital, pensjonspremie m.m. og forholdet til andre tros- og livssynssamfunn – Grunnloven § 16 punkt 2.5.1.

²⁶ Dokument 16 (2022–2012) Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven s. 142.

²⁷ Den europeiske menneskerettsdomstol, Klein og andre mot Tyskland (saksnr. 10138/11) avsnitt 87 med videre henvisninger.

²⁸ Den europeiske menneskerettsdomstol, Izzettin Doğan og andre mot Tyrkia (saksnr. 62649/10) avsnitt 162.

tros- og livssynssamfunn, må den opptre nøytralt og upartisk, og kriteriene for støtte må bli anvendt på en ikke-diskriminerende måte.²⁹

FNs menneskerettighetskomité har understreket at selv om en religion er anerkjent som statsreligion, offisiell eller tradisjonell, så skal ikke dette føre til diskriminering mot medlemmer av andre tros- og livssynssamfunn.³⁰ Det stilles krav om at regler om ulik behandling må ha et saklig formål, være objektiv og rimelig, og praktiseres på en ikke-diskriminerende måte.

Innenfor de overordnede prinsippene om ikke-diskriminering vil avgjørelser fra EMD om konkrete finansieringsmodeller ha begrenset overføringsverdi til Norge, der finansieringsmodellen skiller seg fra ordningene i andre europeiske land. Det finnes så langt utvalget vet ikke EMD-praksis om særlig støtte til trossamfunn som ikke er statlige, og de avgjørelsene som finnes om finansiering av statlige trossamfunn ligger tilbake i tid.

Selv om avvisningsavgjørelsen fra EMD i 2012 om bevilgninger til statskirken i Island også ligger noe tilbake i tid, kan den gi en viss veiledning om særskilt støtte til Den norske kirke kan utgjøre brudd på EMK.³¹ EMD kom da til at særskilt økonomisk støtte til statskirken ikke var i strid med EMK art. 9. EMD viste til det generelle vernet for religionsfriheten i lov og grunnlov, til at Island aktivt støttet andre religiøse organisasjoner ved å samle inn avgift fra medlemmene, og til at representanter for religiøse organisasjoner hadde mulighet til å utføre seremonier som var sammenlignbare med statskirkens egne. Statskirken hadde dessuten en rekke oppgaver og plikter som de øvrige tros- og livssynssamfunnene ikke hadde. Samlet mente EMD at ulikhetene i støtten til statskirken og andre tros- og livssynssamfunn var saklig begrunnet og proporsjonal, og dermed ikke i strid med EMK art. 14.

De forholdene saken fra Island gjelder, skiller seg fra forholdene i Norge blant annet ved at Den norske kirke ikke lenger er en statskirke, og gjennom Grunnlovens krav om likebehandling. Samtidig innebærer Den norske kirkes grunnlovsfestede status som «folkekirke» et spesielt forhold til staten. Den norske kirkes rolle som «folkekirke» etter Grunnloven § 16 og det faktum at den som sådan ivaretar oppgaver som ikke bare angår dens egne medlemmer, men også er av betydning for hele samfunnet, kan utgjøre et saklig grunnlag for å differensiere mellom kirken og andre tros- og livssynssamfunn. Uten hensyn til om oppgavene er lovpålagt eller bygger på annet grunnlag, kan særskilte tilskudd dermed anses som legitim forskjellsbehandling så lenge forskjellsbehandlingen oppfyller kravene til saklighet, objektivitet og rimelighet. Det er imidlertid avgjørende at tilskudd som holdes utenfor beregningsgrunnlaget er klart og saklig begrunnet.³²

²⁹ Den europeiske menneskerettsdomstol, Izzettin Doğan og andre mot Tyrkia (saksnr. 62649/10) avsnitt 164.

³⁰ FNs Menneskerettighetskomité, Generell kommentar Nr. 22 (48) (artikkel 18) avsnitt 9, (CCPR/C/21/Rev.1/Add.4).

³¹ Den europeiske menneskerettsdomstol, Ásatrúarfélagið mot Island. 18.9.2012 (saksnr. 22897/08).

³² Tolkningssuttalelse fra Lovavdelingen. 7.10.2016. Den norske kirkes fristilling i 2017: Statens tilskudd til kirkens egenkapital, pensjonspremie m.m. og forholdet til andre tros- og livssynssamfunn – Grunnloven § 16. Punkt 2.5.3.

2.7 Trossamfunnslovens bestemmelser om økonomisk støtte

Utvalget er (med noen unntak) ikke bundet av bestemmelsene i trossamfunnsloven om støtte til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. En kort oversikt over dagens regler kan imidlertid tjene som bakgrunn for utvalgets videre drøftelser.

Ifølge   10 har bestemmelsene i trossamfunnsloven kap. 3 om Den norske kirke som mål «  legge til rette for at Den norske kirke forblir en landsdekkende og demokratisk evangelisk-luthersk folkekirke». I proposisjonen utdypes formålet på følgende måte:

«Bestemmelsen tydeligg r det særlige formålet med reguleringen i lovens kapittel 3 om Den norske kirke. Den bygger på og konkretiserer bestemmelsene om Den norske kirke i Grunnloven   16. Kapittel 3 i loven her følger opp statens plikt til å understøtte Den norske kirke i andre punktum og forpliktelsen til å vedta lovgivning om «Kirkens ordning» som følger av Grunnloven   16 tredje punktum. Grunnloven omtaler Den norske kirke både som «en evangelisk-luthersk kirke» og som «Norges folkekirke». Forpliktelsene i formålsbestemmelsen om at Den norske kirke skal være «landsdekkende» og «demokratisk», er presiseringer av folkekirkekarakteristikken i Grunnloven. Formålsbestemmelsen må også sees i lys av at disse forpliktelsene er i tråd med Den norske kirkes selvforståelse. Forpliktelsen til tilstedeværelse i hele landet er i første rekke fulgt opp i    11 første ledd og 16 første ledd, mens demokratiforpliktelsen er tematisert ved visse bestemmelser om stemmerett og valg i å 13».³³

Om trossamfunnsloven å 14 om finansiering av Den norske kirke heter det:

«Grunnloven   16 forplikter staten til offentlig finansiering av Den norske kirke, men det er opp til lovgivningen – og de offentlige budsjettene –   nærmere konkretisere underst ttelsens omfang og karakter. Formålet med bestemmelsene i   14 er å beskrive rammene for statens og kommunenes finansieringsansvar for Den norske kirke og ansvarsdelingen mellom stat og kommune. Det offentlige finansieringsansvaret er naturligvis ikke til hinder for at Den norske kirke innhenter finansiering fra andre kilder. Kirkemøtet har myndighet til å vedta en obligatorisk avgift eller kontingent for medlemmene».³⁴

Også trossamfunnsloven å 16 om prestenes og biskopenes tjeneste har sammenheng med forventningen om at Den norske kirke skal være landsdekkende. I proposisjonen kommenteres bestemmelsen slik:

«Første ledd gir et pålegg til Den norske kirke om at hvert sokn skal være betjent av prest, og hvert bispedømme av biskop. Bestemmelsen følger dermed opp karakteristikken av Den norske kirke som «landsdekkende» i å 10. Den vil sikre en landsdekkende preste-tjeneste innenfor rammen av Den norske kirkes organer sine vurderinger av hva som er tilstrekkelig prestebetjening i de enkelte soknene. I tillegg forutsetter bestemmelsen at det fortsatt skal finnes bispedømmer og biskoper i Den norske kirke. Kirkemøtet fastsetter den kirkelige inndelingen, herunder bisped mmeinndelingen, jf.   12 andre ledd».³⁵

³³ Prop. 130 L (2018–2019) Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven), kap.24, merknader til å 10.

³⁴ Prop. 130 L (2018–2019), kap.24, merknader til å 14.

³⁵ Prop. 130 L (2018–2019) Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven), kap.24, merknader til å 16.

Formålet med bestemmelsene i trossamfunnsloven § 5 om tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn er å sikre at de «understøttes på lik linje med Den norske kirke, og på lik linje med hverandre».³⁶ Ifølge § 5 tredje ledd skal tilskuddet et fast organisert tros- eller livssynssamfunn har krav på, beregnes etter antall medlemmer som selv har meldt seg inn, eller som har blitt innmeldt av dem som har foreldreansvaret, er bosatt i Norge, og ikke er medlem av Den norske kirke eller andre registrerte tros- eller livssynssamfunn (§ 4 første ledd bokstav a–c). Tilskudd kan likevel nektes dersom vilkårene i § 6 er oppfylt.

Ifølge departementets veileder til trossamfunnsloven blir årets sats for tilskudd per medlem vanligvis kunngjort i begynnelsen av mai. Tilskuddet «beregnes ved at antallet tilskuddstellende medlemmer i henhold til Brønnøysundregistrenes kontroll ganges med årets tilskuddssats».³⁷ Tilskuddet for 2025 er 1554 kroner per medlem.

2.8 Rammeverk for statlige tilskuddsordninger

En rekke lover og annet regelverk er relevant for tilskuddsforvaltningen. Særlig relevant er reglement for økonomistyring i staten § 5 om utarbeidelse av budsjettforslag til Stortinget og § 8 om krav til utforming og forvaltning av tilskudd.

Grunnloven legger bevilgningsmyndigheten til Stortinget (§ 75 d). Det klare utgangspunktet er at den bevilgende myndighet selv bestemmer om støtte skal gis, og hvordan eventuell støtte skal utformes og dimensjoneres. Denne myndigheten må utøves innenfor de juridiske rammene som Stortinget er bundet av.

Også Stortingets bevilgningsreglement § 9 er sentral når regjeringen utformer forslag om bevilgninger:

«Det skal redegjøres for innholdet av og begrunnelsen for bevilgningsforslagene.

De resultater som tilsiktes oppnådd, skal beskrives. Det skal også gis opplysninger om oppnådde resultater for siste regnskapsår sammen med annen regnskapsinformasjon av betydning for vurdering av bevilgningsforslagene for neste budsjettår».

Kapittel 6 i bestemmelser om økonomistyring i staten regulerer utforming og forvaltning av statlige tilskuddsordninger, og slår fast at de skal «understøtte målet med tilskuddet og gi grunnlag for at det kan forvaltes uten uforholdsmessig store kostnader hos tilskuddsforvalteren og tilskuddsmottakere.»

³⁶ Prop. 130 L (2018–2019), kap. 24, merknader til § 5.

³⁷ [Veileder til trossamfunnsloven](#) s. 21 (www.regjeringen.no)

3 BAKGRUNN FOR OPPNEVNINGEN. PROBLEMBESKRIVELSE

3.1 Mandatets omtale av bakgrunn og problemer

Mandatet (gjengitt i kap. 1) omtaler bakgrunnen for oppnevningen og problemer utvalget skal bidra til å løse. I det følgende vil utvalget kort gjennomgå den historiske utviklingen på tros- og livssynsfeltet (pkt. 3.2), dagens støtteordning for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn og forventninger til den videre utviklingen (3.3). Avslutningsvis sier det noe om den antagelsen om at dagens ordning ikke er bærekraftig, som oppnevningen av utvalget hviler på (3.4).

3.2 Historisk utvikling

3.2.1 Medlemstall og demografi

Både i absolutte tall og som andel av befolkningen har antall medlemmer av Den norske kirke i de senere år sunket. Medlemstallet i 2015 var 3,79 millioner, i 2024 var det 3,45 millioner, og mens 72,7 % av befolkningen var medlemmer i 2015, var andelen i 2024 61,7 %.³⁸ En del av reduksjonen relaterer seg til en lovendring i 2021, som tok 118 000 barn av foreldre som var medlem av Den norske kirke og fra fødselen ble regnet som tilhørende kirken, ut av medlemsgrunnlaget for Den norske kirke.

Tabell 3.1

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Medlemmer og tilhørige i Dnk	3 789 371	3 750 705	3 735 488	3 717 182	3 679 850	3 649 292	3 522 558	3 496 439	3 472 195	3 449 014
Nominell endring fra forrige år		-38 666	-15 217	-18 306	-37 332	-30 558	-126 734	-26 119	-24 244	-23 181
Prosentvis endring fra forrige år		-1,02 %	-0,41 %	-0,49 %	-1,00 %	-0,83 %	-3,47 %	-0,74 %	-0,69 %	-0,67 %
Medlemmer i tros- og livssynssamfunn med offentlig støtte utenfor Den norske kirke	558 977	622 042	619 222	655 236	678 433	697 257	680 211	700 369	724 803	757 464
Nominell endring fra forrige år		63 065	-2 820	36 014	23 197	18 824	-17 046	20 158	24 434	32 661
Prosentvis endring fra forrige år		11,28 %	-0,45 %	5,82 %	3,54 %	2,77 %	-2,44 %	2,96 %	3,49 %	4,51 %

³⁸ Statistisk sentralbyrå, Statistikkbanken, [Tabell 12025: Utvalgte nøkkeltall kirke, etter statistikkvariabel, region og år 2015–2024](#).

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Folke- mengde i alt (antall)	5 213 985	5 258 317	5 295 619	5 328 212	5 367 580	5 391 369	5 425 270	5 488 984	5 550 203	5 594 340
Nominell endring fra forrige år		44 322	37 302	32 593	39 368	23 789	33 901	63 714	61 219	44 137
Prosentvis endring fra forrige år		0,85 %	0,71 %	0,62 %	0,74 %	0,44 %	0,6 % ³	1,17 %	1,12 %	0,8 %

Samtidig som medlemstallet i Den norske kirke har gått ned, har det økt i andre tros- og livssynssamfunn fra 558 977 til 757 464 medlemmer. Mens 10,8 % av landets innbyggere i 2015 var tilsluttet et tros- eller livssynssamfunn utenom Den norske kirke, var andelen i 2024 13,6 %.³⁹

Den samlede medlemsutviklingen i Den norske kirke og i andre tros- og livssynssamfunn viser en viss reduksjon over tid. Rundt 25 % av befolkningen står nå utenfor alle tros- eller livssynssamfunn. Men siden reduksjonen i antall medlemmer av Den norske kirke ikke er vesentlig mindre enn samlet økning i medlemstallet i andre tros- og livssynssamfunn, er totalt antall medlemmer relativt stabilt:

Tabell 3.2

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Totalt antall medlemmer Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn	4 348 348	4 372 747	4 354 710	4 372 418	4 358 283	4 346 549	4 202 769	4 196 808	4 196 998	4 206 478
Endring medlemstall fra forrige år		24 399	-18 037	17 708	-14 135	-11 734	-143 780	-5 961	190	9 480
Medlemsandel befolkningen	83,4 %	83,2 %	82,2 %	82,1 %	81,2 %	80,6 %	77,5 %	76,5 %	75,6 %	75,2 %
Medlemsandel – Dnk	72,7 %	71,3 %	70,5 %	69,8 %	68,6 %	67,7 %	64,9 %	63,7 %	62,6 %	61,7 %
Medlemsandel – andre	10,7 %	11,8 %	11,7 %	12,3 %	12,6 %	12,9 %	12,5 %	12,8 %	13,1 %	13,5 %
Medlemsandel TL av Dnk	14,8 %	16,6 %	16,6 %	17,6 %	18,4 %	19,1 %	19,3 %	20,0 %	20,9 %	22,0 %

Trekker vi linjene tilbake til kirkeforliket i 2008, finner vi en økning i antall medlemmer i tros- og livssynssamfunnene på n r 84 %, mens antall medlemmer i Den norske kirke i samme periode ble redusert med 11 %.⁴⁰ Perioden 2020–2024 viser 8,6 % økning i samlet antall støtteberettigede medlemmer i andre tros- og livssynssamfunn. Økningen har skjedd samtidig som det fra 2021 ble innført krav om minimum 50 støtteberettigede medlemmer.⁴¹ Innenfor dette bildet opplever enkelte tros- eller livssynsretninger nedgang i antall medlemmer, mens andre opplever betydelig vekst.⁴²

³⁹ Statistisk sentralbyrå, Statistikkbanken, [Tabell 06326: Medlemmer i trus- og livssynssamfunn som søker om offentlig stønad og er utanfor Den norske kyrkja, etter religion/livssyn, statistikkvariabel og år 2006–2025.](#)

⁴⁰ KOSTRA-tabellene 06326 og 06929.

⁴¹ Fra 1. januar 2026 øker minstekravet for å kunne motta støtte fra 50 til 100 medlemmer, jf. lov 14. mars 2025 nr. 3 om endringer i trossamfunnsloven støtte og kongelig resolusjon 27. mai 2025.

⁴² Statistisk sentralbyrå, Statistikk om [trus- og livssynssamfunn utanfor Den norske kyrkja.](#)

Tabell 3.3

	Medlemmer i tros- og livssynssamfunn				Endring i prosent	
	2008	2020	2021	2024	2020–2024	2008–2024
Den norske kirke	3 874 823	3 649 292	3 522 558	3 449 014	-5,5 %	-11,0 %
Baha'i	1 024	1 091	1 085	1 075	-1,5 %	5,0 %
Buddhisme	11 038	21 555	21 567	22 768	5,6 %	106,3 %
Hinduisme	4 566	12 153	11 970	13 871	14,1 %	203,8 %
Islam	83 684	182 826	169 605	190 452	4,2 %	127,6 %
J�dedom	850	794	761	741	-6,7 %	-12,8 %
Kristendom	226 969	372 651	370 997	381 059	2,3 %	67,9 %
Sikhisme	2 537	4 080	4 208	4 356	6,8 %	71,7 %
Livssyn*	80 659	99 468	97 260	139 398	40,1 %	72,8 %
Andre tros- og livssynssamfunn	463	2 639	2 758	3 744	41,9 %	708,6 %
I alt	411 790	697 257	680 211	757 464	8,6 %	83,9 %

* Av livssynssamfunnene har Human Etisk Forbund flest støtteberettigede medlemmer med over 132 000 personer i 2024.

I samme periode er medlemstallet i Den norske kirke redusert med 5,5 %. Om vi ser bort fra den reduksjonen som skjedde som følge av at «tilhørige» (se ovenfor) ble tatt ut, kan medlemstallet i Den norske kirke karakteriseres som relativt stabilt. Men siden andelen kirkemedlemmer er klart størst i de eldre årskullene, er det mye som tyder på at vi i de kommende år vil se en markant reduksjon i andelen av befolkningen som er medlem av kirken.⁴³

3.2.2 Økonomisk utvikling

Både Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn har lenge fått støtte fra både stat og kommuner. Men støtteordningene har endret seg over tid, blant annet ved at den statlige delen av Den norske kirke i 2017 ble omdannet til et eget rettssubjekt, og ved at staten fra 2021 overtok kommunenes ansvar for å støtte andre tros- og livssynssamfunn. Dette gir grunnlag for å se på utviklingen i offentlig ressursbruk til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn siden 2017.⁴⁴

 rlige statlige bevilgninger til tros- og livssynsfeltet:

Tabell 3.4

Beløp (1000 kr)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Sum kap. 0340/0880 Den norske kirke	1 917 871	1 918 285	2 330 082	2 171 350	2 356 800	2 318 901	2 365 123	2 464 559	2 559 797	2 687 578
Nominell endring fra forrige år		414	411 797	-158 732	185 450	-37 899	46 222	99 436	95 238	127 781
Prosentvis endring fra forrige år		0,02 %	21,47 %	-6,81 %	8,54 %	-1,61 %	1,99 %	4,20 %	3,86 %	4,99 %
Sum kap. 0310/0341/0881 Tilskudd til tros-samfunn m.m.	282 857	307 873	336 246	359 342	401 871	425 415	877 250	978 148	1 039 189	1 110 689
Nominell endring fra forrige år		25 016	28 373	23 096	42 529	23 544	451 835	100 898	61 041	71 500
Prosentvis endring fra forrige år		8,84 %	9,22 %	6,87 %	11,84 %	5,86 %	106,21 %	11,50 %	6,24 %	6,88 %

⁴³ [Medlemsstatistikk – Den norske kirke \(www.kirken.no\)](http://www.kirken.no)

⁴⁴ Kilder til tabellene: statsregnskapene, KOSTRA-tabell 12367, 06326, 12026 og 12362.

Beløp (1000 kr)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Sum kap. 0342/0882 Kirkebygg og gravplasser	132 425	122 636	157 625	137 911	59 138	74 957	65 202	85 249	131 281	175 423
Nominell endring fra forrige år		-9 789	34 989	-19 714	-78 773	15 819	-9 755	20 047	46 032	44 142
Prosentvis endring fra forrige år		-7,39 %	28,53 %	-12,51 %	-57,12 %	26,75 %	-13,01 %	30,75 %	54,00 %	33,62 %
Sum Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn	2 333 153	2 348 794	2 823 952	2 668 602	2 817 810	2 819 273	3 307 575	3 527 956	3 730 266	4 059 439
Nominell endring fra forrige år		15 641	475 158	-155 350	149 208	1 463	488 302	220 381	202 310	329 173
Prosentvis endring fra forrige år		0,67 %	20,23 %	-5,50 %	5,59 %	0,05 %	17,32 %	6,66 %	5,73 %	8,82 %

Tabellen viser at de statlige tilskuddene til Den norske kirke omtrent har fulgt den generelle prisutviklingen i perioden 2015 2024. Tilskuddet til andre tros- og livssynssamfunn har vokst mer, særlig som følge av statliggj ringen av tilskuddet fra og med 2021, men også fordi medlemstallet i tilskuddsberettigede tros- og livssynssamfunn har økt.

 rlige kommunale bevilgninger til tros- og livssynsfeltet:

Tabell 3.5

Beløp (1000 kr)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Funksjon 390 Den norske kirke - Netto driftsutgifter på funksjon/tjenesteområde	2 507 528	2 568 516	2 613 827	2 718 923	2 767 472	2 778 970	2 861 604	3 011 104	3 135 023	3 232 761
Nominell endring fra forrige år		60 988	45 311	105 096	48 549	11 498	82 634	149 500	123 919	97 738
Prosentvis endring fra forrige år		2,43 %	1,76 %	4,02 %	1,79 %	0,42 %	2,97 %	5,22 %	4,12 %	3,12 %
390 Den norske kirke - Brutto investeringsutgifter på funksjon/tjenesteområde	527 747	532 820	589 563	626 527	635 156	551 989	603 455	544 078	671 751	675 535
Nominell endring fra forrige år		5 073	56 743	36 964	8 629	-83 167	51 466	-59 377	127 673	3 784
Prosentvis endring fra forrige år		0,96 %	10,65 %	6,27 %	1,38 %	-13,09 %	9,32 %	-9,84 %	23,47 %	0,56 %
392 Tilskudd til tros- og livssynssamfunn - Netto driftsutgifter på funksjon/tjenesteområde	296 965	335 252	361 791	410 744	409 372	443 707	8 565	14 421	13 671	11 901
Nominell endring fra forrige år				48 953	-1 372	34 335	-435 142	5 856	-750	-1 770
Prosentvis endring fra forrige år		12,89 %	7,92 %	13,53 %	-0,33 %	8,39 %	-98,07 %	68,37 %	-5,20 %	-12,95 %
392 Tilskudd til tros- og livssynssamfunn - Brutto investeringsutgifter på funksjon/tjenesteområde	1 750	268	181	1 180	0	1 083	509	3 064	2 071	4 168
Nominell endring fra forrige år		-1 482	-87	999	-1 180	1 083	-574	2 555	-993	2 097
Prosentvis endring fra forrige år		-84,69 %	-32,46 %	551,93 %	-100,00 %		-53,00 %	501,96 %	-32,41 %	101,26 %

Kommunenes støtte til drift og investeringer i Den norske kirke har vokst noe mindre enn den generelle prisveksten i perioden 2015–2024. Slik sett har det skjedd en viss reell nedgang i det kommunale tilskuddet til Den norske kirke.

At den kommunale støtten til andre tros- og livssynssamfunn er betydelig redusert i perioden, skyldes statliggjøringen av ansvar for å gi tilskudd til tros- og livssynssamfunn fra og med 2021. I dag kan kommunenes kostnader under samme formål antas å relatere seg til lokalt dialogarbeid og andre lokale støtteordninger. At slike kostnader i perioden 2015–2020 vokste betydelig mer enn den generelle prisveksten, skyldes i hovedsak økningen i antall medlemmer i tilskuddsberettigede tros- og livssynssamfunn.

Utviklingen i den kommunale støtten til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn kan også vurderes opp mot den samlede pris- og lønnsveksten i kommunesektoren (deflatoren)⁴⁵ i samme periode:

Tabell 3.6

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024 – TBU-/KS
Kommunal deflator	2,4 %	2,6 %	2,4 %	3,1 %	3,2 %	1,0 %	4,4 %	6,7 %	4,3 %	5,0 %

At pris- og lønnsveksten i kommunene gjennomgående er høyere enn veksten i støtten til Den norske kirke, styrker antakelsen om at støtten til Den norske kirke reelt sett er noe redusert. Hovedorganisasjonen KA har adressert trenden hvor de kommunale ytelsene til Den norske kirke ikke tar tilstrekkelig høyde for lønns- og prisveksten i senere år. KA viser også til at mens 2 av 10 kirkelige fellesråd hadde økonomisk underskudd i 2015, er tilsvarende tall 6 av 10 i 2023. Dette bekrefter at det økonomiske handlingsrommet for fellesrådene er redusert.⁴⁶

⁴⁵ Kostnadsdeflatoren for kommunene beregnes som et veid gjennomsnitt av prisveksten for tre elementer; lønn, kjøp av varer og tjenester i driften og bruttoinvesteringer. Vi har ikke en egen deflator for Den norske kirke, men sammensetningen av kostnadene har flere likhetstrekk med kommunenes kostnadsfordeling.

⁴⁶ [KA – Analyse av økonomien i Den norske kirke ved inngangen til 2025 \(www.ka.no\)](https://www.ka.no)

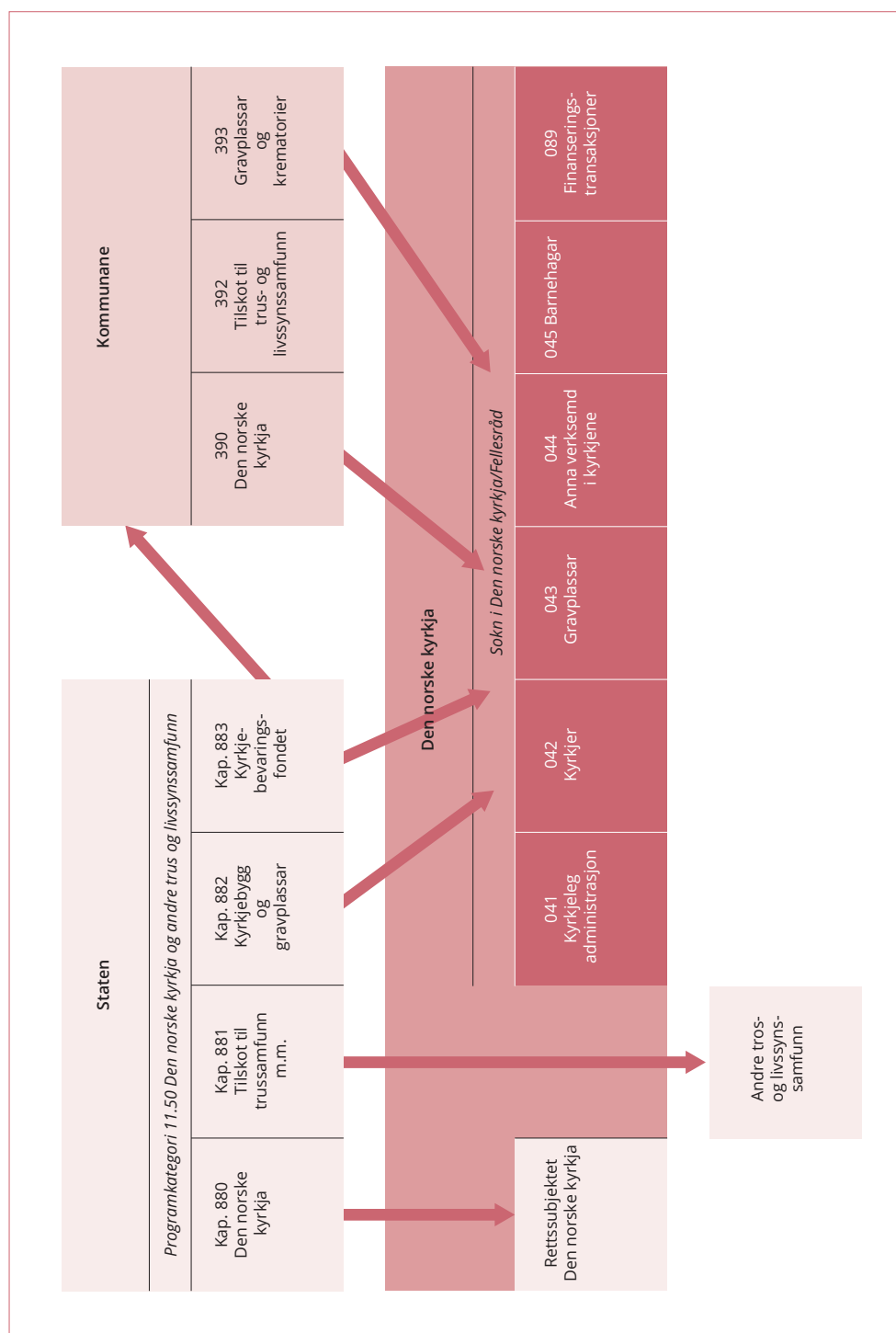
3.3 Dagens tilskuddsordning for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn

3.3.1 Hovedtrekk

Trossamfunnsloven angir hovedreglene om offentlig støtte til Den norske kirke (§ 14) og andre tros- og livssynssamfunn (§ 5). Ansvaret for å finansiere Den norske kirke er fordelt mellom staten og kommunene. Ordningen kan sammenfattes slik:

Offentlig finansiering av Den norske kirke – trossamfunnsloven § 14 (og 16)		Offentlig finansiering av andre tros- og livssynssamfunn – trossamfunnsloven § 5
Staten	Kommunen	Staten
Prestetjenesten – <i>prester alle sokn</i> – <i>biskoper i alle bispedømmer</i> Regional og nasjonal virksomhetTilskudd til andre kirkelige formål – <i>diakoni</i> – <i>trosopplæring</i> – <i>kirkemusikk</i>	Kirkebygg – <i>bygging</i> – <i>vedlikehold</i> – <i>drift</i> Bemanning gudstjenester og kirkelige handlinger – <i>kirketjener</i> – <i>klokker</i> – <i>organist/kantor</i> Tilskudd til – <i>kirkelig undervisning</i> – <i>diakoni</i> – <i>kirkemusikk</i> Tilstrekkelig administrativ hjelp	Tilskudd til tros- eller livssynsformål
	Gravplassforvaltning – <i>gravplassloven § 3</i>	

Figur 3.1

Figur 3.2

Statsstøtten til Den norske kirke og til andre tros- og livssynssamfunn bygger på det årlige statsbudsjettet. Den kommunale støtten til Den norske kirke bygger på de ordinære kommunebudsjettene; i stedet for tilskudd kan kommunen velge å yte tjenester. Flyten mellom finansiering og oppgaver er forsøkt forklart i modellen over.⁴⁷

⁴⁷ Figuren vil avvike for kommuner som har ansvaret som lokal gravplassmyndighet.

Statens rammetilskudd til Den norske kirke og tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn har hatt denne utviklingen siden innføringen av ny trossamfunnslov i 2021:

Tabell 3.7

	2021	2022	2023	2024	2025
Kap. 880, post 70 Rammetilskudd til Den norske kirke	2 257 153 000	2 323 839 000	2 444 464 000	2 567 435 000	2 663 556 000
Kap. 881, post 70 Tilskudd til tros- og livssynssam- funn, overslags- bevilgning	853 132 000	937 592 000	998 124 000	1 079 972 000	1 223 176 000
Samlet	3 110 285 000	3 261 431 000	3 442 588 000	3 647 407 000	3 886 732 000

* tall fra statsregnskapet 2021–2024 og statsbudsjettet 2025

I tillegg til de direkte tilskuddsordningene kommer flere ulike tilskudd Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn til gode. For 2025 er budsjettet for kultur-historisk verdifulle kirkebygg for eksempel på 300 mill. kroner. Samlet statsstøtte til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn er på om lag 4,5 mrd. kroner.⁴⁸

Statens tilskudd til Den norske kirke går hovedsakelig til godtgjøring av prester og drift av kirkens nasjonale og regionale organer. Noe går også til arbeid i menighetene, særlig trosopplæring.

Statstilskuddet til registrerte tros- og livssynssamfunn skal om lag svare til summen av statens og kommunenes tilskudd til Den norske kirke delt på antall medlemmer. Forholdet mellom antall medlemmer i kirken og i andre tros- og livssynssamfunn avgjør altså utviklingen av tilskuddet til andre tros- og livssynssamfunn. Neste tabell viser medlemsutviklingen siden trossamfunnsloven trådte i kraft:

Tabell 3.8

	2021	2022	2023	2024
Antall medlemmer i Den norske kirke	3 522 558	3 496 439	3 472 195	3 449 014
Antall medlemmer i andre tros- og livssynssamfunn	680 211	700 369	724 803	757 464

Tilskuddet per medlem av andre tros- og livssynssamfunn reguleres årlig som funksjon av statens og kommunenes driftstilskudd til Den norske kirke og antall medlemmer i Den norske kirke. I perioden 2021–2025 har satsen utviklet seg slik:

Tabell 3.9

	2021	2022	2023	2024	2025
Tilskuddssats per medlem	1 310	1 353	1 419	1 496	1 554

Tilskuddssatsen har utviklet seg på omtrent samme måte som den generelle utviklingen i konsumprisindeksen for perioden 2021–2024, hvor KPI vokste med 15,1 %, mens tilskuddsbeløpet per medlem i andre tros- og livssynssamfunn vokste med 14,2 %.

⁴⁸ [Prop. 1 S \(2024–2025\)](#) Statsbudsjettet, Finansdepartementet, s. 120

3.3.2 Kommunal finansiering av Den norske kirke

Kommunenes lovbestemte ansvar for å finansiere Den norske kirke omfatter bygging, vedlikehold og drift av kirkebygg, tilfredsstillende bemanning ved gudstjenester og andre kirkelige handlinger, administrative kostnader og enkelte andre funksjoner i lokalkirken (trossamfunnsloven   14).

For 2023 viser fellesrådenes regnskaper samlede driftsinntekter og -utgifter på om lag 5,6 mrd. kroner, mens den samlede verdien av kommunal tjenesteyting og tilskudd til Den norske kirke var på om lag 3,6 mrd. kroner. Kommuneregnskapene viser at støtten til Den norske kirke per medlem varierer sterkt mellom kommunene, og at kommuner med få innbyggere og kirkemedlemmer er overrepresentert blant de som hadde høyest støtte per medlem av Den norske kirke. Det er grunn til å anta at denne tendensen er uttrykk for smådriftsulemper. Større kommuner med flere innbyggere og medlemmer av Den norske kirke har stordriftsfordeler som tillater lavere støtte per medlem, samtidig som kommunen ivaretar sitt lovpålagte ansvar for Den norske kirke. Det er også grunn til å anta at det er en sammenheng mellom antall kirker per medlem i kommunen og de kommunale tilskuddene:

Kommuner med høyest driftsutgifter per medlem Dnk

Tabell 3.10

Netto driftstgifter funksjon 390 Den norske kirke	Beløp (1000 kr)	Beløp per innbygger (kr)	Befolkning 1. januar	Medlemmer og tilhørige i Dnk (antall)	Beløp per medlem Dnk (kr)	Antall kirker	Innbyggere per kirke	Medlemmer per kirke
1857 Værøy	2 031	2 974	688	457	4 444	2	344	229
3423 Stor-Elvdal	7 199	3 163	2 281	1 668	4 316	5	456	334
4636 Solund	2 525	3 367	756	590	4 280	3	252	197
4629 Modalen	1 242	3 234	380	292	4 253	1	380	292
1151 Utsira	632	2 940	208	153	4 131	1	208	153
4619 Eidfjord	2 991	3 090	962	726	4 120	2	481	363
3454 Vang	4 747	2 886	1 636	1 159	4 096	5	327	232
5433 Hasvik	2 310	2 360	970	637	3 626	1	970	637
1816 Vevelstad	1 310	2 729	454	394	3 325	1	454	394
3823 Fyresdal	3 042	2 422	1 224	926	3 285	2	612	463
4222 Bykle	2 053	2 031	995	650	3 158	3	332	217
5438 Lebesby	2 600	2 140	1 226	831	3 129	2	613	416
4228 Sirdal	4 233	2 260	1 837	1 357	3 119	4	459	339
4221 Valle	2 920	2 423	1 180	946	3 087	2	590	473
4633 Fedje	1 264	2 435	513	421	3 002	1	513	421

Tabellen viser at 15 kommuner i 2023 hadde netto driftsutgifter som tilsvarer et tilskudd per medlem i Den norske kirke på over 3000 kroner. Disse kommunene kjennetegnes av lavt innbyggertall og få medlemmer per kirkebygg. Noen av kommunene antas å ha god økonomi gjennom å være «kraftkommuner», mens andre kommuner ikke forventes å ha samme økonomiske handlingsrom.

Kommuner med lavest driftsutgifter per medlem Dnk

Tabell 3.11

Netto driftstgifter funksjon 390 Den norske kirke	Beløp (1000 kr)	Beløp per innbygger (kr)	Befolkning 1. januar 2023	Medlemmer og tilhørige i Dnk (antall)	Beløp per medlem Dnk (kr)	Antall kirker	Innbyggere per kirke	Medlemmer per kirke
3442 Østre Toten	1 040	70	14 896	11 649	89	6	2 483	1 942
3448 Nordre Land	1 576	242	6 527	5 501	286	7	932	786
3412 L�ten	2 023	255	7 836	5 899	343	1	7 836	5 899
5038 Verdal	5 015	330	15 002	12 324	407	4	3 751	3 081
5401 Tromsø	21 320	271	77 992	51 427	415	10	7 799	5 143
3407 Gjøvik	10 821	350	30 563	21 542	502	8	3 820	2 693
3048 Øvre Eiker	6 874	331	20 495	13 458	511	6	3 416	2 243
3016 Rakkestad	3 080	366	8 371	6 023	511	3	2 790	2 008
4614 Stord	7 547	391	19 098	13 814	546	2	9 549	6 907
1806 Narvik	8 770	406	21 515	15 817	554	8	2 689	1 977
1824 Vefsn	5 900	438	13 342	10 616	556	3	4 447	3 539
3413 Stange	8 222	381	21 356	14 769	557	6	3 559	2 462
4602 Kinn	7 267	419	17 179	12 839	566	7	2 454	1 834
0301 Oslo	171 167	238	709 037	299 827	571	58	12 225	5 169
3029 Lørenskog	12 382	257	46 797	21 688	571	3	15 599	7 229
5037 Levanger	8 929	434	20 344	15 385	580	7	2 906	2 198
3401 Kongsvinger	7 531	417	17 966	12 974	580	4	4 492	3 244

Tabellen viser at 17 kommuner har netto driftsutgifter på under 600 kroner per medlem av Den norske kirke. Flertallet av kommunene har over 3000 kirkemedlemmer per kirkebygg.

Kirkebyggene i Den norske kirke er reist gjennom en 1000 år lang historie, og antall kirker er i stor grad historisk gitt. I mange deler av landet fremstår både kirkestrukturen og inndelingen i lokale sokn annerledes enn man skulle forvente med nåtidens bosettings- og samferdselsm nstre. Aktivitet og organisering reflekterer historien. Kirkens om lag 1000 kirkebygg som er fredete eller listeført på grunn av sin kulturhistoriske verdi er det sterkeste uttrykket for dette.

Resultatet er at det i mange kommuner er flere kirker enn dagens medlemsgrunnlag i seg selv kan forsvare. Både kommunene og Den norske kirke selv kan derfor ha grunn til å vurdere om kostnadene til særlig de rundt 600 kirkebyggene som ikke er fredet eller listeført, kan reduseres gjennom et lavere vedlikeholds- og driftsnivå eller ved at de tas helt ut av drift. At flere av disse kirkene er sentrale identitetsmarkører og ofte står i tilknytning til den lokale gravplassen, bidrar samtidig til at en slik prosess er komplisert og vil ta tid. Samtidig vil mange av de nyere kirkene v re bedre tilpasset dagens bosettingsmønstre og bedre egnet som samlingssteder. Endringer av viktige samfunnsinstitusjoner i et lokalsamfunn skaper ofte engasjement, men kan være nødvendig gitt de endrete rammevilkår og bom nstre som finnes i dag.

Kommunenes finansieringsansvar for gravplassene er hjemlet i gravplassloven § 3. Tabellen viser hva som er ført i kommuneregnskapet på funksjonene 390 Den norske kirke og 393 Gravplasser og krematorier:⁴⁹

Tabell 3.12

	2021	2022	2023	2024
Netto driftsutgifter funksjon 390				
Den norske kirke				
– kommuneregnskapet	2 861 604 000	3 011 104 000	3 135 023 000	3 232 761 000
Brutto investeringsutgifter funksjon 390 Den norske kirke				
– kommuneregnskapet	603 455 000	544 078 000	671 751 000	675 535 000
Netto driftsutgifter funksjon 393				
Gravplasser og krematorier	533 329 000	565 920 000	601 399 000	589 802 000
Brutto investeringsutgifter funksjon 393 Gravplasser og krematorier	441 701 000	368 971 000	416 413 000	393 140 000

I kommuner der kirkelig fellesråd er gravplassmyndighet, inngår finansieringen av gravplassforvaltningen i kirkens økonomi, mens den holdes utenfor der kommunen selv er gravplassmyndighet. I begge tilfeller går imidlertid finansieringen til «oppgaver som er felles for alle innbyggere i Norge» (jf. trossamfunnsloven § 23) og kostnaden inngår ikke i grunnlaget for å beregne tilskudd per medlem av andre tros- og livssynssamfunn.

3.3.3 Grunnlaget for å beregne støtte til andre tros- og livssynssamfunn

Frem til 2021 kunne tros- og livssynssamfunn kreve tilskudd fra stat og kommuner med hjemmel i lov om trudemssamfunn og ymist anna. Med bakgrunn i antall tilhørende ble støtten beregnet slik at den *om lag* tilsvarte det stat og kommune budsjetterte til Den norske kirke. Likevel slik at enkelte kostnader ble holdt utenfor, eksempelvis kostnader i forbindelse med overgangen fra statskirke til selvstendig rettssubjekt og kostnader til formål som ikke egentlig er kirkelige (gravplasser, antikvariske merutgifter, alminnelig kulturarbeid og sosialt hjelpearbeid). Unntakene i beregningsgrunnlaget ble videreført i ny lov.

Ny trossamfunnslov overførte finansieringsansvaret fra kommunene til staten fra og med år 2021. Dette medførte visse endringer i hvordan støtten skulle reguleres, og etablerte regnskapstallene for 2020 som «år 0» for beregningen av tilskudd til tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke (trossamfunnsloven § 23). Deretter har støtten til andre tros- og livssynssamfunn blitt regulert ut fra forholdet mellom medlemstallet og summen av statens tilskudd til rettssubjektet Den norske kirke og kommunenes driftstilskudd til kirken lokalt.⁵⁰

3.3.4 Ulike ordninger for kompensasjon av merverdiavgift på tros- og livssynsfeltet

For den delen som er finansiert av kommunene, omfattes økonomien i Den norske kirke av den kommunale kompensasjonsordningen for merverdiavgift. I 2023 utgjorde kompensasjonen for drifts- og investeringskostnader om lag 469 mill. kroner.⁵¹ Kompensasjonsordningen gjelder samtlige kostnader i den kommunalt

⁴⁹ Statistisk sentralbyrå, [Statistikkbanken, tabell 12362: Utgifter til tjenesteområdene, kommunekonsern, etter region, funksjon, art, statistikkvariabel og år 2015–2024](#).

⁵⁰ Se for eksempel [Sats for beregning av statstilskot til trus- og livssynssamfunn 2024 – regjeringen.no](#). Hvordan tilskuddet til andre tros- og livssynssamfunn blir fastsatt, omtales i Prop. 130 L (2018–2019) *Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)*, s. 175–180 og i [Høringsbrev – høringsnotat med forslag til forskrifter til trossamfunnsloven – regjeringen.no \(27.5.2020\)](#) s. 32–37.

⁵¹ Fellestrådenes regnskapstall til SSB

finansierte delen av Den norske kirke, og det hefter ingen usikkerhet om hvorvidt det vil bli avkortning i kompensasjonen.

Andre tros- og livssynssamfunn kan få kompensert merverdiavgift under ordningen for momskompensasjon for frivillige organisasjoner.⁵² Det kan søkes om kompensasjon etter to modeller:

- Forenklet modell: Søknadsgrunnlaget er totale driftskostnader etter at avgrensinger og fradrag er trukket fra. Søknadsbeløpet utgjør 8 prosent av søknadsgrunnlaget av de første 5 millioner kronene, deretter 6 prosent av søknadsgrunnlaget over 5 millioner kroner. Søker må som hovedregel ha 100 000 kroner eller mer i søknadsgrunnlag for å kunne få kompensasjon.
- Dokumentert modell: Tar utgangspunkt i de faktiske mva.-kostnadene som organisasjonen har hatt og kompenserer disse. Minstegrensen er i de fleste tilfeller 7000 kroner i støttebeløp.

For å få støtte må organisasjonen være registrert i Frivillighetsregisteret og frivillig innsats må være en viktig del av virksomheten. I 2024 fikk 1507 tros- og livssynsorganisasjoner kompensert merverdiavgift for om lag 327 mill. kroner. Listen over mottakere er ikke identisk med listen over tros- og livssynssamfunn registrert under trossamfunnsloven.

Stortinget bevilger årlig en ramme for kompensasjonen. Dersom bevilgningen ikke sikrer full kompensasjon er det en hjemmel i forskriften for å foreta en prosentvis avkortning som vil være lik for alle mottakere.⁵³ Det gjelder også flere unntak fra ordningen, blant annet gis det ikke støtte til investeringskostnader, jf. forskriften § 6, bokstav b.

Den norske kirke, fellesrådene og menighetsrådene kan ikke få kompensasjon under denne ordningen.⁵⁴

3.3.5 Forventninger til utvikling i støtten til tros- og livssynssamfunn

Prognoser for videre utvikling i medlemstall må blant annet bygge på antagelser om utviklingen i samlet folketall, innvandring mv. Endringer i befolknings sammensetningen og utviklingen mot et mer mangfoldig samfunn gir likevel grunn til å anta at medlemstallet i Den norske kirken vil fortsette å synke,⁵⁵ og at samlet antall medlemmer i andre tros- og livssynssamfunn vil vokse.⁵⁶ I så fall kan dagens tilskuddsordning og tilskudd til Den norske kirke *på samme nivå* som i dag, både føre til at

- den offentlige støtten per medlem av Den norske kirke øker, noe som også gir høyere tilskudd per medlem av andre tros- og livssynssamfunn
- tilskuddene til andre tros- og livssynssamfunn øker både som følge av overnevnte effekt og vekst i antall medlemmer av andre tros- og livssynssamfunn.

⁵² [Forskrift om merverdiavgiftskompensasjon for frivillige organisasjoner.](#)

⁵³ [Forskrift om merverdiavgiftskompensasjon for frivillige organisasjoner – Lovdata](#) § 5 første ledd.

⁵⁴ [Forskrift om merverdiavgiftskompensasjon for frivillige organisasjoner – Lovdata](#) § 3 bokstav g.

⁵⁵ Brunborg, H. (2019, 27. mars) [Utviklingen av antall medlemmer i Den norske kirke.](#) (www.kirken.no)

⁵⁶ Brottveit & Witsø Rafoss (red.) (2024). [Folkekirke i et livssynsåpent samfunn](#). Perspektiver på Den norske kirke 2019–2023. KIFO, Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning

Dagens system for tilskudd til tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke er regelstyrt. Forutsatt uendret regelverk og forventet demografisk utvikling har Finansdepartementet i statsbudsjettet for 2025 beregnet utviklingen av tilskuddet til andre tros- og livssynssamfunn for budsjettårene 2026–2028 sammenlignet med regjeringens forslag til budsjett for 2025 (mill. 2025-kroner). Den økte satsingen innenfor bevaringsstrategien for kulturhistorisk viktige kirkebygg er også omtalt:⁵⁷

Tabell 3.13

Barne- og familiedepartementet	2026	2027	2028
Tilskudd til tros- og livssynssamfunn	118	250	395
Tilskudd til kulturhistorisk verdifulle kirkebygg	100	200	200

3.3.6 Utvikling i offentlig støtte på tros- og livssynsfeltet 2021–2027 – utvalgets beregninger

I følgende tabell har utvalget systematisert støtten til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. For årene 2021⁵⁸ og 2024⁵⁹ tar den utgangspunkt i departementets rundskriv om fastsetting av sats for beregning av statstilskudd til tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke. For 2027 bygger den på utvalgets egne beregninger:

Tabell 3.14

	2021 (kr)	2024 (kr)	2027 (+/-)
Tilskuddsbevilgning DnK, statlig, kap. 880*	2 365 123 000	2 687 578 000	2 943 570 305
Tilskudd og tjenesteyting DnK, kommunale, drift, funksjon 390**	2 861 604 000	3 232 761 000	3 549 338 819
Tilskudd og tjenesteyting DnK, kommunale, brutto investering funksjon 390**	603 455 000	675 535 000	741 688 791
+ Bidrag fra Opplysningsvesenets Fond	75 600 000	68 600 000	
+ Kirkebygg og gravplasser, kap. 882	77 800 000	125 824 000	125 824 000
+ Kirkebevaringsprogrammet, kap. 883***		20 636 000	521 267 000
- Støtte som holdes utenfor****	1 335 700 266	1 612 385 815	2 182 033 665
= Beregningsgrunnlag	4 647 881 734	5 198 548 185	5 699 655 250
/ Antall medlemmer i DnK****	3 546 761	3 474 847	3 402 385
= Tilskudd per medlem andre samfunn	1 310	1 496	1 675
x Antall medlemmer andre samfunn****	680 211	757 464	843 471
= Sum Tilskudd andre samfunn***	891 388 025	1 133 204 743	1 412 976 931
+ Sum tilskudd DnK (statlige og komm.), inkl. kirkebevaring	5 983 582 000	6 810 934 000	7 881 688 915
= Offentlige utgifter tros- og livssynssamfunn	6 874 970 025	7 944 138 743	9 294 665 847

* statsbudsjettet 2025, forventet vekst, 3,5% 2026 og 2,0% i 2027

** forventet vekst 4,0% i 2025, 3,5% i 2026 og 2,0% i 2027

*** I tabell 5.2 Flerårige budsjettkonsekvenser, utgifter 2026–2028 – Endringer i forhold til Gul bok 2025 er tilskuddet til andre tros- og livssynssamfunn beregnet til 1 507 687 000 kroner

****  rlig vekst lik snitt siste 3 år

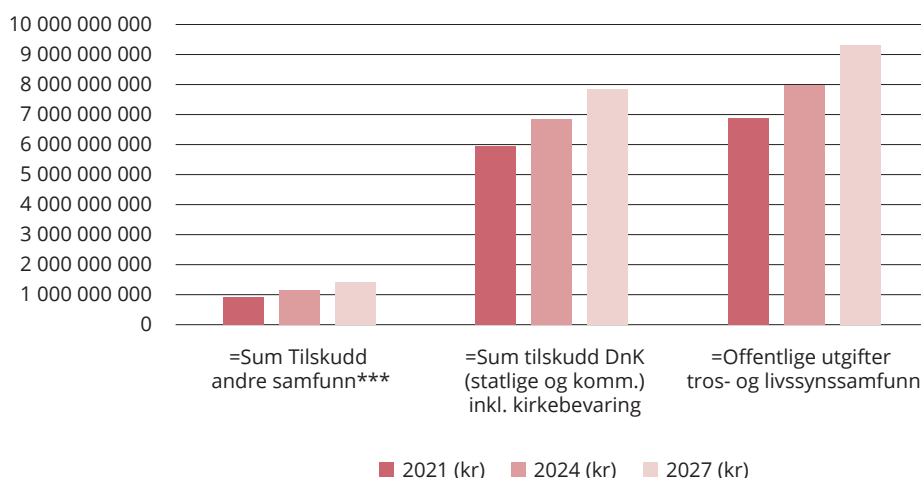
***** stat 2025 , kommune 2025 4,0%, 3,5% i 2026, 2,0% i 2027

⁵⁷ [Prop. 1 S \(2024–2025\) Statsbudsjettet](#), Finansdepartementet, s. 72.

⁵⁸ Barne- og familiedepartementet, [Fastsetting-av-sats-for-berekning-av-statstilskot-til-trus-og-livssynssamfunn-utanom-den-norske-kyrkja 2021](#).

⁵⁹ Barne- og familiedepartementet, [Fastsetting-av-sats-for-berekning-av-statstilskot-til-trus-og-livssynssamfunn-utanom-den-norske-kyrkja 2021](#).

Utviklingen kan også illustreres slik:

Figur 3.3 Offentlig støtte tros- og livssynsfeltet

3.4 Er den offentlige finansieringen av tros- og livssynsfeltet bærekraftig?

3.4.1 Innledning

Mandatet pålegger utvalget å gjennomgå dagens støtteordning som grunnlag for å «kome fram til forslag til alternative tilskotsordningar som er meir berekraftige og føreseielege for DnK, andre trus- og livssynssamfunn og staten enn det dagens ordning er». Utsagnet forutsetter at dagens ordning er mindre bærekraftig enn ønskelig. Dette skyldes at et stabilt rammetilskudd til Den norske kirke, nedgang i medlemstallet i kirken og veksten i den samlede støtten til andre tros- og livssynssamfunn har skapt «ein vesentleg vekst i dei samla kostnadene for staten til trus- og livssynssamfunn».

Utvalget ser kort på ressursbruken på Den norske kirke sammenlignet med tilsvarende kirker i noen andre relevante land (3.4.2), på samlet ressursbruk (3.4.3) og på tilskuddet til tros- og livssynssamfunn (3.4.4) i Norge.

3.4.2 Ressursbruk i Norge sammenlignet med andre land

Å sammenligne ressursbruken på tros- og livssynsfeltet over landegrensene er komplisert. Både tros- og livssynssamfunnenes sammensetning og deres oppgaver varierer fra land til land, dessuten spiller blant annet velstands- og skattenivået inn. For noen år siden publiserte de danske forskerne Trine Bille og Sidsel Kjems en studie der de så på økonomien i de «etablerte kirkene»⁶⁰ i Norden (Danmark, Sverige, Norge, Finland og Island), England og Skottland.⁶¹ Studien er

⁶⁰ Begrepet forfatterne har benyttet om kirkene i landene som er regulert i egen lovgivning, til forskjell fra andre tros- og livssynssamfunn som har en mer generell lovgiving. Finland har to etablerte kirker, men av pragmatiske hensyn har forfatterne kun tatt med den lutherske majoritetskirken, og utelatt den langt mindre ortodokse kirken.

⁶¹ Bille & Kjems, *Mapping Church Economy in the Nordic Countries, England and Scotland*. Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift, årgang 24, nr 1-2021, s. 78–92. Universitetsforlaget.

basert på regnskapsåret 2013 og må leses med tilsvarende forbehold for relevansen for forholdene i dag. Men siden utviklingen i finansieringen av Den norske kirke siden 2013 har vært relativt stabil målt mot prisveksten, er den likevel av en viss interesse.

Selv om graden av religiøsitet i de aktuelle landene er relativt ensartet og ulikhetene ikke korrelerer med inntektsnivå (landene med høyest uttrykk for religiøsitet er ikke de samme som har høyest inntektsnivå), finner studien en signifikant forskjell i inntektsnivået mellom folkekirkene i de respektive landene. Ifølge Bille og Kjems er det kun finansieringsmodellene som innebærer reelle forskjeller mellom landene: I Danmark, Sverige og Finland var kirkeskatt eller -avgift viktigste inntektskilde, kirkene i Norge og Island hadde sine viktigste inntekter fra det offentlige, mens kirkene i England og Skottland hadde donasjoner og innsamlingsaksjoner som viktigste inntektskilde, stimulert av muligheter for redusert beskatning.

Kjems og Bille forventet å finne om lag samme inntektsnivå for kirkene målt mot bruttonasjonalprodukt (BNP), siden høyere inntektsnivå ville medføre potensiale for økt ressursallokering til kirkene. De fant imidlertid at Den norske kirke hadde lavere inntekter enn flertallet av de etablerte kirkene i Norden, målt både mot BNP og som uttrykk for inntekt per capita og kirkemedlem. Kun den islandske kirken hadde lavere inntektsnivå. Dette er særlig interessant siden kirkene i Danmark, Sverige og Finland har hovedinntektene sine fra kirkeskatt eller -avgift.

Totalt inntekter for de etablerte kirkene («folkekirkene») 2013

Tabell 3.15

	Denmark	Norway	Sweden	Iceland	Finland	England	Scotland
The name of the national church and abbreviation	Folkekirken	Den norske kirke	Svenska Kyrkan	Tjodkirkjan	Suomen Ev Lut. Kirkko	Church of England	Church of Scotland
Total revenue (in EUR, millions)	1,095	887	2,311	31	1,237	1,801	197
Total revenue, % of GDP	0.43	0.23	0.53	0.27	0.61	0.10	0.13
Index (Denmark = 100 %)	100	53	124	62	142	24	29
Total revenue per capita (EUR)	195	176	242	96	227	34	37
Index (Denmark = 100)	100	90	124	49	116	17	19
Total revenue per member (EUR)	247	231	364	126	301		
Index (Denmark = 100)	100	93	147	51	122		

3.4.3 Samlet ressursbruk

Om dagens støttenivå i Norge eller det samlede nivået som under gitte forutsetninger avtegner seg for de nærmeste årene er bærekraftig, avhenger av en politisk vurdering.

Samtidig er det viktig å vurdere om innretningen på dagens ordning kan endres for å hindre uheldige utfall. Vurderingen må blant annet bygge på flertallets syn på om dagens aktivt støttende tros- og livssynspolitik skal videreføres, og på hvilke økonomiske konsekvenser dette i så fall bør få.

Vurderingen kan blant annet ta i betraktning den helhetlige gjennomgangen av utfordringer og muligheter det norske samfunnet står foran som legges frem i

Perspektivmeldingen.⁶² Den peker på mindre økonomisk handlingsrom og tøffere prioriteringer for å opprettholde velferdsnivået. Ujevn befolkningsvekst og en gryende eldrebølge bidrar til utfordringene. Mange deler av landet sliter med fraflytting, og kommunene melder om en krevende økonomi.⁶³

I en tid med mindre økonomisk handlingsrom blir det stadig viktigere for det offentlige å sikre størst mulig måloppnåelse og effektiv ressursbruk også på tros- og livssynsfeltet. Grunnloven § 16 gir staten plikt til å understøtte både virksomhet som kommer hele samfunnet til gode (andre punktum) og virksomheten i alle tros- og livssynssamfunn. Mer detaljerte regler om statens og kommunenes plikt til å støtte virksomheten fremgår av trossamfunnsloven:

- Prester i alle sokn, biskoper i alle bispedømmer
- Nasjonal og regional kirkelig virksomhet
- Bygging, vedlikehold og drift av kirker
- Tilfredsstillende bemanning ved gudstjenester og kirkelige handlinger
- Tilstrekkelig administrativ hjelp
- Kirkelig undervisning, diakoni og kirkemusikk

Dersom man forutsetter at alle kirkebyggene som Den norske kirke disponerer skal tas vare på og benyttes, fremstår vesentlige deler av den støtten som ifølge trossamfunnsloven § 14 skal gis til Den norske kirke sentralt og lokalt, som tilnærmet faste kostnader som ikke i seg selv vil gå ned som følge av synkende antall medlemmer. Forventningen om at kirken både skal være landsdekkende og ha lokal forankring medfører betydelige kostnader, mens vedlikehold og drift av et stort antall kirkebygg medfører kostnader uavhengig av aktivitet. I fraflyttingskommuner må det, alt annet likt, forventes at kostnaden per medlem øker siden det blir færre å fordele kostnadene på. Mange slike kostnader fremstår som tilnærmet faste kostnader som det vil ta tid å endre grunnlaget for.

Vielser og begravelser er derimot eksempler på variable kostnader som henger sammen med kirkens tjenesteproduksjon.

Større nedskjæringer vil bare kunne skje som følge av politiske vedtak om å redusere kirkens samlede virksomhet, men også som følge av interne omprioriteringer, f.eks. slik at finansiering av aktivitet får høyere prioritet enn drift av lite hensiktsmessige bygg. Grunnloven § 16 om statens særlige plikt til å støtte Den norske kirke som «folkekirke» representerer i liten grad en juridisk hindring for en slik utvikling. Det samme gjelder til en viss grad trossamfunnsloven § 14 andre ledd, som gjør støttenivået avhengig av kommunenes forståelse av skjønnsmessige uttrykk som «forsvarlig», «tilfredsstillende» og «tilstrekkelig» og deres behov for å finansiere et stort antall offentlige tjenester.

Statens plikt til å støtte alle tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke «på lik linje» (Grunnloven § 16 fjerde punktum) fører til at både støtten per medlem og det samlede støttenivået etter dagens støtteordning avhenger av den samlede offentlige støtten til Den norske kirke som trossamfunn.

⁶² [Meld. St. 31 \(2024–2025\)](#) Perspektivmeldingen 2024. Finansdepartementet

⁶³ Kommunesektorens organisasjon (KS) (2024, 9. desember), *Svært krevende økonomisk situasjon også i 2025*.

For både stat og kommune, Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn er det viktig at det støttenivået som til enhver tid blir valgt, fremstår som legitimt.

Støtten til Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn må også fremstå som effektiv sett i forhold til målene for både tros- og livssynspolitikken og andre deler av virksomheten i stat og kommune. I en tid der økonomien i større grad krever tøffe valg og prioriteringer, må også tros- og livssynsfeltet inngå i de samlede politiske prioriteringene både nasjonalt og lokalt.

3.4.4 Tilskudd til tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke

Religionsfriheten krever ikke i seg selv offentlig støtte. I et historisk perspektiv er det likevel slik at tilskudd til tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke først ble gitt som kompensasjon for «kirkeskatt». Nå ses tilskudd som bidrag til å realisere alle borgeres rett til å utøve sin tro eller sitt livssyn, og som likebehandling av medlemmer i Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. Nye tros- eller livssynssamfunn er ofte avhengig av offentlig støtte for å ivareta sine medlemmer, mens frikirkene tradisjonelt har hatt større egenfinansiering.

Både mediedebatten og enkelte partiers arbeid med nye partiprogrammer for kommende stortingsperiode gir inntrykk av at innretningen på den regelstyrte ordningen som gjelder i dag, i økende grad er politisk omstridt og dermed også kan true bærekraften av den samlede støtten til tros- og livssynssamfunn.

Innenfor rammene av Grunnloven § 16 avhenger størrelsen på den offentlige støtten til Den norske kirke i betydelig grad av en løpende politisk vurdering av aktuelle behov for ressurser. Resultatet får direkte betydning for andre tros- og livssynssamfunn, som etter dagens ordning skal støttes med et tilskudd per medlem som om lag tilsvarer summen av den offentlige støtten som regnes med, delt på antall medlemmer av Den norske kirke (trossamfunnsloven § 5).

Selv om mandatet ikke fremhever denne finansieringsordningen spesielt som problem for støttens bærekraft, er utvalgets hovedoppdrag å vurdere hvordan tilskuddene til tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke skal beregnes. Mandatet fremhever at tilskuddet til tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke i dag følger av

«ein regelstyrt berekningsmåte for storleiken på tilskotet per medlem. Med eit stabilt rammetilskot til Den norske kyrkja, gir nedgangen i medlemstalet for Dnk ein vekst i tilskotet per medlem for dei andre trus- og livssynssamfunna. Og når det i tillegg har vore ein vekst i medlemstalet for andre samfunn dei siste fire åra på nær sju prosent, gir det ein vesentleg vekst i dei samla kostnadene for staten til trus- og livssynssamfunn. Dei samla offentlege utgiftene til trus- og livssynssamfunn utanom Den norske kyrkja auka frå om lag 790 mill. kroner i 2019 til 1 mrd. kroner i 2023. Satsen for statstilskot per medlem har auka frå 1 310 kroner i 2021 (då ny trussamfunnslov tok til å gjelde) til 1 496 kroner i 2024.»

En regelstyrt kostnadsutvikling er ikke særegen for tros- og livssynsområdet. Men det er få andre eksempler på at individuelle rettigheter krever støtte til en organisasjon som direkte følge av medlemsutviklingen.

Alle ordninger som kan kreve budsjettøkning og dermed gi redusert budsjettfrihet uten at det avhenger av en politisk vurdering for det enkelte budsjettår, byr på utfordringer i et samfunnsøkonomisk perspektiv. På tros- og livssynsområdet gjelder dessuten at statens handlingsrom også blir redusert som følge av at

kommunene etter dagens ordning finansierer en stor del av virksomheten i Den norske kirke. Dette innebærer blant annet at staten ikke har frihet til å redusere tilskuddsnivået til Den norske kirke og dermed – indirekte – til andre tros- og livssynssamfunn i større grad enn at de får sin forholdsmessige del av den samlede støtten fra stat og kommuner.

Den politiske bærekraften avhenger blant annet av hvordan støtten til andre tros- og livssynssamfunn fastsettes. Om den fastsettes til samme beløp per medlem uavhengig av medlemsutviklingen i Den norske kirke, er det mye som tilsier at den samlede støtten til alle tros- og livssynssamfunn vil holde seg relativt stabil. Dette skyldes at økningen av medlemstallet i andre tros- og livssynssamfunn i betydelig grad kompenserer nedgangen i antall medlemmer av Den norske kirke, slik at totalt antall medlemmer er relativt stabilt:

Tabell 3.16

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Totalt antall medlemmer Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn	4 348 348	4 372 747	4 354 710	4 372 418	4 358 283	4 346 549	4 202 769	4 196 808	4 196 998	4 206 478

En vurdering av bærekraft avhenger også av støtteordningens virkninger for Den norske kirke og de andre tros- og livssynssamfunnene selv. Offentlig støtte har både positive og negative sider. Stor avhengighet av beslutninger som ligger utenfor egen organisasjon, og som samfunnene har liten mulighet for å påvirke, reduserer deres forutsigbarhet og gjør langsiktig budsjettering vanskelig. Det kan også redusere viljen til å planlegge for nødvendig omstilling.

En støtteordning som over tid fastholder et bestemt støttenivå for sektoren sett under ett, kan bidra til å gjøre støtten mer bærekraftig og forutsigbar for alle parter. En reform som overlater det samlede ansvaret for intern ordning og struktur til Den norske kirke, kan både lette kirkens egen omstilling og bærekraften for den samlede støtteordningen.

4 GRUNNLAGET FOR Å BEREGNE TILSKUDD TIL TROS- OG LIVSSYNSAMFUNN UTENFOR DEN NORSKE KIRKE

4.1 Særstilling for Den norske kirke

4.1.1 Innledning

Frem til 2012 bestemte Grunnloven at Norge var en konfesjonell stat og dermed også hadde en særskilt statskirke, som formelt var en del av statsapparatet. Dette innebar tette finansielle bånd mellom Den norske kirke og statsapparatet ellers, bånd som både prinsipielt og praktisk hadde stort betydning.

Også kirkestyret lokalt gir en viktig del av den historiske bakgrunnen for de juridiske, finansielle og sosiale forhold som nå reflekteres i Grunnlovens § 16. Det var betydelig sammenfall mellom kirkens organisering og det som etter hvert ble til kommuner. Allerede i 1195 ble det innført en ordning med kirkeverger med særlig ansvar for kirkebyggene og kirkens økonomi.⁶⁴ Fra 1837 ble kirkevergen en kommunalt oppnevnt ombudsmann,⁶⁵ og frem til 1996 var kirkevergen tilsatt i kommunen.⁶⁶ Selv om formannskapslovene av 1837 ikke nevnte kirkesakene særskilt, ble de raskt viktige. I flere kommuner ble investeringer i kirkebygg blant de første og største investeringene. Frem til kirkeloven av 1996 var kommunen rettslig representant for soknene i Den norske kirke og kommunestyret var «styre i kirkekassen».

Grunnlovens § 16 andre punktum angir at en evangelisk-luthersk kirke skal «forbli» Norges folkekirke og understøttes som sådan, mens tredje punktum åpner for å regulere kirkens ordning og dermed for å gripe inn i dens autonomi etter overgangen fra statskirkeordningen. Om de juridiske rammene, se nærmere i kap. 2.

Trossamfunnsloven presiserer at Den norske kirke skal være landsdekkende og demokratisk (§ 10). Soknet er fortsatt «den grunnleggende enheten i Den norske

⁶⁴ [Grimstad & Dahle \(2016\)](#). *Kirke og kommune. Samarbeid, ansvar og utfordringer i lokalsamfunnet*. KA

⁶⁵ NOU 1989: 7 *Den Lokale kirkes ordning*

⁶⁶ [Lov om Den norske kirkes ordning - § 29, bokstav f \(www.lovdato.no\)](#)

kirke og kan ikke løses fra den» (§ 11), men slik at også Den norske kirke siden 2017 er et eget rettssubjekt. Selv om kirkebyggene (med få unntak) er soknets eiendom, kan Kirkemøtet – som for en stor del består av medlemmer av bispedømmerådene – gi nærmere regler om bruken av dem og om oppgavefordelingen mellom soknets organer (§ 15).

Loven bestemmer også at hvert sokn skal være betjent av prest og hvert bispedømme av biskop (§ 16), gir visse regler om kirkelige valg og om stemmerett (§ 13), og bestemmer at medlemmer i Den norske kirke skal føres i et sentralt medlemsregister (§ 17). Andre bestemmelser om kirkens organisering fastsettes av Kirkemøtet (§ 12 andre ledd).

I tillegg kommer noen andre offentlig finansierte oppgaver som Den norske kirke har vært pålagt eller faktisk utfører, og som storsamfunnet ikke på samme måte har pålagt eller forventet utført av andre tros- og livssynssamfunn.

Kirkens grunnlovfestede status som «Norges folkekirke» og lovverket ellers gir den en særstilling som landsdekkende trossamfunn. Kirken er til stede i hele landet og har gjennom historien utviklet en rolle som kulturelt, rituelt og sosialt samlingspunkt. Både den overleverte infrastrukturen og forventningen om tilstedeværelse i hele landet medfører betydelige driftskostnader. Samtidig representerer infrastrukturen en verdifull ressurs både som en viktig del av nasjonens kulturarv og immaterielle tradisjoner, og i form av blant annet lokal beredskap og rom for fellesskap. Uavhengig av egen religiøse overbevisning eller livssyn, er det mange som opplever kirken som en symbolsk og kulturell fellesressurs. Dette kommer særlig på spissen ved livsoverganger, i sorg og kriser og ved markering av nasjonale hendelser.

Samtidig utfordres denne forståelsen av økende sekularisering og en mer mangfoldig utfoldelse av tros- og livssyn der prinsippet om likebehandling står sterkt. Den norske kirke er nå et medlemsbasert trossamfunn, og dens særstilling må balanseres mot hensynet til pluralisme og religionsfrihet.

Ifølge mandatet skal utvalget vurdere «om det særskilte ved folkekyrkjeoppdraget til [Den norske kirke] gir grunnlag for å justere tilhøvet mellom finansieringa av [Den norske kirke] og tilskot til andre trus- og livssynssamfunn». Utvalget legger til grunn at ordet «folkekyrkjeoppdraget» i denne sammenheng sikter til virksomhet som faller inn under statens plikt etter Grunnloven § 16 andre punktum til å støtte Den norske kirke som «Norges folkekirke» og som kirken i denne forstand kan sies å utføre på vegne av hele samfunnet. Spørsmålet om mulige justering av finansieringen må derfor behandles med utgangspunkt i offentlig støtte som allerede i dag går særskilt til Den norske kirke (4.1.2).

Justering av «tilhøvet mellom finansieringa av [Den norske kirke] og tilskot til andre trus- og livssynssamfunn» er særlig av interesse fordi de resterende delene av den offentlige støtten til Den norske kirke tjener som grunnlag for å beregne det tilskuddet som andre tros- og livssynssamfunn får per medlem (se i pkt. 4.3). I relasjon til Grunnloven § 16 fjerde punktum skal Den norske kirke understøttes «på lik linje» med alle andre tros- og livssynssamfunn.

I pkt. 4.3 drøfter utvalget finansieringen av institusjonsbetjening, Sjømannskirken og lovpålagte oppgaver som fortsatt inngår i beregningsgrunnlaget. Pkt. 4.4 handler om en rekke oppgaver som Den norske kirke i dag ivaretar i større grad enn det som har vært forventet av andre tros- og livssynssamfunn. Pkt. 4.5 handler

om midler som Den norske kirke bruker for å støtte virksomhet i andre organisasjoner.

Pkt. 4.6 skal gi grunnlag for å vurdere om utgifter til investeringer i, vedlikehold og drift av en del av den omfattende kirkestrukturen i Den norske kirke, kan tas ut av beregningsgrunnlaget.

Pkt. 4.7 oppsummerer hvilke økonomiske konsekvenser for tilskuddsordningen det vil ha om en eller flere av mulighetene for å redusere beregningsgrunnlaget for tilskudd som utvalget har gjennomgått, blir benyttet.

Justering av grensen mellom finansiering av oppgaver som Den norske kirke utfører på vegne av hele samfunnet, og av kirkens virksomhet som trossamfunn, vil kunne føre til at en større del av den samlede støtten til Den norske kirke enn i dag blir trukket ut av grunnlaget for å beregne tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn. At visse midler som Stortinget fortsatt ønsker å bevilge blir trukket ut av beregningsgrunnlaget, kan medføre tre ulike konsekvenser. *For det første* kan de aktuelle midlene bli klassifisert som finansiering av virksomhet som Den norske kirke driver på vegne av fellesskapet. *For det andre* kan de tenkes overført til andre institusjoner, f.eks. Kriminalomsorgen. For det tredje kan de tenkes overført til særlige tilskuddsordninger som både Den norske kirke, andre tros- og livssynssamfunn og – ut fra formålet – andre frivillige organisasjoner kan søke på.

De øvrige delene av kirkens virksomhet faller inn under § 16 fjerde punktum om at «alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje».

4.1.2 Støtte til Den norske kirke som holdes utenfor tilskuddsordningen

Den historiske, juridiske og sosiale bakgrunnen bidrar til å forklare hvorfor deler av den offentlige støtten til virksomheten i Den norske kirke tildeles uavhengig av støtte til andre tros- og livssynssamfunn. Det gjelder særlig utgifter i forbindelse med avvikling av presteboligordningen og overgangen fra statskirke til eget rettssubjekt, og til kulturvern som Stortinget ønsker å ivareta uavhengig av konfesjonell tilhørighet.

a) Utgifter forbundet med avvikling av tjenesteboligordningen for prester og overgangen fra statskirke til eget rettssubjekt

Prestene i Den norske kirke hadde tidligere rett og plikt til å bo i prestebolig på tjenestestedet. Fra 1. september 2015 ble ordningen opphevet, og en avtale mellom departementet og prestenes fagorganisasjoner sikret lønnskompensasjon i forbindelse med bortfallet. I statsbudsjettet for 2016 ble budsjettvirkningen beregnet til 77 mill. kroner.

Spørsmålet om likhetskravet i Grunnlovens § 16 fjerde punktum ble brutt dersom andre tros- og livssynssamfunn ikke fikk tilsvarende økning i støtten, ble forelagt Justisdepartementets lovavdeling, som konkluderte med at den foreslåtte ordningen ikke kom i strid med grunnlovsbestemmelsen.⁶⁷ På dette grunnlag sluttet Stortinget seg til de foreslåtte bestemmelsene om unntaket i lovgivningen om trdomssamfunn og ymist anna og om tilskott til livssynssamfunn. Trossamfunnsloven viderefører denne særordningen for tilskudd til Den norske kirke som følger av

⁶⁷ Prop. 12 L (2015–2016) *Endringer i lov om trdomssamfunn og ymist anna og lov om tilskott til livssynssamfunn (endring i tilskottsreglane ved avviklinga av buplikta for prestane i Den norske kyrkja)*.

avviklingen av tjenestebolig- og bopliktordningen til prester (trossamfunnsloven § 23 bokstav a.

Per 1. januar 2017 ble Den norske kirke opprettet som eget rettssubjekt. I stedet for bevilgninger over statsbudsjettet til de aktuelle delene av statsforvaltningen får kirken nå, som et eget rettssubjekt utenfor staten, et årlig tilskudd. Det nye rettssubjektet fikk tilført midler til dekning av *premie for pensjonsrettigheter* som tilsatte i Den norske kirke hadde opparbeidet som tjenestemenn i staten, og ble også tilført egenkapital på 100 mill. kroner. Med støtte i en uttalelse fra Justisdepartementets lovavdeling om forholdet til Grunnloven § 16 og internasjonale konvensjoner,⁶⁸ ble også disse tilskuddene holdt utenfor grunnlaget for å beregne tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn. Stortinget sluttet seg til forslaget,⁶⁹ og unntaket for de historiske pensjonsrettighetene er videreført i trossamfunnsloven § 23 bokstav b.

b) Gravplassforvaltning

Ansaret for å finansiere gravplassene hviler i alle tilfeller på kommunene. Dersom statsforvalteren ikke har bestemt at ansvaret som lokal gravplassmyndighet skal ligge til kommunen (gravplassloven §§ 1 og 3), eies gravplassene av historiske grunner av sokn og drives av kirkelige fellesråd i Den norske kirke. Men fordi midlene ivaretar oppgaver som er felles for alle innbyggere i Norge, skal også denne delen av bevilgningen til Den norske kirke holdes utenfor grunnlaget for å beregne tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven § 23 bokstav c).

Gravplasser og krematorier er en egen funksjon i kommuneregnskapet og kostnadene for Den norske kirke til drift og investeringer på gravplassene skal synliggjøres separat fra den øvrige økonomien. På samme måte krever forskriften om økonomiforvaltning i sokn i Den norske kirke⁷⁰ at inntekter og utgifter til gravplasser skal føres på en egen funksjon.

c) Bevaringsstrategi for kulturhistorisk verdifulle kirker

Trossamfunnsforskriften § 8 tredje ledd bestemmer at særskilte tilskudd til sikring og istandsetting av kulturhistorisk viktige kirkebygg ikke skal påvirke tilskuddssatsen til andre tros- og livssynssamfunn. Utvalgsmandatet presiserer at kommunenes rolle og ansvar i kirkebevaringsprogrammet skal videreføres.

Bestemmelsen må forstås i lys av oppsplittingen av Opplysningsvesenets fond etter at Den norske kirke ble etablert som eget rettssubjekt adskilt fra staten.⁷¹ Stortinget gikk inn for at verdiene i fondet skulle deles mellom Den norske kirke og staten.⁷² Eiendommer av særlig kirkelig verdi ble overført til Den norske kirke, mens restverdiene (beregnet til om lag 10 mrd. kroner) skulle brukes til bevaring av kulturhistoriske viktige kirkebygg. Departementet har fastsatt en bevaringsstrategi for kirker som er fredet eller listeført av Riksantikvaren. Selv om det store

⁶⁸ Prop. 9 L (2016–2017) *Endringer i lov om trdomssamfunn og ymist anna i lov om tilskott til livssynssamfunn (om statstilskott til Den norske kyrkja til pensjonspremie og eigenkapital).*

⁶⁹ Innst. 113 (2016–2017) *Innstilling frå kyrkje-, utdannings- og forskningskomiteen om Endringer i lov om trdomssamfunn og ymist anna og i lov om tilskott til livssynssamfunn (om statstilskott til Den norske kyrkja til pensjonspremie og eigenkapital).*

⁷⁰ [Forskrift om økonomiforvaltningen i sokn i Den norske kirke – Lovdata](#)

⁷¹ Meld. St. 29 (2018–2019) *Opplysningsvesenets fond*

⁷² Innst. 209 S (2019–2020) *Innstilling frå familie- og kulturkomiteen om Opplysningsvesenets fond.*

flertall av disse kirkene hører til Den norske kirke, skal midlene tildeles uavhengig av eierskap.⁷³

d) Kirkelige mv. tjenester som finansieres av andre

Institusjonsbetjening som er tilknyttet Den norske kirke, men finansieres av andre, inngår ikke i grunnlaget for å beregne tilskuddet per medlem av tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke. Dette gjelder også mange prester som er under tilsyn av biskop, men finansiert gjennom frivillige organisasjoner mv.

Historisk har enkelte samfunnsinstitusjoner selv ansatt og finansiert egne prester fra Den norske kirke og med tilsyn fra en biskop i kirken. Ved flere institusjoner blir betjeningen nå også ivaretatt av representanter for andre tros- og livssynssamfunn.

Slik egenfinansiering omfatter for det første *Forsvarets tros- og livssynskorps*, som består av vel 50 fagpersoner fra Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn som tjenestegjør på grunnlag av autorisasjon eller tilsvarende fra vedkommende samfunn.⁷⁴ Ordningen bygger på avtaler mellom Forsvaret og vedkommende tros- og livssynssamfunn. Prester fra Den norske kirke som tjenestegjør i Forsvaret står under kirkelig tilsyn av preses.

Også de om lag 30 prestene fra Den norske kirke som fungerer på deltid i *Heimevernet*, finansieres av Forsvaret.⁷⁵

Prestetjenesten i *de offentlige helseforetakene* er finansiert over sykehusenes egne budsjetter. Ifølge tall fra Den norske kirke arbeider i underkant av 100 prester og enkelte diakoner på ulike steder i helsesektoren, ca. 70 ved offentlige helseforetak, de resterende ved private diakonale sykehus, sykehjem eller diakonale organisasjoner.⁷⁶ I tillegg kommer ressurser tilknyttet andre tros- og livssynssamfunn; ved preste- og samtaletjenesten. Ved St. Olavs hospital er det f.eks. ansatt en muslimsk kulturkonsulent og en sykehushumanist i tillegg til sykehusprestene.⁷⁷ Tilsvarende ordninger finnes blant annet ved Oslo Universitetssykehus.⁷⁸ De ansatte står under tilsyn av det tros- eller livssynssamfunnet de tilhører. Prester fra Den norske kirke er under tilsyn av biskopen i det bispedømmet der institusjonen ligger.

4.2 Støtte til Den norske kirke som grunnlag for å beregne støtten til andre tros- og livssynssamfunn

Historiske, juridiske og sosiale forhold gir et viktig grunnlag for å forklare hvorfor de delene av den offentlige støtten til Den norske kirke som er nevnt i pkt. 4.1, ikke påvirker støtten til andre tros- og livssynssamfunn.

Slike forhold bidrar også til å forstå utvalgets oppgave med å «kartlegge Den norske kyrkja sitt samfunnsoppdrag som landsdekkjande og demokratisk folkekyrkje». Kirkens historiske og faktiske særstilling forklarer hvorfor utmålingen av offentlig støtte til andre tros- og livssynssamfunn tar utgangspunkt i den offentlige

⁷³ [Bevaringsstrategi for kulturhistorisk verdifulle kirkebygg. Barne- og familiedepartementet \(2024\).](#)

⁷⁴ [Forskrift om tros- og livssynstjeneste i Forsvaret – Lovdata](#)

⁷⁵ Den norske kirke, [KR 39/23 Kirkens tjeneste i samfunnsinstitusjoner](#), s.5. (2023)

⁷⁶ Den norske kirke, [KR 39/23 kirkens tjeneste i samfunnsinstitusjoner](#), s. 5. (2023)

⁷⁷ [Preste- og samtaletjenesten – St. Olavs hospital HF](#)

⁷⁸ [Samtalepartner om tro og livssyn – Oslo universitetssykehus HF](#)

støtten til Den norske kirke som ikke er unntatt i kraft av de bestemmelsene som er omtalt i pkt. 4.2.

Støtten per medlem av tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke skal tilsvare produktet av annen støtte Den norske kirke mottar fra stat og kommuner, delt på antall kirkemedlemmer. Mandatet sammenfatter systemet slik:

«Tilskotsordninga for trus- og livssynssamfunn utanom Dnk er utforma som ei ordning basert på rettar der løyvinga blir utrekna på grunnlag av støtta til Dnk. Samfunna har eit lovfesta krav på eit tilskot som om lag svarar til staten og kommunane si samla løyving til Dnk, rekna per medlem hjå Dnk.»

At støtten til andre tros- og livssynssamfunn beregnes på grunnlag av tellende offentlig støtte til Den norske kirke, gir også bakgrunnen for den delen av utvalgsmandatet som handler om å vurdere «om det særskilte ved folkekyrkjeoppdraget til Dnk gir grunnlag for å justere tilhøvet mellom finansieringa av Dnk og tilskot til andre trus- og livssynssamfunn, samstundes som kravet til likebehandling etter Grunnlova § 16 blir oppfylt».

I resten av kapittelet gjennomgår utvalget ulike elementer av dagens grunnlag for å beregne tilskudd til tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke. Formålet er å trekke frem *sentrale momenter til vurderingen* av om finansieringen av disse elementene fortsatt bør regnes med.

Dersom annet ikke er angitt, er beløpsangivelsene basert på Kirkerådets budsjett for 2025. Utvalgets kategorisering av budsjettposter må leses med visse forbehold.

4.3 Finansieringen av institusjonsbetjening, Sjømannskirken og lovpålagte oppgaver

I dette underpunktet trekker utvalget frem ulike sider av Den norske kirkes virksomhet som inngår i beregningsgrunnlaget til andre tros- og livssynssamfunn. Utvalget gir også en vurdering av tilskuddet til Sjømannskirken. Etter utvalgets forståelse er det plass for å vurdere både organisering og finansiering av flere oppgaver som inngår i rammetilskuddet til Den norske kirke. Utvalgets ambisjon er ikke å drøfte de ulike elementene uttømmende eller å gi entydige konklusjoner, men å gi et grunnlag for å vurdere om de oppgavene som løftes frem, fortsatt bør finansieres som del av rammetilskuddet til Den norske kirke og dermed også inngå i grunnlaget for å beregne tilskuddet til andre tros- og livssynssamfunn, eller overføres til andre institusjoner.

4.3.1 Institusjonsbetjening

Kriminalomsorgen

Innsatte i Kriminalomsorgens institusjoner skal ha mulighet til å utøve sin tro eller sitt livssyn (straffegjennomføringsloven § 23). Mens det tidligere fulgte med bevilgninger til fengselsprester når nye fengsler ble etablert, har det siden 2017 vært opp til Den norske kirke å vurdere behovet for stillinger som fengselsprest. I statsbudsjettet for 2000 ble kostnadene tatt inn i beregningsgrunnlaget.⁷⁹

⁷⁹ Rapport fra arbeidsgruppen om [Tro og livssyn som grunnlag for tilskudd og offentlige funksjoner](#), (2000) s. 100.

Vurdering

Finanseringen av fengselsprester som er ansatt i Den norske kirke inngår i det ordinære rammetilskuddet til kirken. At finansieringen inngår i grunnlaget for å beregne tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn, gjør det mulig også for andre større samfunn å avsette midler til å betjene egne medlemmer mv. som er innsatt i Kriminalomsorgens institusjoner.

Kriminalomsorgens virksomhet utføres imidlertid på vegne av hele samfunnet. Etter avviklingen av statskirkeordningen er det vanskelig å se hvorfor livssynsbetjening for innsatte i norske fengsler i så stor grad skal være knyttet til Den norske kirke og ikke organiseres og finansieres på linje med annen ordinær virksomhet, slik som blant annet i Forsvaret. Prestetjenesten kan innpasses i et samlet tilbud av tros- og livssynstjenester tilpasset behovet ved den enkelte institusjon. Behov for fleksibilitet mht. dimensjonering, midlertidige behov mv. kan ivaretas gjennom avtaler med Den norske kirke og andre aktuelle tros- og livssynssamfunn.

I 2025 ville overføring fra kirkens til Kriminalomsorgens budsjett ha redusert beregningsgrunnlaget med om lag *34 mill. kroner*.

Universiteter og høyskoler

Den norske kirke finansierer lønnskostnader til 14,3 presteårsverk tilknyttet universiteter og høyskoler. Av de totalt 15 stillingene er noen heltidsstillinger som betjener ett eller flere studiesteder rundt i bispedømmet, mens deltidsstillingene gjerne er kombinert med stilling som menighetsprest. Driftskostnadene til disse stillingene dekkes normalt fra universitetenes og høyskolenes egne budsjetter.

Studentprestenes arbeid består av samtaler med studenter, bidrag til trosfelleskap og gudstjenestefeiring og andre oppgaver til det beste for læringsmiljøet.

Vurdering

Ordningen har en lang historie. At finansieringen skjer gjennom den ordinære støtten til Den norske kirke og dermed inngår i grunnlaget for å beregne tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn, gjør det mulig også for andre større samfunn å avsette midler til å betjene studenter med tilknytning til disse samfunnene. Dagens ordning legger dermed til rette for trosutøvelse for studenter med ulike tro og livssyn. Samtidig vil det sjelden, slik ordningen i dag er organisert, være en direkte relasjon mellom de ulike lærestedene og tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke.

Universiteter og høyskoler har ansvaret for læringsmiljø og trivsel for sine studenter. For mange vil tilretteleggelse for tros- og livssynsutøvelse være et viktig element. Det er derfor vanskelig å se hvorfor livssynsbetjeningen ikke kan finansieres på samme måte som annen ordinær virksomhet, slik som blant annet i Forsvaret. Prestetjenesten kan innpasses i et samlet tilbud av tros- og livssynstjenester tilpasset behovet ved den enkelte institusjon. Behov for fleksibilitet mht. dimensjonering, midlertidige behov mv. kan ivaretas gjennom avtaler med Den norske kirke og andre aktuelle tros- og livssynssamfunn.

Overføring til universitetenes og høyskolenes egne budsjetter ville i 2025 ha redusert beregningsgrunnlaget med om lag *16 mill. kroner*.

Kommunale helse- og omsorgstjenester

At Den norske kirke bruker ressurser på kirkelig betjening ved kommunale helse- og omsorgsinstitusjoner går langt tilbake i tid. I de fleste kommuner vil kirken

bidra med gjennomføring av andakter og samtaler for institusjonsbeboerne, og mange institusjoner får jevnlig besøk av representanter fra kirken. I 2024 gjennomførte ansatte i Den norske kirke over 18 000 andakter på institusjoner rundt omkring i landet.

Enkelte kommuner har et eget tilskudd til tros- og livssynsbetjening ved kommunale helseinstitusjoner. Oslo kommune har f.eks. avsatt midler til åndelige og eksistensielle samtaler for mennesker som bor i langtidshjem.⁸⁰ Størstedelen går til Den norske kirke v/Oslo bispedømmeråd, en mindre del til andre tros- og livssynssamfunn. For 2025 er Oslo bispedømmeråd tildelt om lag 5 mill. kroner og per utløpet av 2024 var 10 sykehjem og 4 helsehus betjent av prest i deltidsstilling finansiert av kommunen. I Bergen kjøper kommunen tjenester fra Bjørgvin bispedømmeråd for om lag 1 mill. kroner per år, og en del av menighetsprestene har en prosentvis del av sin stilling allokert til sykehjemprestetjeneste.

Vurdering

Personer som oppholder seg i helse- og omsorgsinstitusjoner som drives eller finansieres av kommunene, skal ha mulighet til egen tros- og livssynsutøvelse.⁸¹ Ved kommunale eller kommunalt finansierte helse- og omsorgsinstitusjoner er det i første rekke kommunene som skal legge til rette for at beboerne får denne muligheten. På samme måte som de offentlige helseforetakene drives slike institusjoner på vegne av hele samfunnet. Dette trekker i retning av at finansieringen av særskilt tilrettelagte arrangementer mv. for tros- eller livssynsutøvelse bør ivaretas av kommunene.

På den andre siden vil det ofte være naturlig at både Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn betjener personer som oppholder seg på kommunale helse- og omsorgsinstitusjoner på lik linje med sine øvrige medlemmer. I denne relasjon vil institusjonenes fremste oppgave være å legge til rette for at tros- og livssynssamfunnene kan betjene sine medlemmer på en hensiktsmessig måte. Finansiering gjennom den ordinære støtten til Den norske kirke bør derfor inngå i beregningsgrunnlaget og dermed medføre at også andre tros- og livssynssamfunn enn Den norske kirke får mulighet til å avsette midler til å betjene medlemmer ved helse- og sosialinstitusjonene.

4.3.2 Sjømannskirken

Sjømannskirken er et selvstendig rettssubjekt organisert som en frivillig organisasjon. Den legger til rette for sosiale, kulturelle og kirkelige møteplasser på alle kontinenter og på norsk kontinentalsokkel. Den kirkelige virksomheten følger Den norske kirkes liturgier og utøves under tilsyn av biskopen i Bjørgvin. Virksomheten drives både fra etablerte bygg og gjennom ambulerende tjenester.

Sjømannskirken samarbeider også med utenrikstjenesten og bistår privatpersoner, næringsliv og utdanningsinstitusjoner i forbindelse med ulykker og kriser, og den har lenge fått støtte av staten. Historisk bygger statstilskuddet på at

«[d]et kirkelige utarbeid må regnes som et ansvar som påhviler Den norske kirke. På samme måte som det offentlige har et økonomisk ansvar for den kirkelige virksomhet i Norge, vil det, innenfor vårt statskirkesystem – være naturlig at det offentlige også har økonomisk ansvar for det kirkelige utarbeid. Det følger av den kirkelige lovgivning at det økonomiske grunnlag for det kirkelige hjemmearbeid

⁸⁰ Tros- og livssynsutvalget. *Tro det eller ei. Fremtidens tros- og livssynspolitik i Oslo.* (2020)

⁸¹ Helse- og omsorgsdepartementet, [Rundskriv 1-6/2009](#). *Rett til tros- og livssynsutøvelse.* (2009)

er basert dels på frivillige bidrag, dels statlige og kommunale bevilgninger. I lys av utarbeidets organisering i dag, og også med bakgrunn i gjeldende økonomiske ordninger for Den norske kirke, ser departementet det som naturlig at det offentliges økonomiske forpliktelse overfor utarbeidet fortsatt bør ligge til staten».⁸²

I dag er om lag halvparten av de samlede kostnadene i Sjømannskirken finansiert av gaver fra privatpersoner og foreninger, tilskudd, tjenesteavtaler med oljeselskap og rederier mv. og beredskapsavtaler med næringslivet. Den andre halvparten (124,7 mill. kroner i 2025) finansieres av staten. Sjømannskirken sender egen budsjettøknad og gjennomfører egne tilskuddsmøter med departementet. Tilskuddet gis over samme budsjettkapittel som tilskuddet til Den norske kirke, men på en separat post (post 71 Tilskudd til Sjømannskirken, Norsk kirke i utlandet).

Statstilskuddet har som formål å legge til rette for at Sjømannskirken kan ivareta den kirkelige betjeningen av nordmenn i utlandet i samsvar med organisasjonens særpreg som åndelig, sosialt og kulturelt samlingssted. Mens tilskuddet tidligere var nært knyttet til definerte stillinger ved utestasjoner, er det i dag av mer generell karakter.

Siden 1997 er statstilskuddet til Sjømannskirken lagt inn i grunnlaget for å beregne tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn.⁸³ I en høringsuttalelse til NOU 2013: 1 *Det livssyns åpne samfunn* ble dette problematisert av Sjømannskirken selv, som særlig påpekte at både det diakonale og sosiale arbeidet og Sjømannskirkens bistand i akutte nødsituasjoner kommer alle nordmenn i utlandet til gode.⁸⁴ Sjømannskirken mente at også det øvrige arbeidet kunne sees i samme lys. Men innspillet ble ikke tatt til følge og utvalget er ikke kjent med at spørsmålet senere har kommet opp igjen.

Vurdering

Utvalget har inntrykk av at argumentasjonen om statens ansvar for å finansiere denne typen arbeid i utlandet fortsatt er relevant. Den sier imidlertid ikke noe om hvorfor finansieringen av Sjømannskirkens diakonale og sosiale arbeid og bistand i akutte nødsituasjoner i utlandet bør kategoriseres som en del av støtten til Den norske kirke i en tid da kirken ikke lenger er en del av statens eget forvaltningsapparat.

De tjenestene Sjømannskirken tilbyr, retter seg både mot nordmenn i utlandet og mot folk av alle nasjoner og trosretninger som er knyttet til norske virksomheter, rederi mv. under kriser. Tjenesten inkluderer bare en begrenset kirkelig komponent. Til en viss grad kan de altså betraktes som oppgaver som er felles for alle innbyggere i Norge som oppholder seg i utlandet (jf. trossamfunnsloven § 23). Dersom det ikke allerede hadde vært etablert en institusjon av denne typen, er det mye som taler for at i alle fall det sosial- og beredskapsarbeidet som Sjømannskirken tilbyr, måtte ha være organisert og finansiert på annet vis.

Et moment i vurderingen av dagens ordning er også at ingen andre norske tros- og livssynssamfunn, så langt utvalget kjenner til, driver sammenlignbar virksomhet for norske borgere mv. i utlandet. Det tilbudet til trosfeller som mange norske katolikker, muslimer mv. nyter godt av under utenlandsopphold, gis av organisa-

⁸² St.meld. nr. 49 (1992–93) *Uten grenser. Om kirkelig betjening av nordmenn i utlandet*. s. 23

⁸³ Rapport fra arbeidsgruppen om [Tro og livssyn som grunnlag for tilskudd og offentlige funksjoner](#), (2000) s. 100.

⁸⁴ Sjømannskirken, høringsvar til NOU 2013: 1 *Det livssyns åpne samfunn*. (2013)

sjoner og samfunn som er finansiert etter regler og sosiale forhold i vedkommende land.

Etter mønster av bestemmelsen i trossamfunnslovens § 23 om oppgaver som er felles for alle innbyggere i Norge, er det derfor mye som taler for å ta de deler av statsstøtten til Sjømannskirken som ikke skal gå til rent kirkelige formål, ut av grunnlaget for å beregne tilskudd per medlem i andre tros- og livssynssamfunn.

Uttrekk av *hele* statstilskuddet til Sjømannskirken ville i 2025 redusere grunnlaget for å beregne tilskudd per medlem av tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke med inntil *om lag 125 mill. kroner*.

4.3.3 Utgifter til særlig valgordning i Den norske kirke

Kirkeforliket i 2008, som grunnlovsendringene i 2012 bygde på, forutsatte blant annet en demokratireform i Den norske kirke for å oppnå økt deltakelse i kirkelige valg. At bevilgningene til dette formålet ble lagt inn i beregningsgrunnlaget, skulle signalisere at ønsket om medlemsdemokrati også rettet seg mot andre tros- og livssynssamfunn.

Den forutsetningen om at Den norske kirke skal være «demokratisk» som kommer til uttrykk i trossamfunnsloven § 10, gir seg tydeligst utslag i bestemmelsene om kirkevalg. Trossamfunnsloven forutsetter at det skal holdes slike valg og bestemmer at alle som er innskrevet i medlemsregisteret (§ 17) og fyller minst 15 år i valgåret, har stemmerett.

Kirkeloven § 4 fjerde ledd bestemte tidligere at kirkevalgene skulle holdes samtidig med offentlige valg og i umiddelbar nærhet av de offentlige valglokalene. I dag er det overlatt til Kirkemøtet å bestemme både tid og sted (trossamfunnsloven § 13). Dette gir større rom for å ta økonomiske hensyn ved organiseringen av valg, derunder ved å avvikle valget digitalt.

For 2025 har Den norske kirke budsjettet med 15,7 mill. kroner til kirkevalg og 2 mill. kroner til nomineringsgrupperinger. Siden 2020 budsjetterer Kirkerådet med 1/4 av kostnadene til kirkevalg i hvert av valgperiodens fire år. Per 2025 er kirkens samlede budsjett for 2027-valgene på 66 mill. kroner, mens den 4-årige kostnaden for å gjennomføre kirkevalget 2023 var på 85,6 mill. kroner. I 2023 avga 9,1 % av de stemmeberettigede (274 800 medlemmer) stemme.

Kirkens høyeste valgte forsamling er det årlige Kirkemøtet, som har omfattende myndighet til å bestemme i internkirkelige forhold (trossamfunnsloven § 12). Kirkemøtet medfører direkte kostnader på om lag 5 mill. kroner per år.

Kirkerådet, som leder Den norske kirkes daglige arbeid på nasjonalt nivå, består av 17 medlemmer som normalt samles 8–10 ganger i året. Kirkerådet fremmer saker til behandling i Kirkemøtet.

Sekretariatet forbereder de sakene som skal behandles av Kirkerådet og Kirkemøtet, iverksetter beslutningene og leder arbeidet mellom rådets møter. En stor del av sekretariatets ressurser medgår til dette formålet. Arbeidstiden til disse oppgavene er ikke særskilt registrert, men kostnadene kan *estimeres til om lag 22 mill. kroner*.

Vurdering

I vår tid forutsetter trossamfunnsloven at alle registrerte tros- og livssynssamfunn har «styrende organer» (§ 7 tredje ledd), men stiller ikke særlige krav til styringsorganenes myndighet (rådgivende eller besluttsende, administrative eller profesjonelle spørsmål). Den myndighet over «kirkens grunnlag og lære og alle liturgier og gudstjenstlige bøker», «kirkens organisering, kirkelig inndeling og kirkelige organer» som Kirkemøtet ifølge trossamfunnsloven § 12 er utstyrt med, er vesentlig større enn minstekravene til de styrende organer i andre tros- og livssynssamfunn.

Dersom loven ikke hadde forutsatt at Den norske kirke skal ha valg av samme type som valg til kommunestyre, fylkesting og Stortinget, hadde den f.eks. kunnet organisere organisasjonen etter en internrepresentativ modell der valgte menighetsråd utpekte representanter til bispedømmerådene, som i sin tur utpekte medlemmene av et nasjonalt styringsorgan. Men en slik reform ville sannsynligvis ta tid og kan ikke legges til grunn for en vurdering av de økonomiske konsekvensene av dagens ordning.

Dette innebærer at dagens lovgivning påfører Den norske kirke utgifter som ikke på samme måte hviler på andre tros- og livssynssamfunn. Kravet om representativt styre må betraktes som et konstituerende element i skillet mellom stat og kirke slik det kommer til uttrykk i Grunnloven § 16. Så lenge lovgivningen fastsetter særskilte krav til valgordningen, setter den Den norske kirke i en særstilling i forhold til andre tros- og livssynssamfunn. Dette trekker i retning av å ta særskilt offentlig finansiering av valgsystemet ut av grunnlaget for å beregne tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn.

Statens forventning om et visst internt demokrati i alle tros- og livssynssamfunn som mottar støtte kommer til uttrykk i at det særlige tilskuddet til kirkevalg ble tatt inn i beregningsgrunnlaget. Selv om deltakelsen er høyere enn i menighetsrådsvalgene under den eldre ordningen, har deltakelsen i kirkevalgene gjennomgående vært lav (i 2023 avga f.eks. om lag 9 % av medlemmene stemme). Dette skaper en mulighet for å tenke alternativt. I stedet for å trekke den valgte delen av tilskuddet til Den norske kirke ut av grunnlaget, kunne man f.eks. endre loven slik at kirken også på dette punkt stilles likt med andre tros- og livssynssamfunn og får mulighet til å bygge et representativt system på grunnlag av sitt eget syn på ressursprioritering og behov.

Også Kirkemøtet og bispedømmerådene med tilhørende sekretariater påfører kirken særskilte kostnader. Samtidig må alle tros- og livssynssamfunn av en viss størrelse ha et administrativt apparat for å ivareta løpende drift og betjene råds- eller styringsorganer. Selv om både antall medlemmer og virksomheten i Den norske kirke er vesentlig større enn i noe annet tros- eller livssynssamfunn i Norge, er det ikke gitt at den har kostnader som er vesentlig større enn den i alle tilfeller ville ha hatt, og slike merkostnader vil være vanskelig å beregne.

Uttrekk av det årlige statstilskuddet til særlig valgordning for Den norske kirke, ville i 2025 redusere grunnlaget for å beregne tilskudd per medlem av andre tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke med *om lag 18 mill. kroner*.

4.3.4 Kirkens virksomhet på samisk og overfor den samiske befolkningen

Den norske kirke arbeider for å styrke samisk språk i gudstjenestene, og prestestillinger i det samiske språkområdet utlyses med krav eller ønske om samisk språkkompetanse. Kirken arbeider også med å utvikle tilbudet for barn og unge og har blant annet holdt leir for konfirmanter fra de tre nordligste bispedømmene som kommer fra menigheter uten eget tilbud på samisk. Samisk kirkeråd, som er lokalisert i Tromsø, skal fremme, verne og samordne samisk kirkeliv i Den norske kirke.

I denne sammenheng kan det være grunn til å nevne at kirken også er engasjert i sannhets- og forsoningsprosessen for kvener/norskfinner og skogfinner, og det er vedtatt å opprette et nasjonalt kvensk kirkeutvalg.

I tillegg til kirkens arbeid for å ivareta medlemmer og andre i det samiske samfunnet, har enhver innbygger i de kommunene som inngår i de samiske språkutviklings- og språkvitaliseringskommunene, «rett til individuelle kirkelige tjenester på samisk i Den norske kirkes menigheter» (sameloven § 3-6). Den norske kirkes fremtredende rolle i fornorskingsprosessen, særlig fra 1920–1930-tallet,⁸⁵ stiller dessuten særlige krav om at kirken bidrar aktivt i forsoningsprosessen. Samisk kirkeråds oppgave med å ivareta urfolksspørsmål på vegne av Den norske kirke, kan ses i sammenheng med dette.

Sammen med annet oversettelsesarbeid må også kirkens tilskudd til Bibelselskapet for å oversette Bibelen til samisk (se pkt. 4.5), ses i lys av kirkens særlige ansvar for den samiske befolkningen.

Vurdering

Statens og kommunenes finansiering av prestestillinger, vedlikehold og drift mv. i kraft av trossamfunnsloven § 14 første ledd, første punktum, og andre ledd, andre og tredje punktum, inngår i grunnlaget for å beregne tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn. Dette gjelder også kostnadene ved særlig tilrettelegging for kirkelig betjening på samisk i Den norske kirke. Dette bidrar til at også andre større tros- og livssynssamfunn får økonomisk grunnlag for å operere på flere språk; Human-Etisk Forbund konfirmerer f.eks. samiske ungdommer, og Den katolske kirke tilrettelegger for kirkegjengere på mange språk.

Sameloven § 3-6 om plikt til å tilby individuelle tjenester på samisk stiller derimot Den norske kirke i en særstilling. Dette trekker i retning av å trekke kostnadene til denne tjenesten (*om lag 13 mill. kroner*) ut av beregningsgrunnlaget.

Også oppfølging av forpliktelsen til å delta aktivt i forsoningsarbeidet som følger av Den norske kirkes særlige rolle i fornorskingsprosessen, er særegen i den forstand at den, i relasjon til Grunnloven § 16 andre punktum, kan sies å skje på vegne av hele samfunnet. Dette kan tale for i tillegg å trekke større deler av kostnadene til kirkelig betjening på samisk, ut av grunnlaget for å beregne tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn. Men siden utvalget ikke har grunnlag for å anslå hvilke kostnader det da kan bli tale om, er de ikke reflektert i tabellen i pkt. 4.7.1 nedenfor.

⁸⁵ [Sannhets- og forsoningskommisjonen](#), Dokument 19 (2022–2023), *Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner*, pkt. 8.6. (2023)

4.4 Finansieringen av andre tjenester fra Den norske kirke

4.4.1 Innledning

Historisk, rettslig og sosialt har Den norske kirke ivaretatt en rekke oppgaver som ikke på samme måte har vært forventet fra andre tros- og livssynssamfunn. Fra tiden da Den norske kirke var en del av statsapparatet var det naturlig å tillegge kirken oppgaver som kanskje ikke var primært kirkelige, men som kirken kunne løse på en effektiv måte som del av statsapparatet.

Den endrede relasjonen mellom kirke og stat gir grunn til å drøfte om slike oppgaver fortsatt bør ivaretas av Den norske kirke. Hvis svaret er ja, blir det videre spørsmål om finansieringen bør inngå i grunnlaget for å beregne tilskuddet per medlem av andre tros- og livssynssamfunn eller om det bør trekkes ut av grunnlaget. En annen mulighet er å trekke finansieringen ut av rammetilskuddet til Den norske kirke og overføre det til *andre institusjoner* eller til *særlige tilskuddsordninger* som både Den norske kirke, andre tros- og livssynssamfunn og – ut fra formålet – andre frivillige organisasjoner kan søke på.

4.4.2 Beredskap

Det er bedre grunn enn på lenge til å løfte spørsmålet om beredskap. I totalforsvaret har både tros- og livssynssamfunn og andre frivillige organisasjoner en viktig plass. Totalberedskapskommisjonen fremhever tros- og livssynssamfunnenes generelle rolle som

*«godt organiserte fellesskap som kan bidra fleksibelt ved kriser. Tros- og livssynssamfunn har en stor mobiliseringsevne av frivillige, og har lokaler til rådighet som kommer lokalsamfunn til nytte ved kriser. Flere tros- og livssamfunn har mengdetrening i å gi medmenneskelig støtte og omsorg i kriser gjennom både lovpålagte oppgaver som begravelser og dødsbud, og ikke lovpålagte oppgaver som sorggrupper og sjelesorg».*⁸⁶

I stortingsmeldingen fremhever regjeringen tros- og livssynssamfunnenes viktige rolle for å nå ut med nødvendig helseinformasjon i forbindelse med pandemien, og understreker behovet for å videreutvikle dialogen om beredskap.⁸⁷

I forbindelse med behandlingen av Totalberedskapsmeldingen viser også Stortingets justiskomité til at tros- og livssynsorganisasjonene er

*«aktører som har erfaring med sjelesorg, moralsk støtte og hjelp med praktiske omsorgsoppgaver, noe som ikke blir mindre viktig i en krisesituasjon. Komiteen vil understreke at også andre tros- og livssynsorganisasjoner [enn Den norske kirke] spiller en viktig og kompletterende rolle inn i dette beredskapssegmentet, selv om Den norske kirke har en spesifikk rolle som koordinerende aktør».*⁸⁸

Samtidig kan ordet beredskap benyttes med sikte på mange ulike forhold. Det er derfor grunn til å skille mellom finansieringen av noen hovedelementer. Utvalget konsentrerer seg her om beredskapsfunksjoner i Norge. Om Sjømannskirkens særlige rolle i beredskapsarbeidet i utlandet, se pkt. 4.3.2.

⁸⁶ [NOU 2023: 17](#) *Nå er det alvor. Rustet for en usikker fremtid*. S. 136

⁸⁷ [Meld. St. 9 \(2024–2025\)](#) *Totalberedskapsmeldingen. Forberedt på kriser og krig*. S. 71

⁸⁸ Innst. 242 S (2024–2025) [Komiteens merknader – stortinget.no](#).

Infrastruktur

Den norske kirke fremhever at Grunnloven og særreglene i trossamfunnsloven setter den i en særstilling på beredskapsområdet.⁸⁹ Kirken legger stor vekt på sin permanente tilstedeværelse i alle lokalsamfunn og den verdi dette har i møte med både nasjonale og mer lokale kriser, og viser blant annet til sine rundt 1600 kirker, 1200 prester, 350 diakoner og nesten 5000 andre kirkelige ansatte. I krisesituasjoner vil det være naturlig å åpne den lokale kirken og arrangere sørge- eller minnesamvær.

Justiskomiteen vil «løfte betydningen av et aktivt sivilsamfunn for å bygge fellesskap», og viser særlig til at

*«[e]rfaring fra tidligere kriser har [...] vist betydningen som Den norske kirke har hatt som samlingspunkt for mange innbyggere uavhengig av religion, samt ulike tros- og livssynssamfunns betydning for sine medlemmer. I krisesituasjoner er de mange kirkene og forsamlingshusene rundt om i hele Norge en viktig infrastruktur som må bli tatt vare på. Den norske kirke har også en viktig psykososial funksjon ved å kunne bidra med støtte, sjelesorg, åpne kirker, sørgegudstjenester og andre markeringer i samarbeid med det offentlige, og som en brobygger til andre tros- og livssynssamfunn. Som en grunnleggende og landsdekkende institusjon i samfunnet har derfor Den norske kirke en viktig rolle i beredskapen».*⁹⁰

Mer generelt påpeker komiteen samtidig at tros- og livssynsorganisasjonene er

*«aktører som har erfaring med sjelesorg, moralsk støtte og hjelp med praktiske omsorgsoppgaver, noe som ikke blir mindre viktig i en krisesituasjon».*⁹¹

Totalberedskapskommisjonen påpeker særskilt at det

*«i visse trosretninger er [...] en konsentrasjon av bestemte innvandrergupper, som gjør tros- og livssynssamfunn til viktige kommunikasjonskanaler for å nå frem til grupper som ellers kan være vanskelige å nå».*⁹²

Vurdering

Den norske kirke er til stede i alle kommuner. Kirkens personale, kompetanse og fysiske samlingspunkter kan derfor ha en viktig funksjon i totalberedskapen. Bispedømmene har dessuten egne beredskapsgrupper som trer i funksjon med kirkelig innsats ved katastrofer og ulykker.

Den norske kirkes landsdekkende infrastruktur kan altså ha stor beredskapsmessig verdi for hele samfunnet. Men både bygninger og personale er som utgangspunkt finansiert gjennom den offentlige støtten til Den norske kirke og av permanent karakter. Samtidig spiller andre tros- og livssynssamfunn en økende rolle, særlig i deler av landet der de har vesentlig tilstedeværelse. De kan bidra til kontakt med innvandrergupper mv. på en måte som kan ha stor betydning også i beredskapssammenheng.

⁸⁹ Den norske kirke, *Kirkens beredskapssystem. En beskrivelse av beredskapen i Den norske kirke og kirkens samarbeidspartnere* (2025).

⁹⁰ Innst. 242 S (2024–2025) [Komiteens merknader – stortinget.no](#).

⁹¹ Innst. 242 S (2024–2025) [Komiteens merknader – stortinget.no](#).

⁹² [NOU 2023: 17](#) *Nå er det alvor. Rustet for en usikker fremtid*. S. 136

Kravet om kirkebygg med tilhørende minimumsbetjening også på steder hvor befolkningsgrunnlaget er lite, medfører utvilsomt merkostnader som andre tros- og livssynssamfunn ikke har. Men dette er infrastruktur som Den norske kirke i alle tilfeller rår over og får støtte til å opprettholde. Det er derfor vanskelig å se at infrastrukturens verdi i beredskapssammenheng gir særskilt grunnlag for å trekke en motsvarende del av de offentlige bevilgningene ut av beregningsgrunnlaget. Men det kan argumenteres for at merkostnadene ved en så omfattende fysisk og personellmessig infrastruktur bør finansieres særskilt for Den norske kirke, se nærmere i pkt. 4.6 nedenfor.

At finansieringen helt eller delvis inngår i tilskuddsgrunnlaget innebærer at andre tros- og livssynssamfunn mottar sin relative andel av den offentlige støtten. Særskilte tjenester som det forventes at Den norske kirke eller andre tros- og livssynssamfunn skal bidra med, bør prioriteres, verdsettes og finansieres særskilt, slik utvalget gir eksempler på i de følgende underpunkter.

Deltakelse i beredskapsråd mv.

Den norske kirke viser videre til at den er representert i fylkesberedskapsråd og kommunale kriseteam.⁹³ Som Totalberedskapskommisjonen påpeker, er kirken

«formelt innlemmet i samarbeidet med politiet om bidrag til den offentlig organiserte redningstjenesten, for å gi omsorg og krisestøtte til de rammede. Den norske kirke fungerer også som bindeledd mellom den offentlig organiserte redningstjenesten og andre tros- og livssynssamfunn, og har ansvar for å ha kunnskap om aktuelle hensyn ved hendelser knyttet til personer med annen tro- og livssynstilknytning. Representanter for andre trossamfunn kontaktes ved behov.»⁹⁴

Redningstjenesten består av to hovedredningssentraler (HRS) og 12 lokale redningssentraler (LRS), som tilsvarer antall politidistrikter. En prest eller diakon med stedfortreder er tilknyttet hver av disse enhetene som rådgiver. Disse er bindeledd mellom HRS/LRS, Den norske kirke og andre tro- og livssynssamfunn, og varsler om informasjon fra politiet.

Formelt organisert samarbeid mellom politiet og aktuelle tros- og livssynssamfunn kan ha stor betydning i krisesituasjoner, og Den norske kirke gir viktige bidrag til den offentlig organiserte redningstjenesten. Deltakelse i slike beredskapsråd som nevnes i Totalberedskapsmeldingen⁹⁵ vil kunne gi slikt samarbeid ytterligere vekt.

Vurdering

Den særskilte rolle som Den norske kirke er tildelt i dagens beredskapssystem springer ut av historisk gitte forhold. Den treffer ikke like godt i alle deler av vårt mangfoldige samfunn. Dette gjelder også overfor personer fra trosretninger med «en konsentrasjon av bestemte innvandrergupper [som ellers] kan være vanskelige å nå».⁹⁶

Gode argumenter trekker derfor i retning av å organisere forholdet mellom politiet og tros- og livssynssektoren på en slik måte at bistand av et visst omfang eller en viss permanens blir finansiert av staten i kraft av lokalt tilpassede avtaler eller en

⁹³ Den norske kirke, *Kirkens beredskapssystem. En beskrivelse av beredskapen i Den norske kirke og kirkens samarbeidspartnere*. (2024)

⁹⁴ [NOU 2023: 17](#) *Nå er det alvor. Rustet for en usikker fremtid*. S. 136.

⁹⁵ [Meld. St. 9 \(2024–2025\)](#) *Totalberedskapsmeldingen. Forberedt på kriser og krig*

⁹⁶ [NOU 2023: 17](#) *Nå er det alvor. Rustet for en usikker fremtid*. S. 136.

egen tilskuddsordning; synspunktet gjelder ikke frivillig innsats som kan forventes av enhver. En slik tilnærming vil føre til at en tilsvarende del av rammetilskuddet til Den norske kirke blir tatt ut av beregningsgrunnlaget, mens tilsvarende beløp blir innarbeidet i budsjettene for politi- og redningstjenester og hensiktsmessige avtaler med Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn blir inngått.

Den økonomiske rammen må imidlertid anses som relativt begrenset. Den kan forsøksvis estimeres til *om lag 2 mill. kroner*.

Særlig om dødsbudskap

Ved funn av lik skal politiet underrette eller besørge underretning til de pårørende.⁹⁷ På oppdrag fra politiet skal prester fra Den norske kirke gå med dødsbud til pårørende. Siden 2017 er den tidligere avtalen mellom kirkedepartementet og Den norske kirke om kompensasjon for vaktordning og enkeltoppdrag om dødsbud erstattet av en avtale mellom Den norske kirke og prestenes organisasjoner.⁹⁸ Ordningen er regulert i tjenesteordning for menighetsprester.⁹⁹

Vurdering

Et organisert system for å overbringe dødsbudskap som de pårørende ikke er gjort kjent med på annen måte, er en viktig del av totalberedskapen. Den norske kirkes særlige rolle med å gå med dødsbudskap på vegne av politiet, springer ut av historisk gitte forhold som ikke stemmer like godt med alle deler av dagens mangfoldige samfunn. Mens mer enn 70 % av befolkningen i noen deler av landet er medlemmer i Den norske kirke, ligger andelen under 50 % i Oslo bispedømme.

Mye taler derfor for å trekke finansieringen av vaktordning og enkeltoppdrag ut av grunnlaget for å beregne tilskudd per medlem av andre tros- og livssynssamfunn. Etter utvalgets syn bør politiet i stedet inngå avtaler med Den norske kirke og/eller andre tros- og livssynssamfunn tilpasset forholdene i hver del av landet. Alternativt kan det opprettes en egen tilskuddsordning for oppdrag som politiet ikke velger å utføre selv. For 2024 var kostnadene med ordningen noe over 20 mill. kroner. For 2025 er det budsjettert med utgifter på om lag 23 mill. kroner.

4.4.3 Kultur, derunder kirkemusikk

Det er bred enighet om at vedlikehold og videreutvikling av kulturarven er en viktig del av det samlede beredskapsarbeidet (se ovenfor). Samtidig som både kirkemusikk og annen musikk i kirkene har en betydelig egenverdi, er Den norske kirke en svært viktig aktør i både kulturarv og kulturliv. Dette gjelder både fordi kommunal finansiering av organist/kantor er obligatorisk¹⁰⁰ og når stat eller kommune gir støtte til andre kirkelige formål.¹⁰¹

Denne siden av kirkens virksomhet har også beregnet samfunnsøkonomisk relevans. Ifølge en rapport Rambøll har utarbeidet på oppdrag fra Kirkerådet,¹⁰² knytter det seg størst direkte samfunnsøkonomisk verdi (omtrent 3 mrd. kroner årlig) til

⁹⁷ Politiinstruksen § 10-6 andre ledd. Jf. *Politiets beredskapssystem del 1. Retningslinjer for politiets beredskap*. kap. 5.5. (2020)

⁹⁸ Spir – Profesjonsforbundet for prester, diakoner, kateketer og pedagoger (2025, 20. januar), *Særavtale om beredskap (beredskapsavtalen)*

⁹⁹ Tjenesteordningen for menighetsprester § 2 c.

¹⁰⁰ Trossamfunnsloven § 14 andre ledd tredje punktum.

¹⁰¹ Trossamfunnsloven § 14 første ledd andre punktum og andre ledd siste punktum.

¹⁰² Rapport *Den norske kirke et samfunnsøkonomisk bidrag til kultur og kulturarv*. Rambøll Management Consulting (2024).

bygninger og arkitektur og dermed til driftskostnadene til kirkene, derunder kostnader for å ivareta og forvalte kirkebygg og presteboliger, samt drift av kirkelige og kulturelle aktiviteter. Den nest største direkte verdien (mer enn 600 mill. kroner) er knyttet til musikk og andre kulturarrangementer i kirkene.¹⁰³ Grunnet usikkerhet og lav datatilgjengelighet er indirekte verdier og ringvirkninger ikke tatt med i analysen. Dermed er effekter over lengre tid og mer indirekte ringvirkninger ikke tallfestet.

Mange kulturarrangementer gir inntekter, særlig til de kirkelige fellesrådene. I mange tilfeller bruker kirken egne ansatte til å planlegge og gjennomføre slike arrangementer. Det er for eksempel vanlig at organister eller kantorer, som inngår i kommunenes finansieringsansvar, har ansvar for det lokale kirkekoret og for konserter i kirken. De representerer ofte en svært viktig ressurs i det lokale kulturarbeidet.

Kulturutøvelsen i tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke tar svært ulike former. Av åpenbare historiske årsaker disponerer de bare i begrenset grad bygninger og andre installasjoner som i seg selv har stor betydning for den fysiske kulturarven. Lokalt eller regionalt er de ofte viktige, i seg selv eller i alle fall som fysisk uttrykk for mange nordmenns identitet. Uten hensyn til om konserter eller andre ikke-konfesjonelle kulturarrangementer inngår i virksomheten, har både fremtredende og mer beskjedne lokaler stor betydning som ramme for medlemmenes egen kulturutøvelse.

Vurdering

Den norske kirkes infrastruktur i form av kirker mv. er i stor grad permanent. Bortsett fra statlig og kommunal finansiering under kirkebevaringsprogrammet finansieres den som utgangspunkt av kommunene. Det samme gjelder finansieringen av organist eller kantor mv. i samsvar med kommunenes plikt etter trossamfunnsloven § 14 andre ledd tredje punktum. Inntekter ved utleie, konserter mv. går til de kirkelige fellesrådene.

I den grad den kommunale finansieringen inngår i grunnlaget for å beregne tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn, bidrar den indirekte til at statsstøtten gir andre tros- og livssynssamfunn mulighet til kulturutøvelse på sine egne premisser.

På denne bakgrunn er det vanskelig å se tungtveiende argumenter for å trekke særskilt finansiering av kirkemusikk og annen kultur i Den norske kirke ut av grunnlaget for å beregne tilskudd per medlem av andre tros- og livssynssamfunn. Det kan likevel argumenteres for at merkostnadene ved å opprettholde en omfattende fysisk og personellmessig infrastruktur som også rommer musikalske ressurser, særlig i tynt befolkede områder, bør finansieres særskilt for Den norske kirke, se nærmere i pkt. 4.6 nedenfor.

4.4.4 Sosiale tjenester, diakoni

Diakoni kan kortfattet beskrives som sosial- og omsorgstjeneste. Kirkens plan for diakoni er bredt formulert (nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet som viktige formål) og reflekterer en viktig del av dens selvforståelse.¹⁰⁴

¹⁰³ «Direkte verdi» er forstått som konkrete verdiskapende effekter som inntreffer som direkte følge av en gitt handling, for eksempel billettinntekter eller lønnsutgifter til byggeprosjekter.

¹⁰⁴ Den norske kirke (2020, 3. september), [Plan for diakoni](#).

Staten og kommunene avgjør selv hvorvidt og i hvilken grad de vil finansiere omsorg og sosialt arbeid i regi av Den norske kirke.¹⁰⁵ For 2025 omfatter budsjettet for rettssubjektet Den norske kirke delfinansiering av 114 årsverk (256 stillinger) som diakon, resten finansieres i hovedsak av kommunene gjennom fellesrådene, som normalt også er arbeidsgiver.

Vurdering

Alle eller de fleste tros- og livssynssamfunn må antas å slutte opp om tilsvarende formål, og nestekjærlighet ligger på mange måter innebygd i begrepet tros- og livssynssamfunn. Caritas Norge, som er tilknyttet Den katolske kirke, er et viktig eksempel. Diakonalt arbeid setter neppe Den norske kirke i en særstilling sammenlignet med andre tros- og livssynssamfunn.

På denne bakgrunn er det vanskelig å se tungtveiende argumenter for å trekke den offentlige finansieringen av diakoni i Den norske kirke ut av grunnlaget for å beregne tilskudd per medlem av andre tros- og livssynssamfunn. Når finansieringen inngår i beregningsgrunnlaget, vil det gi andre tros- og livssynssamfunn mulighet til å finansiere sammenlignbare oppgaver.

4.4.5 Nasjonale seremonier

Oslo domkirke og Nidarosdomen har en særlig nasjonal betydning når det gjelder store nasjonale hendelser slik som for eksempel kongelige signingsseremonier (Nidarosdomen), statsbegravelser (Oslo domkirke) eller minnemarkeringer. For å sikre tilstrekkelig beredskap i den kirkelige og musikalske virksomheten ved de to domkirkene ut over det som følger av kommunenes økonomiske ansvar, får de et årlig tilskudd fra Den norske kirke. I 2025 var dette tilskuddet på 6,4 mill. kroner.

Vurdering

Den særlige rollen Nidarosdomen og Oslo domkirke fortsatt har i gjennomføringen av nasjonale seremonier og i relasjon til kongehuset, er etter utvalgets syn av en slik karakter at det kan sies å komme alle innbyggere til gode. I dagens samfunn har ingen andre tros- og livssynssamfunn tilsvarende funksjoner.

Dette trekker i retning av å ta det særlige tilskuddet til kirkelig og musikalsk virksomhet ved Nidarosdomen og Oslo domkirke ut av grunnlaget for å beregne tilskudd per medlem av tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke. Et slikt uttrekk ville i 2025 redusere beregningsgrunnlaget med om lag 6.5 mill. kroner.

4.4.6 Trosopplæring

Frem til 1969 var dåpsopplæringen formelt en del av den offentlige skolens ansvar for opplæring og dannelses. Etter den nye grunnskoleloven ble det skolens oppgave å gi kunnskap om kristendom og andre religioner og livssyn, men undervisningen skulle ikke være forkynnende eller praktiserende.

Endringene forsterket Den norske kirkes ansvar for dåpsopplæringen. Kirken anførte da at den ikke hadde ressurser til å overta hele dette ansvaret. For å legge til rette for at alle døpte kan motta 315 opplæringstimer frem til fylte 18 år, foreslo regjeringen derfor en reform av trosopplæringen i Den norske kirke.¹⁰⁶ De økonomiske konsekvensene ble beregnet til 250 mill. kroner, og reformen ble ansett full-

¹⁰⁵ Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven) § 14 første ledd, andre punktum, og andre ledd, siste punktum.

¹⁰⁶ [St.meld. nr. 7 \(2002–2003\)](#) *Trusopplæring i ei ny tid. Om reform av dåpsopplæringa i Den norske kyrkja*.

finansiert gjennom statsbudsjettet for 2014,¹⁰⁷ da alle menighetene ble innlemmet i ordningen. I budsjettet for 2025 har rettssubjektet Den norske kirke satt av om lag 384 mill. kroner til formålet.

Vurdering

Opplæring i foreldrenes tro eller livssyn fremstår som et naturlig ledd i virksomheten i alle tros- eller livssynssamfunn. I tråd med forutsetningene for denne reformen er det derfor vanskelig å se tungtveiende argumenter for å trekke den offentlige finansieringen av slik virksomhet i Den norske kirke ut av grunnlaget for å beregne tilskudd per medlem av andre tros- og livssynssamfunn.

4.4.7 Døvekirken

Døvekirken er Den norske kirkes landsdekkende tilbud for døve, hørselshemmede, døvblinde og tegnspråklige. Døvekirken er organisert som et prosti under Oslo bispedømme, med eget fellesråd og døveprost. Døvemenighetene i Oslo, Stavanger, Trondheim, Bergen, Ålesund, Tromsø og Sandefjord og menighetsutvalget i Kristiansand betjener 5.400 døve og hørselshemmede og deres nettverk.

Økonomisk drives Døvekirken gjennom statlige tilskudd og frivillige bidrag, ikke gjennom kommunale midler, slik som lokalmenighetene. Som en del av sitt helhetlige inkluderingsarbeid har Den norske kirke definert Døvekirken som et særlig satsingsområde for å sikre fullverdige tros- og fellesskapstilbud på norsk tegnspråk i hele landet

Vurdering

Det er verdifullt at Den norske kirke legger stor vekt på å gi et tilpasset tilbud for disse gruppene. Det er imidlertid vanskelig å se tungtveiende argumenter for å trekke den offentlige finansieringen av slik virksomhet i Den norske kirke, ut av grunnlaget for å beregne tilskudd per medlem av andre tros- og livssynssamfunn. Denne ordningen gir andre tros- eller livssynssamfunn av en viss størrelse mulighet til å ivareta egne medlemmer med behov for tilrettelegging.

4.5 Tilskudd fra Den norske kirke til andre organisasjoner

Siden Den norske kirke ble skilt ut som eget rettssubjekt i 2017 har kirken gitt en rekke tilskudd til andre organisasjoner. Størstedelen av tilskuddene går til mottakere som tidligere var særskilt angitt i budsjettproposisjonen og viderefører i så måte statens prioriteringer. Målet med statens støtte til disse organisasjonene var å støtte videreføringen av kirken som folkekirke. I 2017 ble disse tilskuddene inkludert i tilskuddet til Den norske kirke.

¹⁰⁷ [Prop. 1 S \(2013–2014\) Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. Proposisjon til Stortinget for budsjettåret 2014.](#)

I 2025 får syv organisasjoner tilskudd fra Den norske kirkes eget budsjett:¹⁰⁸

1. KABB (Kristent arbeid blant blinde og svaksynte) – 431 000 kroner
2. Vake (Kirkelig ressurscenter mot seksuelle overgrep) – 5 114 000 kroner
3. Samisk bibeloversettelse (Bibelselskapet)¹⁰⁹ – 2 017 000 kroner
4. Internasjonale økumeniske organisasjoner – 9 202 000 kroner
5. Kirkens SOS – 1 680 000 kroner
6. KIFO (Stiftelsen Kirkeforskning) – 8 354 000 kroner
7. VID/Kirkelig utdanning i Nord – 7 528 000 kroner

Vurdering

Den norske kirke har som utgangspunkt frihet til å bruke deler av rammetilskuddet til tiltak som drives av andre rettssubjekter. De tilskuddene som er nevnt i de fem første punktene av denne oversikten fremstår som en naturlig del av virksomheten i et stort tros- eller livssynssamfunn (om støtten til bibeloversettelse til samisk, se også i pkt. 4.5). Utvalget ser intet uvanlig i at en så stor organisasjon som Den norske kirke benytter eksterne aktører for å realisere egne mål. Alternativet ville være å bygge opp intern kompetanse for tilsvarende oppgaver. At disse midlene inngår i tilskuddsgrunnlaget, gir andre tros- og livssynssamfunn av en viss størrelse mulighet til å finansiere tilsvarende tjenester i egen eller ekstern regi.

I et land med et velutviklet system for forskning og høyere utdanning, slik som Norge, synes derimot tilskuddene til VID/KUN og KIFO å være av mer allmenn karakter enn det som naturlig faller inn under virksomheten til Den norske kirke som trossamfunn. I begge tilfeller er det tale om virksomhet som er av interesse for både samfunnet som helhet og for andre tros- og livssynssamfunn. Dette trekker i retning av at virksomhet som staten selv mener at det er behov for, finansieres og drives av statlige eller statsstøttede utdannings- og forskningsinstitusjoner.

Uttrekk av *hele* tilskuddet til KUN og KIFO fra tilskuddsgrunnlaget ville i 2025 redusere grunnlaget for å beregne tilskudd per medlem av tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke med om lag 16 mill. kroner.

4.6 Støtten til investeringer, vedlikehold, drift og kirkelig betjening av kirkebygg

4.6.1 Lokal infrastruktur i Den norske kirke

Etter kirkeordningen finnes det 1642 kirker i Den norske kirke. Fortidsminneforeningen og enkelte andre eier 37 av kirkene, mens de resterende 1605 eies av sokn i Den norske kirke. Det er i snitt 4,5 kirker per kommune. Mange små kommuner har mer enn én kirke.

Antall kirker er i stor grad historisk betinget. Utviklingen i lovgivningen er viktig for å forstå bakgrunnen for dagens bygningsstruktur. Loven av 1851 om lov om kirker og kirkegårder bestemte for eksempel at kirkene skulle romme 3/10-deler av befolkningen i soknet. Bestemmelsen bidrar til å forklare at over 500 kirker ble bygd i perioden 1850–1900, mens en rekke middelalderkirker og andre eldre kirker forsvant.¹¹⁰

¹⁰⁸ Den norske kirke. KR 90/24. *Budsjett 2025 for rettssubjektet Den norske kirke.*

¹⁰⁹ Se også i pkt. 4.3.4.

¹¹⁰ NOU 1987: 7 *Den Lokale kirkes ordning*, s. 40–41.

Antall kirkebygg må også ses i sammenheng med kirkens inndeling i mer enn tre ganger så mange sokn (1146) som kommuner (357). Ved skillet mellom kirke og stat la Stortinget vekt på å tilrettelegge for at Den norske kirke skulle forbli en landsdekkende kirke, i den forstand at den skal være i stand til å gi medlemmene kirkelig betjening over hele landet. Det innebærer blant annet at det i alle sokn skal være mulighet til å bli døpt, konfirmert, inngå ekteskap og bli begravet.

Forutsetningen om landsdekkende kirkelig betjening som Grunnloven   16 andre punktum hviler på, og som trossamfunnsloven utbygger gjennom krav om kirkelig betjening, gir ikke i seg selv noe argument for å opprettholde og drifte alle deler av en overlevert infrastruktur. Samfunnsutviklingen tilsier tvert imot at den over tid bør forenkles i den grad bygningenes fredningsstatus og annet gjør det forsvarlig. Både samlokaliseringen med den lokale gravplassen og andre forhold bidrar til å forklare at slike prosesser ofte er komplekse og kan ta tid.

De n r 1000 kirkene som er fredet eller listeført på grunn av sin kulturhistoriske verdi, omfattes av det statlige kirkebevaringsprogrammet (se i pkt. 4.1.2), som støtter utvalgte prosjekter med kommunal medfinansiering. Hverken statlig eller kommunal finansiering av slike prosjekter inngår i grunnlaget for å beregne tilskuddet til andre tros- og livssynssamfunn.¹¹¹

Ansaret for løpende vedlikehold og drift av alle de om lag 1600 kirkene ligger derimot på kommunene.¹¹² Denne finansieringen ga i eldre tid grunnlag for individuell refusjon av «kirkeskatten» for folk som sto utenfor kirken, senere for en støtteordning for privateide kirkebygg. At den kommunale finansieringen nå inngår i grunnlaget for å beregne tilskuddet til andre tros- og livssynssamfunn, bidrar til å gjøre det mulig for andre tros og livssynssamfunn å skaffe seg egnede seremonilokaler.

4.6.2 Nærmere om kostnadene

Gjennom Grunnloven   16 andre punktum om plikt til å støtte Den norske kirke som «Norges folkekirke» (se også i kap. 2.3), ønsket Stortinget dels å ivareta hensynet til kontinuitet ved overgangen fra statskirkeordningen, dels å forplikte seg til fortsatt å legge til rette for at Den norske kirke kan tilby kirkelige tjenester over hele landet, uavhengig av kirkes kernes grad av trosengasjement.¹¹³

Forventningen om et landsdekkende tilbud må forstås i lys av at både historisk bakgrunn og faktisk kirkestruktur er helt annerledes for Den norske kirke enn for andre tros- og livssynssamfunn. Som nevnt i pkt. 4.6.1 vil vesentlige endringer av dagens lokale infrastruktur i praksis kunne ta tid.

Så lenge kommunenes plikt til å finansiere om lag 1600 kirkebygg står ved lag, gir det ikke mening dersom den ikke gjør det mulig å fylle dem med et minimum av konfesjonelt innhold.¹¹⁴ Plikten omfatter ikke bare kostnader til investeringer i og vedlikehold av kirkene med sikte på å holde dem i en slik stand at de på forsvarlig vis kan benyttes til gudstjenester og kirkelige handlinger. Støtten skal også sikre at det i hvert sokn er «tilfredsstillende bemanning ved gudstjenester og kirkelige

¹¹¹ Forskrift om registrering av og tilskudd til tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsforskriften)   8 tredje ledd.

¹¹² Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)   14 andre ledd, andre punktum.

¹¹³ Smith, Eivind, «...forblir Norges folkekirke»: Om Grunnlovens ordvalg og dets juridiske konsekvenser». I Dietrich, Elstad, Fagerli og Haanes (red), *Folkekirke nå* (2015) s. 60–72 på s. 65–66.

¹¹⁴ Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)   14 andre ledd, andre og tredje punktum.

handlinger, herunder kirketjener, klokker og organist/kantor ved hver kirke, og tilstrekkelig administrativ hjelp».

Kravet om å holde den fysiske infrastrukturen i en slik stand at bygningene kan benyttes som kirker og ha tilfredsstillende bemanning (kirketjener, klokker og organist/kantor), gir heller ikke mening uten at de kirkelige handlingene som dette skal legge til rette for, kan skje med nødvendig medvirkning av prest.

Den obligatoriske finansieringen gjelder både på steder der den historiske og sosiale bakgrunnen gjør det rimelig å anta at Den norske kirke ville ha vært til stede på linje med andre tros- og livssynssamfunn, og på steder der dagens kirkestruktur stemmer dårlig med bosettings- og samferdselsmønsteret i vår tid.

Noen opplysninger om kirkenes geografiske spredning og antall medlemmer som sogner til hver av dem, kan tjene som illustrasjon. I kommuner som har under 2 500 innbyggere, er det f.eks. mer enn dobbelt så mange kirker (243) som antall kommuner (104). Det samme gjelder i de 173 kommunene som har under 5 000 innbyggere, men 444 kirker. De 244 kommunene som har under 10 000 innbyggere, har om lag tre kirker hver og dermed nærmere halvparten av alle landets kirker (739). Også de kommunale regnskapene bekrefter bildet av til dels store ulikheter når det gjelder støtten per medlem av Den norske kirke (se i kap. 3.3.2). Variasjonene ser i stor grad ut til å være relatert til antall kirkebygg per kirkemedlem.

I kommuner med under 1000 innbyggere er det i gjennomsnitt 339 medlemmer per kirke, i kommuner med under 2500 innbyggere er gjennomsnittstallet 497 medlemmer per kirke, i kommuner med under 5000 innbyggere er det 690 medlemmer per kirke og i kommuner med under 10 100 innbyggere er det 921 medlemmer per kirke.

Også i kommuner med over 10 000 innbyggere finnes det antagelig en rekke kirkebygg som ut fra antall eller plassering fremtrer som overtallige gitt dagens samfunnsstruktur. Men mange slike kirker er antagelig fredet eller listeført på grunn av sin kulturhistoriske verdi.

Statistikk over deltakelse i kirkelige aktiviteter forsterker inntrykket av en infrastruktur som på mange steder er betydelig overdimensjonert, både i seg selv og i forhold til sammenlignbar fysisk infrastruktur i andre tros- og livssynssamfunn. Uten hensyn til om den er dimensjonert eller egnet for dagens bruk, vil behov for kirkelig betjening ved høytider og livets overgangsfaser, og til beredskap (se i pkt. 4.4.2), måtte ivaretas ved bruk av den bygningsmassen som allerede eksisterer.

Så lenge Stortinget forutsetter at alle de 1600 kirkene blir vedlikeholdt og driftet uavhengig av bosettings- og samferdselsmønster, står Den norske kirke i en særstilling sammenlignet med andre tros- og livssynssamfunn. Ifølge fellestrådenes regnskaper for 2023 var samlede kommunale driftstilskudd og tjenesteyting som føres under funksjon 042 Kirker¹¹⁵ på om lag 522 mill. kroner, mens kommunale tilskudd og tjenesteyting til investeringer under samme funksjon utgjorde om

¹¹⁵ Funksjonen omfatter utgifter og inntekter som har forbindelse med kirkebygget, kirkelige handlinger og gudstjenestelig virksomhet.

lag 481 mill. kroner. Dette tilsvarer en samlet støtte på om lag 1 mrd. kroner.¹¹⁶ Statens finansiering av den lokale prestedtjenesten kommer i tillegg.

Vurdering

Støtten til investeringer, vedlikehold og drift av kirkebygg i Den norske kirke må som utgangspunkt regnes som finansiering av virksomhet som trossamfunn. Kravet etter Grunnloven § 16 fjerde punktum om støtte til alle tros- og livssynssamfunn «på lik linje», vil da stå i veien for å trekke dette beløpet ut av grunnlaget for å beregne tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn. Dette gjelder i alle fall på steder der andre tros- eller livssynssamfunn driver en virksomhet som kan sammenlignes med virksomheten i Den norske kirke.

At den kommunale støtten til vedlikehold og drift av kirkene på slike steder inngår i grunnlaget for å beregne tilskuddet til tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke, bidrar indirekte til å gi dem mulighet til å ivareta sine behov for verdige seremonilokaler mv. Dette gjelder eksempelvis Den katolske kirke, som betjener mange ulike språkgrupper, trenger prester med ulik språkkompetanse og også betjener mange mennesker med «D-nummer» som ikke utløser støtte. Dette trekker i retning av å beholde kommunal støtte til Den norske kirke i beregningsgrunnlaget, slik at slike samfunn mottar sin relative del av det medlemsbaserte tilskuddet. Men som nevnt i kap. 5.4.6 kan slike behov også tenkes ivaretatt gjennom en søknadsbasert tilskuddsordning for tilsvarende formål.

Forutsetningen om videreføring av et kirkelig tilbud i alle deler av landet, er likevel et grunnleggende premiss for det brede politiske kompromisset som Grunnloven § 16 hviler på. De lovfestede kravene om å holde svært mange kirkebygg funksjonsdyktige og tilstrekkelig betjent, også i områder med beskjedent befolkningsgrunnlag, setter Den norske kirke i en særstilling sammenlignet med alle andre tros- og livssynssamfunn.

Bosettings- og samferdselsmønsteret endrer seg. Både antall og plassering av en betydelig del av kirkene stemmer dårlig med de demografiske forholdene i vår tid. Så lenge de politiske og økonomiske rammevilkårene ikke utløser omfattende tilpasning til dagens forhold, medfører kirkelig betjening i deler av landet der infrastrukturen klart overstiger de behov som følger av dagens bosettings- og samferdselsmønster, langt høyere kostnader enn det er rimelig å anta at Den norske kirke selv ville ha påtatt seg dersom strukturen hadde kunnet bygge på nåtidens forhold.

Dette trekker i retning av å ta *en tilsvarende del av* den samlede finansieringen av Den norske kirke, ut av grunnlaget for å beregne tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn. Innenfor rammen av Grunnloven § 16 må andelen *fastsettes etter Stortingets skjønn*.

¹¹⁶ At deler av de kommunale tilskuddene til de kirkelige fellesrådene i praksis blir ført på en fellesfunksjon og ikke på de spesifikke funksjonene, bidrar til en viss usikkerhet om anslaget. Den reelle kommunale støtten til kirkebyggene er antagelig større enn det som i dag kommer frem i regnskapet.

4.7 Økonomiske konsekvenser av mulige utdrag

4.7.1 Justeringer av grensen for «det særskilte ved folkekyrkjeoppdraget»

De *maksimale* økonomiske konsekvensene av å overføre offentlig støtte i 2025 fra grunnlaget for å beregne tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn til særlige støtteordninger for Den norske kirke kan oppsummeres slik:

Tabell 4.1

Oppgaver	Vurdering	Omfang (med forbehold)
Utgifter til særlig valgordning	Ut av beregningsgrunnlaget	18 mill. kroner or
Nasjonale seremonier	Ut av beregningsgrunnlaget	6,4 mill. kroner
Kirkelige tjenester på samisk	Ut av beregningsgrunnlaget	13 mill. kroner
	SUM	Ca. 37,4 mill. kroner
Obligatorisk kommunal finansiering* av «marginal» infrastruktur	En skjønsmessig del ut av beregningsgrunnlaget	[avgjøres ved Stortingets skjønn]

* Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven) § 14 andre ledd andre og tredje punktum.

Utvalget kan ikke se at slike omposteringer verken enkeltvis eller samlet vil skape særlige utfordringer i relasjon til Grunnloven § 16 fjerde punktum eller regelverket om diskriminering av andre tros- og livssynssamfunn.

Medlemmet Sandvig tar likevel forbehold vedrørende siste post i tabellen. Støtte til kirkelige formål som bygg, stillinger og aktiviteter i Den norske kirkes regi, har fra 1969 inngått i beregningsgrunnlaget. Siden den gang er statskirkeordningen opphevet og prinsippet om likebehandling er grunnlovfestet. Det er derfor vanskelig å se at det ikke vil utfordre plikten etter Grunnloven § 16 fjerde punktum til å støtte tros- og livssynssamfunn «på lik linje» eller den menneskerettslige skranken mot usaklig forskjellsbehandling å ta støtte til ordinære kirkelige formål ut av beregningsgrunnlaget.

4.7.2 Overføring til andre institusjoner eller til søkbare tilskuddsordninger

De *maksimale* økonomiske konsekvensene av å overføre offentlig støtte i 2025 fra grunnlaget for å beregne tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn til andre institusjoner eller til særskilte tilskuddsordninger kan oppsummeres slik:

Tabell 4.2

Oppgaver	Vurdering	Omfang (med forbehold)
Prester i Kriminalomsorgen	Ut av beregningsgrunnlaget (overføres til institusjonene)	34 mill. kroner
Prester ved offentlige utdanningsinstitusjoner	Ut av beregningsgrunnlaget (overføres til institusjonene)	16 mill. kroner
Sjømannskirken – Norsk kirke i utlandet	Helt eller delvis ut av beregningsgrunnlaget	125 mill. kroner
Dødsbudskap og andre særlige beredskapsfunksjoner	Ut av beregningsgrunnlaget (overføres til andre eller gis som særskilte tilskudd)	27 mill. kroner
VID/Kirkelig utdanning i Nord	Ut av beregningsgrunnlaget (overføres til universitet eller høyskoler eller til VID)	7,5 mill. kroner
KIFO Stiftelsen kirkeforskning	Ut av beregningsgrunnlaget (innordnes i budsjettet for annen forskningsinstitusjon eller finansieres som egen budsjettpost)	8,4 mill. kroner
	SUM	Ca. 216 mill. kroner

Utvalget kan ikke se at disse omposteringene verken enkeltvis eller samlet vil skape særlige utfordringer i relasjon til Grunnloven § 16 fjerde punktum eller regelverket om diskriminering av andre tros- og livssynssamfunn.

Medlemmet Sandvig vil likevel understreke at den delen av statsstøtten til Sjømannskirken som går til kirkelige formål skal være med i beregningsgrunnlaget.

4.7.3 Konsekvenser for støtten per medlem av tros- og livssynssamfunn

Dersom de *maksimale* uttrekkene som er vist i pkt. 4.7.1 og 4.7.2, blir gjennomført, vil grunnlaget for å beregne tilskuddet per medlem av tros- og livssynssamfunn bli redusert med (37+216=) om lag 250 mill. kroner. Dersom tilskuddsordningen ellers blir omtrent som i dag, ville det i 2025 ha redusert tilskuddssatsen med om lag 73 kroner, det vil si *fra 1554 kroner til om lag 1480 kroner*.

Dersom også en skjønnsmessig del av kostnadene til investeringer, vedlikehold, drift og kirkelig betjening av kirkestrukturen i deler av landet der den står i klart misforhold til de behov som følger av dagens bosettings- og samferdselsmønster tas ut av beregningsgrunnlaget (se i pkt. 4.6), vil tilskuddssatsen bli redusert tilsvarende.

Ingen slike uttrekk vil i seg selv endre den konsekvens av dagens tilskuddssystem at tilskuddssatsen per medlem av tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke øker som følge av nedgang i antall medlemmer av Den norske kirke og/eller økning i antall medlemmer av andre tros- og livssynssamfunn. Dersom støtten til Den norske kirke holdes på omtrent samme nivå som i dag, vil også statens samlede utgifter øke.

5 MULIGE ENDRINGER I STØTTEORDNINGEN

5.1 Innledning

Utvalget er bedt om å utrede andre mulige tilskuddsordninger enn dagens og anbefale minst en ny fremtidsrettet løsning for finansiering av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn. Innenfor forutsetningen om at «staten framleis skal yte tilskot til Den norske kyrkja som folkekyrkje og likebehandling av andre trus- og livssynssamfunn, og at Grunnlova   16 dermed ikkje skal endrast», presiserer mandatet at det «er korleis støtta blir utrekna som skal vurderast».

Grunnloven   16 er presentert i kap. 2. Med utgangspunkt i bestemmelsene der har utvalget i kap. 4 drøftet mulige justeringer av grensen mellom støtte til virksomhet i Den norske kirke som «Norges folkekirke» (  16 andre punktum), og støtte til virksomheten som trossamfunn (  16 fjerde punktum).

Dette kapitlet drøfter om kravet i Grunnloven   16 fjerde punktum om at alle tros- og livssynssamfunn skal støttes «på lik linje», kan ivaretas gjennom støtteordninger som avviker fra dagens, men likevel ligger innenfor de juridiske rammene. De mulighetene utvalget peker på, hviler på økonomiske og juridiske faktorer som er omtalt i tidligere kapitler.

I dette kapitlet gir utvalget først en oversikt over noen sentrale hensyn som støtteordninger på tros- og livssynsområdet bør ivareta (pkt. 5.2) og drøfter ulike kriterier for å vurdere om en støtteordning oppfyller kravet om støtte til alle tros- og livssynssamfunn «på lik linje» (pkt. 5.3). Mulige alternativer til dagens støtteordning som ligger innenfor mandatet presenteres i pkt. 5.4. Avslutningsvis peker utvalget på noen alternativer utenfor mandatet (pkt. 5.5).

5.2 Sentrale hensyn

Tilskuddsordninger er en type av økonomiske virkemidler for å oppnå politiske mål.¹¹⁷ En tilskuddsordning for finansiering av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn kan tenkes uformet på ulike måter. Et sett med sentrale hensyn kan gjøre det enklere å sammenligne ulike forslag. Slike hensyn kan både forstås som absolutte krav og som føringer. I det følgende vil utvalget presentere noen relevante hensyn for å vurdere forslag om tilskuddsordninger på tros- og livssynsfeltet.

¹¹⁷ En oversikt over regelverket for slike ordninger finnes i [Rapporter, veiledere og tolkningsuttalelser om tilskudd | DF ](#), se særlig [Evaluering av statlige tilskuddsordninger | DF ](#).

Støtte til «Norges folkekirke» og til alle tros- og livssynssamfunn «på lik linje»

Grunnloven § 16 angir to hovedmål for offentlig støtte på tros- og livssynsfeltet:

- Å støtte Den norske kirke som «Norges folkekirke».
- Å støtte alle tros- og livssynssamfunn «på lik linje».

Som nevnt i kap. 1.4.3 gir Grunnloven § 16 verken Den norske kirke eller andre tros- og livssynssamfunn rett til støtte på et bestemt nivå.¹¹⁸ Utgangspunktet er at Stortinget er bevilgende myndighet etter Grunnloven § 75 bokstav d, og har betydelig frihet til å dimensjonere støtten ut fra sitt eget syn på støttebehovet og hvordan det skal prioriteres i forhold til andre formål. Paragrafens bakgrunn og ordlyd («understøttes», «skal understøttes») forutsetter riktignok at staten ikke kan oppfylle sin plikt ved å legge støtten nær 0. Men bestemmelsen gir dårlig grunnlag for å definere et minstemål av støtte som staten er forpliktet til. Dette gjelder også de mer detaljerte reglene i trossamfunnsloven om støtte til Den norske kirke (§ 14) og til andre tros- og livssynssamfunn (§ 5), regler som utvalget heller ikke er bundet av.

En hovedoppgave for utvalget er etter dette å vurdere mulige tilskuddsordninger som både understøtter Den norske kirke på en slik måte at den «forblir Norges folkekirke», og sikrer alle tros- og livssynssamfunn, Den norske kirke inkludert, støttes «på lik linje».

Enkelhet og effektivitet

Støttesystemet bør utformes slik at det «understøtte[r] målet med tilskuddet».¹¹⁹ På tros- og livssynsområdet kan formålsbestemte tilskuddsordninger tjene som virkemiddel for å nå spesifikke mål, for eksempel å ivareta samfunnenes behov for seremonilokaler eller stimulere til mer samarbeid mellom kommunene og tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke. Ordningene bør ikke stimulere uønskede tilpasninger hos tilskuddsmottakerne, f.eks. ved å motvirke motivasjon for frivillig innsats eller andre former for egenfinansiering, eller endringer i virksomheten for å utløse mer støtte.

Støttesystemet bør utformes slik at det «kan forvaltes uten uforholdsmessig store kostnader hos tilskuddsforvalteren og tilskuddsmottakere».¹²⁰ Ordninger som i liten grad krever utforming og vurdering av omfattende søknader, rapporter mv., begrenser de administrative kostnadene. De bør ikke påføre tros- og livssynssamfunnene urimelige krav til søknadsutforming, eller i praksis utestenge samfunn fra å søke. Samtidig kan krav om rapportering som følger med mange tilskuddsordninger, bidra til åpenhet om virksomheten og motvirke misbruk av midlene. Dette gjelder krav til registrerte tros- og livssamfunn som i dag mottar tilskudd fra staten.¹²¹ For at den ønskede graden av åpenhet skal kunne oppfylles, må støtten være av et slikt omfang at tros- og livssynssamfunnene ønsker å motta den.

Bærekraft og forutberegnelighet for staten

Ifølge mandatet er utredningens hovedmål å gjøre tilskuddssystemet mer bærekraftig og forutsigbart enn i dag. Hensynet har både politiske, økonomiske og administrative komponenter.

¹¹⁸ I yttertilfeller kan likevel spørsmålet om hvorvidt begrunnelsen for å støtte ett tros- eller livssynssamfunn i større grad enn andre, er tilstrekkelig god, likevel prøves av domstolene.

¹¹⁹ Reglementet for økonomistyring i staten pkt. 6.1.

¹²⁰ Reglementet for økonomistyring i staten pkt. 6.1.

¹²¹ Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven) § 7.

Utvalget skal ikke vurdere systemets *politiske* bærekraft. På dette punkt nøyer det seg derfor med å nevne at siden politikken på området, med mandatets ord, har som overordnet mål «å føre ein aktivt støttande trus- og livssynspolitik som eit grunnlag for eit livssynssope samfunn», må det påvirke både omfanget av den offentlige støtten til tros- og livssynsformål og hvordan støtteordningen blir utformet. Den politiske bærekraften henger også sammen med om de begrunnelser støtteordningene hviler på, er tydeliggjort overfor både direkte berørte aktører og storsamfunnet.

For staten er utgifts- og budsjettkontroll avgjørende for forsvarlig forvaltning av offentlige midler. Det er derfor viktig at finansieringsordningen bidrar til dette. En tilskuddsordning der størrelsen på tilskuddet er avhengig av faktorer utenfor bevilgende myndighets kontroll, gir lavere økonomisk forutberegnelighet.

Økonomisk forutberegnelighet for Den norske kirke

Den forutberegnelighet for Den norske kirke som ligger i bestemmelsene i Grunnloven § 16 og trossamfunnsloven § 14 om statens og kommunenes plikt til å gi økonomisk støtte, begrenses av at disse pliktene ikke korresponderer med tilsvarende rettigheter for Den norske kirke. I siste instans vil kirken derfor måtte planlegge og innrette sin virksomhet i tillit til at det offentlige fortsatt bidrar til å opprettholde virksomheten på et visst nivå. Nedskalering vil kreve at kirken tilpasser sin fysiske infrastruktur og organisasjon til det nye nivået, eller arbeider for økt egenfinansiering.

Økonomisk forutberegnelighet for andre tros- og livssynssamfunn

At Grunnloven § 16 heller ikke gir andre tros- og livssynssamfunn rett til offentlig støtte, reduserer deres forutberegnelighet i samme grad som for Den norske kirke. Dersom f.eks. all annen offentlig støtte til Den norske kirke enn støtten til fredete og listeførte kirkebygg bortfaller, vil deres lovfestede rett til støtte miste sin betydning. Staten vil da heller ikke ha plikt til å støtte andre tros- og livssynssamfunn. Så lenge Den norske kirke som trossamfunn får offentlig støtte, har staten imidlertid plikt til å støtte andre tros- og livssynssamfunn «på lik linje». Støtteordningen kan ikke utformes slik at det fører til uforholdsmessig eller usaklig begrunnet forskjellsbehandling.

Økonomisk forutberegnelighet for kommunene

Med den nye trossamfunnsloven bortfalt kommunenes plikt til å støtte tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke. Nå gir loven kommunene bare plikt til å støtte Den norske kirkes lokale arbeid. Regnskapstallene viser at kommunenes utgifter per kirkemedlem varierer sterkt. Støtteordningen bør sikre kommunene best mulig oversikt over og forutsigbarhet for administrative og økonomiske forhold.

Samarbeid mellom tros- og livssynssamfunn og kommuner

Mandatet vektlegger økt kontakt og samarbeid mellom tros- og livssynssamfunnene og kommunene. Videreføring av dagens kommunale ansvar for finansiering av Den norske kirke, slik mandatet forutsetter, vil bidra til fortsatt kontakt mellom kommunene og Den norske kirke lokalt. I kap. 1.4.6 nevner utvalget noen muligheter for å stimulere deres samarbeid med Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn og annen frivillighet i kommunen.

De ulike hensynene som er presentert over, gir et viktig utgangspunkt for å vurdere de mulige tilskuddsordningene som presenteres i pkt. 5.4.

5.3 Kriterier for å realisere kravet om støtte «på lik linje»

5.3.1 Forutsetninger

Kjernen i statens plikt til å støtte alle tros- og livssynssamfunn, Den norske kirke inkludert, «på lik linje» (Grunnloven § 16 fjerde punktum), ligger i virksomheten som tros- eller livssynssamfunn. Plikten til likebehandling omfatter ikke støtte til Den norske kirke «som folkekirke» (Grunnloven § 16 andre punktum), i den forstand at støtten går til virksomhet som utøves på vegne av hele samfunnet (f.eks. gravplassforvaltning og vedlikehold av kirker som er fredet eller listeført på grunn av sin særlige kulturhistoriske betydning). Grensen mellom de to bestemmelsene drøftes i kap. 4.

Grunnloven § 16 presiserer ikke hva som skal telle som tilstrekkelig likt. Bestemmelsen gir ikke plikt til å videreføre dagens ordning, som bygger på et kriterium om lik støtte *per medlem* av alle tros- og livssynssamfunn. Dermed åpner bestemmelsen for å bygge likhetsvurderingen på andre kriterier. I det følgende skisserer utvalget noen av de mulighetene som kan åpne seg. Det skilles forsøksvis mellom resultatlikhet (pkt. 5.3.2 og 5.3.3) og konkurranselighet (pkt. 5.3.4).

5.3.2 Dagens ordning – medlemstall som kriterium

Etter at særskilt støtte til «Norges folkekirke» (Grunnloven § 16 andre punktum) er trukket fra, får alle tros- og livssynssamfunn i dag om lag samme beløp *per medlem*. En slik ordning bygger på et enkelt kriterium om resultatlikhet. Ståsettutvalget la vekt på at dette er en enkel måte å respektere plikten til å støtte alle «på lik linje»:

*«Utvalget vil tilrå at en holder fast på dagens ordning med utmåling av lik støtte per medlem i tros- og livssynssamfunnene. Selv om det kan være argumenter for å ta hensyn til aktivitet, forskjeller i behov og forskjeller i størrelse, vil dette i meget stor grad komplisere ordningen og gjøre den mer sårbar for tilpasninger og urimelige utslag. En støtteordning som utmåles per medlem, er gjennomslagskraftig og lett forståelig».*¹²²

En støtteordning som bygger på medlemstall er også egnet til å sikre at summen av støtte til hvert tros- eller livssynssamfunn reflekterer medlemsutviklingen der, og er enkelt å administrere sammenlignet med kriterier basert på f.eks. aktivitetsnivå:

*«Et mer differensiert system for tildeling av støtte [...] innebærer i praksis en søknadsbasert tildeling. En søknadsbasert tildeling vil kreve individuell søknadsbehandling og kan åpne for mer skjønnspregede tildelinger. Av hensyn til de administrative konsekvensene ville det dessuten være nødvendig å begrense antallet støtte- og søknadsberettigede samfunn».*¹²³

Selv om medlemstall på mange måter er et enkelt kriterium for fordeling av støtte, er det ikke uten ulemper. Det krever ressurser å etablere og vedlikeholde en pålitelig medlemsoversikt. For en del tros- og livssynssamfunn er det ikke opplagt at en slik oversikt har nytteverdi utover det å tjene som grunnlag for å få offentlig

¹²² [NOU 2013: 1](#) Det livssynsåpne samfunn. En helhetlig tros- og livssynspolitik, s. 366

¹²³ Kulturdepartementet, Høringsnotat 25. september 2017. Forslag til ny lov om tros- og livssynssamfunn, s.140.

støtte, og det kan tenkes at f.eks. innvanderbaserte samfunn opplever kravene om medlemslister som mer krevende enn andre samfunn.

5.3.3 Støttebehov eller faktisk aktivitet som kriterium

En rettighetsbasert tilskuddsordning som bygger på medlemstall, kan føre til at tros- og livssynssamfunn som er svært avhengige av offentlig støtte, får like mye som samfunn som i større grad er i stand til å klare seg selv. Også ulikheter i organisering, virksomhet og medlemsbetjening kan føre til at tros- og livssynssamfunn med samme medlemstall har ulikt behov for offentlig støtte. Tilskuddsbehovet vil dermed kunne sies å være varierende.

Grunnloven § 16 fjerde punktum krever ikke videreføring av likhet i form av likt beløp per medlem. Det er heller ikke gitt at resultatet må være samme beløp per medlem av Den norske kirke som for andre tros- og livssynssamfunn. Men ulike resultater må begrunnes saklig og ulikhetene må ikke være uforholdsmessig store.

En mulighet kan være å dimensjonere støtten med utgangspunkt i et kriterium om *behov*. I høringsnotatet til ny trossamfunnslov skisserer departementet tre mulige kriterier av denne typen:¹²⁴

- En kan anta at tros- og livssynssamfunn som har sine medlemmer geografisk konsentrert, har lavere kostnader per medlem enn samfunn hvis medlemmer er bosatt i større deler av landet. Kravet om likebehandling kan da peke i retning av større støtte til samfunn med mer spredt aktivitet.
- Samfunnenes egenart og formål gir seg utslag i ulikheter i aktivitetenes omfang og mønster. Mange samfunn har som formål å legge til rette for kollektiv tros- og livssynsutøvelse, gjerne innenfor seremonielle rammer. Slik virksomhet er ofte mer ressurskrevende enn virksomhet som legger større vekt på individuell tros- og livssynsutøvelse.
- Tros- og livssynssamfunn med stor kollektiv trosutøvelse kan antas å ha større behov for tilpassede bygg og lokaler enn andre samfunn.

Departementet nevner også mulige kriterier som ulikhet i formue og egeninntekter og medlemmenes alderssammensetning.

Det er store ulikheter mellom tros- og livssynssamfunnenes finansiering av egen virksomhet. For egen del nevner utvalget derfor at støttebehovet kan tenkes vurdert med utgangspunkt i hvor store *egne midler* det enkelte samfunn over et visst antall år har vært i stand til å skaffe seg, slik at samfunn som i større grad er avhengige av offentlig støtte får mer enn samfunn som i større grad klarer seg på egen hånd.

Faren for at viljen til egenfinansiering og frivillig innsats kan føre til redusert offentlig støtte, taler likevel imot å basere en tilskuddsordning på et slikt kriterium. Det er heller ikke klart at det bør stilles krav om at tros- og livssynssamfunnene dokumenterer all slik innsats med sikte på økonomisk verdsetting, som det også ville være åpenbare problemer med å fastsette og håndheve praktikable kriterier for.

En støtteordning kan også tenkes utformet med utgangspunkt i *antall årsverk* utført av ansatte. Men premiering av bruk av betalt arbeidsinnsats kan motvirke viljen til å satse på frivillig arbeid. Dessuten ville det som regel føre til at større

¹²⁴ Kulturdepartementet, *Høringsnotat 25. september 2017. Forslag til ny lov om tros- og livssynssamfunn*, s. 138.

samfunn får mer støtte per medlem enn samfunn som på grunn av størrelsen kan klare seg med liten eller ingen betalt arbeidskraft.

En tredje mulighet kunne være et kriterium om *faktisk aktivitet*, f.eks. antall seremonier eller antall deltakere per år. En slik ordning ville imidlertid kreve klare kriterier; det er f.eks. ikke gitt at mange møter med få deltakere bør premieres høyere enn færre møter med mange deltakere, eller at bare tros- eller livssynsrelaterte seremonier og møter, ikke også administrative møter som er nødvendige for å drifte virksomheten, skal regnes med. Et kriterium bygd på aktivitet vil dessuten kreve et omfattende regime for å kvalitetssikre måling og innrapportering, og kan tenkes å stimulere til f.eks. å holde hyppige møter uavhengig av møtenes formål eller antall deltakere.

En fjerde mulighet er å ta utgangspunkt i *særtrekk ved den enkelte konfesjon eller det enkelte livssyn*. Det er imidlertid ikke klart at staten bør premiere tros- og livssynssamfunn med en virksomhet som krever hyppige møter (f.eks. daglige eller ukentlige bønnemøter etter messer), høyere enn samfunn med en virksomhet som klarer seg med færre seremonier i forbindelse med f.eks. fødsel, ekteskapsinngåelse eller gravferd. Dessuten kunne et slikt kriterium flyte over i en *de facto*-vurdering av den økonomiske verdien av vedkommende tro eller livssyn i og for seg, og dermed skape uakseptabel risiko for diskriminering på grunnlag av tro eller livssyn. Det ville også redusere det enkelte samfunnets mulighet til å bruke støtten i samsvar med egne behov, f.eks. slik at kapasitet eller innredning verdsettes høyere enn musikk.

Mer aktuelt kan det være å bygge på et kriterium om hvilke økonomiske behov som følger med eksisterende eller planlagt *bygningssmasse*. Dette gjelder i alle fall dersom det også trekker inn utgifter til å leie seremonilokaler for å ivareta medlemmer som ikke er bosatt i nærheten av samfunnets geografiske tyngdepunkt.

Et slikt kriterium må likevel utformes i kombinasjon med kriterier om f.eks. medlemstall, geografisk spredning eller typisk aktivitet. Det kan også være grunn til å unngå kriterier som premierer nybygg, vedlikehold eller leie av lokaler i større grad enn medlemstall mv. rettferdiggjør.

Utvalget nevner endelig at kriterier som bygger på støttebehov eller faktisk aktivitet, i større grad enn kriteriet om dokumenterte medlemstall, vil kreve søknadsskriving og *vurdering av hver enkelt søknad*. Med et visst unntak for fysisk infrastruktur (kirker mv.), kan slike ordninger også tenkes å åpne et uakseptabelt rom for skjønn.

5.3.4 Konkurransen om tilgjengelige tilskuddsmidler

Etter utvalgets syn åpner Grunnloven § 16 fjerde punktum for å erstatte eller supplere kriterier for *resultatlikhet* med et kriterium om *konkurranselighet*. Dette vil føre til hel eller delvis overgang fra støtteordninger som bygger på enkel konstatering av en faktisk tilstand (antall medlemmer osv.), slik som i dag, til kriterier der støtten i større grad blir kanalisert gjennom ordninger hvor det må konkurreres om tilskuddsmidler etter mer sammensatte kriterier.

Et argument mot slike ordninger er at evnen til å søke og til å tilfredsstille kravene for å få støtte, er ujevnt fordelt og at søknadsutforming kan kreve administrative eller faglige ressurser som ikke alle samfunn har. Under ellers like forhold vil gjerne større samfunn lettere enn små kunne bruke de ressursene som skal til for å oppnå støtte. Slikt arbeid kan også føre til at deler av de midlene som ellers

kunne ha gått til kjernevirksomheten som tros- eller livssynssamfunn, går med til administrative oppgaver.

Omfanget av slike ulemper avhenger imidlertid mye av hvordan søknadsprosessen mv. blir formet. Visse tilskuddsordninger kan f.eks. stimulere til økt samhandling mellom kommunene og tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke.

I kap. 4 har utvalget pekt på noen muligheter for å overføre støtte som i dag går til Den norske kirke og inngår i grunnlaget for å beregne tilskuddet per medlem av andre tros- og livssynssamfunn, til søknadsbaserte tilskuddsordninger. Allerede i dag finnes det en rekke søknadsbaserte tilskuddsordninger innrettet mot f.eks. barne- og ungdomsarbeid, støtte til utsatte grupper, rådgivning i livskriser eller integrering av innvandrere i det norske samfunnet. Mange tros- og livssynssamfunn benytter seg også av den statlige ordningen for kompensasjon av merverdiavgift for frivillige organisasjoner (se kap. 3.3.4). I tillegg kommer mer omfattende offentlig finansiering av for eksempel sykehjem drevet av rettssubjekter (foreninger, stiftelser) med mer eller mindre klar tilknytning til tros- eller livssynssamfunn.

For stat eller kommuner vil muligheten til å fordele støtten til særskilte formål gi økt budsjettkontroll og større forutsigbarhet.

For tros- og livssynssamfunnene vil søknadsbaserte tilskuddsordninger gi mindre forutberegnelighet og resultatlikhet enn dagens tilskuddsordning. I stedet vil den enkelte tilskuddsordning typisk kunne gi noen tros- og livssynssamfunn større uttelling, og dermed også større samlet tilskudd per medlem enn andre.

Så lenge begrunnelsen for den enkelte ordning er legitim og utvelgelsen saklig sett i forhold til formål og kriterier for ordningen, kan ikke ulike resultater per medlem *i seg selv* sies å stå i strid med kravet i Grunnloven § 16 fjerde punktum om støtte «på lik linje», eller bryte forbudet mot diskriminering. Dette gjelder i alle fall dersom alle tros- eller livssynssamfunn får *et fast beløp per medlem* uavhengig av aktivitet mv., mens finansiering fra en eller flere søknadsbaserte tilskuddsordninger tjener som *supplement*.

5.4 Mulige endringer i støtteordningen

5.4.1 Innledning

Utvalget skal avgi «ein rapport med kortfatta og poengterte tilrådingar». Som nevnt i kap. 1.4.7 har utvalget valgt å gjøre dette ved å påpeke *muligheter* for reform innenfor de juridiske rammene, og gi argumenter for og imot hver enkelt reform. Utvalget har ikke tatt standpunkt til om de påpekte mulighetene bør benyttes eller til deres nærmere utforming og dimensjonering mv., og understreker at det hele tiden er tale om forslag til *hovedelementer* i en endret støtteordning, ikke om støttens omfang, samlet eller for det enkelte tros- og livssynssamfunn. Beløp som likevel oppgis, skal utelukkende tjene til illustrasjon.

De viktigste premissene for de løsningsmulighetene utvalget nevner i de følgende underpunktene, fremgår av tidligere kapitler og av tidligere punkter i dette kapitlet og blir ikke gjentatt her.

Det er viktig å presisere at alle disse løsningsmulighetene kan kombineres med redusert beregningsgrunnlag i tråd med de mulighetene som er påpekt i kapittel 4.

5.4.2 Alternativ A: Endret tilskuddssystem ved at beregningsgrunnlaget reduseres

Et første alternativ til dagens støtteordning er å beholde dagens system for utmåling av tilskudd per medlem av tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke, men endre grunnlaget for å beregne støtten. Siden en slik støtteordning – bortsett fra endret beregningsgrunnlag – vil tilsvare dagens ordning («0-alternativet»), kan den betegnes som «alternativ 0+». Her velger vi å betegne den som «Alternativ A».

Beskrivelse

Videreføring av en støtteordning som gir likt tilskudd per medlem av alle tros- og livssynssamfunn, ivaretar kravet i Grunnloven § 16 fjerde punktum om støtte «på lik linje» og sikrer at det enkelte tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke får rett til støtte i samsvar med sin medlemsutvikling.

I kapittel 4 har utvalget drøftet mulige endringer i den delen av støtten til Den norske kirke som inngår i grunnlaget for å beregne tilskudd per medlem av andre tros- og livssynssamfunn. Slike endringer kan oppstå som følge av at

- en større del av støtten til Den norske kirke blir ansett som støtte til virksomhet som utføres av Den norske kirke som «Norges folkekirke» (Grunnloven § 16 andre punktum) og dermed er «felles for alle innbyggere i Norge og [ikke] utgifter til egentlig kirkelige formål»,¹²⁵ og/eller
- støtte som i dag går til virksomhet i Den norske kirke, blir overført til andre institusjoner (f.eks. Kriminalomsorgen) og/eller
- støtte som i dag går til virksomhet i Den norske kirke, blir overført til søknadsbaserte tilskuddsordninger.

Reduksjon av beregningsgrunnlaget i samsvar med en eller flere av de mulighetene som nevnes i kap. 4, vil redusere tilskuddet per medlem av tros- og livssynssamfunnene tilsvarende. Reduksjonen i tilskuddet vil bli mindre eller helt eliminert dersom den medlemsbaserte støtten blir supplert med en eller flere søknadsbaserte tilskuddsordninger.

En slik endring vil derimot ikke føre til at størrelsen på det medlemsbaserte tilskuddet blir fastsatt uavhengig av utviklingen i den støtten til Den norske kirke som fortsatt skal regnes med i beregningsgrunnlaget. Dermed vil den heller ikke fjerne den automatiske koblingen mellom størrelsen på denne støtten og utviklingen av antall medlemmer av Den norske kirke.

Vurdering

Støtte til Den norske kirke som «folkekirke» og til alle tros- og livssynssamfunn «på lik linje»
For Den norske kirke vil ikke dette alternativet i vesentlig grad endre finansieringen. Med unntak for eventuell overføring av støtte som i dag går til kirken, til andre institusjoner og/eller til søknadsbaserte tilskuddsordninger, vil det i stor grad legge til rette for at den kan videreføre en virksomhet av samme type som dagens.

For andre tros- og livssynssamfunn vil redusert beregningsgrunnlag som følge av økt støtte til Den norske kirke begrunnet med henvisning til Grunnloven § 16 andre punktum føre til at tilskuddet per medlem av andre samfunn blir redusert. Overføring til andre institusjoner (f.eks. Kriminalomsorgen) eller til søknadsbaserte tilskuddsordninger vil kunne ha motsatt effekt.

¹²⁵ Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven) § 23

Enkelhet og effektivitet

I utgangspunktet vil ikke det å endre beregningsgrunnlaget ha konsekvenser for ordningens enkelhet og effektivitet. I den grad midler som i dag inngår i beregningsgrunnlaget, går til søkbare ordninger, kan det legges til rette for mer målrettet ressursbruk og tettere oppfølging av tilskuddsmidlene, men det vil også kreve større *administrative ressurser* både for mottakere og forvaltere enn dagens tilskuddssystem.

Bærekraft og forutberegnelighet

For *staten* vil redusert beregningsgrunnlag gi noe bedre *kontroll over fordelingen* av tilskuddene og med utgiftene.

For *Den norske kirke* vil forutberegneligheten ikke bli påvirket av at grunnlaget for å beregne tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn blir redusert. Utskilling av noen av dagens oppgaver til andre institusjoner eller ordninger vil likevel redusere kirkens rolle på de berørte områdene. Den norske kirke er en stor aktør og vil sannsynligvis uansett bidra i omtrent samme grad som i dag med å gi kirkelig betjening i fengsler og på universiteter.

For *andre tros- og livssynssamfunn* vil forutberegneligheten på kort sikt bli redusert som følge av redusert tilskudd per medlem. Etter overgangen vil den derimot bli den samme som i dag. Dessuten kan det gi økt mulighet for å oppnå midler fra institusjoner som får ansvaret for oppgaver som nå ivaretas av Den norske kirke (f.eks. egne tilskudd til betjening av innsatte i fengsler) og fra søknadsbaserte ordninger. Samtidig vil det for små samfunn kunne være utfordrende å nå opp i konkurranse om midlene.

For *kommunene* vil forutberegneligheten være den samme som i dag.

Samarbeidet mellom tros- og livssynssamfunnene og kommunene

Redusert beregningsgrunnlag vil bare føre til endring i den grad det i stedet blir innført søknadsbaserte tilskuddsordninger i kommunal regi.

5.4.3 Alternativ B: Endret tilskuddssystem ved at beregningsperioden fryses i mer enn ett budsjettår, f.eks. lik stortingsperioden

Et annet alternativ til dagens støtteordning er å beholde dagens system for utmåling av tilskudd per medlem av tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke, men fryse beregningsperioden over mer enn ett budsjettår, f.eks. for hele stortingsvalgperioden. Bortsett fra endret beregningsperiode vil en slik støtteordning falle sammen med dagens modell. Her velger vi å betegne dette alternativet som «Alternativ B».

Beskrivelse

Et tilskuddssystem med flerårig tilskuddsperiode kan tenkes utformet på flere måter.

En støtteordning som ikke avhenger av endringer i antall kirkemedlemmer fra år til år, vil avvike fra en ordning der tilskuddet til andre tros- og livssynssamfunn i hvert enkelt år fastsettes som funksjon av forholdet mellom støtte til og antall medlemmer av Den norske kirke.

En støtteordning der medlemstallet i både Den norske kirke og de andre tros- og livssynssamfunnene i stortingsvalgåret danner grunnlaget for beregningen i hele den kommende valgperioden, vil føre til at antall støtteberettigede medlemmer

som tilskuddet skal beregnes ut fra, først bli endret etter utløpet av perioden. En slik reform kan gi virkning for både etablerte samfunn og samfunn som blir registrert i løpet av perioden. I løpet av perioden kan satsen f.eks. tenkes justert i takt med prisutviklingen, eller med utviklingen i relevant støtte til Den norske kirke.

Uten sammenligning for øvrig vil en slik ordning ha elementer som minner om støtten til registrerte politiske partier etter partiloven. Der utgjør stemmetallene fra siste valg grunnlaget for å beregne tilskuddssatsen i de kommende fire årene. Ny-registrerte partier får først støtte på grunnlag av oppnådde stemmer ved neste valg.

Vurdering

Støtte til Den norske kirke som «folkekirke» og til alle tros- og livssynssamfunn «på lik linje»
For Den norske kirke vil ikke dette alternativet medføre endringer.

For andre tros- og livssynssamfunn vil en variant der medlemstallet fryses gjennom hele perioden, føre til større ulikhet i forhold til både Den norske kirke og til andre tros- og livssynssamfunn. Lik støtte uten hensyn til endringer i medlemstall vil være til fordel for samfunn med synkende medlemstall, men til ulempe for samfunn i vekst. Slike virkninger vil imidlertid skje uavhengig av hvilket tros- eller livssyn det er tale om.

Enkelhet og effektivitet

En endring der tilskuddet til det enkelte tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke (bortsett fra inflasjonsjustering el.) holdes konstant gjennom frys-perioden, vil frita både staten og det enkelte samfunn fra merarbeidet med årlig innrapportering av og kontroll med medlemstallet.

Bærekraft og forutberegnelighet

For staten vil innføring av en frys-periode gi større budsjettkontroll i perioden, mens overgangen til ny tilskuddsperiode vil kunne gi større endring i utgiftene sammenlignet med Alternativ A.

For Den norske kirke vil forslaget ikke medføre endringer.

For andre tros- og livssynssamfunn vil det gi større forutberegnelighet i frys-perioden, mens overgangen til ny tilskuddsperiode vil kunne gi større endringer i form av enten redusert eller økt samlet støtte. Endringene vil særlig følge av samlet medlemsutvikling i frys-perioden.

For kommunene innebærer forslaget ingen endringer.

Det samme gjelder for samarbeidet mellom kommunene og tros- og livssynssamfunnene.

5.4.4 Alternativ C: Likt tilskudd per medlem av alle tros- og livssynssamfunn uavhengig av medlemsutviklingen i Den norske kirke

I dag beregnes tilskuddet per medlem av andre tros- og livssynssamfunn med utgangspunkt i tellende, regnskapsført støtte til Den norske kirke («0-alternativet»). Etter at støtten til Den norske kirke er vedtatt, fordeles summen på antall kirke-medlemmer, og andre tros- og livssynssamfunn mottar tilskudd lik produktet. Dermed gir færre medlemmer i Den norske kirke et høyere tilskuddsbeløp per medlem i både kirken og de andre samfunnene.

Koblingen mellom medlemstall i Den norske kirke og tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn vil bli brutt dersom Stortinget for det enkelte budsjettår

- enten fastsetter en sats for tilskudd per medlem av alle registrerte tros- og livssynssamfunn (inkludert Den norske kirke) og bevilger et beløp som skal dekke summen av tilskudd for kommende år,
- eller bevilger et samlet beløp som deretter fordeles med samme beløp per medlem av alle tros- og livssynssamfunn (inkludert Den norske kirke), slik som for partistøtte per stemme etter partiloven.

Beskrivelse

Mandatet forutsetter at finansieringsansvaret fortsatt skal være delt mellom stat og kommune. En støtteordning der tilskuddssatsen per medlem fastsettes simultant for Den norske kirke og de andre tros- og livssynssamfunnene, kan da realiseres ved en «påslagsmodell», der tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke mottar *hele* tilskuddssummen fra staten, mens Den norske kirke bare mottar den *del av* summen som overstiger summen av relevant kommunal støtte til virksomheten i Den norske kirke. Den kommunale støtten kommer da til fratrekk i tilskuddet til Den norske kirke. Dessuten kan ikke tilskuddssatsen per medlem av andre tros- og livssynssamfunn være lavere enn summen av relevant *kommunal* støtte til Den norske kirke delt på antall kirkemedlemmer.

En slik «påslagsmodell» kan medføre uheldige incentiver ved at kommunene kan tenkes å redusere sin støtte i visshet om at dette for alle praktiske formål vil bli kompensert gjennom økt støtte fra staten. Omvendt vil høy støtte fra kommuner som ønsker å prioritere støtte til Den norske kirke lokalt, kunne føre til redusert statlig bidrag og dermed ikke gi høyere samlede inntekter for Den norske kirke.

For å redusere faren for slike incentiver må regelverket vise tydelig hvilke formål og oppgaver som henholdsvis kommunene og staten har ansvaret for å finansiere. Dersom hele ansvaret for den offentlige finansieringen av Den norske kirke er lagt på staten, vil disse ulempene falle bort (se nærmere i pkt. 5.5.2 nedenfor).

Innenfor disse rammene, der alle tros- og livssynssamfunn mottar om lag likt beløp per medlem, står Stortinget som utgangspunkt *fritt til å fastsette tilskuddssatsen*.

Politisk kan friheten tenkes å bli begrenset dersom summen av tilskuddssatsen multiplisert med antall medlemmer av Den norske kirke fører til at støtten blir for lav til å finansiere slik virksomhet i «Norges folkekirke» som Stortinget selv ønsker. Dersom Stortinget i en slik situasjon ønsker å bevilge særskilt støtte, vil det måtte begrunnes på omtrent samme måte som særlige tilskudd i samsvar med Grunnloven § 16 andre punktum (se i kap. 4). Under ellers like forhold vil særstøtte bli enklere å forsvare dersom andre tros- og livssynssamfunn får supplerende støtte gjennom f.eks. en søknadsbasert tilskuddsordning til verdige seremonilokaler (se i pkt. 5.4.6).

Vurdering

Støtte til Den norske kirke som «folkekirke» og til alle tros- og livssynssamfunn «på lik linje»
For Den norske kirke medfører en støtteordning der medlemstilskuddet er likt for alle tros- og livssynssamfunn, betydelig endringer dersom summen av dette tilskuddet og støtte som er unntatt fra tilskuddsgrunnlaget i lys av Grunnloven § 16 andre punktum, ikke dekker kostnadene med å videreføre en virksomhet som staten forventer.

Enkelhet og effektivitet

Et fast tilskudd til alle tros- og livssynssamfunn vil isolert sett kunne gi *enklere administrasjon* enn i Alternativ A for tilskudd til andre tros- og livssynssamfunn. Delt finansieringsansvar for Den norske kirke vil derimot kunne komplisere administrasjonen av ordningen siden den statlige delen av medlemstilskuddet til Den norske kirke først blir klart etter at relevant kommunal støtte er trukket fra.

Bærekraft og forutberegnelighet

For *staten* vil en slik støtteordning kunne gi større budsjettkontroll, oversikt over kostnadene og økonomisk forutsigbarhet for støtten til andre tros- og livssynssamfunn. For det medlemsbaserte tilskuddet til Den norske kirke vil ordningen være mindre forutsigbar fordi beregningen vil avhenge av summen av kommunale tilskudd. Siden medlemstallet og tilskuddet til Den norske kirke er størst, vil den samlede effekten være redusert statlig forutberegnelighet, likevel slik at samlet medlemstall for alle tros- og livssynssamfunn er ganske stabilt (se kap. 3.4.4).

Den norske kirke vil i større grad enn sammenlignet med Alternativ A måtte håndtere de økonomiske konsekvensene av endringer i medlemstall. At summen av kommunale bevilgninger til fellesrådene vil påvirke størrelsen på statens finansiering, vil også føre til større uforutsigbarhet for Den norske kirke.

For *andre tros- og livssynssamfunn* vil et fast tilskudd per medlem videreføre den usikkerheten som ligger i Alternativ A, ved at de først vil få sikker kunnskap om samlet støtte etter at statsbudsjettet er endelig vedtatt og opplysningene om medlemstall verifisert. Den usikkerheten som følger av at tilskuddet i dag er avhengig av medlemsutviklingen i Den norske kirke vil bli redusert. Samtidig vil tilskuddssatsen i sin helhet være avhengig av statlige prioriteringer.

For *kommunene* vil forutberegneligheten være omtrent som i Alternativ A.

Dette alternativet vil heller ikke medføre vesentlige endringer i *relasjonen mellom tros- og livssynssamfunnene og kommunene*.

5.4.5 Oppsummering

Vurderingene i pkt. 5.4.2–5.4.4 kan gi grunnlag for en enkel sammenstilling mellom alternativ A-C. Den sammenligner frysing av beregningsperioden (Alternativ B) og tilskuddssats uavhengig av medlemsutviklingen i Den norske kirke (Alternativ C) med en endring som utelukkende består i at beregningsgrunnlaget blir redusert (Alternativ A). I tabellen indikerer tegnet + at alternativet kan tenkes vurdert som bedre sammenlignet med Alternativ A, tegnet 0 indikerer ingen forskjell, mens tegnet – indikerer at alternativet kan være dårligere.

Utvalget *understreker* at vurderingene ofte byr på usikkerhet, at tabellformen ikke synliggjør nyanser i vurderingsavsnittene ovenfor, og at endelig vurdering vil avhenge av den nærmere utformingen av en endret støtteordning.

Tabell 5.1

Hensyn	Alternativ B	Alternativ C
Støtte til Den norske kirke som «folkekirke»	0	-
Støtte til alle tros- og livssynssamfunn på «lik linje»	-	+
Enkelhet og effektivitet	+	0
Bærekraft og forutberegnelighet:		
– For staten	0	0
– For Den norske kirke	0	-
– For andre tros- og livssynssamfunn	+	-
– For kommunene	0	0
Samarbeid mellom tros- og livssynssamfunn og kommunene	0	0

5.4.6 Generelt om likhet, ikke-diskriminering og andre kriterier for økonomisk støtte

Ifølge mandatet skal utvalgets forslag «vurderast opp mot handlingsrommet etter Grunnlova og menneskerettane».

Utvalget kan ikke se at noen av de løsningsforslagene som er skissert i pkt. 5.4.2–5.4.4 ovenfor, *i seg selv* bryter med kravet i Grunnloven § 16 fjerde punktum om støtte «på lik linje». Det samme gjelder i forhold til det generelle forbudet mot diskriminering (se nærmere i kap. 2.6). *Medlemmet Sandvig* viser likevel til sin merknad i kap. 4.6.

Hvorvidt en endret støtteordning bryter med en eller begge disse grensene, avhenger imidlertid av ordningens nærmere utforming og av økonomiske ulikheter den fører med seg. I siste instans vil forholdet til de generelle grensene kunne bli avgjort rettslig.

Likt kronebeløp per medlem oppfyller utvilsomt kravet om støtte «på lik linje». Dette ligger til grunn for Alternativ A-C. Men Grunnloven § 16 fjerde punktum står ikke i veien for å *kombinere* medlemsbasert støtte med støtte basert på andre kriterier.¹²⁶ Som påpekt i pkt. 5.3 kan støtten også kanaliseres gjennom *søkbare tilskuddsordninger* til særskilte formål. Slike ordninger vil ofte være mer kostnads- effektive sammenlignet med støtte uavhengig av formål. På en annen side medfører søknadsbaserte ordninger mer administrasjon for både tilskuddsmottaker og -forvalter.

En *kombinasjon* av medlemsbasert tilskudd og støtteordninger som f.eks. tar sikte på å ivareta behovet for verdige seremonilokaler for tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke, kan gjøre det mulig å ivareta det aktuelle formålet mer presist enn i dag, og samtidig sikre at kravet om støtte «på lik linje» blir oppfylt. Den tilskuddsordningen til private kirkebygg for trossamfunn utenfor Den norske kirke som tidligere eksisterte,¹²⁷ kan gi inspirasjon, men slik at formålet må utvides i samsvar med dagens forhold. Også ordningen for merverdiavgiftskompensasjon for frivillige organisasjoner¹²⁸ hører med i et samlet bilde (jf. kap. 3.3.4).

Grunnloven § 16 står heller ikke i veien for å *dimensjonere den offentlige støtte*, samlet og/eller tilskuddet per medlem av tros- og livssynssamfunn i lys av statsfinansielt eller politisk begrunnede omprioriteringer. Selv om Grunnloven § 16 andre punktum om statens plikt til å støtte «Norges folkekirke» i prinsippet kan

¹²⁶ Kulturdepartementet, [Høringsnotat 25. september 2017 – Forslag til ny lov om tros- og livssynssamfunn](#), s. 139

¹²⁷ [Rundskriv V-001/19 B – Tilskudd til private kirkebygg 2019](#)

¹²⁸ [Forskrift om merverdiavgiftskompensasjon for frivillige organisasjoner](#) § 5.

begrense muligheten for å nedskalere støtten, gir ikke bestemmelsen grunnlag for å angi akkurat hvor stor del av finansieringsansvaret som kan overlates til Den norske kirke selv.¹²⁹ Og Grunnloven § 16 fjerde punktum gir ikke andre tros- og livssynssamfunn rett til mer støtte enn det som følger av kravet om støtte «på lik linje» med den relevante støtten til Den norske kirke.

Eventuell nedskalering kan blant annet begrunnes med at tros- eller livssynssamfunnene selv må finansiere en større del av sin virksomhet, slik som i mange andre tilskuddsordninger. I så fall må det enkelte tros- og livssynssamfunn vurdere om det skal redusere aktiviteten eller skaffe seg supplerende finansiering gjennom f.eks. frivillig innsats, gaver, medlemskontingent, betaling for organisering eller deltakelse i seremonier, eller tilskudd fra støtteordninger til kulturutøvelse eller frivillighet.

I mange tros- og livssynssamfunn utgjør egenfinansiering og egeninnsats allerede i dag en betydelig del av den samlede virksomheten. På sin side kan staten indirekte støtte tros- og livssynssamfunnene ved å stimulere til økte egeninntekter gjennom f.eks. skattefradrag for gaver.

5.5 Alternativer utenfor mandatet

5.5.1 Innledning

Dagens finansieringsordning for Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn fremstår på mange måter som både komplisert og fragmentert. Ulike elementer av ordningen må forstås som konsekvens av Den norske kirkes historie med både lokal og sentral finansiering, overgangen fra statskirke til eget rettssubjekt og fremveksten av dagens politikk for et livsynsåpent samfunn preget av idealer om aktiv tilrettelegging for tros- og livsynsutøvelse.

I kap. 1.5 har utvalget nevnt noen forhold i dette helhetsbildet som utvalget *ikke* har hatt som oppgave å utrede nærmere. Tre av disse forholdene har særlig betydning som grense for utvalgets mulighet for å foreslå endringer i finansieringsordningen:

- Utvalget skal ikke vurdere trossamfunnslovens regler om organiseringen av Den norske kirke, derunder bestemmelsene om at hvert sokn skal være betjent av prest og hvert bispedømme av biskop.
- Utvalget skal ikke vurdere dagens kommunale medansvar for finansiering av Den norske kirke, derunder kommunenes rolle i kirkebevaringsprogrammet og plikt til å holde kirkene i forsvarlig stand og bemanne dem slik at de kan benyttes til gudstjenester og kirkelige handlinger.
- Utvalget skal ikke vurdere mandatets forutsetning om at Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn fortsatt skal støttes økonomisk av det offentlige. Det er bare «korleis støtta blir utrekna som skal vurderast.»

I det følgende knytter utvalget noen kommentarer til hvert av disse tre forholdene. Disse avsnittene har ikke vært gjenstand for samme grad av felles behandling i utvalget som rapportens øvrige deler.

¹²⁹ Kirkemøtet har myndighet til å vedta en obligatorisk avgift eller kontingent fra medlemmene» (Prop. 130 L (2018–2019), merknad til § 14).

Både historisk og aktuelt henger lovbestemmelsene om lokal og sentral organisering av Den norske kirke (spørsmål 1) til dels tett sammen med bestemmelsene om hvordan finansieringsansvaret er delt mellom stat og kommuner (spørsmål 2). I det følgende behandles disse to spørsmålene derfor i sammenheng (pkt. 5.5.2), mens spørsmål 3 kommenteres for seg (pkt. 5.5.3).

5.5.2 Forutsetningen om at Den norske kirke fortsatt skal finansieres av både staten og kommunene: Statliggjøring av tilskuddet til Den norske kirke?

Et videre mandat hadde åpnet for å utrede muligheten for flere finansieringsordninger. Dagens deling av finansieringsansvaret mellom stat og kommune har ikke bare en økonomisk side, men bidrar også til å legge føringer for kirkens organisering. Kirken hadde fått et annet rom for å videreutvikle sin organisering dersom kommunene eksempelvis kun beholdt ansvaret for fysisk infrastruktur (kirkebygg). Staten ville da fått finansieringsansvaret for den resterende virksomheten i Den norske kirke, inkludert for alle kirkelige stillinger som diakoner, trosopplærere og kateketer.

Spørsmålet om økt statlig ansvar for andre deler av den offentlige finansieringen av Den norske kirke enn gravplassforvaltningen har vært reist blant annet av Bakkevig-utvalget¹³⁰ og i utredningen om Staten og Den norske kirke.¹³¹

Spørsmålet om helstatlig finansiering av Den norske kirke ble reist i høringsnotatet om ny trossamfunnslov, der departementet utførlig drøfter mulige konsekvenser av en slik endring.¹³² Høringsnotatet bygde blant annet på følgende grunnlag:¹³³

- *Ved etableringen av det nye rettssubjektet for Den norske kirke fra 1. januar 2017 er det dannet en økonomisk og rettslig selvstendig enhet på nasjonalt nivå. Det finnes derfor nå en selvstendig kirkelig forvaltningsorganisasjon utenfor staten som på Den norske kirkes vegne kan motta og fordele de samlede offentlige overføringene til Den norske kirke. Ved full rammefinansiering av Den norske kirke over statsbudsjettet vil Den norske kirke få anledning til å se alle sine oppgaver i sammenheng og på selvstendig grunnlag fordele myndighet og ansvar, oppgaver og ressurser til de enkelte organene eller instansene i kirken. Derved kan kirkens organisering og kirkens ressurser ses i sammenheng.*
- *Den norske kirke på nasjonalt nivå kan vurdere ressursbruken på kirkebyggenes drift og vedlikehold i sammenheng med andre deler av kirkens oppgaver. Nasjonal styring på dette området gir større muligheter for målrettet og planmessig vedlikehold av kirkene enn en videreføring av det kommunale finansieringsansvaret på området.*
- *Full finansiering over statsbudsjettet innebærer en betydelig forenkling av den offentlige finansieringsordningen for Den norske kirke.*

Av hensyn til «stabilitet, kontinuitet og forutsigbarhet»¹³⁴ viderefører trossamfunnsloven likevel det todelte finansieringsansvaret, som følger dype historiske tradisjoner.

¹³⁰ Samme kirke – ny ordning – innstilling fra Kirkerådets Kirke/stat-utvalg 2002

¹³¹ NOU 2006: 2 *Staten og Den norske kirke*.

¹³² Kulturdepartementet, [Høringsnotat 25. sept. 2017 – Forslag til ny lov om tros- og livssynssamfunn](#), s. 102–109.

¹³³ Kulturdepartementet, [Høringsnotat 25. september 2017 Forslag til ny lov om tros- og livssynssamfunn](#), s. 102

¹³⁴ [Prop. 130 L \(2018–2019\) Lov om tros- og livssynssamfunn, s. 159.](#)

Som nevnt i pkt. 5.4.4 ønsker utvalget likevel kort å belyse mulig statliggjøring av tilskuddet i lys av Alternativ C og de kompliserende elementene som er påpekt der. Dertil kommer at støtteordningens transparens vil bli vesentlig bedre dersom støtten til Den norske kirke kommer fra én, og ikke 358 aktører.

Dersom summen av støtte gjennom medlemstilskuddet og støtte som er unntatt fra tilskuddsgrunnlaget i lys av Grunnloven § 16 andre punktum ikke reflekterer kostnadene med å videreføre virksomhet på et nivå som Stortinget ønsker, vil en slik endring medføre betydelig endringer for *Den norske kirke*.

Et fast tilskudd til alle tros- og livssynssamfunn vil kunne gi *enklere administrasjon* enn de alternative støtteordningene som utvalget har skissert i pkt. 5.4. En helstatlig støtteordning vil også gi staten betydelig bedre budsjettkontroll, oversikt over kostnadene og *økonomisk forutsigbarhet*.

For *Den norske kirke* vil statliggjøring føre til at den i større grad selv må håndtere de økonomiske konsekvensene av endringer i medlemstall.

For *andre tros- og livssynssamfunn* vil et fast tilskudd per medlem medføre om lag samme usikkerhet som Alternativ A og B, ved at de først vil få sikker kunnskap om samlet støtte etter at statsbudsjettet er endelig vedtatt og opplysningene om medlemstall i budsjettåret verifisert. Avhengigheten av en tilskuddssats som blir fastsatt fra år til år, vil skape større usikkerhet, mens usikkerheten som følger av at tilskuddet er avhengig av medlemsutviklingen i Den norske kirke, blir redusert.

For *kommunene* vil forutberegneligheten bli betydelig større siden det lovpålagte ansvaret (bortsett fra for gravplassforvaltningen og tilhørende bygg) faller bort.

Endelig vil bortfall av kommunenes ansvar for å finansiere lokalkirken føre til at andre obligatoriske sider av *samarbeidet mellom Den norske kirke og kommunene* enn gravplassforvaltningen faller bort. For andre tros- og livssynssamfunn medfører det ingen endring.

5.5.3 Forutsetningen om fortsatt finansiering i form av offentlig støtte

Spørsmålet om overgang til medlemsavgift for finansiering av Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn ble vurdert under arbeidet med trossamfunnsloven. Departementet viste blant annet til en ekstern rapport som argumenterte for at det var mulig å innføre en livssynsavgift, men trakk frem flere konsekvenser som kan være uheldige.¹³⁵ Siden en slik ordning ikke kunne sikre at den innbetalte avgiften uavkortet ville gå til det tros- eller livssynssamfunnet som skatteyteren var medlem av, valgte departementet å ikke utrede livssynsavgift nærmere.¹³⁶ Heller ikke støtte gjennom f.eks. skattefradrag for medlemsbidrag er utredet nærmere. Dette innebærer ikke at det ikke ville være interessant å utrede andre modeller for en livssynsavgift eller skattefradrag.

Det kan likevel være grunn til å nevne at flere av våre naboland har innført varianter der «folkekirkene» finansieres gjennom en kombinasjon av offentlig støtte og «medlemsavgift». I både Danmark, Finland og Sverige kommer hoveddelen av

¹³⁵ Om livssynsavgift. Ernst and Young (2017)

¹³⁶ Prop. 130 L (2018–2019) *Lov om tros- og livssynssamfunn*, s. 121.

deres økonomi fra en slik «avgift» som kreves inn gjennom det ordinære skatteoppgjøret.¹³⁷

Historisk har Danmark og Norge også på dette området stått svært nær, og ordlyden i Grunnloven § 16 andre punktum om særlig støtte til «Norges folkekirke» er inspirert av den danske grunnloven, der den har figurert helt siden 1849. Forbindelsen er svekket fordi den danske «folkekirken» fortsatt er en ren statskirke, mens den norske lenge har utviklet en synodestruktur, hvor kirken styres gjennom representative organer som f.eks. Kirkemøtet med valgte representanter fra hele landet. Kirken er dermed nå definitivt etablert som eget rettssubjekt adskilt fra staten. At offentlig støtte likevel spiller en langt større rolle i finansieringen av Den norske kirke enn av den danske, gjør Danmark til en interessant illustrasjon.¹³⁸

Skattesatsen i den danske kirkeskatten avgjøres lokalt. I 2022 var den gjennomsnittlige satsen 0,87 % for kirkens medlemmer, lavest i Gentofte (0,40 %) og høyest i Læsø (1,30 %). Samlet kirkeskatt var på 7,372 mrd. DKK (om lag 10,0 mrd. NOK), mens statstilskuddet var på 887 mill. DKK (om lag 1,2 mrd. NOK). Gjennomsnittlig bidrag per medlem var på 1714,4 DKK (tilsvarende 2330 NOK), mens statens bidrag per innbygger ble beregnet til 151,0 DKK (tilsvarende 204 NOK). 70,7 % av Danmarks befolkning var medlem i Folkekirken ved inngangen til 2025.¹³⁹

¹³⁷ Se f.eks. Bille & Kjems, *Mapping Church Economy in the Nordic Countries, England and Scotland*, Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift, årgang 24, nr. 1-2021, s. 78–92. Universitetsforlaget.

¹³⁸ Kirkeministeriet i Danmark. Rapport [Folkekirkens økonomi 2022](#).

¹³⁹ Folkekirkens Uddannelses- og videnscenter 2025, [Medlemstal | FUV](#)

6 ØKONOMISK- ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER

6.1 Overgang til en ny støtteordning

I kap. 4 og 5 har utvalget påpekt en rekke muligheter for å endre dagens støtteordning innenfor de grensene som følger av Grunnloven   16 og menneskerettighetene. Det er opp til skiftende politiske flertall å bestemme hvorvidt disse mulighetene skal utmyntes i praktisk politikk og hvordan støtten skal dimensjoneres.

Etablerte politiske mål om en aktivt støttende tros- og livssynspolitikk trekker imidlertid i retning av at endringer som gir Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn et vesentlig svakere økonomisk grunnlag enn i dag, bør skje trinnvis og over tid. Særlig for Den norske kirke trekker ordlyden i Grunnloven   16 andre punktum om at Den norske kirke «forblir Norges folkekirke» og skal understøttes «som sådan», og de forventningene som disse formuleringene bygger på, i samme retning. Også kirkens posisjon i overgangsfasen fra status som ren statskirke til frittstående trossamfunn trekker i retning av varsomhet.

Stortingets bevilgningsfrihet bør utøves i lys av tros- og livssynssamfunnenes behov for forutberegnelighet, noe som også fremheves i utvalgets mandat. Dette gjelder enten endringene kommer som følge av at grunnlaget for å beregne tilskudd til tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke blir redusert (kap. 4), eller at støttesystemet blir endret (kap. 5).

Det er også viktig å sikre at Stortingets budsjettvedtak bygger på tilstrekkelig kunnskap om hvilke følger for sektoren påtenkte endringer vil kunne få for det enkelte tros- eller livssynssamfunn og for sektoren sett under ett. Dialog med Den norske kirke og representanter for andre tros- og livssynssamfunn kan bidra til slik kunnskap. En lov- eller avtalefestet ordning for konsultasjoner kan bidra til økt forutsigbarhet.

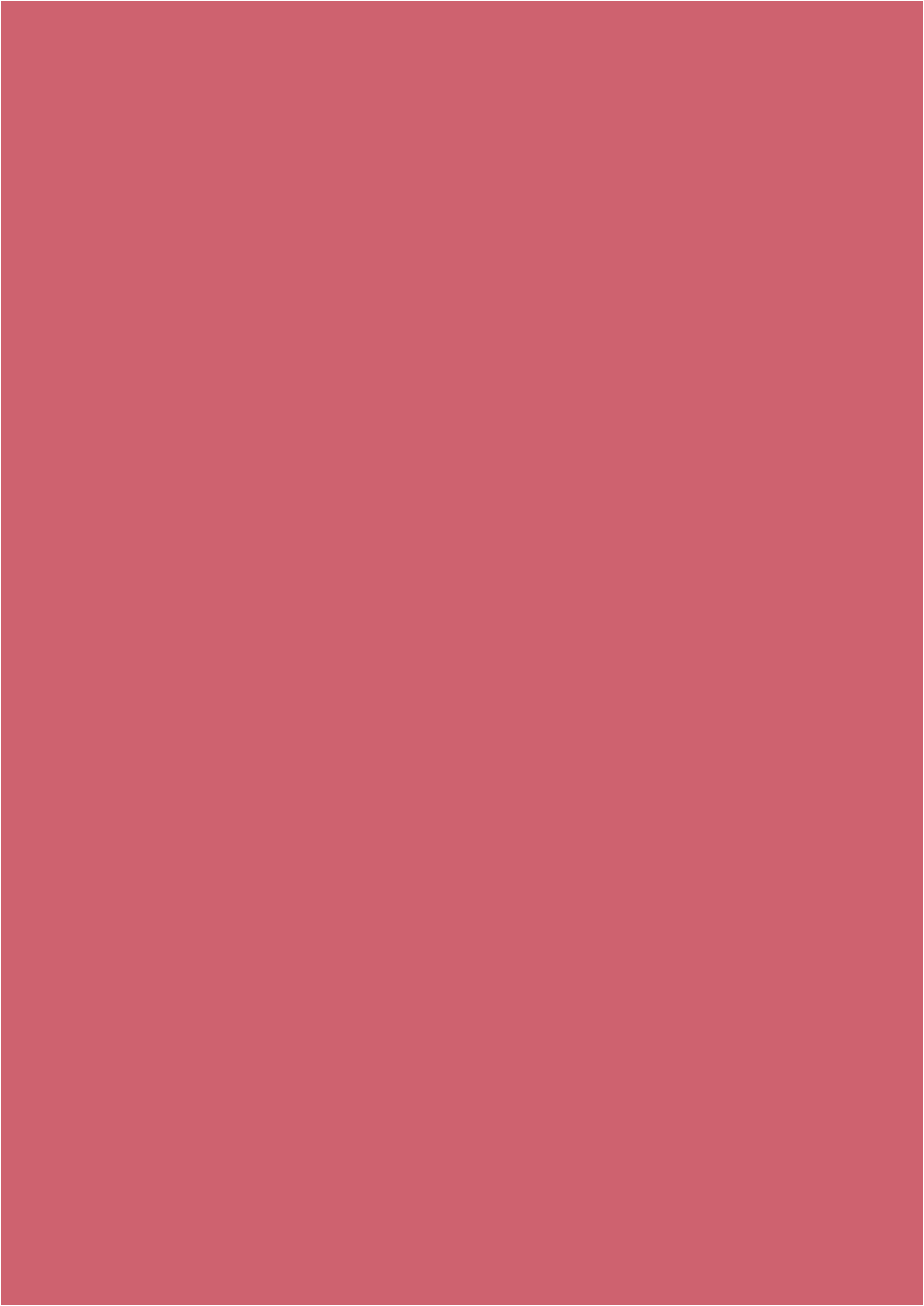
6.2  konomiske og administrative konsekvenser

Utvalget har pekt på en rekke *muligheter* for å endre støtteordningen som Grunnloven   16 og relevante menneskerettigheter åpner for. Utvalget har derimot ikke tatt stilling til hvilke av de påpekte mulighetene som bør benyttes. Dermed kan økonomiske og administrative konsekvenser først vurderes samlet som ledd i den videre politiske prosessen.

Som ledd i vurderingen av de enkelte mulighetene for reform som utvalget påpeker har det likevel berørt relevante argumenter av økonomisk og administrativ karakter.

I kap. 4 påpeker utvalget at overføring av enkelte deler av Den norske kirkes virksomhet (f.eks. fengsels- og studentprestene) til andre institusjoner vil kunne utløse konsekvenser for blant annet ansettelsesforhold. Utvalget påpeker også at innføring av søknadsbaserte tilskuddsordninger for bestemte formål kan være mer administrativt krevende for både tilskuddsforvalter og -mottaker enn regelbestemt støtte i kraft av enkle kriterier som f.eks. medlemstall (når verifiseringsordningen er på plass). Andre muligheter vil ikke gi større økonomiske og administrative konsekvenser for de berørte partene.

I kapittel 5 påpeker utvalget blant annet at videreføring av delt finansieringsansvar for Den norske kirke mellom stat og kommune, slik mandatet forutsetter, bidrar til å unngå de administrative konsekvenser og omstillingskostnader for staten, kommunene og Den norske kirke som overgang til en ny støtteordning (f.eks. full statliggjøring) vil medføre. Flere av de mulige endringene som blir påpekt, vil derimot kunne gi vesentlige økonomiske konsekvenser for staten og tros- og livssynssamfunnene. Men betydningen av slike konsekvenser vil avhenge av hvordan en ny støtteordning blir utformet og dimensjonert.

Utgitt av:

Barne- og familiedepartementet

Bestilling av publikasjoner:

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

publikasjoner.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Publikasjoner er også tilgjengelige på:

www.regjeringen.no

Publikasjonskode: Q-1264 B

Design og trykk: Departementenes sikkerhets- og
serviceorganisasjon 08/2025 – opplag 75

DEN NORSKE KIRKE

Nidaros bispedømmeråd 2024-2027

Saksbehandler	Arkivkode	Arkivsak	Ugradert
Aud Kristin S. Aasen	631	25/00999-8	

Saksnummer	Råd/utvalg	Møtedato
58/25	Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	09.12.2025

Oppnevning av jury og utlysning av Nidarosen 2026

Saksordfører: Bjørn Thomas Åhrén

Vedlegg:

Nidarosen - Formål og kriterier

Nidarosen folder 2025

Saksorientering

Nidarosen, Nidaros bispedømmeråds hederspris, ble opprettet i 2002. Prisen har som formål å løfte fram gode representanter for den allsidige virksomheten som skjer innenfor kirke og menighetsliv i Nidaros. Siden 2002 har 24 verdige kandidater tatt imot Nidarosen. En jury, oppnevnt av Nidaros bispedømmeråd, vurderer innkomne forslag til kandidater og avgjør hvem som får årets pris.

Juryen 2022-2025 har delt ut pris til følgende vinnere:

2022: Ingrid Sletvold Hansen og Roar Hansen, Trondheim

2023: Robert Johansen, Trondheim

2024: Brit Sveen Bolme, Rindal

2025: Kjersti Kvam, Rennebu (Se vedlagte folder som ble delt ut ved overrekkelsen)

Oppnevning av jury

Juryen 2022-2025 har nå gjort sin siste overrekkelse og bispedømmerådet skal oppnevne jury for Nidarosen 2026-2029.

Jfr oppdaterte kriterier (vedtak 08.04.25) er det ønskelig at et av jurymedlemmene er medlem i Nidaros bispedømmeråd. Det foreslås at denne representanten blir oppnevnt for 2 år (2026-2027).

Tildeling av Nidarosen 2026

Jfr oppdaterte kriterier (vedtak 08.04.25) har bispedømmerådet mulighet til å bruke prisen som et strategisk verktøy og til fritt å formulere hva som vil vektlegges ved årets tildeling. Utlysningen blir gjort kjent januar 2026, med frist 31.03.2026.

Forslag til vedtak

Nidaros bispedømmeråd vil takke juryen for Nidarosen for flott innsats de fire siste årene.

Nidaros bispedømmeråd oppnevner følgende til juryen for Nidarosen 2026-2029:

- Stian Kjølsvik, Stiklestad prosti – juryleder (reoppnevnes – tidligere jurymedlem)

- Tor Singsaas, Trondheim prosti – jurymedlem (reoppnevnes)
- NN, Nidaros bispedømmeråd – jurymedlem (2026-2027)
- Randi Kristine Skarland, Namdal prosti – varamedlem

Nidaros bispedømmeråd ønsker at følgende skal vektlegges ved tildeling av Nidarosen 2026:...

-

Nidaros bispedømmeråds hederspris, opprettet i 2002:

Nidarosen

Visjonen bak prisen

Vi er alle Guds medarbeidere, hellige og utvalgt. (1.Pet.2,9.)

Vi utfordres til å legge vinn på alt som fortjener ros. (Fil. 4,8.)

Formål

Nidaros bispedømmeråd ønsker å løfte fram gode representanter for den allsidige virksomhet som skjer innenfor kirke og menighetsliv i Nidaros.

Prisen har fått navnet Nidarosen, som et uttrykk for ros, heder og oppmuntring.

Prisen kan, men trenger ikke å bekrefte godt synlige prestasjoner.

Prisen gir mulighet til å sette fokus på hverdagsslikerne, de som ikke alltid synes så godt i kirkelandskapet.

Prisen kan, men trenger ikke å være premiering for lang og tro tjeneste.

Prisen gir mulighet til å bekrefte nyskapende utviklingsarbeid.

Nidaros bispedømmeråd ønsker gjennom prisen å stimulere til frivillig medarbeiderskap, til nyskaping og andre viktige strategiske målsettinger. I utlysningen står bispedømmerådet fritt til å formulere hva som vil vektlegges ved årets tildeling.

Kriterier

Gjennom utdeling av Nidarosen ønsker Nidaros bispedømmeråd å gi honnør til personer eller grupper som ved nyskapende tiltak eller over tid har bidratt til å virkeliggjøre visjonen om kirken i Nidaros som en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. Prisen kan deles ut til menigheter/foreninger/grupper eller enkeltpersoner, som fortrinnsvis løfter frem frivilligheten i Dnk, og er til inspirasjon for andre.

Forslag på kandidater

Prisen kan ikke søkes. Menigheter, grupper eller enkeltpersoner foreslår kandidater.

En jury vurderer kandidatene og avgjør årets prisvinner.

Juryen

Bispedømmerådet oppnevner juryen som består av tre jurymedlemmer og en vara.

Det er ønskelig at en av de tre jurymedlemmene sitter i bispedømmerådet. Juryen oppnevnes for fire år.

Overrekkelse

Overrekkelse planlegges og gjennomføres i samarbeid mellom juryen og forslagstiller.

Prisvinner

Det er ønskelig at prisvinner gjøres kjent i resten av bispedømmet, for eks ved å delta på Stiftsdagene.

Nidaros bispedømmeråd, 8. april 2025

Nidaros bispedømmeråds hederspris, opprettet i 2002:

Nidarosen

Visjonen bak prisen

Vi er alle Guds medarbeidere, hellige og utvalgt. (1.Pet.2,9.)
Vi utfordres til å legge vinn på alt som fortjener ros. (Fil. 4,8.)

Formål

Nidaros bispedømmeråd ønsker å løfte fram gode representanter for den allsidige virksomhet som skjer innenfor kirke og menighetsliv i Nidaros.
Prisen har fått navnet Nidarosen, som et uttrykk for ros, heder og oppmuntring.

Prisen kan, men trenger ikke å bekrefte godt synlige prestasjoner.
Prisen gir mulighet til å sette fokus på hverdagsslikerne, de som ikke alltid synes så godt i kirkelandskapet.
Prisen kan, men trenger ikke å være premiering for lang og tro tjeneste.
Prisen gir mulighet til å bekrefte nyskapende utviklingsarbeid.

Nidaros bispedømmeråd ønsker gjennom prisen å stimulere til frivillig medarbeiderskap, til nyskaping og andre viktige strategiske målsettinger.
Ved utlysning står bispedømmerådet fritt til å formulere hva som vil vektlegges ved årets tildeling.

Kriterier

Gjennom utdeling av Nidarosen ønsker Nidaros bispedømmeråd å gi honnør til personer eller grupper som ved nyskapende tiltak eller over tid har bidratt til å virkeliggjøre visjonen om kirken i Nidaros som en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. Prisen kan deles ut til menigheter / foreninger / grupper eller enkeltpersoner, som fortrinnsvis løfter frem frivilligheten i Dnk, og er til inspirasjon for andre.

Forslag på kandidater

Prisen kan ikke søkes. Menigheter / foreninger / grupper og enkeltpersoner foreslår kandidater. En jury vurderer kandidatene og avgjør årets prisvinner.

Juryen 2022 - 2025

Gunn Ågot Leite, Namdal prosti, juryleder
Stian Berland Kjølsvik, Stiklestad prosti, medlem
Tor Singsaas, Strinda, Heimdal og Byåsen prosti, medlem

Kandidater til Nidarosen 2026

Frist for å foreslå kandidater er 31.03.2026.
www.kirken.no/nidaros

Utdeling av

Nidarosen
2025

Rennebu
23. november 2025

Nidaros bispedømmeråd

Nidarosen 2025 tildeles Kjersti Kvam

Juryens vurdering

Det er 24. gangen det deles ut en slik utmerkelse i Nidaros bispedømme. Juryen mottok 7 gode forslag til kandidater. Prissvinner ble foreslått av menighetene i Rennebu. Juryen har valgt å gi Nidarosen 2025 til Kjersti Kvam.

Presentasjon

Kjersti Kvam er gift med Gjermund og har seks barn. Hun har vokst opp i bygda. Etter skolegang reiste hun, mannen og barna til Mongolia som misjonærer. Da de kom tilbake til Rennebu, begynte hun som organist. Hun tok kirkemusikk-utdannelse i Trondheim, mens hun jobbet i Rennebu. Hun har vært organist i bygda i om lag 15 år.

Det er imponerende hvordan Kjersti klarer å skape et stort engasjement for kirkene i Rennebu.

Hun inviterer bygdas musikere og musikkliv inn i kirkerommet. Både kulturskoleelever og voksne musikere blir inkludert inn i gudstjenestearbeidet. Kjersti tar godt vare på alle og skaper et trygt rom for utforming og utforsking av musikk i kirka.

Hun har også baby sang for de minste og Soul Children-chor for yngre. Hun er med i konfirmantarbeidet, dirigerer Orka gospelkor, står i bresjen for Sang og salmekvelder og organiserer forsangerkor.

Kjersti er et Ja-menneske, og er involvert i det meste av virksomheten i menighetene i Rennebu.

Juryen vil særlig fremheve

Juryen vil gjerne trekke frem Kjersti's brede engasjement for menighetene i Rennebu. Kjersti åpner kirka for folk i alle aldre. Juryen vil særlig vektlegge hvordan barn og unge blir sett, bekræftet og inkludert.

Kjersti's innsats har ringvirkninger i hele lokalsamfunnet. Hun bidrar til å gjøre kirka relevant, trivelig og viktig for mange. Hun utløser stort frivillig engasjement og bredt eierskap for det som foregår i kirkas regi.

Hennes innsats blant sambygdningene i Rennebu forteller om et stort bankende hjerte og et bredt engasjement, som skaper gode relasjoner på tvers av generasjoner. Det Kjersti har gjort og fortsatt gjør, har en enestående verdi i lokalmiljøet.

Juryen takker for flott innsats, engasjement og trofasthet og håper Nidarosen kan være til inspirasjon og velsignelse. Vi ønsker Kjersti Guds rike velsignelse i liv og tjeneste.

Juryen for Nidarosen, juni 2025.

Prisen er laget av Ingunn Dahlin

DEN NORSKE KIRKE

Nidaros bispedømmeråd 2024-2027

Saksbehandler	Arkivkode	Arkivsak	Ugradert
Aud Kristin S. Aasen	700	25/03317-2	

Saksnummer	Råd/utvalg	Møtedato
59/25	Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	09.12.2025

Oppnevning til representantskapet for Kirkens Bymisjon

Saksordfører: Grete Bækken Mollan

Vedlegg:

Kirkens Bymisjon Vedtekter 24.01.23

Saksorientering

Stiftelsen Kirkens Bymisjon er en landsdekkende stiftelse som har som formål å fremme diakonale tiltak som bidrar til å virkeliggjøre kirkens oppdrag. Formålet fremmes i samarbeid med Den norske kirkes organer og i overensstemmelse med dens bekjennelse.

I 2022 ble Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo slått sammen med følgende stiftelser:

- Stiftelsens Kirkens Bymisjon Møre
- Stiftelsens Kirkens Bymisjon Vestfold
- Stiftelsens Kirkens Bymisjon Rogaland
- Stiftelsens Kirkens Bymisjon Aust-Agder og Telemark
- Stiftelsens Kirkens Bymisjon i Trondheim
- Stiftelsens Kirkens Bymisjon i Drammen
- Stiftelsens Kirkens Bymisjon i Bergen
- Stiftelsens Kirkens Bymisjon i Kristiansand
- Stiftelsens Kirkens Bymisjon i Østfold

Stiftelsen Kirkens Bymisjon er organisert med et representantskap, et styre, og en generalsekretær som ledende organer.

Representantskapet består av 29 medlemmer med 26 varamedlemmer. Medlemmer har en funksjonstid på tre år og varamedlemmer to år. (Varamedlemmer møter ved forfall.) Representantskapet skal gjenspeile mangfold og kompetanse. Blant medlemmene skal det være minst 40% av hvert kjønn. Representantskapet skal ha en balansert landsdekkende representasjon.

Representantskapet har følgende oppgaver:

- a) Føre tilsyn med stiftelsens virksomhet.
- b) Avgi uttalelse i særlig viktige saker som blir forelagt fra styret, så som betydelige finansielle eller eiendomsmessige disposisjoner og vesentlige forandringer i arbeidet.
- c) Oppnevne styremedlemmer og varamedlemmer, samt eventuelt avsette styremedlemmer.

- d) Velge styreleder og nestleder. Styreleder og nestleder velges for ett år av gangen.
- e) Avgi uttalelse om årsregnskapet og årsberetningen.
- f) Velge revisor som skal være statsautorisert, fastsette revisors godtgjørelse og om nødvendig utferdige instruks for vedkommende.
- g) Velge valgkomiteens medlemmer.
- h) Beslutte granskning.
- i) Vedta omdanninger, etter vedtak og forslag fra styret.

Representantskapet har to møter i året. Et fysisk seminar over to dager i mai og et digitalt møte i desember. I forbindelse med liknende oppnevning til representantskapet i Kirkens Nødhjelp ble det gjort vedtak om at en oppnevner et folkevalgt medlem i bispedømmerrådet til medlem med en fra administrasjonen som vara.

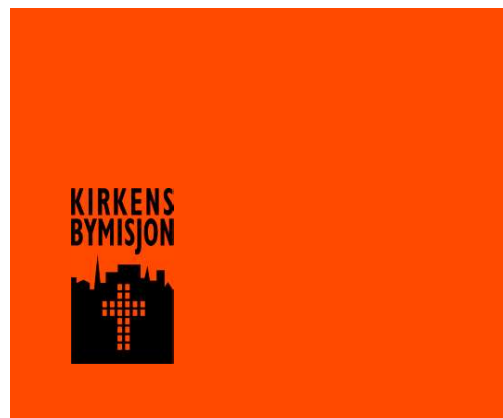
Nidaros bispedømmerråd skal oppnevne følgende:

- Et medlem 2026-2028 (tre år)
- Et varamedlem 2026-2027 (to år)

Forslag til vedtak

- Nidaros bispedømmerråd oppnevner følgende som medlem til representantskapet i Kirkens Bymisjon 2026-2028 (tre år):...
- Nidaros bispedømmerråd oppnevner følgende som varamedlem til representantskapet i Kirkens Bymisjon 2026-2027 (to år): Aud Kristin Saltvik Aasen

24. januar 2023

VEDTEKTER STIFTELSEN KIRKENS BYMISJON

§ 1

Stiftelsen Kirkens Bymisjon er en landsdekkende stiftelse som har som formål å fremme diakonale tiltak som bidrar til å virkeliggjøre kirkens oppdrag. Formålet fremmes i samarbeid med Den norske kirkes organer og i overensstemmelse med dens bekjennelse. Ethvert tiltak som er i overensstemmelse med formålet, kan besluttes iverksatt og opprettholdt så lenge det finnes hensiktsmessig.

Etter ikrafttredelse av sammenslåing vedtatt av styret i styremøte 17. februar 2022 er følgende stiftelser slått sammen med stiftelsen, som samtidig har endret navn fra Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo:

- Stiftelsens Kirkens Bymisjon Møre
- Stiftelsens Kirkens Bymisjon Vestfold
- Stiftelsens Kirkens Bymisjon Rogaland
- Stiftelsens Kirkens Bymisjon Aust-Agder og Telemark
- Stiftelsens Kirkens Bymisjon i Trondheim
- Stiftelsens Kirkens Bymisjon i Drammen
- Stiftelsens Kirkens Bymisjon i Bergen
- Stiftelsens Kirkens Bymisjon i Kristiansand
- Stiftelsens Kirkens Bymisjon i Østfold

§ 2

Formålet søkes fremmet i samarbeid med kirken, myndigheter, institusjoner og organisasjoner herunder brukerorganisasjoner, gjennom en lokal forankring, og ved hjelp av ansatte og frivillige medarbeidere.

§ 3

Stiftelsen Kirkens Bymisjon er en selvstendig selveiende stiftelse som bare hefter med egen formue.

Stiftelsen har en bunden egenkapital som består av stiftelsens grunnkapital og annen bunden egenkapital. Grunnkapitalen per 1.2.2023 er på kroner 195 550 000. Egenkapital som ikke er bundet egenkapital er stiftelsens frie kapital.

Stiftelsens bundne egenkapital reguleres hvert år med virkningen i forhold til Statistisk Sentralbyrås konsumprisindeks (basisindeks 15.12.2004). Minst 10 % av stiftelsens årsoverskudd tillegges årlig den bundne egenkapitalen. Styret utarbeider retningslinjer for hva som inngår i årsoverskuddet.

24. januar 2023

Finansplasseringer skal skje i samsvar med investeringsstrategi fastsatt av styret.

Ved investering i aksjer skal det tas hensyn til at aktuelle aksjer ikke driver en virksomhet som må anses uforenlig med Kirkens Bymisjons verdigrunnlag.

Dersom det i noe år er aktuelt å budsjettere et underskudd på mer enn 2 % av den samlede egenkapitalen, skal representantskapet avgi uttalelse før styret treffer en endelig avgjørelse.

Hvis deler av stiftelsens bundne egenkapital er tapt eller står i fare for å bli tapt, skal styret straks behandle saken. Styret skal innen rimelig tid varsle representantskapet om forholdet og gi det en redegjørelse for stiftelsens økonomiske stilling og om hvilke tiltak som i tilfelle vil bli iverksatt.

§ 4

Stiftelsen Kirkens Bymisjon er organisert med et representantskap, et styre, og en generalsekretær som ledende organer. Representantskapet har delegert deler av sine oppgaver til en valgkomité, jf. § 9.

§ 5

Styret består av 9 medlemmer med 6 varamedlemmer som oppnevnes slik:

- a) 6 medlemmer med 3 varamedlemmer oppnevnes av representantskapet, medlemmene med en funksjonstid på 3 år, varamedlemmene for 2 år av gangen.
- b) 3 medlemmer med 3 varamedlemmer velges av og blant de ansatte i Stiftelsen Kirkens Bymisjon, medlemmene med en funksjonstid på 2 år, varamedlemmene for 1 år av gangen.

Det enkelte medlem og varamedlem kan gjenoppnevnes for inntil tre perioder.

Styret skal ha en sammensetning som sikrer mangfold og kompetanse. Av de representantskapsoppnevnte styremedlemmene skal hvert kjønn være representert med minst tre medlemmer. Styret skal ha en balansert landsdekkende representasjon der styret samlet sett skal ha medlemmer som på valgtidspunktet skal ha bostedsadresse i minst tre av fem ulike landsdeler.

Dersom representantskap oppnevnt i samsvar med vedtektene § 7 ikke har oppnevnt nye styremedlemmer innen ikrafttreddelse av sammenslåingen mellom Kirkens Bymisjon stiftelsene som danner grunnlag for stiftelsen, fungerer styret i mottakende stiftelse frem til nytt styre er oppnevnt av nytt representantskap.

I styret møter også Stiftelsen Kirkens Bymisjon generalsekretær med tale- og forslagsrett, men uten stemmerett.

§ 6

Styret er stiftelsens øverste organ. Forvaltningen av stiftelsen hører under styret. Styret skal sørge for at stiftelsens formål ivaretas.

Styret skal utføre de oppgaver det er pålagt i stiftelsesloven og stiftelsens vedtekter.

24. januar 2023

Blant styrets oppgaver inngår følgende:

- a) Ansette generalsekretær. Representantskapets leder og nestleder skal avgi uttalelse før styret treffer avgjørelse om dette.
- b) Føre tilsyn med generalsekretæren og om nødvendig utferdige instruksjoner.
- c) Vedta budsjett.
- d) Fastsette årsregnskap og avgi årsberetning som sammen med revisorsberetning forelegges representantskapet til uttalelse.
- e) Vedta omdanninger med minimum 2/3 flertall, jf. § 13.

Styret er beslutningsdyktig når minst 6 medlemmer er til stede. Styrets beslutninger treffes med alminnelig flertall blant de møtende, men minst 4 medlemmer må ha stemt for beslutningen. Ved stemmelikhet, gjelder som beslutning det møteleder har stemt for.

§ 7

Representantskapet består av 29 medlemmer med 26 varamedlemmer, som oppnevnes slik:

- a) 6 medlemmer med 5 varamedlemmer oppnevnes av styret i Stiftelsen Kirkens Bymisjon.
- b) 6 medlemmer med 5 varamedlemmer oppnevnes av representantskapet i Stiftelsen Kirkens Bymisjon.
- c) 5 medlemmer med 4 varamedlemmer velges av og blant de ansatte i Stiftelsen Kirkens Bymisjon.
- d) Bispedømmerådene i Den norske kirke, for tiden i 11 bispedømmer, oppnevner 1 medlem med 1 varamedlem hver.
- e) 1 medlem med 1 varamedlem oppnevnes av Metodistkirken i Norge.

Medlemmene har en funksjonstid på tre år og varamedlemmene to år. Det enkelte medlem og varamedlem kan gjenoppnevnes for inntil tre perioder.

Representantskapet skal gjenspeile mangfold og kompetanse. Blant medlemmene i representantskapet skal det være minst 40% av hvert kjønn. Representantskapet skal ha en balansert landsdekkende representasjon der representantskapet samlet sett skal ha medlemmer som på valgtidspunktet skal ha bostedsadresse i alle fem landsdeler.

Representantskapet velger selv sin leder og nestleder for 1 år av gangen.

§ 8

Representantskapet har følgende oppgaver:

- a) Føre tilsyn med stiftelsens virksomhet.
- b) Avgi uttalelse i særlig viktige saker som blir forelagt fra styret, så som betydelige finansielle eller eiendomsmessige disposisjoner og vesentlige forandringer i arbeidet.
- c) Oppnevne styremedlemmer og varamedlemmer, jf. § 5 første ledd a) samt avsette styremedlemmer når vilkårene i stiftelsesloven § 29 annet ledd er til stede.
- d) Velge styreleder og nestleder. Styreleder og nestleder velges for ett år av

24. januar 2023

gangen.

- e) Avgi uttalelse om årsregnskapet og årsberetningen.
- f) Velge revisor som skal være statsautorisert, fastsette revisors godtgjørelse og om nødvendig utferdige instruks for vedkommende.
- g) Velge valgkomiteens medlemmer i samsvar med § 9.
- h) Beslutte granskning.
- i) Vedta omdanninger etter vedtektene § 13 første avsnitt og § 14, med minimum 2/3 flertall, etter vedtak og forslag fra styret.

Representantskapet holder møter så ofte som lederen finner det nødvendig, eller når minst 6 medlemmer krever det. Representantskapet er beslutningsdyktig når minst halvparten av medlemmene er til stede. Styret og generalsekretæren har i alminnelighet rett til å delta i representantskapets møter, men uten stemmerett.

§ 9

Valgkomiteen består av 3 medlemmer valgt blant representantskapets medlemmer, samt av representantskapets leder og nestleder. Medlemmene av valgkomiteen kan sitte maksimalt i tre år, med mulighet for gjenvalg i tre perioder.

Minst ett av valgkomiteens medlemmer trer ut hvert annet år og kan ikke gjenvelges. Medlemmet som har tjenestegjort i valgkomiteen i lengst tid skal tre ut om ikke et annet medlem ønsker å tre ut. Representantskapets leder og nestleder skal likevel ikke tre ut som følge av tjenestetid i valgkomiteen.

Valgkomiteen skal avgj innstilling om valg av styremedlemmer, styrets leder og nestleder, samt representantskapsmedlemmer som skal velges av representantskapet.

Representantskapet kan vedta nærmere instruks for valgkomiteen.

§ 10

Styret representerer stiftelsen utad. Styret kan gi styremedlemmer eller generalsekretæren rett til å representere stiftelsen utad, alene eller i fellesskap. Styret kan når som helst trekke tilbake denne fullmakten. Styret kan meddele prokura.

§ 11

Generalsekretæren ansettes av styret. Generalsekretæren forestår den daglige ledelse og representerer stiftelsen utad i saker som inngår i den daglige ledelse.

§ 12

Selvstendig forening eller gruppe som virker for Stiftelsen Kirkens Bymisjons formål, kan av styret godkjennes for alminnelig samarbeid med Stiftelsen Kirkens Bymisjon.

§ 13

Følgende omdanninger krever vedtak i både styret og representantskapet med 2/3 flertall:

24. januar 2023

- a) Endringer i vedtektene §§ 1, 2, 13 og 14.
- b) Andre former for omdanninger enn slike vedtektsendringer som er nevnt i § 13 annet avsnitt, eksempelvis sammenslåing eller deling av stiftelsen.

Endring av andre bestemmelser i vedtektene enn de som er nevnt i § 13 første avsnitt bokstav a) vedtas av styret med 2/3 flertall.

§14

Oppløsning av Stiftelsen Kirkens Bymisjon må vedtas på samme måte som etter § 13 første avsnitt.

Bestemmelse om hvordan Stiftelsen Kirkens Bymisjons midler i slikt tilfelle skal disponeres, må ikke stride mot § 1.

Gavemidler skal brukes i samsvar med stiftelsens formål.

DEN NORSKE KIRKE

Nidaros bispedømmeråd 2024-2027

Saksbehandler	Arkivkode	Arkivsak	Ugradert
Tina Møllersdatter Solbakken	701	25/03257-1	

Saksnummer	Råd/utvalg	Møtedato
60/25	Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	09.12.2025

Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris - Oppnevning av nytt styre Saksordfører: Kjersti Ngozi Furuseth

Vedlegg:

Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris - bakgrunn

Statutter for Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris. vedtak NBDR

Saksorientering

I sak 095/16 fattet NBDR vedtak om opprettelse av «Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris».

Bakgrunn og begrunnelse/formål for prisen

1. februar 2017 var det 75 år siden domprost Arne Fjellbus dramatiske protest mot Quislings totalitære nazistyre. Søndag 1. februar 1942 ønsket nazistyret å markere Quislings innsettelse som ministerpresident ved menighetens gudstjeneste i Nidarosdomen. Arne Fjellbus protest, mot og klarsyn var avgjørende som opptakt til at kirkekampen i Norge tok en avgjørende vending.

Domprost Arne Fjellbus motstand og protest førte til at han ble avsatt som domprost. Samtidig var forholdet mellom kirken og nazistyret allerede sterkt stresset. Avsettelsen ble den utløsende faktor for kirkens brudd med NS-myndighetene.

24. februar 1942 nedla først biskopene og senere 645 av 699 prester i offentlig stilling, sine embeter som statens embetsmenn. Slik styrket og bekreftet Arne Fjellbus protest kirkens posisjon og bidro til en samlet protesthandling som ble en viktig faktor i kampen mot en totalitær statsmakt og ideologi. (Se vedlegg for en mer omfattende redegjørelse for prisens bakgrunn).

Biskop Arne Fjellbu og kirkekampen, med bekjennelsesskriftet «Kirkens grunn» i 1942, fortjener oppmerksomhet og bevisstgjøring om fortsatt aktualitet. Kristne verdier har til alle tider blitt utfordret. Kirken vil derfor alltid trenge mennesker med mot og klarsyn når den som sin fremste samfunnsoppgave, skal stå i kampen for menneskeverd, for de krenkede, de marginaliserte og de minste.

Nidaros bispedømmeråd opprettet derfor i 2016 «Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris» for å gi oppmerksomhet og fremme bevisstgjøring rundt grunnleggende kristne og humanistiske verdier i det offentlige rom.

Prisen har vært delt ut tre (3) ganger: i 2017 til Jan Egeland, i 2020 til Gerd Fleischer og i 2023 mottok Katrin Glatz Brubakk prisen.

Styret for prisen har hatt følgende medlemmer 2022-2025:

Biskop Herborg Finnset

Karen Espelund, Adm dir. ved MIST

Christian Wee, Direktør ved Falstadsenteret

Agnes Sofie Gjeset fra NBDR

Kirkefagsjef Inge Torset har vært styrets sekretær

Forslag til vedtak

NBDR oppnevner følgende styremedlemmer for perioden 2026-2029:

Herborg Finnset, biskop

Øyvind Skogvold, direktør Falstadsenteret

Marit Arnstad, tidligere stortingspolitiker

En representant fra NBDR

Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris.

Biskop Arne Fjellbu representerte gjennom hele sitt presteliv en kulturåpen og samfunnsengasjert folkekirkelighet. Grunnlaget for hans sterke sosiale ansvarsfølelse ble lagt mens han var ungdomsarbeider i Tøyen småkirkemenighet i Oslo. Som prest i Nidaros domkirke engasjerte han seg i 1920-årenes sosiale utfordringer for husløse og arbeidsledige i byen. Gjennom foreningen Norden arbeidet han for å bidra med humanitær hjelp til Finland under vinterkrigen i 1939, et engasjement som ble videreført da Molde, Kristiansund, Steinkjer og Namsos ble bombet i krigens første dager.

1. februar 2017 er det 75 år siden domprost Arne Fjellbus dramatiske protest mot Quislings totalitære nazistyre.

Allerede høsten 1940 tok Fjellbu initiativet til en lokal kirkelig front mot NS-styret.

Våren 1941 oppsøkte Fjellbu NS-myndighetene i Trondheim for å protestere mot de kollektive aksjonene mot jødene som var i sin begynnelse. Slik stod han opp for et lite innvandermiljø og et sårbart minoritetssamfunn lenge før noen kunne ane hva som skulle ramme jødene – også i Norge.

Søndag 1. februar 1942 ønsket nazistyret å markere Vidkun Quislings innsettelse som ministerpresident på Akershus ved menighetens gudstjeneste i Nidarosdomen. Domprost Arne Fjellbus protest, mot og klarsyn var avgjørende som opptakt til at kirkekampen i Norge tok en endegyldig vending.

Arne Fjellbus motstand og protest førte til at han ble avsatt som domprost. Forholdet mellom kirken og nazistyret var allerede sterkt betent. Avsettelsen ble slik den utløsende faktor for kirkens brudd med NS-myndighetene. 24. februar 1942 nedla først biskopene og senere 645 av 699 prester i offentlig stilling, sine embeter som statens embetsmenn. Slik styrket og bekreftet Arne Fjellbus protest kirkens posisjon og bidro til en samlet protesthandling som ble en viktig faktor både i kampen mot en totalitær statsmakt og ideologi.

Både i norsk kirkehistorie og i historien om motstands- og kirkekampen under andre verdenskrig, har biskop Arne Fjellbu fått sin velfortjente plass. Biskop Arne Fjellbu og kirkekampen, fortjener imidlertid oppmerksomhet og bevisstgjøring om fortsatt aktualitet.

Også etter krigen markerte Arne Fjellbu seg som en visjonær og uredde kirkeleder med et sterkt samfunnsengasjement. Skatval-møtene som han tok initiativ til i 1940- og 1950-årene, hadde til hensikt å åpne for dialog mellom kirken og viktige sektorer innenfor kultur- og samfunnsliv. I kampen for kvinners prestatetjeneste og for kirkelig vigsel av fraskilte, var Fjellbu en av de som tidlig viste vei.

På den internasjonale arena var biskop Fjellbu aktiv både i Kirkenes verdensråd og i Det lutherske verdensforbund. Her hjemme var han bl.a. generalsekretær i Flyktninghjelpen fra 1956 – 1960.

Nidaros bispedømmeråd ønsker med opprettelse og tildeling av Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris å hedre hans minne, hans mot og klarsyn i møte med en totalitær ideologi og en brutal og hensynsløs statsmakt. Samtidig skal prisen få minne oss om at de verdier som har formet vårt samfunn, bare kan sikres og bevares gjennom vedvarende engasjement, våkenhet og modig forsvar. Kristne og humanistiske verdier har til alle tider blitt utfordret. Kirke og samfunn vil derfor alltid trenge mennesker som med mot og klarsyn, er en tydelig stemme i kampen for menneskeverd, for de krenkede, de marginaliserte og de minste.

I vår historie har også kirken, som en stor samfunnsaktør, forvaltet stor makt og innflytelse. Gode maktpersoner og en god maktutøvelse kan bare sikres gjennom kritisk etterprøving og sunn selvkritikk. Også kirken trenger å la sine ledere og verdier, sannheter og holdninger etterprøves.

Når vi ser oss tilbake, må vi erkjenne at kirken burde stått for andre verdier og synliggjort andre holdninger i etterkrigstidens forhold til krigsbarna og NS-barna. Det er mulig å forstå, men enda mer på sin plass å beklage den behandlingen disse ble utsatt for både i lokalsamfunn og på riksplan. Det samme vil samene og de reisende, kvinner og homofile kunne hevde.

En kirke som bærer Martin Luthers navn, må erkjenne at også arven etter Martin Luther inneholder mye som burde vært ugjort og usagt. Dette er det viktig å erkjenne samtidig som vi verdsetter det som var umistelig verdifullt, visjonært og modig. Vi må erkjenne og beklage når det er på sin plass. Slik kan vi bidra til forsoning og til at de forhold som kaller på en uforbeholden unnskyldning ikke får overskygge det som er verdifullt og viktig.

Også kirken må i viktige samfunns og verdispørsmål, være villig til å erkjenne, men også beklage at den ikke har evnet å vært mye annerledes enn samfunnet for øvrig. Det er aldri enkelt å være noe annet enn barn og speil av sin samtid. Men vårt kall var og er å være lys og salt - slik biskop Fjellbu framstod 1. februar i 1942.

Med Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris ønsker bispedømmerrådet å gi heder og anerkjennelse til stemmer og personer som i dagens debatt og samfunnsliv, har vist og viser noe av det samme mot og klarsyn som biskop Fjellbu - mot til nødvendig maktkritikk for slik å gi oppmerksomhet til og fremme bevisstgjøring rundt grunnleggende kristne og humanistiske verdier i kirke og samfunn.

Statutter for Biskop Arne fjellbus kirke- og samfunnspris NBDR – vedtak 14.06.2022:

1. Opprettelse

Nidaros bispedømmeråd oppretter «Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris» for å gi oppmerksomhet og fremme bevisstgjøring rundt grunnleggende kristne og humanistiske verdier i det offentlige rom.

2. Formål

Gjennom tildeling av Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris, ønsker Nidaros bispedømmeråd å hedre personer eller organisasjoner som i biskop Arne Fjellbus ånd, gjennom sitt mot og klarsyn, har bidratt til å rette oppmerksomhet mot og bevisstgjøre betydningen av kristne og humanistiske verdier i samfunns- og kulturliv.

3. Prisens innhold og utdeling

Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris utdeles hvert 3. år innen 15. juni. Prisen kan også tildeles ekstraordinært dersom særlige forhold skulle tilsi det. Prisen er et trykk av Håkon Bleken med motiv fra Nidaros domkirke 1. februar 1942, tilegnet prisen og gitt av kunstneren. Prisen utdeles ved et arrangement i Nidaros domkirke.

4. Kandidater

Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris kan ikke søkes. Prisen er nasjonal, men skal også ha en internasjonal horisont. Prisen kunngjøres og kandidater kan fritt foreslås innen 1. desember året før prisen utdeles. Prisen kan tildeles en enkeltperson, en gruppe eller organisasjon som over tid har vist klarsyn, mot og evne til å synliggjøre, fremme og kjempe for kristne verdier i det offentlige rom.

5. Styret

Styret for Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris oppnevnes av Nidaros bispedømmeråd med 4 medlemmer. Styret oppnevnes samme år som prisen kunngjøres. Styret ledes av en av biskopene i Nidaros. Til styret oppnevnes ett medlem av Nidaros bispedømmeråd, en representant med bakgrunn i det politisk liv og en representant fra miljøene Olavsfestdagene/Stiklestad Nasjonale kultursenter/Falstad.

DEN NORSKE KIRKE

Nidaros bispedømmeråd 2024-2027

Saksbehandler	Arkivkode	Arkivsak	Ugradert
Steinar Skomedal	632	17/03791-67	

Saksnummer	Råd/utvalg	Møtedato
61/25	Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	09.12.2025

Orientering om status for Nidaros Pilegrimsgård og pilegrimsmottak i Trondheim

Saksordfører: Jon Fredrik Skauge

Vedlegg:

Pilegrimsstrategi 2012
Langtidsplan_Pilegrimsleden
Organisasjons- og finansieringsformer
Midtveisrapport 2025 revidert versjon

Saksorientering

Bispedømmerådet behandlet Nidaros Pilegrimsgård i sak 37/25 i møte 2. september 2025. I tillegg til statusoppdatering om situasjonen for stiftelsen Nidaros Pilegrimsgård, gjorde rådet et vedtak om at stiftsdirektør kunne disponere inntil kr 300 000 for å sikre lønnsmidler til ansatte i 4 kvartal 2025.

Status i desember 2025 er at stiftelsen la ned virksomheten pr 1.10.25 og Kirkelig fellesråd i Trondheim og Bispedømmerådet har tatt ansvar for lønnskostnader og noe drift i 4 kvartal. Det kan se ut til at sluttoppgjøret vil komme på nærmere kr 660 000 hvorav kr 330 000 vil BDR måtte dekke.

Stiftelsen er innstilt på avvikling. Dette vil ta noe tid pga saksgang i Trondheim kommune og Stiftelsestilsynet og avklaring med hensyn til verdier og eventuelle kreditorer.

Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet har i statsbudsjettet varslet å overføre eiendommen som innbefatter Pilegrimsgården til Trondheim kommune, for en symbolsk sum. I budsjettforslaget fra Byrådet i Trondheim ligger det også inn at de ønsker å overta og ta ansvar for nødvendig vedlikehold/rehabilitering.

Bispedømmerådet, biskopen, domkirken og fellesrådet i Trondheim har vært invitert til å bidra med innspill til innhold og profil i det nye pilegrimsmottaket gjennom deltakelse i workshop. En rekke andre aktører som nasjonalt Pilegrimssenter og frivillige og næringsaktører har også blitt invitert til å bidra i arbeidet. Rapport vil ferdigstilles ved årsskiftet. Vedlagt følger midtveisrapporten datert 14.11.2025.

Trondheim kommune arbeider for å sikre en god driftsform for mottak av pilegrimer i Trondheim fremover. Organisasjonsformen er ennå ikke fastsatt. Et aksjeselskap kan være

aktuelt, noe som kan bety at bispedømmerådet inviteres til å tegne aksjekapital. Se for øvrig vedlegg om organisasjonsformer.

Hvordan driften vil bli i 2026 er ennå uklart. Det henger blant annet sammen med hvor tidlig arbeidet med bygningen kan komme i gang.

Forslag til vedtak

Nidaros bispedømmeråd er positiv til at det arbeides med et permanent og bærekraftig pilegrimsmottak i Trondheim og vil være en konstruktiv samarbeidspartner i etableringen av nytt pilegrimsmottak.

STRATEGI FOR PILEGRIMSSATSING

Etter at saken har vært drøftet i Regjeringskonferanse, har Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, Kulturdepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Miljøverndepartementet og Nærings- og handelsdepartementet fastsatt denne felles statlige strategien for pilegrimssatsing.

Oslo, november 2012

PILEGRIMSLEDEN - VEI FOR VERDIFULL VANDRING

Denne strategien er båret av en visjon for pilegrimsledene i Norge og for vandringen på dem. Pilegrimsledene skal være gode veier å gå gjennom norsk natur og kultur, preget av verdier som er grunnleggende for menneskets eksistens og som åpner for en indre vandring. Strategien skal bidra til at flere mennesker fra inn- og utland går på kortere eller lengre strekninger av disse pilegrimsledene.

I det følgende beskrives først de overordnede målene og de strategiske veivalgene. Deretter gis det en omtale av ambisjoner, målsettinger og tiltak.

I vedlegg 1 er visjonen nærmere presentert. I vedlegg 2 er det gitt en beskrivelse av det arbeidet som gjennom en 20-årsperiode har vært nedlagt for å utvikle ledene og pilegrimstradisjonen i Norge. En oppdatert statusbeskrivelse for arbeidet med fornyelse av pilegrimstradisjonen finnes i vedlegg 3.

OVERORDNEDE MÅL

Pilegrimsleden skal gi mulighet for vandring gjennom et landskap som er rikt på natur-, kulturarv- og kulturopplevelser. Den skal tas vare på som en viktig del av den europeiske kulturarven og gi et unikt møte med norsk natur, kulturminner, kultur, tro og mennesker. Strategien skal bidra til verdiskaping og positiv utvikling langs leden gjennom økt bruk av den.

Pilegrimssatsingen skal innrettes slik at den bidrar til å oppfylle sentrale målsettinger på en rekke samfunnsområder.

MILJØ

Kulturminner, kulturmiljøer, natur og landskap skal formidles, tas vare på og være ressurser for verdiskaping og utvikling av lokale miljøer. Natur-, kultur og landskapsopplevelser i kombinasjon med friluftsliv inngår som viktige elementer i pilegrimsvandringen. Pilegrimsvandring er en miljøvennlig og skånsom form for reisevirksomhet og pilegrimssatsingen er derfor ønskelig i et miljøperspektiv.

Pilegrimssatsingen har et potensial ut fra folkehelseperspektivet. Når flere mennesker vandrer langs pilegrimsveiene, betyr det at flere er sammen om fysisk aktivitet.

NÆRING

Pilegrimstradisjonen kan være grunnlag for stor aktivitet innen reiselivsnæringen. Den vil kunne bidra til å utvikle næringsvirksomhet og et bærekraftig reiseliv langs pilegrimsledene. For å kunne markedsføre pilegrimsleden som et nasjonalt og internasjonalt reiselivsprodukt, er det en forutsetning at det er en sammenhengende led og at den har god kvalitet. For norsk reiseliv er det viktig at det utvikles opplevelser som understøtter byggingen av merkevaren Norge.

KIRKE

Revitalisering av pilegrimvandringene skal gi bidrag til at kristen tro og tradisjon forblir viktige kilder for menneskers identitet og tilhørighet. Den norske kirke, sammen med Den katolske kirke og andre kristne trossamfunn, har en felles motivasjon for å engasjere seg i fornyelse av pilegrimstradisjonen.

KULTUR

En fornyelse av pilegrimstradisjonene skal bidra til at kunst- og kulturformidlingen styrkes i kommunene langs ledene.

LOKAL FORANKRING, BRED FAGLIG TILNÆRMING OG BEDRE SAMORDNET INNSATS

Lokal forankring av pilegrimssatsingen vil bidra til identitet, stolthet og ivaretagelse som gir lokalt eierskap til leden og de samfunnsmessige verdiene som den representerer. Det skal stimuleres til lokale og private initiativ, og til et samspill mellom myndigheter, menigheter, skoler, frivillige lag og organisasjoner, lokale og regionale kulturinstitusjoner, næringsliv og grunneiere.

Pilegrimssatsingen skal ivaretas og videreutvikles med basis i et bredt eierskap og en bred faglig tilnærming.

Den nasjonale pilegrimssatsingen innebærer at de ulike målene som er omtalt ovenfor søkes oppnådd gjennom en bedre samordnet innsats. Det skal opprettes en departementsgruppe for å samordne departementenes og underliggende etaters arbeid med å følge opp pilegrimssatsingen.

STRATEGISKE VEIVALG

Med sikte på å klargjøre retningen for det videre arbeidet med å utvikle pilegrimstradisjonene i Norge gjøres følgende veivalg:

KULTURMINNE- OG NATURFAGLIG FORANKRING

Det skal være en tydelig kulturminne-, natur- og landskapsfaglig forankring av trasevalg og vedlikehold av pilegrimsleden, samt et organisert og godt samarbeid med berørte grunneiere.

NÆRINGSUTVIKLING

Pilegrimssatsingen skal støtte opp om bærekraftig reiseliv, lokal matproduksjon og -foredling.

KIRKELIG FORANKRING

Fornyelsen av pilegrimstradisjonen skal fortsatt ha en tydelig kirkelig forankring og samtidig ha en åpenhet som inkluderer ulike interesser og motivasjoner.

OLAVSARVEN

Pilegrimssatsingen skal ha hovedfokus på de godkjente pilegrimsledene som har Nidaros som mål og være forankret i Olavsarven. Satsingen kan også omfatte fornyelse av andre leder og pilegrimstradisjoner som er under utvikling.

AMBISJONER, MÅLSETTINGER OG TILTAK

STATLIG PILEGRIMSSATSING

Satsingen skal bidra til formidling av pilegrimstradisjon, kulturminner, kulturarv, natur og landskap, friluftsliv og fysisk aktivitet, utvikling av næringsvirksomhet, bærekraftig reiseliv og levedyktige distrikter langs ledene.

Det skal være en ambisjon å få flere til å gå - både lokale vandrere og de som går over lengre strekninger. Pilegrimsleden i den enkelte kommune skal være et aktivum i lokalsamfunnet og i stadig bruk av grupper og enkeltpersoner. Målet er å utvikle pilegrimsledens potensial som et nasjonalt og internasjonalt reiselivsprodukt.

Denne strategien skal motivere til og begrunne tiltak i regi av en rekke ulike instanser og innenfor ulike forvaltningsområder. I det følgende gjøres rede for områder som er særlig aktuelle med tanke på statlig organisering og ansvar.

NASJONALT PILEGRIMSSENTER

Som ledd i en statlig pilegrimssatsing etableres det et permanent pilegrimsenter med navnet **"Nasjonalt pilegrimssenter"**. Senteret lokaliseres til Trondheim. Senteret tilknyttes Riksantikvaren og finansieres med årlige bidrag fra de berørte departementene for å sikre senterets basisorganisasjon og basisfinansiering. Nasjonalt pilegrimssenter skal ha et pådriver- og koordineringsansvar i forhold til de regionale pilegrimssentrene, blant annet ved at det gis i oppdrag å tildele statlige midler til de regionale pilegrimssentrene. Det etableres et eget styre for det nasjonale pilegrimssenteret.

For å sikre resultatene av Miljøverndepartementets satsing (2006-2010) på "Pilotprosjektet Pilegrimsleden" etablerte Riksantikvaren et midlertidig nasjonalt senter i Trondheim i 2011. Dette med sikte på etablering av et permanent nasjonalt senter.

Forholdet og oppgavefordelingen mellom Pilegrimsgården og Nasjonalt pilegrimssenter avklares når senteret er etablert.

REGIONALE PILEGRIMSSENTRE

Ordningen med regionale pilegrimssentre skal videreføres med hovedvekt på å stimulere til og veilede om pilegrimsvandring på leden innen regionen.

De regionale sentrene etablerer nettverk med regionale aktører, og skal, i samarbeid med kommune, kirke, fylkeskommune, frivillige lag og organisasjoner, museer, m.fl., stimulere til bærekraftig reiseliv og verdiskaping med grunnlag i kultur og natur.

FINANSIERING

Det nasjonale og de regionale pilegrimssentrene finansieres med årlige statlige bidrag over budsjettene til Miljøverndepartementet/Riksantikvaren, Nærings- og handelsdepartementet/Innovasjon Norge, Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet og Kulturdepartementet.

Kommuner og fylkeskommuner langs leden oppfordres til å bidra også i fortsettelsen.

PILEGRIMSLEDEN – KVALITET OG TILGJENGELIGHET

Målet for tiltakene langs pilegrimsleden er å tilrettelegge for lokal bruk, friluftsliv og for langvandring.

Merking av pilegrimsleden skal være tilfredsstillende. De godkjente pilegrimsledene skal prioriteres.

Oversikt over kulturminner langs pilegrimsleden skal være oppdatert og lett tilgjengelig

Skjøtsel og vedlikehold av pilegrimsleden skal til enhver tid være tilfredsstillende.

Det må stimuleres til at det blir opprettet tilstrekkelig med overnattings- og serveringssteder som tilfredsstiller behovene til vandrere.

Det er en ambisjon om åpne kirker og andre former for kirkelig tilbud til vandrere.

En sammenhengende led med god kvalitet, også på tilbudene langs den, er en forutsetning for at pilegrimsleden kan markedsføres, også internasjonalt.

Det er en ambisjon at deler av leden er tilgjengelig ved at den er universelt utformet.

FORMIDLING

Nettstedet www.pilegrim.info skal være oppdatert og videreutvikles.

Håndbøker, guidebøker og annet informasjonsmateriale skal være oppdatert og lett tilgjengelig.

Digitale kart som angir vegstrekninger, tjenestetilbud og oversikt over kulturminner med videre skal videreutvikles.

Logoen for pilegrimsleden kan benyttes etter avtale med Riksantikvaren.

PILEGRIMSLEDENE SOM EUROPEISK KULTURVEI

Det legges til rette for at statusen som Europeisk kulturveg kan utnyttes til å nå fram med informasjon i internasjonale nettverk og til å etablere møteplasser for kompetanseutvikling.

GRUNNEIERE

Grunneiere skal stimuleres til private initiativ og samarbeid om skjøtsel av kulturlandskap, bruk og vern av bygninger og kulturminner, biologisk mangfold, Grønt reiseliv, lokalmat og matkultur og steds- og historieformidling.

Det nasjonale senteret og de regionale sentrene evalueres innen utgangen av 2015. Ansvar for å få dette gjort tillegges Nasjonalt pilegrimssenter.

ANSVAR- OG ROLLEFORDELING

Pilegrimsstrategien forutsetter på nasjonalt nivå et aktivt samarbeid mellom flere departementer.

Miljøverndepartementet/Riksantikvaren og Nærings- og handelsdepartementet/Innovasjon Norge skal ha et hovedansvar.

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet og Landbruks- og matdepartementet skal være aktive samarbeidspartnere.

MILJØVERNDEPARTEMENTET

har et overordnet ansvar for kulturminner, kulturmiljøer, naturmangfold, landskap og friluftsliv i denne sammenheng. "Pilotprosjektet Pilegrimsleden" har inngått som ett av elleve prosjekter i Miljøverndepartementets verdiskapingsprogram på kulturminneområdet. Riksantikvaren gjennomførte programmet. Flere av funksjonene i prosjektet har blitt ivaretatt av det midlertidige nasjonale senteret og vil bli fulgt opp videre av det permanente nasjonale senteret i Trondheim. Verdiskaping skal være en naturlig del av Miljøverndepartementets arbeid med kulturminner og kulturmiljøer. En bred og tverrfaglig satsing som "Kultur- og naturreisen", med aktiv bruk av digitale tjenester i formidlingen av kultur- og naturarven, vil kunne ha stor relevans for pilegrimsarbeidet.

Pilegrimssatsingen synliggjøres i Miljøverndepartementets stortingsmelding om kulturminner samt i andre relevante strategier og planer.

NÆRINGS- OG HANDELSDEPARTEMENTET

har ansvar for å ivareta pilegrimssatsingen innenfor sine oppgaver knyttet til reiselivsnæringen.

Pilegrimssatsingen reflekteres i regjeringens nasjonale reiselivsstrategi med sikte på utvikling og markedsføring av pilegrimsleden som bærekraftig reisemål.

Markedsføring av pilegrimsleden styrkes gjennom samarbeid med Innovasjon Norge, destinasjonsselskaper og næringslivsaktører.

FORNYINGS-, ADMINISTRASJONS- OG KIRKEDEPARTEMENTET

har ansvar for at pilegrimssatsingen ivaretas i sentrale kirkelige strategier og planer, blant annet gjennom stillinger som pilegrimsprester og tilretteleggelse for åpne kirker.

Fornyelse av pilegrimstradisjonen, åpne kirker og andre former for kirkelig tilbud til vandrere vil være blant de mål og strategier som Den norske kirke har ansvar for.

LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENTET

har ansvar for å ivareta pilegrimssatsingen i sitt arbeid med utviklingen og verdiskapingen i og i tilknytning til landbruket, herunder virkemidler i arbeidet med miljø, kulturlandskap, Grønt reiseliv, lokalmat, matkultur, bygninger, byggeskikk og økt bruk av tre.

RIKSANTIKVAREN

har det overordnede faglige ansvaret for kulturminner og kulturmiljøer langs leden. Riksantikvaren etablerte et midlertidig nasjonalt pilegrimssenter i Trondheim i 2011 for blant annet å sikre resultatene av den flerårige satsingen på "Pilotprosjektet Pilegrimsleden". Interimsløsningen ble videreført i 2012. Det permanente nasjonale pilegrimssenteret tilknyttet Riksantikvaren.

Riksantikvaren har fastsatt retningslinjer for godkjenning av leder i håndbok (revidert 2005) som er lagt ut på www.ra.no. Godkjenningsmyndigheten er overført til fylkeskommunene. Riksantikvaren har opphavsrett til logoen for pilegrimsleden, som kan overføres til andre etter avtale. Riksantikvaren har hatt en sentral rolle i arbeidet med pilegrimsleden siden tidlig på 1990-tallet.

DIREKTORATET FOR NATURFORVALTNING

skal ivareta natur- og friluftsinnteressene langs leden. Direktoratet skal bl.a. kartfeste pilegrimsledene i Naturbasen på bakgrunn av data som er mottatt fra kommuner og andre. Direktoratet har hatt en sentral rolle i arbeidet med pilegrimsleden siden tidlig på 1990-tallet.

INNOVASJON NORGE

har oppfølgingsansvar for flere departementer innenfor næringsutvikling, herunder reiseliv, landbruk m.m. og skal bidra innenfor områder som produktutvikling, kompetanseheving, markedsføring, nettverk og samarbeid.

STATENS LANDBRUKSFORVALTNING

har faglig oppfølgingsansvar for landbrukets miljøvirkemidler og et aktivt og konkurransedyktig landbruk.

NORSK KULTURMINNEFOND

har virkemidler som kan benyttes til istandsettingstiltak for kulturminner langs pilegrimsleden.

FYLKESKOMMUNENE

som kulturminnemyndighet har oppfølgingsansvar for vedlikehold av leden, skjøtsel av og det faglige ansvaret for kulturminnene langs leden. Det legges til grunn at fylkeskommunen som regional utviklingsaktør fortsatt vil spille en sentral rolle som koordinator og aktiv virkemiddelaktør. Fylkeskommunene har også bidratt i finansieringen av driften av det midlertidige nasjonale senteret. Det vil bli invitert til et fortsatt samarbeid mellom stat og fylkeskommune når det gjelder pilegrimssatsingen.

SAMETINGET

har inngått samarbeidsavtaler med fylkeskommunene i Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag, Oppland og Hedmark om involvering i saker som gjelder Sametingets ansvarsområder på kulturminneområdet. I den grad det er relevant vil Sametinget som kulturminnemyndighet bli trukket når det gjelder samiske kulturminner.

KOMMUNENE

har, uten at det er lovpålagt, tatt ansvar for skjøtsel, merking og vedlikehold av leden, gjerne i samarbeid med frivillige. Det legges til grunn at dette arbeidet fortsatt vil være avhengig av at det lokalt tas initiativ og ansvar. Kommunene oppfordres til å integrere de enkelte ledene i sin samfunnsplanlegging, herunder arealplaner, og til å ta ansvar for oppdatering av eksisterende avtaler og inngåelse av nye avtaler med grunneiere langs leden. Det er også en kommunal oppgave å legge til rette for lokal næringsutvikling i tilknytning til pilegrimsvandringen.

FRIVILLIGE LAG OG FORENINGER

som lokale menigheter, historielag, idrettslag, næringsorganisasjoner og andre lag og foreninger, vil være viktige støttespillere og samarbeidspartnere i arbeidet med bruk og utvikling av pilegrimsleden lokalt.

NASJONALT PILEGRIMSSENTER

skal ha ansvar for den statlige pilegrimssatsingen, herunder for de regionale sentrene, slik at oppgaver og ressursbruk blir koordinert og prioritert. Tilskudd til de regionale pilegrimssentrene inngår i de samlede budsjettmidlene som stilles til rådighet for Nasjonalt Pilegrimssenter. Senteret fordeler midler til det enkelte regionale senter. Samarbeidspartnerne vil blant annet være kommuner, fylkeskommuner, bispedømmeråd, næringsutøvere, frivillige mfl.

DE REGIONALE PILEGRIMSSENTRENE

vil ha som hovedoppgave å stimulere til, og veilede, om pilegrimsvandring innen den region som senteret har ansvar for. Sentrene skal bygge nettverk mellom aktører som kommunen, fylkeskommunen, kirken, lokalt kulturliv, næringsliv. Sentrene vil også kunne tjene som en informasjonskilde for kommunene i deres arbeid med å ivareta leden, og for næringslivsaktører knyttet til pilegrimsleden.

VEIEN FRAM MOT 2037

Langtidsplan 2020 - 2037

**PILEGRIMSLEDEN
– EN REISE
SOM BERØRER**

PILEGRIMSLEDEN
ST. OLAVSVEGENE TIL TRONDHEIM

FOTO:
Eskil Roll og NPS

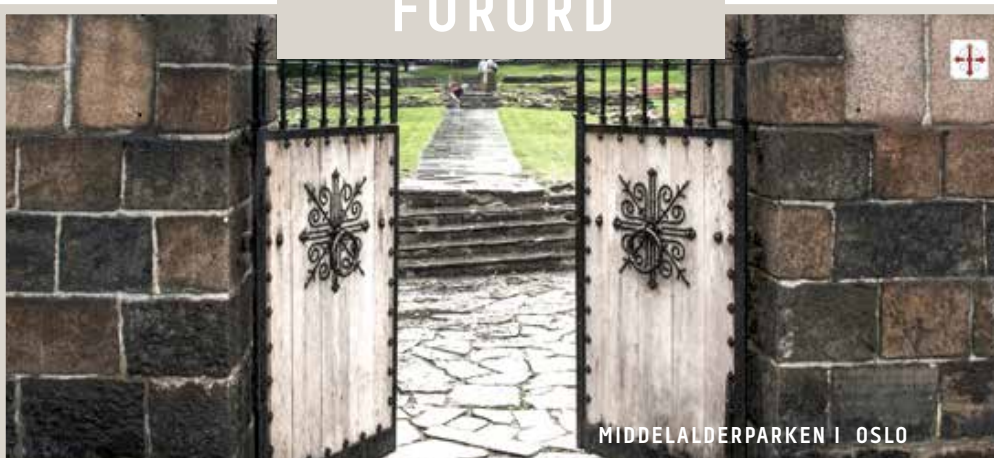
LAYOUT:
Tone Harbakk

www.pilegrimsleden.no

INNHold

3	FORORD
4	1. INNLEDNING
5	2. SAMMENDRAG
8	3. ANBEFALING
10	4. ET TILBAKEBLIKK
12	5. PILEGRIMSSATSINGENS PLATTFORM - STRATEGI FOR PILEGRIMSSATSING 2012
14	6. STATUS I ARBEIDET
24	7. LANGTIDSPLAN 2020 - 2037
35	8. RESSURSBEHOV OG INNRETNING AV STATLIG FINANSIERING
38	9. MILEPÆLSPLAN
40	VEDLEGG: LISTE OVER INNSENDE HØRINGSSVAR
42	VEDLEGG: OPPSUMMERING HØRINGSSVAR

FORORD

MIDDELALDERPARKEN I OSLO

Pilegrimsvandring er en gammel praksis, og har siden den offisielle gjenåpningen av Pilegrimsleden i 1997 utviklet seg til et nytt fenomen; dagens pilegrim i et multikulturelt og flerreligiøst samfunn.

Hvert år trekker en stadig økende mengde pilegrimer fra hele verden mot Trondheim og Nidarosdomen. I tillegg ser vi at lokalbefolkningen langs ledene i stor grad bruker «sin» led til blant annet rekreasjonsformål, i undervisningsopplegg og som trosopplæringstiltak.

Under pilegrimsvandring fra Oslo til Trondheim sommeren 2017 uttalte kulturministeren et ønske om fortsatt satsing på utvikling av pilegrimsledene og pilegrimenes vandring, med et perspektiv 20 år fram i tid.

Pilegrimssatsingen involverer og engasjerer et bredt spekter av aktører. Kommuner og fylkeskommuner hvor leden går har i alle år bidratt med ressurser til satsingen. Likeså har Riksantikvaren vært en særdeles viktig pådriver og støttespiller. Frivillige lag og organisasjoner har bidratt til lokal forankring og mange lokale pilegrimsopplevelser.

Arbeidet med ny langtidsplan har skapt forventning og styrket motivasjon for videre arbeid. Gjennom innspills-møter og en omfattende høringsrunde med til sammen 52 høringssvar fra kommuner, fylkeskommuner, bispedømmer, regionale pilegrimssenter, pilegrimsforeninger og andre samarbeidsparter har vi fått gode bidrag, ulike perspektiv, og mange meninger og råd om retning og rammer for det videre arbeidet.

En stor takk til alle for konstruktive, kreative, kloke og ambisiøse innspill, forslag og ideer!

Trondheim, 13.12.19

Styret / Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider

1. INNLEDNING

Å VANDRE PÅ HISTORISKE LEDER TIL GAMLE HELLIGMÅL ER SELVE PILEGRIMSFERDENS SÆRKJENNE, BÅDE HISTORISK OG AKTUELT I DAG.

Til forskjell fra tidligere tider lever vi i dag i et kulturelt og religiøst mangfoldig samfunn, og dagens pilegrim definerer i større grad selv både årsak og motiv for sin reise. Dagens pilegrimsfenomen er preget av mangfold, pilegrimen er åpen og søkende og pilegrimsleden er for mange et sted å søke mening i eget liv. Opplevelser av natur, møter og fellesskap, kultur og historie, er viktige. Sentralt for mange er ønsket om langsomhet, frihet, enkelhet, bekymringsløshet, stillhet, åndelighet og det å dele. Dagens pilegrim har selv eierskap til sin ferd, ingen kan gjøre krav på å «eie» dagens pilegrimsfenomen.

OPPDRAK OG MANDAT

I oppdragsbrev fra Kulturdepartementet av 29. august 2017 heter det: "Strategi for pilegrimssatsing" ble fastsatt i 2012 av tidligere FAD (nå KMD), Kulturdepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Miljøverndepartementet og Nærings- og handelsdepartementet. Det ligger etter dette fast at pilegrims-satsingen skal innrettes slik at den bidrar til å oppfylle sentrale målsetninger på en rekke samfunnsområder (miljø, næring, kirke og kultur). Også de overordnede strategiske veivalgene som planen beskriver skal legges til grunn.

Selv om visjon, overordnede mål og strategiske veivalg er fastsatt i planen fra 2012, kan det i perspektivet 20 år fram likevel være nødvendig å vurdere om det er nye premisser for arbeidet framover, og å utarbeide en mer konkret handlingsplan.

Departementet ser det som naturlig at man i arbeidet med langtidsplanen vurderer hvorledes visjonen for pilegrimssatsingen best kan formuleres. Det viktigste innsteget til arbeidet vil imidlertid være å beskrive nå-situasjonen. En treffende og relevant tilstandsvurdering vil være avgjørende for å kunne identifisere hvilke mål som bør settes og hvilke tiltak som bør prioriteres og iverksettes.

Planen bør ta for seg temaer som organisering av pilegrimsarbeidet (nasjonalt senter, regionale sentra) og innretningen av statlig finansiering. Den bør omhandle spørsmål om godkjenning av leder og prioritering mellom dem (eks. Olavsledene versus Røldal, Selja, Valdres). Videre bør planen angi prioriteringer mellom ulike satsingsområder og premisser for satsingen. Den bør også identifisere aktuelle samarbeidspartnere (statlige, kommunale og private), og bidra til å avklare de ulike aktørenes roller og ansvar.

2. SAMMENDRAG

I Norge har vi lange og sterke pilegrimstradisjoner. En av de eldste skriftlige kildene som beskriver disse tradisjonene er beretningen fra Adam av Bremen, som rundt år 1075 reiste sjøveien fra Bremen til Nidaros på visitas som utsending fra erkebiskopen i Hamburg. Adam av Bremen beskrev Trondheim som nordmennenes viktigste by, med tilstrømmingen av mennesker som søkte helbredelse ved graven til helgenen Olav.

Nidarosdomen og Olavs grav var landets største pilegrimsmål i middelalderen, men også stavkirken i Røldal, kapellet på Filefjell, og klosteret på Sunniva-øya Selja var viktige steder som ble besøkt av mange pilegrimer.

Reformasjonen i 1537 førte til at helgendyrkelse og pilegrimsvandring opphørte, og det ble slutt på de kirkelige Olavs- og olsoktradisjonene i Norge. Først i 1897 ble det igjen feiret olsok i Trondheim. På 1950-tallet fikk vi «Spelet om Heilag Olav» på Stiklestad, og Olavsfestdager som olsokmarkering både i Trondheim og andre steder. Mot slutten av 1950-tallet begynte det å komme enkelte grupper med pilegrimer til Nidarosdomen, og pilegrimer på vei mot Trondheim og Nidarosdomen har besøkt Eysteinkyrkja på Dovrefjell hver sommer siden den ble vigslet i 1969.

Helt siden Hans Kongelige Høyhet Kronprins Haakon Magnus sto for den offisielle åpningen av Pilegrimsleden i Trondheim den 28. juli 1997 har det vært arbeidet for å legge til rette for pilegrimsferdsel langs gamle veifar mot Nidarosdomen i Trondheim.

Revitaliseringen av pilegrimsarbeidet skjøt fart da Kulturdepartementet i 2010 etablerte regionale pilegrimssenter (RPS) langs Gudbrandsdalsleden fra Oslo til Trondheim som satsingsområde. De regionale sentrene er bindeleddet mellom aktørene i sin region, og er det operative leddet på pilegrimsleden. Samme år fikk Pilegrimsleden status som Europeisk Kulturvei under Europarådets program for kultursamarbeid og Europeiske kulturveier, og året etter ble pilegrimssatsingen tildelt Den Norske Friluftslivsprisen.

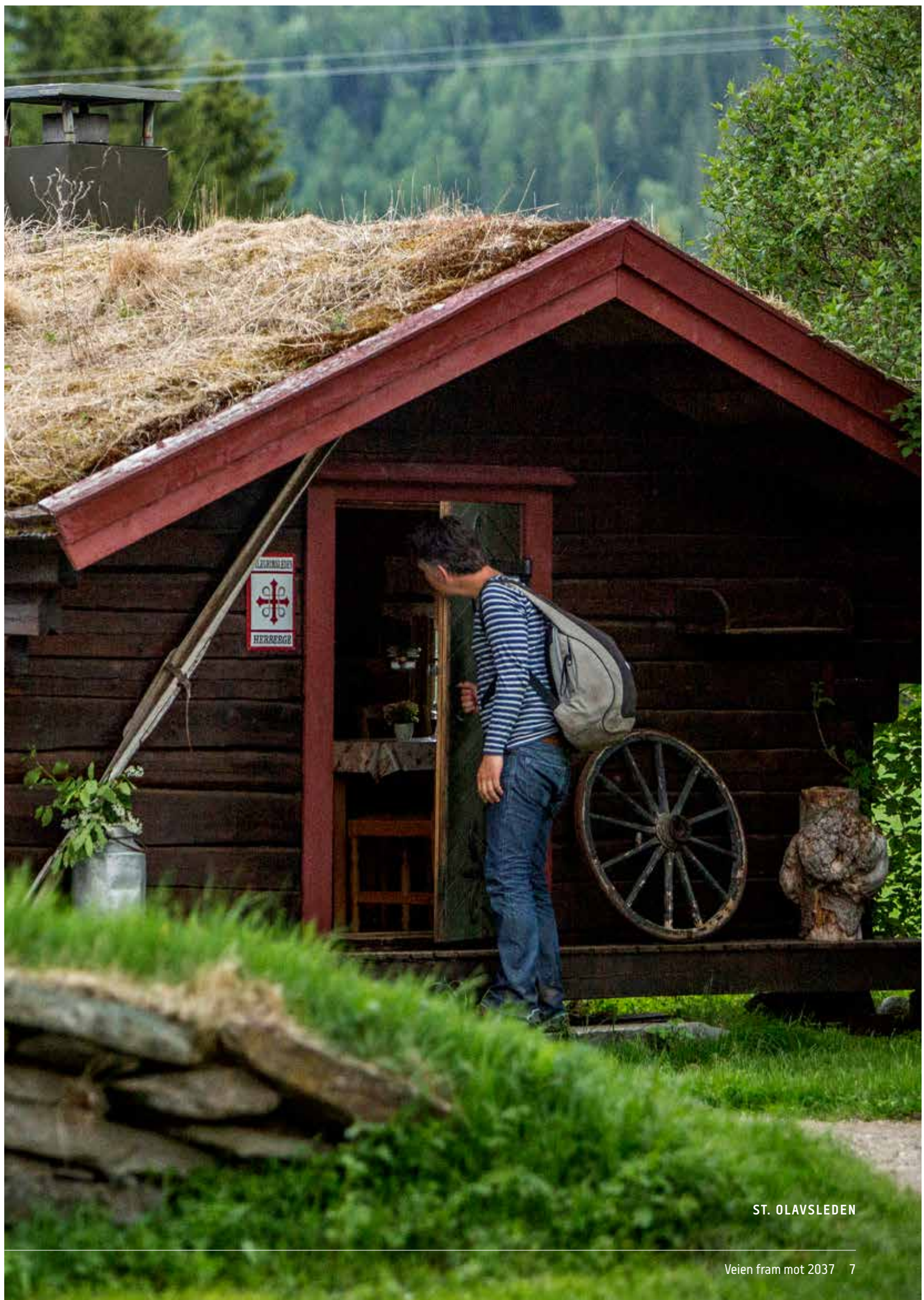
Med statlig strategi for pilegrimssatsingen og etablering av Nasjonalt pilegrimssenter i 2012 ble satsingen ytterligere styrket. Gjennom den europeiske pilegrimsrenessansen fra 1990-tallet og frem til i dag ser vi utviklingen av dagens pilegrim, noe som også treffer fler og fler nordmenn. De siste årene har antallet vandrere på kortere og lengre turer langs pilegrimsleden økt for hvert år, parallelt med at det har blitt etablert stadig flere pilegrimsleder. Pilegrimsferder omfattes av langvandrere, organiserte grupper og de som går korte turer i sine nærmiljø.

Norsk natur og kultur, stillhet, lokal mat, kirkerom, gjestfrihet og nærhet er kvaliteter ved Pilegrimsleden – St. Olavsveiene til Trondheim som gir muligheter til å øke antall vandrere og styrke verdiskapingen og videre positiv utvikling langs pilegrimsledene.

For å lykkes med dette er det avgjørende å bygge videre på de gode erfaringene lokal og regional forankring og eierskap har gitt, og ruste opp flere av de godkjente ledene etter modell fra Gudbrandsdalsleden.

Pilegrimssatsingen har et bredt spekter av interessenter og sentrale samarbeidsparter. Gode møtearenaer, klima for samspill og avklarte roller vil være viktig for den videre utviklingen av pilegrimssatsingen.

ST. OLAVSLEDEN

3. ANBEFALING

En økning i trafikken langs pilegrimsledene i Norge, og en styrket realisering av visjonen om «pilegrimsveiene som gode veier å gå på gjennom norsk natur og kultur, preget av verdier som er grunnleggende for menneskers eksistens og som åpner for den indre vandring» kan oppnås ved å bygge videre på erfaringer og kompetanse som ligger i pilegrimsnettverket.

Avgjørende momenter for å sikre pilegrimssatsingen for de neste 20 årene er å tydeliggjøre det koordinerende oppdraget som ligger til Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR). Nasjonalt pilegrimssenter (NPS) må ha kapasitet, handlingsrom og mandat til å arbeide for gode samarbeidsrelasjoner med sentrale aktører, og bidra til rammebetingelser som gir hele organisasjonen best mulig forutsetninger for felles måloppnåelse. Det er i hovedsak tre områder hvor det forutsettes nasjonal koordinering for at satsingen skal kunne videreutvikles:

- Mange interessenter med ulike roller, forventninger og ressurser
- Lokalt og regionalt engasjement og eierskap
- Forpliktelser ovenfor Europarådets utvidede delavtale om kulturruter, hvor Norge har vært medlem siden 2011.

NPS sitt ansvar for den nasjonale pilegrimssatsingen skal være en integrert del av strategien for NDR. Strategi og tiltak må koordineres og planlegges tverrfaglig og helhetlig i organisasjonen for å sikre, utvikle og balansere organisasjonens kapasitet, kompetanse og økonomi over tid. Tiltak og prosjekter i årsplan vil danne grunnlaget for de enkelte avdelingens arbeidsplaner.

Videre må det regionale pilegrimsleddet styrkes med bærekraftig økonomi for å kunne håndtere veksten i av aktiviteten.

Pilegrimsledene må differensieres ut fra lokale og regionale målsettinger, finansieringsmuligheter, kapasitetspotensiale og tilgjengelighet.

Vi anbefaler at RPS-modellen fra Gudbrandsdalsleden også legges til grunn på Kystpilegrimsleia med inntil 4 senter og til Borgleden med 1 senter. I tillegg anbefaler vi at RPS Stiklestad skal motta statlig driftstilskudd på lik linje som de andre sentrene.

Vi anbefaler at det på de øvrige godkjente ledene i første omgang etableres samarbeid med ledkoordinatorene for informasjonsflyt og som bindeledd mellom NPS og det lokale- og regionale nettverket av interessenter.

Videre anbefaler vi at NPS skal ha et overordnet ansvar som nasjonal koordinator på pilegrimsfeltet for andre pilegrimsleder, og disponere tiltaksmidler for aktiviteter på disse ledene.

4. ET TILBAKEBLIKK

1993-2012

På begynnelsen av 1990-tallet var det dialog mellom fylkesmannen i Oppland og Hamar biskop rundt muligheter for å etablere en sammenhengende vandringsvei for pilegrimer. Ideen ble lansert for miljøvernministeren, som tok initiativet til «Prosjekt Pilegrimsleden» i forbindelse med «Friluftslivets år» i 1993.

I prosjektperioden 1993-97 var arbeidet forankret i Klima- og Miljødepartementet, og målet var målet å ta i bruk historiske veier og stimulere til friluftslivsaktivitet der natur- og kulturopplevelser forenes. Videre ønsket en å formidle pilegrimsferdenes historiske og åndelige tradisjon til nye generasjoner med vandrere.

Hans Kongelige Høyhet Kronprins Haakon Magnus sto for den offisielle åpningen av pilegrimsleden i Trondheim den 28. juli 1997, og «Prosjekt Pilegrimsleden» ble avsluttet.

I en designkonkurranse ble forslaget fra Johanna Figur Waddington, en logo som består av Olavskorset og valknuten, kåret til vinner.

Denne logoen ble brukt til å merke de reetablerte pilegrimsledene, og denne logoen brukes i dag på merkevaren «Pilegrimsleden – St. Olavsveiene til Trondheim».

I 2004 ble det i Oppland gjennomført en større spørreundersøkelse knyttet til pilegrim, hvor målet var å hente informasjon som kunne bidra til å sette pilegrimsledene på kartet igjen, og i 2005 arrangerte Riksantikvaren (RA) og Direktoratet for Naturforvaltning (DN) en konferanse om pilegrimsleden i Trondheim.

Pilegrimsleden ble i 2007 et eget pilotprosjekt i Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet til RA. Prosjektet hadde 5 overordnede målsettinger:

1. Økt bruk av leden.
2. Økt kvalitet på skjøtsel, merking, kulturminner og overnattingstilbud.
3. Økt næringsutvikling.
4. Økt kunnskap om pilegrimsledene nasjonalt og internasjonalt.
5. Videreformidling av kompetanse og erfaring fra prosjektet til driften av leden.

Sluttrapporten fra prosjektet gav følgende anbefalinger:

- Kommuner og fylkeskommuner bør utarbeide egne handlingsplaner for pilegrimsleden for sine områder – dette for å sikre kontinuitet og kvalitet i arbeidet.
- Kirken bør tydeliggjøre seg som aktør på pilegrimsleden.
- Frivilligheten bør samle seg organisatorisk under en nasjonal paraply.
- Potensialet som ligger i at Pilegrimsleden i 2010 fikk status som Europeisk kulturvei må utnyttes.

Stiftelsen Nidaros Pilegrimsgård (NPG) ble åpnet i 2008, hvor hovedoppgavene var å formidle informasjon, veilede og tilrettelegge for pilegrimsferder, bidra til utvikling av pilegrimsleden i regionen, og funksjon som mottak for pilegrimer som kommer fram til målet i Trondheim. Det var NPG som ledet arbeidet med å tilrettelegge for at Pilegrimsleden – St. Olavsveiene til Trondheim fikk status som Europeisk Kulturvei i 2010, under navnet St. Olav Ways.

I 2008 tok kulturministeren initiativ til en utredning om pilegrimsarbeidet i Norge. Målet med utredningen var å skape en god modell for forvaltning, utvikling og fornying av pilegrims-tradisjonene. Utredningen «På livets vei» kom i 2009. Her ble det skissert en samarbeidsmodell med lokal forankring og utvikling der kirke, kommune, reiseliv, kultur og frivillige er med. Videre ble det anbefalt å opprette regionale pilegrimssenter langs leden. Utredningen pekte også på behovet for å etablere internasjonale nettverk.

Kulturministeren besluttet at pilegrimsleden fra Oslo til Trondheim over Dovre skulle være satsingsområde, og i 2010 ble det opprettet fem regionale pilegrimssentre langs Gudbrandsdalsleden. Disse ble lagt til Oslo, Gran, Hamar, Hundorp og Dovrefjell.

Sentrene ble organisert forskjellig, og fikk tildelingsbrev og økonomiske rammer via sine respektive bispedømmer.

I oppdragsbrevet fra departementet står det at de regionale sentrene skal «formidle informasjon og veiledning om pilegrimsferd, arrangere fellesvandring og bidra til utvikling av veien og vandringer i sin region». Det regionale arbeidet skal bidra til fornyelse og utvikling av pilegrimstradisjonen i Norge, utvikle leden kvalitativt og kvantitativt og være en informator, pådriver og veileder for de kommunene som ligger i regionen.

Nasjonalt pilegrimssenter (NPS) ble opprettet i 2012 for å videreutvikle Pilegrimsleden som konsept, forvalte de godkjente ledene, følge opp kommunenes ansvar for leden lokalt, stimulere til økt bruk av leden, bidra til god informasjon og markedsføring, koordinere arbeidet ved de regionale sentrene og følge opp og utvikle

nasjonale og internasjonale kontakter og nettverk. I oppstartsfasen var NPS organisert som en avdeling hos Riksantikvaren (RA).

ERIK PÅ BUDSJORD

5. PILEGRIMSSATSINGENS PLATTFORM - STRATEGI FOR PILEGRIMSSATSING 2012

I november 2012 vedtok regjeringen en felles statlig strategi for pilegrimssatsingen. Strategien ble fastsatt av Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, Kulturdepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Miljøvern-departementet og Nærings- og handels-departementet. Spekteret av departementer bak denne strategien illustrerer bredden i interesser og perspektiver knyttet til den statlige satsingen på å utvikle pilegrimsledene.

Det overordnede målet i strategien er:

«Pilegrimsleden skal gi mulighet for ferdsel gjennom et landskap som er rikt på natur-, kulturarv- og kulturopplevelser. Den skal tas vare på som en viktig del av den europeiske kulturarven og gi et unikt møte med norsk natur, kulturminner, kultur, tro og mennesker. Strategien skal bidra til verdiskaping og positiv utvikling langs leden gjennom økt bruk av den.»

Pilegrimssatsingen skal innrettes slik at den bidrar til å oppfylle sentrale målsettinger på samfunnsområdene miljø, næring, kirke og kultur.

For å klargjøre retningen for det videre arbeidet med å utvikle pilegrimstradisjonene peker strategien ut følgende veivalg:

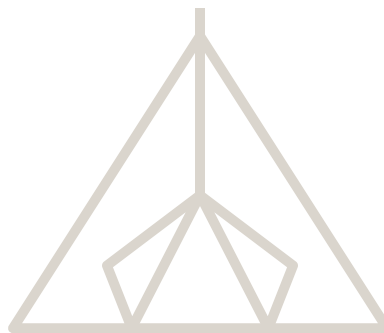
- Kulturminne- og naturfaglig forankring av trasevalg og vedlikehold av pilegrimsleden
- Næringsutvikling – støtte opp om bærekraftig reiseliv og lokal matproduksjon
- Kirkelig forankring – og åpenhet som inkluderer ulike interesser og motivasjoner
- Olavsarven – satsingen skal ha hovedfokus på pilegrimsledene som har Nidaros som mål, og som er forankret i Olavsarven.

Ambisjonen i strategien er at satsingen skal bidra til formidling av pilegrimstradisjonen, kulturminner, kulturarv, natur og landskap, friluftsliv og fysisk aktivitet, utvikling av næringsvirksomhet, bærekraftig reiseliv og levedyktige distrikter langs ledene.

Målet er å utvikle pilegrimsledenes potensial som et nasjonalt og internasjonalt reiselivsprodukt, og gjennom det få flere til å gå, både lokale vandringer og lengre strekninger.

Når det gjelder organisering av arbeidet slår strategien fast at ordningen med regionale pilegrimssentre skal videreføres. Videre skal det etableres et permanent pilegrimssenter med navnet «Nasjonalt pilegrimssenter» (NPS), med pådriver- og koordineringsansvar overfor de regionale pilegrimssentrene.

De overordnede veivalgene i 2012-strategien har vært førende for oppbyggingen av pilegrimssatsingen de siste årene. Disse veivalgene har gitt Pilegrimsleden – St. Olavsveiene til Trondheim en tydelig profil og solid forankring på sentrale områder, og føringene i 2012-strategien vil også styre retningen for pilegrimssatsingen på veien fram mot 2037.

KYSTPILEGRIMSLEIA

6. STATUS I ARBEIDET

I dette kapittelet gjøres det rede for oppbyggingen av pilegrimssatsingen, utviklingen av organisasjonsstrukturen, etablering av nye pilegrimsleder og veksten i trafikken av pilegrimer langs pilegrimsleden de siste årene.

OPPBYGNING

Med bakgrunn i den statlige strategien ble NPS vedtatt som permanent ordning. Virksomheten ble organisert som en avdeling under Riksantikvaren og Miljøverndepartementet oppnevnte et styre for NPS bestående av fem personer i april 2013. Mandatet for styret var utarbeidet av Miljøvern- departementet, Riksantikvaren, Nærings- og handelsdepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet. I mandatet gis styret følgende hovedoppgave:

«Styret er øverste leder av NPS og skal sikre at senteret følger opp den nasjonale pilegrimsstrategien, Riksantikvarens årlige tildelingsbrev og dette mandatet. Styret er også ansvarlig for å følge opp og kontrollere den økonomiske utviklingen og driften av NPS, samt at senteret tilfredsstiller krav fastsatt i relevant regelverk, slik som lov og forskrift om offentlige anskaffelser og reglement og bestemmelser om økonomistyring i staten. Styret er videre ansvarlig for den strategiske utviklingen av virksomheten, basert på pilegrimsstrategien. Styret er ansvarlig for målrettet profilering og markedsføring av de godkjente pilegrimsledene, god kommunikasjon med eksterne miljøer nasjonalt og internasjonalt, god koordinering av de fem regionale sentrene og at relevante virkemidler bidrar til å høyne kvaliteten på pilegrimsleden.»

Det ble opprettet fire faste stillinger ved NPS, og senteret har vært i operativ drift som videre-

føring av det midlertidige nasjonale senteret siden høsten 2013.

I departementets mandat til styret står det følgende om organiseringen av arbeidet:

«Nasjonalt pilegrimssenter vil bli etablert som et ordinært forvaltningsorgan under Riksantikvaren. Dette er et forhold Stortinget formelt må ta stilling til, noe som vil skje i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2013. I tilknytning til dette gjør vi oppmerksom på at det først fra 2014 vil bli opprettet eget utgifts- og inntektskapittel for Nasjonalt pilegrims-senter.»

De første årene var NPS en autonom enhet med administrative støttefunksjoner under RA, med styret for NPS som ansvarlig ledelse. Pilegrims-satsingen var en fellessatsing for flere departementer, hvor Miljøverndepartementet hadde hovedansvaret og koordinerte styringssignalene og finansieringen fra de involverte departementene. RA fastsatte overordnede prioriteringer og budsjett i årlige tildelingsbrev, og NPS fikk en tildeling med øremerkede midler til de regionale pilegrimssentrene. RA mottok årsplaner, budsjett og årsrapporter fra NPS, og hadde faste møter med styreleder og direktør ved NPS.

Opprettelsen av de fem regionale pilegrims-sentrene i 2010 bygde på et strategisk valg om å prioritere Gudbrandsdalsleden som satsings-område. Dette har også vært førende i de årlige tildelingsbrevene fra RA. Begrepet «de godkjente ledene» er imidlertid brukt både i mandatet til styret for NPS hvor det står at «... hovedinnsatsen skal rettes inn mot de godkjente pilegrimsledene.», og i 2012-strategien hvor det står «Pilegrimssatsingen skal ha hovedfokus på de godkjente pilegrimsledene...». Med «de godkjente ledene» pekes det

på de ledene som var åpnet i perioden 1997-2012:

- **Gudbrandsdalsleden (1997)**
- **St. Olavsleden (1997)**
- **Østerdalsledene (2000)**
- **Romboleden (2000)**
- **Nordleden (2003)**
- **Folloleden (2012)**

I 2013 ble Nidaros Pilegrimsgård (NPG) innlemmet som regionalt senter, med oppgaver og økonomisk tildeling fra NPS som de andre sentrene. Dette ble gjort for å styrke innsatsen langs den siste delen av pilegrimsleden inn mot Trondheim, og for å sikre et godt mottak av pilegrimer som kommer til målet. Økningen i antall regionale senter førte ikke til økte økonomiske rammer, så fra 2013 ble de øremerkede RPS-midlene fordelt på seks senter.

2016 ble Regionale Pilegrimssenter Stiklestad AS etablert etter et treårig utviklingsprosjekt som var finansiert av Nord-Trøndelag fylkeskommune med tilskudd fra NPS. Eiene og drivere av senteret er kommunene langs St. Olavsleden på norsk side, Nidaros bispedømme og Stiklestad Nasjonale Kultursenter. Gjennom tett samarbeid med St. Olavsleden på svensk side av grensen har RPS Stiklestad fått midler gjennom interreg-prosjektet Green Highway. RPS Stiklestad har ikke fast driftstilskudd fra NPS.

I utviklingen av RPS Stiklestad fikk pilegrimsarbeidet en regional operativ ressurs på St. Olavsleden. Dette har styrket innsatsen og ført til en høyere prioritering av arbeidet på denne leden.

I 2016 ble NPS virksomhetsoverdradd fra Riksantikvaren til Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR) som er et forvaltningsorgan under Kulturdepartementet.

NPS ble organisert som egen avdeling på linje med Publikumsavdelingen og Nasjonalt kompetansesenter for verneverdige bygninger i stein.

På den ene siden styrket omorganiseringen pilegrimssatsingen ved at en større virksomhet fikk ansvaret for å løse oppdraget. NDR har ressurser i både kompetanse og kapasitet til å komplettere og styrke arbeidet knyttet til pilegrim. På den andre siden er pilegrimsoppdraget en tilleggsbestilling til en virksomhet som har som hovedoppdrag å restaurere og vedlikeholde Nidarosdomen og Erkebispegården, og å formidle Olavshistorien og bygningenes historie.

Under RA ble pilegrimsarbeidet styrt med tildelingsbrev til NPS, og finansieringen av NPS og RPSene var et spleiselag mellom fire departement, koordinert av Miljøverndepartementet.

Ved virksomhetsoverdragelsen ble pilegrimsoppdraget gitt til NDR, som mottar en samlet ressurstildeling for hele oppdraget, med øremerkede tilskuddsmidler til de regionale sentrene. Dette medfører blant annet at driftsbudsjettet til NPS fastsettes av NDR etter en intern vurdering av virksomhetens samlede rammer og behov.

Ved virksomhetsoverdragelsen i 2016 ble styremedlemmene i NPS løst fra sine verv, og driften av NPS inngår nå som en del av ansvarsområdet til styret for NDR.

Erfaringene så langt viser at den økonomiske rammen til NPS har blitt redusert etter at pilegrimsoppdraget ble overført til NDR. Grunnen til denne reduksjonen er at bortfallet av verdiskapingsmidler som driftstilskudd fra RA ikke er blitt kompensert med andre midler etter at NPS ble en del av NDR, jfr. tabellen på side 31. Videre er det tilbakemeldinger om at rollen

til NPS har blitt utydelig overfor sentrale samarbeidsparter, som etterlyser en tydelig ledelse av den nasjonale pilegrimssatsingen.

PILEGRIMSLEDENE I NORGE

Vi har i dag to kategorier av pilegrimsleder i Norge; Olavsleder som har Nidarosdomen som mål, og andre regionale leder med andre pilegrimsmål. NPS har godkjenning- og koordineringsansvar overfor den første kategorien, mens den andre kategorien så langt ikke omfattes av forvaltningsoppdraget til NPS. I 2010 fikk Pilegrimsleden – St. Olavsveiene til Trondheim status som Europeisk kulturvei i Europarådets program for Europeiske kulturveier, i et nordisk samarbeid mellom Norge, Sverige og Danmark. Statusen resertifiseres hvert tredje år. I de to første periodene ble alle offentlig godkjente pilegrimsleder regnet som del av statusen. Ved resertifiseringen i 2018 ble det satt betingelser om organisering, innhold og synlighet.

Dette førte til etableringen av Association for the Cultural Route of St. Olav Ways (ACSOW). NPS er «Route Manager» og sekretariat for denne nordiske medlemsforening som er ansvarlig for forvaltningen av statusen som Europeisk Kulturvei.

Gudbrandsdalsleden

Gudbrandsdalsleden ble åpnet i 1997 og har bidratt til å revitalisere pilegrimsfenomenet, til å åpne opp pilegrimsbegrepet, og til å etablere næringsutvikling og reiselivstenkning inn i pilegrimssatsingen. De regionale pilegrims-sentrene langs Gudbrandsdalsleden mottar fast statlig grunnfinansiering, noe som har utløst betydelige midler gjennom støtte fra fylkeskommuner, kommuner, andre aktører og gjennom egeninntjening og prosjekt-finansiering. Om lag 71% av langvandrende pilegrimer som kom til Trondheim det siste året gikk Gudbrandsdalsleden.

Gudbrandsdalsleden er den lengste pilegrims-leden i Norge, og var hovedveien til Nidaros i middelalderen. Gudbrandsdalsleden har et

varierte og vakkert kulturlandskap, og leden går gjennom åpne bygder og små landsbyer, gammel urskog og brede dalsider. Denne leden går også over Dovrefjell, et mektig høyfjellsområde i overgangen mellom Gudbrandsdalen og Trøndelag. På Gudbrandsdalsleden vil du oppleve stillhet, dyreliv, utsikt, kulturhistorie og ikke minst kulinariske opplevelser basert på lokal tradisjonsmat.

Det er godt med overnattingsplasser langs leden, fra enkle pilegrimsherberger, camping-plasser og hotell, til vakre historiske gårder. Leden er godt merket. Leden har tilgjengelig overnattingskapasitet og gode transporttilbud ved start- og slutt punkt med både fly, tog og buss. På deler av leden er det tilbud om baggasjetransport i høysesong.

St. Olavsleden

Denne leden går fra Selånger via Stiklestad til Trondheim. Den siste delen fra Levanger har to parallelle ruter, innlandsruta over Markabygd og den ytre langs fjorden ut til Tautra. Omtrent 22 % av langvandrende pilegrimer som kom til Trondheim i 2018 hadde gått St. Olavsleden. Leden har gode transportmuligheter gjennom nærhet til jernbane store deler av strekningen i både Norge og Sverige, og med flyplasser ved start- og slutt punkt.

St. Olavsleden ble åpnet i 1997 og koordineres i dag av Regionalt Pilegrimssenter Stiklestad. Parallelt med etableringen på Stiklestad ble pilegrim et av satsingsområdene i et Interreg-prosjekt i 2012 hvor kommunene Trondheim, Østersund og Sundsvall fokuserte på å styrke samarbeidet gjennom felles reis livs- og nærings-utviklingstiltak.

Disse to initiativene har gitt arbeidet på St. Olavs-leden et løft på begge sider av riksgrensen, og St. Olavsleden er i dag den eneste pilegrims-leden med tilrettelagt infrastruktur som henger sammen med en merket og tilrettelagt led i Sverige.

Her kan man vandre gjennom Sverige og Norge, fra kyst til kyst, i vakker natur. St. Olavsleden

følger deler av den samme veien vikingkongen Olav Haraldsson valgte da han returnerte til Norge før slaget på Stiklestad. Leden gir variert natur og kulturopplevelser, langs vassdrag og gjennom dype skoger, over høyfjellet ved riksgrensa og gjennom brede trønderske kornbygder ved fjorden inn mot Trondheim. Overnattingstilbudet er variert, med både små herberger, campingplasser, hotell og tradisjonsrike overnattings- og serveringssteder med historisk innslag. Leden er godt merket.

Østerdalsleden

Østerdalsleden ble åpnet i år 2000 og starter der Klarälven blir til Trysiløelven, ved grensen mellom Sverige og Norge. Her ved Oddheim i Lutnes står Trysil kommunes milestein, som forteller at det herfra er 379 km til Nidaros.

I 2013 ble Pilegrimsnettverket for Østerdalsledene stiftet og fungerer i dag som en koordinator for arbeidet langs denne leden. Nettverket mottar ingen faste statlige tilskudd.

For den som ønsker fokus på flott natur, og kan orientere etter kart og kompass, er Østerdalsleden et godt valg. Østerdalsleden går for det meste gjennom vakre skog og fjellområder og enkelte dalstrøk. Overnatting foregår i stor grad i skogsbuer og koier eller på campingplasser. Men det er også muligheter for å overnatte på hotell eller tradisjonsrike overnattings- og serveringssteder. Leden er godt egnet for vandreren som foretrekker telt og sovepose. Leden er delvis merket.

Nordleden

Nordleden er sterkt knyttet til Olavs-tradisjonen, både i form av kirkebygg og kirkekunst og hellige vannkilder. Leden preges av stille skoger og flott kultur- og naturlandskap fra Gløshaug kirke på Grong og hele veien ned til historiske Stiklestad.

Leden egner seg best for vandreren som foretrekker telt og sovepose, og som kan orientere seg etter kart og kompass. Leden har få overnattingssteder og er svakt merket.

Romboleden

Romboleden kan med sikkerhet sies å være en gammel ferdselsvei for pilegrimer, handels- og embetsmenn som gjennom århundrer har drevet handel og kulturutveksling mellom Norge og Sverige. I hver sin ende av Romboleden har to sentrale helgener en viktig plass – Olav den hellige i Trondheim og hellige Birgitta i Vadstena. Romboleden er grenseoverskridende og i fjellområdene langs riksgrensa vil du blant annet møte en tradisjonsrik sørsamisk kultur. Romboleden preges av et variert landskap, fra snaufjell og vidder på 1000 meters høyde over havet, til frodig kystklima ved Trondheimsfjorden. Det aller meste av leden går i fjell og skogsterreng.

Gjennom de uberørte fjellområdene på svensk side er telt eneste overnattingsmulighet.

Andre deler av leden tilbyr herberger, campingplasser og hotell. Leden er godt egnet for vandrere som kan orientere seg etter kart og kompass. Leden er ikke godt merket.

Borgleden

Pilegrimsleden gjennom Østfold og Akershus mellom svenskegrensen i Halden og Oslo ble åpnet i 2016 under navnet Borgleden. Etablering av leden kom som følge av et middelalderprosjekt i Østfold fylkeskommune med finansiering fra Riksantikvaren.

Borgleden går gjennom en folkerik region, og arbeidet har generert godt samarbeid mellom fylkeskommunen, kirken, frivilligheten og det kommunale leddet med Olavsbyen Sarpsborg i spissen. I tillegg grenser denne regionen til Sverige, hvor det nå arbeides aktivt for å etablere en merket og tilrettelagt St. Olavsvei fra Gøteborg til Borgleden på grensen mot Halden. Den tidligere godkjente Folloleden utgjør en del av Borgleden.

Langs leden kan du se idylliske tettsteder, gårdsbruk, middelalderkirker, herregårder og flere museer samt tallrike kulturminner fra jernalder og bronsealder. Borgleden egner seg

både for dagsetapper, korte vandringer eller som en del av en langvandring. Langs Borgleden kan man velge overnatting og bespisning på små og store gårder, hotell i byene eller en leilighet/hytte på en campingplass. Leden er godt merket.

Kystpilegrimsleia

Kystpilegrimsleia ble godkjent i 2017 etter flere år med prosjektsamarbeid mellom Riksantikvaren og bispedømmene og fylkeskommunene langs kysten fra Egersund til Trondheim. Etter godkjenningen ble det opprettet et organisasjonsprosjekt for å utvikle en drifts- og finansieringsmodell. Prosjektet avsluttes pr 31.12.19, og flere regionale pilegrimssentre er under planlegging og etablering.

Målet er å utvikle, forankre og etablere en permanent driftsmodell for Kystpilegrimsleia. Pilegrimsopplevelser gjennom Kystpilegrimsleia representerer noe nytt innen vår tids pilegrimsarbeid, hvor vi tradisjonelt tenker vandringsruter. Det er grunn til å tro at kystleia fra gammelt av var en av de mest brukte ferdselsåren til og fra Nidaros, og at mange pilegrimer seilte på sin ferd mot helligmålet.

En revitalisering av denne tradisjonen vil bidra til et spennende mangfold for dagens pilegrimer, og legger til rette for opplevelser for nye brukergrupper. Kysten er rik på historie og kulturminner, og gjennom arbeidet med Kystpilegrimsleia etableres det en sammenhengende reise mellom kulturminner og helligsteder via nøkkelpunkt på ferden mot Trondheim.

Et pilegrimstilbud langs kysten er også et viktig tiltak for å utvide sesongen for pilegrimsreiser til Nidaros, hvor vær- og føreforhold over fjellområdene i innlandet begrenser sesongen.

I middelalderen valfartet både norske og utenlandske pilegrimer langs kystleia til Nidaros. Det var raskere og ferdes i båt enn på land, og langs hele kysten fant man spor etter Olav, både som viking og helgen. Kystpilegrimsleia byr på mange og store kontraster. Havet i

storm og stille. Voldsomme krefter. Stupbratte fjellsider i frådende skumsprøyt. Lune viker med blankslitte svaberg. Det barske og spektakulære. Stille susing og mjuke bølgeskulp.

Overnattingstilbudet er variert fra hotell til campingplasser. Leden er delvis merket.

Valldalsleden

Valldalsleden ble åpnet i 2015, som et resultat av et prosjekt i regi av Norddal, Rauma, Lesja og Dovre kommuner i samarbeid med Pilegrims-senter Dovrefjell.

Valldalsleden går fra vakker fjord til fjell, fra kyst til innland. En pilegrimsled i fotsporene til Olav den Hellige. For Olav var det en fluktrute, for dagens vandrere en opplevelsesvei. Da Olav den Hellige rømte landet vinteren 1028-1029 dro han sine skip på land i Valldal og derfra gikk han over fjellet til Lesja og Dovre. Det er denne ruta Valldalsleden følger. Den starter ved fjorden, går opp dalen og over fjellet gjennom Reinheimen nasjonalpark. Herfra kommer leden ned i Lesja og går videre til Dovre hvor den kopler seg på Gudbrandsdalsleden. Overnattingstilbudet er variert fra hotell til campingplasser, turistforeningshytter og gårdsovernatting. Leden er delvis godt merket. Kart og kompass anbefales.

Pilegrim i Nord

Fiske og fiskeeksport i Nord-Norge har i stor grad generert ressurser til byggingen av Nidarosdomen. Målet for prosjektet Pilegrim i Nord (PIN) har vært å etablere sammenhengende kystled fra Trondenes til Trondheim. Arbeidet startet som et samarbeidsprosjekt mellom Sør-Hålogaland bispedømme og Nordlandsmusea høsten 2015, finansiert av Nordland fylkeskommune.

Nå har Gildeskål kommune kommet aktivt med som en pådriver for fremdrift i arbeidet. Det foreligger planer for opprettelse av et regionalt pilegrimssenter i Gildeskål for koordinering av Pilegrim i Nord. Pilegrimsferden skal gå i den leia som fisken er blitt frakta og jekteleia.

Tunsbergleden

Vestfold fylkeskommune har i samarbeid med Buskerud og Akershus fylkeskommune drevet et arbeidet for etablering av en pilegrimsled på vestsiden av Oslofjorden fra Larvik til Oslo.

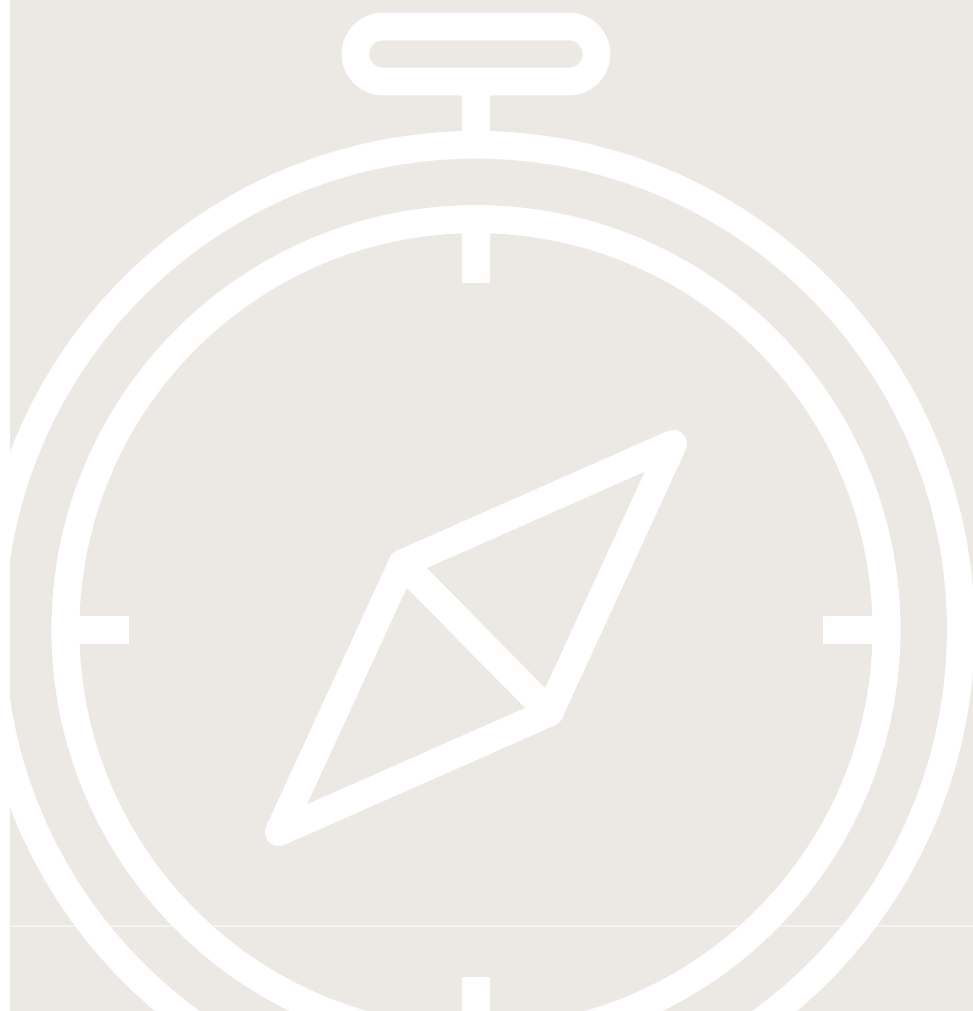
Tunsbergleden ble godkjent i 2019, og gjennom dette knyttes det norske nettverket av pilegrimsleder sammen med Hærveien over Jylland, som er en del av samarbeidet i statusen som europeisk kulturvei. Tunsbergleden kan by på et mangfold av kulturopplevelser i frodig landskap og lett tilgjengelig terreng. Her er pilegrimssesongen lang, og man kan nyte edelløvs kogenes brus og fuglekvisper, lysegrønt om våren og rødt om høsten, samt mange kulturminner. Leden går gjennom boligstrøk med hverdagsliv, historiske bysentrum og gater og ut på tusen år gamle gårdsveier. Overnattingstilbudet er variert, med både små herberge, campingplasser, hotell og tradisjonsrike overnattings- og serveringssteder med historisk innslag. Leden er delvis merket.

Glåmdalsleden

Prosjekt i regi av Den norske kirken, Eidskog museum og Eidskog kommune i Hedmark. Målet for prosjektet er å etablere en led fra svenskegrensen gjennom kommunen og nabokommuner til Domkirkeodden på Hamar, som en forbindelse mellom etablert led fra Karlstad-området i Sverige til Gudbrandsdalsleden mot Trondheim. Alternativt søkes det også mulighet til å kunne koble leden på Østerdalsledene. Leden i Eidskog ble godkjent av Riksantikvaren i 2015.

Selje, Røldal og Valdres

Sunnivaleia til Selja, pilegrimsvegene til Røldal og pilegrimsvegen i Valdres er frittstående regionale pilegrimsleder. Disse ledene er ikke prioritert i den statlige satsingen, men representerer like fullt viktige pilegrimsmål som bør omfattes av ansvarsområdet til NPS. Arbeidet knyttet til disse ledene er av stor betydning for sine nærområder og regioner, og for den nasjonale pilegrimssatsingen, både historisk og aktuelt.

STATISTIKK

Nasjonalt pilegrimssenter og de regionale pilegrimssentrene har arbeidet kontinuerlig med metodikk for telling og datainnsamling for å ha best mulig oversikt, og for å kunne utarbeide informativ og dekkende statistikk over utviklingen.

De siste årene har i samlet statistikk ut fra følgende måleparameter:

- Registrering av utsendte pilegrimer fra Oslo
- Mottak av pilegrimer i Trondheim
- Besøk på regionale sentre
- Antall overnattingsdøgn relatert til pilegrimsvandring

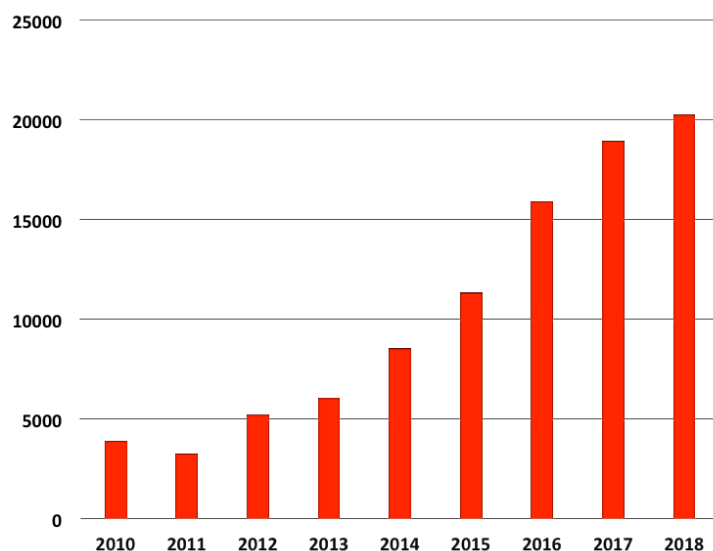
Videre er det plassert ut tråkkematter og infra-røde tellere på utvalgte steder på ledene. Disse

innretningene måler all trafikk som passerer, og gir oss en pekepinn på utvikling over tid.

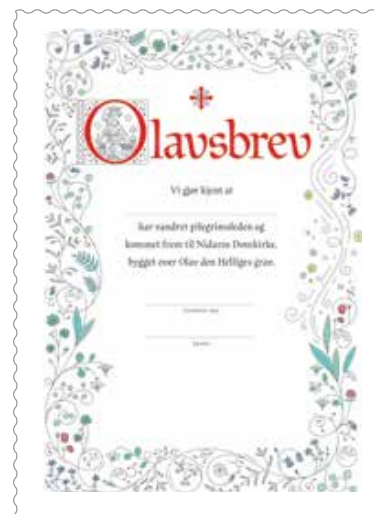
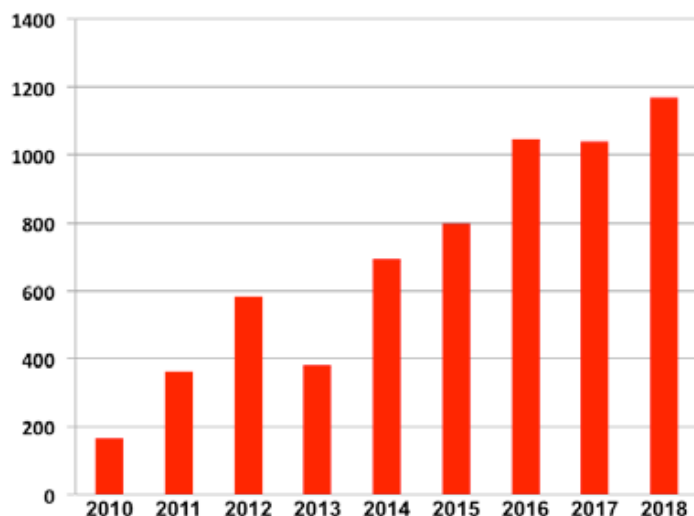
En utfordring når det gjelder innsamling av statistikk er at pilegrimsvirksomheten er langt større enn det NPS så langt har hatt kapasitet til å måle, og at noe av aktiviteten på området er organisert slik at en ikke har tilgang til informasjonen. Det er de regionale pilegrimssentrene som primært står for datainnsamlingen og har kontakten med lokale aktører. Ved etablering av nye pilegrimsleder som ikke omfattes av ordningen med regionale sentre mangler en systemer for å hente inn data om bruken av de nye ledene.

I det tallmaterialet hvor det har vært en stabil og konsekvent innsamling over en lenger tid ser en at det har vært en god økning de siste 8 årene. Statistikken fra et av de mest omfattende og dekkende målepunktene, registrerte

Registrerte overnattingsdøgn Gudbrandsdalsleden og St. Olavsleden

Antall Olavs brev

overnattingsdøgn på Gudbrandsdalsleden og St. Olavsleden, viser en økning på over 500 % i perioden 2010- 18, med en gjennomsnittlig vekst på ca. 22 % per år. I 2018 utgjorde dette 20275 overnattingsdøgn på Gudbrandsdalsleden og St. Olavsleden.

Etter modell fra Santiago de Compostela i Spania kan pilegrimer som i dag går minimum de siste 10 milene inn til Trondheim få utstedt Olavs-brevet som diplom for sin ferd. Antall utstedte Olavs brev har økt med mer enn 700 % siden registreringen startet i 2010, og i 2018 delte vi ut 1170 Olavs brev.

De faktiske tallene for overnattingsdøgn og utstedte Olavs brev er foreløpig forholds lave, og derfor gir endringer store utslag ved prosentberegningen. Det som er viktig å merke seg, og bygge videre på, er at pilegrimsaktiviteten har en stabil og jevn vekst.

Tallene for overnattingsdøgn bygger på de overnattingsstedene som det innhentes tallmateriale fra. Mange pilegrimer benytter seg av andre overnattingssteder, spesielt i de større

byene. Videre har spørreundersøkelser blant pilegrimer langs leden avdekket at mange pilegrimer sover utendørs eller i eget telt.

Data fra tellerne ute i terrenget viser at mange av strekningene på pilegrimsledene brukes av langt flere vandrere enn det som kartlegges gjennom andre tellermetoder. Dette indikerer at pilegrimsleden i enkelte områder har en omfattende bruk som vandringsled til friluftsliv og rekreasjon, også utenfor pilegrimssatsingen. Bredden i bruken av pilegrimsleden bidrar til måloppnåelse hvor satsingen skal arbeide for «økt bruk av pilegrimsledene».

Det er også viktig å poengtere at den største bruken av pilegrimsleden skjer lokalt gjennom blant annet skolevandring, trosopplæringsarbeid i menighetene, og aktiviteter i trimgrupper, historielag og andre foreninger. Det er denne bruken som gir satsingen volum, og som gir satsingen lokal forankring og eierskap. Så langt har en ikke utviklet gode systemer for å registrere denne bruken, og dette potensialet er noe av det NPS skal arbeide videre med.

- Godkjent St. Olavsvei
- Godkjent St. Olavsveg langs kysten
- Kommende St. Olavsvei
- Kommende St. Olavsvei langs kysten
- Annen pilegrimsled
- Godkjent St. Olavsveg i andre nordiske land

SYGARD GRYTING

7. LANGTIDSPLAN

2020 – 2037

VISJON:

Pilegrimsleden – en reise som berører

AMBISJON:

Pilegrimsleden - St. Olavsveiene til Trondheim skal være en av de viktigste pilegrimsrutene i Europa og en kjent og ettertraktet opplevelse i Norge.

MÅL:

I et langsiktig perspektiv er målene for utvikling av pilegrimsledene i Norge at de:

- formidler vår historiske, kulturelle og åndelige kulturarv med et bredt spekter av gode opplevelsestilbud
- har solid forankring både lokalt, regionalt og nasjonalt og bidrar til verdiskaping lokalt
- etableres med grunnlag i forutsigbare rammer som muliggjør satsinger i tråd med pilegrimsaktivitetens vekst og utvikling
- fremstår som attraktive reiser og helhetlige opplevelser, med bærekraftige og klimanøytrale avtrykk
- er inkluderende, lett tilgjengelige og tydelig kommunisert
- gir rom og rammer for ro, refleksjon og ettertanke
- utvikler statusen som europeisk kulturvei
- er en attraktiv og aktuell partner i internasjonale prosjekt

DE FIRE GRUNNPILARENE

KIRKE, TRO OG LIVSSYN

Pilegrimssatsingen skal ha en tydelig kirkelig forankring, og samtidig være åpen og inkluderende for mennesker med ulik tro, kultur og religion. Pilegrimsferdsel er en religiøs tradisjon, en pilegrimsferd mot et hellig mål. Enhver kirke kan sees på som et lokalt pilegrimsmål, selv om mange av de som vandrer langt ser på Nidaros- domene som sitt mål for pilegrimsferden.

I vår tid er praksiser formende for våre livsoppfatninger, kanskje mer enn den rene intellektuelle forståelsen. En pilegrimsreise kan ses som en gammel trospraksis som er revitalisert og har fått fornyet

form og mening for mennesker i vår tid. Fellesnevneren for kirkens satsing handler om å utvikle sansen for det hellige gjennom å spille på de ulike elementer som finnes i pilegrimstradisjonene.

Den norske Kirken, sammen med Den katolske kirke og andre kristne trossamfunn er viktige premiss- og innholdsleverandører til det moderne pilegrimsfenomenet. Samarbeid med skole, diakonale tilbud og menighetsbyggende aktiviteter som trosopplæringstiltak for barn og unge, og kortere vandringer i lokalmiljøet åpner for bruk av leden for et stort antall mennesker. Trossamfunn bidrar i dag til mange brukere av pilegrimsleden lokalt. Alle bispedømmer i Den norske kirke har i dag pilegrimsarbeid, flere prester arbeider med pilegrimsvirksomhet, og det utføres teologisk arbeid for å tematisere helligstedets rolle, betydning og funksjon.

Pilegrim handler ikke bare om å vandre til vakre og historiske steder, men også om å ta i bruk landskap og historier langs leden til å skape dybde, refleksjon og aktualitet. Kirken kan berøre pilegrimen uavhengig av åndelig ståsted. Hellig- stedet er et sted for alle pilegrimer. Pilegrimsferdsel gir kunnskap, forståelse, og opplevelse av vår kristne kulturarv. Kirkens forhold til kirke- rom og kirkebygg har endret seg de siste tiårene og favner bredere.

Åpne kirker langs leden er en symbolsak som handler om å møte en forventning fra vandreren om å bli tatt imot, uavhengig av tro eller tradisjon. For mange er ei åpen kirke et sted å søke stillhet, et sted for å kjenne på tradisjoner og historie, en kulturhistorisk og arkitektonisk opplevelse, eller sted for religiøs praksis og svar på behovet for åndelighet. Og for mange vil nok kirkebesøket være en blanding av flere av disse perspektivene.

Hele pilegrimstradisjonen bygger på en religiøs praksis, med vandringer mot et hellig mål. Dette særtrekket er det som skiller pilegrimsferden fra annen type vandringsturisme. Kirkene er både en sentral samarbeidspart og en selvstendig innholdsleverandør i pilegrimsarbeidet, hvor flere åpne kirker langs leden er et av tiltakene som må på plass for å møte forventningene fra de som ferdes på pilegrimsleden.

TILTAK:

Bevare den kirkelige forankringen, fornye pilegrimstradisjonen og være åpen og inkluderende for mennesker med ulik tro, kultur, tradisjon og motivasjon. Kirken skal berøre pilegrimen uavhengig av åndelig ståsted og fremme økumenikk, "den hele bebodde verden", for å skape dialog mellom verdens mange trossamfunn.

- Øke antallet åpne kirker langs leden
- Bygge en tydelig profil som pilegrimsmål for mennesker i dag
- Tilrettelegge for utsending og mottak av pilegrimer i kirker langs leden
- Samarbeide med fagmiljøer i og i tilknytning til kirken om fornying av pilegrimstradisjonen
- Fremme helligstedet som et sted for alle pilegrimer og skape dialog mellom verdens trossamfunn

KULTUR

Kulturarv er en felles overbygning for hele pilegrimssatsingen. Middelalderkirker, gravhauger og ulike kulturminner knyttes sammen av ledene som historiske veifar og seilingsruter. Dette gir oss en unik mulighet til økt kjennskap og bevissthet om egen kulturarv. Samtidig gir det nye muligheter til å ta

kulturarven i aktiv bruk – og dermed gjøre den relevant for mennesker i dag. Kultur og kulturarven er ikke faste størrelser, de reproduseres. Nye liv og nye initiativer som er uttrykk for vår kultur i dag vil bli framtidens kulturarv. Langs leden har mange latt seg inspirere av kulturarven og skapt nye institusjoner og nye kulturopplevelser. Den levende kulturen skal utgjøre en vesentlig del av tilbudet langs pilegrimsleden.

Europarådets status som «Europeisk Kulturvei» er et kvalitets- stempel som både tiltrekker internasjonale turister innen kultursegmentet, og som skaper forventninger om formidling, opplevelser og kvalitet. Styrking av det nordiske nettverket, og ekspansjon av kulturruten gjennom både pilegrimsruter og tematiske samarbeidsparter vil kunne utløse et betydelig potensial som attraktive nordiske kulturruter med Trondheim som et viktig pilegrimsmål i Europa, både historiske og aktuelle for mennesker i dag.

Kulturen skal utgjøre en arena for dannelse, formidling og nyskaping langs pilegrimsleden, og inngå som et viktig krysningspunkt for pilegrimsfellesskap, regionale og lokale myndigheter og kulturinstitusjoner. Pilegrimsleden skal bidra til økt kulturelt samarbeid mellom europeiske land.

Mattradisjoner er en viktig del av kulturarven vår. Den norske matkulturen er rik og mangfoldig. Mat representerer også fortellinger om levende lokalmiljø og om folk, om tidene de levde i, naturen de forvaltet og kunnskapen de tilegnet seg. Det er dette som ligger til grunn for mattradisjonene våre, og pilegrimsleden skal være en arena for å servere lokal og kortreist mat, direkte fra produsentene.

Gjennom samarbeid med skoler, barnehager, menigheter og andre skal pilegrimsleden være et nav for formidling av verdifull informasjon om norsk kulturhistorie, olavsarv og kirke- og middelalder kultur.

TILTAK:

Styrke Pilegrimsleden – St. Olavsveiene til Trondheim som norsk, nordisk og europeisk kulturarv.

- Styrke formidlingen av kunst, kultur og kulturarv
- Ivareta lokale mattradisjoner
- Bruke pilegrimsleden som en arena for å fremme og ivareta håndverk
- Styrke og utvikle «St. Olav Ways» som Europeisk Kulturvei

NÆRING

De siste årene har en registrert en stor økning av både antall overnattingsdøgn, vandrere langs ledene og ikke minst antall utstedte Olavsbrev ved målet i Trondheim. Dette viser at pilegrimsvandring er et område med utviklings- potensial og et interessant felt for nye etableringer, særlig i distriktene.

Faktorer som natur og kultur er viktige elementer som bidrar til veksten av tilreisende til Norge. En bærekraftig utvikling er grunnleggende for utviklingen av norsk reiseliv. Fokus på merking av turstier, etablering av bedriftsklynger, lokal- produsert mat, formidling av kulturhistorie og opplevelser av natur- og kulturlandskap er viktige faktorer for næringsvekst.

«Pilegrimsledene bindes sammen av natur- og kulturminner knyttet til middelalderen og Olavstradisjonen. Pilegrimsledene støtter dermed opp om utviklingen av et bærekraftig reiseliv gjennom økt verdiskaping, produktivitet og flere levedyktige distrikter.»

Kilde: Stortingsmelding 19, «Opplev Norge – unikt og eventyrlig»

Reiselivsnæringen har en målsetting om «Hele Norge – hele året» og nettverket av pilegrimsleder har i særlig grad et stort potensial til å kunne mobilisere besøkende rundt om i store deler av landet. Utenlandske pilegrimer som vandrer i Norge, går i gjennomsnitt i 21 dager. Dette er trolig av de turistene som oppholder seg i Norge lengst, og som ser mest av vårt langstrakte land.

Pilegrimsatsingen skal legge til rette for gode lokale vertskap. Et vertskap er en som tar ansvar for at en gjest skal føle seg velkommen, at gjesten trives, og at vedkommende ønsker å komme tilbake. Sammen med åpne kirker er overnattingsstedene langs pilegrimsleden fundamentet for denne vertskapsrollen, og dette er en av de viktige arenaene langs pilegrimsleden hvor disse gode møtene finner sted.

En sammenhengende kjede av overnattingssteder er avgjørende for å kunne tilby lengre pilegrimsreiser, og pilegrimene er avhengige av forutsigbarhet med hensyn til både tilgjengelighet, kapasitet, pris og kvalitet. Samarbeid med vertskapet langs leden skal være en av de primære oppgavene ved de regionale sentrene i tett samarbeid med lokale og regionale myndigheter og regionale destinasjonsselskap som premiss- leverandør for lokalt næringsliv.

TILTAK:

Øke bruken av pilegrimsleden til et volum som gir grunnlag for bærekraftig næringsutvikling.

- Systematisk oppbygging av kapasitet og kvalitet på overnattingstilbudet langs leden gjennom å bygge robuste nettverk av kommersielle næringsaktører
- Sikre god standard på skilting, merking og tilrettelegging av den fysiske leden
- Kontinuerlig utvikling av markedsføringstiltak, med blant annet digitale løsninger for turplanlegging og informasjonsformidling
- Utvikle gode verktøy for måling av den totale bruken av pilegrimsleden

MILJØ

Pilegrimsferdsel er «grønn» turisme, og sammen med andre initiativer utgjør miljøaspektet en sentral og viktig del av pilegrimssatsingen, både for miljøet, de ulike aktører og for pilegrimene selv.

Den nasjonale pilegrimsatsingen skal legge FNs 10 bærekraftsprinsippene for reiseliv til grunn for arbeidet, med spesiell vekt på:

Kulturell rikdom

Å respektere, videreutvikle og fremheve lokalsamfunnets historiske kulturarv, autentiske kultur, tradisjoner og særpreg.

Rent miljø og ressurseffektivitet

Å minimere reiselivsbedrifters og turistenes forurensing av luft, vann og land (inkludert støy), samt å minimere genereringen av deres avfall og forbruk av knappe og ikke-fornybare ressurser.

Lokal kontroll og engasjement

Å engasjere og gi kraft til lokalsamfunnet og lokale interessenter m.h.t, planlegging, beslutningstaking og utvikling av lokalt reiseliv.

Gjestetilfredshet, trygghet og opplevelseskvalitet

Å sørge for trygge, tilfredsstillende og berikende opplevelser for alle turister uavhengig av kjønn, rase, funksjonshemninger eller andre faktorer.

Folkehelseaspektet ved pilegrimsferdsel er en viktig faktor for kommunenes arbeid med tilrettelegging og tilgjengeliggjøring av pilegrimsleden lokalt. Regjeringen ønsker å bidra til at flere kommer i bevegelse og får oppleve friluftsliv som en kilde til bedre helse og høyere livskvalitet.

I Stortingsmelding nr. 18, «Friluftsliv», er det et ønske om at friluftsliv skal prioriteres i nærmiljøet. I Norge er det i dag ca. 2500 km merket pilegrimsled hvor store deler av denne går gjennom byer, tettsted og bygder. Pilegrimsleden skal inngå som en del av det lokale friluftslivstilbudet.

TILTAK:

Utvikle Pilegrimsleden skånsomt for å ivareta naturen, kulturminner og miljøet best mulig.

- Utarbeide handlingsplan for miljøvennlige løsninger i pilegrimsarbeidet
- Sikre pilegrimsleden mot slitasje i naturen
- Tilrettelegge for tilgang på sanitærfasiliteter langs pilegrimsleden
- Tilrettelegge for miljøvennlig person- og bagasjetransport

VIDEREUTVIKLING AV SATSINGEN

DIFFERENSIERING AV PILEGRIMSLEDER

En pilegrimsreise skal oppleves som like tilgjengelig for alle mennesker, uavhengig av ståsted, bakgrunn og motivasjon for ferden. Arbeidet må legges opp slik at det er tydelig hva som er pilegrimsledenes felles særtrekk som gjør reisen spesiell og anbefalelsesverdig. Sentralt står den historiske tradisjon med ferdsl på gamle leder mot helligsteder sentral, men også at man ferdes i levende kulturlandskap med all den variasjon, historie, naturmangfold, kulturarv, byggeskikk og menneskemøter som bare pilegrimsvegene kan by på. I sum gjør dette pilegrimsreisen til noe mye mer.

For at enda flere skal velge pilegrimsledene til ferdsl må tilbudet oppleves som relevant for mennesker i dag.

NPS skal evaluere praksisen for godkjenning av pilegrimsleder, og sammen med sentrale samarbeidsparter utarbeide et system som klassifiserer de ulike ledene. Dette vil gi rom for forskjellige nivåer på tilrettelegging og oppfølging, noe som vil gi en viktig avklaring for både aktørene på de ulike ledene og for pilegrimer som planlegger og gjennomfører sine reiser.

De siste årene har det vært stor interesse og engasjement for nye pilegrimsleder Prosjekter som i startfasen finansieres av kommuner, fylkeskommuner, RA eller andre finansieringskilder har forventning om oppfølging og veiledning i etableringsfasen, godkjenning som offisiell pilegrimsled ved prosjektslutt, samt at NPS tar koordinerings- og markedsføringsansvar i framtidig drift.

Det er en stor utfordring i det å koordinere, ta vare på og gi næring til lokalt og regionalt engasjement for pilegrimsarbeidet, og samtidig balansere ressursbruken for å kunne arbeide målbevisst for fortsatt å øke kvalitet og kapasitet.

Gudbrandsdalsleden og St. Olavsleden skal bestå som satsningsområder for pilegrimsarbeidet. De allerede etablerte regionale sentrene skal videreføres med en statlig grunnfinansiering. I tillegg bør både Kystpilegrimsleia og Borgleden prioriteres med opprettelse av nye regionale senter. Dette i et strategisk perspektiv som et supplement til eksisterende tilbud, for å styrke leder som gir internasjonale forbindelser, og for å hente ut synergieffekter av lokalt og regionalt engasjement og vilje til å bidra aktivt i en framtidig oppbygging.

En forutsetning for å kunne utvide nettverket av godkjente pilegrimsleder i framtiden vil være tung lokal og regional forankring, stort engasjement og sterk vilje til å bidra økonomisk med å bygge opp organisering og infrastruktur. Med en planperiode fram til 2037 skal det være rom for å utvide nettverket av pilegrimsleder gjennom planperioden, også for eventuelle framtidige prosjekter som ikke eksplisitt er nevnt i satsinger pr. i dag.

TILTAK:

Differensiere pilegrimsledene og tydeliggjør ressursfordeling og forvaltning.

- Etablere et system for klassifisering av pilegrimsleder
- Utvikle ledkontakter for oppbygging og videreutvikling av pilegrimsleder
- I partnerskap med lokale og regionale aktører opprette regionale pilegrimssentre på prioriterte leder

VERDISKAPING GJENNOM SAMARBEID

En økning i trafikken langs pilegrimsledene i Norge, og en styrket realisering av visjonen om «pilegrimsveiene gode veier å gå på gjennom norsk natur og kultur, preget av verdier som er grunnleggende for menneskers eksistens og som åpner for den indre vandring» kan oppnås ved å bygge videre på erfaringer og kompetanse som ligger i dagens pilegrimsnettverk. Å lykkes med denne målsettingen avhenger av et bredt spekter av interessenter og samarbeidsparter som bidrar i felles retning mot felles mål.

Interessentbildet i pilegrimssatsingen er omfattende og sammensatt, både med hensyn til geografi, faglig bakgrunn og tilnærming, interesseområde og forventet påvirkningsgrad og utbytte. For å styrke den framtidige satsingen må NPS arbeide for god informasjonsflyt, involvering og medvirkning på ulike nivåer. Videre skal NPS legge til rette for flere arenaer for kompetansedeling, rolleavklaringer og utveksling av erfaringer og synspunkter.

De regionale pilegrimssentrene er aktører som står i en særstilling. På den ene siden er NPS i stor grad oppdragsgiver for RPSene, med tildelingsbrev og krav om rapportering. På den andre siden fungerer NPS og RPSene som et nettverk med felles forvaltning av oppdraget og utvikling av satsingen.

Arbeidet som gjøres ved RPSene kan i hovedsak deles i to kategorier; internt mot samarbeidspartene og eksternt mot brukerne av pilegrimsleden. Oppgavene som utføres ved de regionale sentrene er avgjørende for å kunne sikre lokal og regional forankring og eierskap til satsingen, sammenhengende og standardisert merking av leden, åpne kirker, overnattingskapasitet med forutsigbar standard og tilgjengelighet, og god informasjon til pilegrimer og turoperatører. Samarbeidet mellom NPS og RPSene skal formaliseres i individuelle samarbeidsavtaler.

Fylkeskommunene har en sentral rolle i pilegrimsarbeidet som kulturminne- og friluftslivforvalter, og gjennom regional utvikling. Ved omlegginger av traseer på etablerte leder, og ved etablering av nye leder er fylkeskommunene saksbehandlere med innstillingsmyndighet.

Fylkeskommuner som har pilegrimsled, må ha pilegrimssatsingen som tema i planverket. Dette er viktig for at fylkeskommunen som regional planmyndighet skal kunne sikre framtidig bruk og ivaretagelse av pilegrimsleden. Oppfølging og koordinering av kommunene langs leden er også en viktig oppgave for fylkeskommunene. Treparts-avtaler om samarbeid og oppgave- fordeling mellom fylke, kommune og regionale pilegrimssentre anbefales. Fylkeskommunen bør ha et tett samarbeid med regionale pilegrims- sentre og NPS, og utøve funksjonen som høringsinstans for pilegrims-relaterte saker for hverandre. Fylkeskommunene er også relevante partnere i nasjonale og internasjonale prosjekter, hvor samkjøring av ressurser er av vesentlig betydning.

Alle kommuner som har pilegrimsled, må ha denne inn i sitt planverk. På de leder som har regionale pilegrimssentre bør senteret være høringsinstans i saker som berører pilegrimssatsingen. Den enkelte kommune har i stor grad ansvar for skjøtsel, merking og rydding av pilegrimsleden i sitt myndighetsområde. De regionale sentrene følger opp dette arbeidet i sine regioner, med rådgivning, veiledning og kvalitetskontroll. Det er ofte frivillige lag og foreninger som utfører det operative arbeidet på oppdrag fra kommunen, noe som styrker det lokale eierskapet og interessen for pilegrimsleden i lokalsamfunnene. Mobiliseringen av frivillige ressurser er helt avgjørende for å få dette til.

Kontakten mellom RPS og den enkelte kommune gir også mulighet til å planlegge servicetilbud langs leden gjennom tilrettelegging av lokal næringsutvikling. Kommunene skal rådføres i arbeid med utvikling av pilegrimsledene for å sikre økt verdiskaping lokalt.

Et godt samarbeid med grunneiere sikrer en god led som ikke skaper unødige problemer, verken for grunneier eller de som går på leden. Grunneierne må bistås slik at endringer av leden skjer i et godt samarbeid med kommunen og med smidighet fra partene. Oppsett av beitegjerder og tømmerhogst berører ofte pilegrimsleden, og det er viktig for alle parter at man har en løpende og god dialog, spesielt ved generasjonsskifter der det kommer nye grunneiere.

Innovasjon Norge er en viktig samarbeidspart i arbeidet med næringsutvikling langs pilegrimsleden. Det er viktig med et tett samarbeid om merkevarebygging og profilering av pilegrimsleden som et nasjonalt reiselivsfyrtårn.

Reiselivsselskapene og opplevelsesnæringen må også innlemmes i den videre utvikling av bedriftsnettverksprosjekt, vertskapskurs for overnattingsbedrifter og bærekraftig utvikling av pilegrimsleden som turistdestinasjon.

TILTAK:

Opparbeidelse av statistikk og beregningsmodeller som grunnlag for rapportering av bærekraft og verdiskaping.

- Styrke informasjonsflyten og samarbeidet med sentrale aktører
- Samhandle med kommuner og fylker om økt næringsutvikling langsmed og i tilknytning til pilegrimsleden
- Fremme pilegrim i samspill med ulike aktører og markeringer

ORGANISERING OG FINANSIERING

Pilegrimstrafikken har vokst kontinuerlig siden etableringen av dagens modell med regionale pilegrimssentre og et Nasjonalt pilegrimssenter. Antallet godkjente leder har økt og flere leder er under prosjektering. Den fremtidige veksten må organiseres og finansieres i tråd med lokale og regionale målsettinger, finansieringsmuligheter, kapasitetspotensiale og tilgjengelighet. Pilegrimsatsingen må ha en grunnfinansiering basert på tilskuddsmidler fra NPS og kommunal og/ eller fylkeskommunal medfinansiering. I tillegg vil prosjektmidler og salgsinntekter bidra med midler inn i arbeidet. For kommune og fylkeskommune kan bruken av eksisterende stillinger og prosjekter innen kultur eller næring regnes som medfinansiering.

Nasjonalt pilegrimssenter skal forvalte og koordinere den nasjonale pilegrimssatsingen. NPS skal arbeide for gode samarbeidsrelasjoner med sentrale aktører, og bidra til rammebetingelser som gir hele organisasjonen best mulig forutsetninger for felles måloppnåelse. NPS skal ha et overordnet ansvar også for regionale leder som ikke inngår i nettverket St. Olavsveier, og disponere tiltaksmidler for aktiviteter på disse ledene.

NPS skal ta del i internasjonale nettverk og styrke relasjonene i Norden i tett samarbeid med foreningen Association for the Cultural Route of St. Olav Ways (ACSOW), som forvalter statusen som europeisk kulturvei. Gjennom det internasjonale arbeidet, og kulturarven knyttet til Olavshistorien, skal det fokuseres på styrket samarbeid med kunnskapsorganisasjoner, kulturinstitusjoner, museer og andre relevante aktører i inn- og utland, med et mål om å fremme Pilegrimsleden – St. Olavsvegene til Trondheim som en av de mest kjente europeiske pilegrimsleder.

For å sikre pilegrimssatsingen inn i ny 20års- periode må NPS tilføres ressurser til å håndtere utviklingen. En styrking av bemanningen ved NPS vil gi rom for å ivareta hele den nasjonale satsingen og være en ressurs for det stadig voksende nettverket av leder og interessenter.

Det er reist spørsmål fra ulike hold om hva som vil være den beste måten å organisere pilegrims-satsingen på.

Modellen med regionale pilegrimssenter langs Gudbrandsdalsleden har gitt jevn og god vekst i pilegrimstrafikken. Sammen med NPS besitter de regionale sentrene kompetanse på pilegrim som er viktig for den nasjonale satsingen.

De regionale sentrene fikk fra oppstarten og fram til etableringen av NPS økonomiske tildelinger via sine respektive bispedømmer. NPS overtok denne tildelingsrollen fra 2013, og midlene til de regionale sentrene var lenge øremerket navngitte senter i tildelingen til NPS. I 2016 opphørte denne øremerkingen, innsatsen skal nå rettes inn mot de godkjente pilegrimsledene.

Ettersom antallet offisielt godkjente Olavsveier har økt, har finansiering blitt mer og mer krevende. Dette skyldes at offisielt godkjente pilegrimsleder forutsettes ivaretatt og koordinert av Nasjonalt Pilegrimssenter i samarbeid med kommuner langs leden.

De regionale pilegrimssentrene er selvstendige juridiske enheter, med ulik selskapsstruktur og organisering. I forbindelse med langtidsplanarbeidet er det innhentet informasjon om økonomien til det enkelte regionale senter, for å vurdere og analysere det økonomiske behovet til et regionalt senter best mulig. Det er dette arbeidet som ligger til grunn for anbefalingene i langtidsplanen.

Av erfaring fra Via Francigena i Italia og Camino de Santiago i Spania, vet vi at det er jobbet med å utarbeide økonomimodeller som kan gi analyser på pilegrimenes betydning for lokaløkonomien.

Nye beregningsmodeller er av stor interesse også for forvaltningen av de norske ledene, fordi slike modeller kan si noe om resultatet av investeringene som gjøres. Pr. i dag har vi ikke tilgang på slike økonomimodeller i Norge. Sammen med reiselivsnæringen vil vi ta initiativ til å få utarbeidet ringvirkningsanalyser.

For å bygge robuste enheter som kan bidra til fortsatt vekst i pilegrimstrafikken, og samtidig styrke kvaliteten på opplevelsene, stipuleres årlige driftskostnad pr. RPS til 2 mill. Den statlige grunnfinansieringen bør settes til 60 % av driftskostnaden, slik at hvert RPS får et årlig driftstilskudd på 1,2 mill.

I 2030 står Norge overfor et nasjonaljubileum og Stiklestad Nasjonale Kultursenter (SNK) har et særskilt ansvar i forberedelsen av jubileet. Dette slås fast i to merknader fra Familie- og kulturkomiteen, Innst. 14 S (2015 – 2016) og (2018-2019) samt i Statsbudsjettet for 2017.

Forstudien Nasjonaljubileet 2030 ble etablert av styret i SNK i 2016. Formålet med forstudien var å utarbeide plattform og konsept for nasjonaljubileet 2030 og skape samarbeidsrelasjoner for å kunne realisere satsingen. Forstudien ble finansiert av Trøndelag fylkeskommune, Verdal kommune og SNK. SNK jobber nå videre med tilrettelegging og koordinering av nasjonaljubileet.

Nasjonalt Pilegrimssenter har fått signaler om at det er ønskelig at NPS tar ansvar for å inkorporere pilgrim inn i de øvrige arrangementsplanene i jubileumsåret 2030. NDR sitter i SNK's styringsgruppe for nasjonsjubileet. Staten har så langt ikke satt av penger til nasjonaljubileet ei heller arbeidet opp mot nasjonaljubileet. I langtidsplanen legges det vekt på at pilegrimssatsingen skal ha et klart fokus på nasjonaljubileet i 2030 og fremme pilgrim i samspill med ulike aktører og markeringer. Det videre arbeidet opp mot nasjonaljubileet vil fremgå av det tette samarbeidet NDR har med SNK.

Regionalt pilegrimssenter Stiklestad må tas inn i den statlige grunnfinansieringen på lik linje med de regionale pilegrimssentrene langs Gudbrandsdalsleden.

Kystpilegrimsleia langs Norskekysten var historisk sett en av de viktigste og kanskje mest brukte pilgrimsrutene til Nidaros. For å styrke helheten i den nasjonale pilegrimssatsingen bør det opprettes inntil 4 regionale pilegrimssenter langs Kystpilegrimsleia etter samme modell som for Gudbrandsdalsleden.

Borgleden går gjennom en folkerik region, og arbeidet knyttet til utvikling av leden har generert godt samarbeid mellom fylkeskommunen, kirken, frivilligheten og det kommunale leddet med Olavsbyen Sarpsborg i spissen. I tillegg grenser denne regionen til Sverige, hvor det nå arbeides aktivt for å etablere en merket og tilrettelagt St. Olavsvei fra Gøteborg til norskegrensen i Halden.

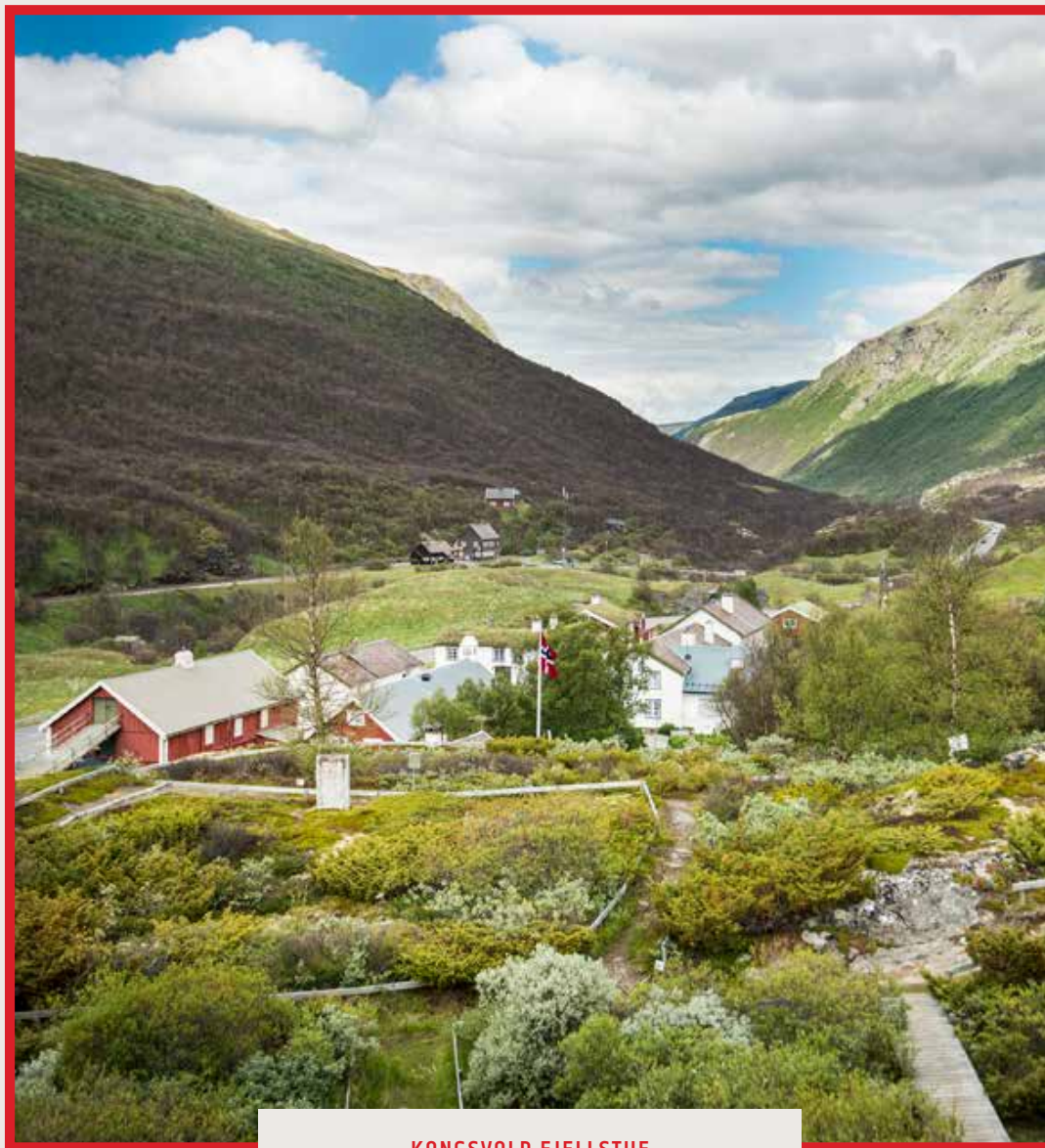
Denne utviklingen er viktig for videreutviklingen av statusen som Europeisk Kulturvei. På Borgleden er det behov for en regional aktør som har ansvar for koordinering av arbeidet i regionen.

TILTAK:

Etablere modeller for fremtidig vekst innen den nasjonale pilegrimssatsingen

- Styrke bemanningen ved Nasjonalt pilegrimssenter for å balansere oppgaver og kapasitet.
- Opprettelse av inntil 4 regionale senter langs Kystpilegrimsleia

- Opprettelse av 1 regionalt senter langs Borgleden
- Opprettelse av ledkoordinatorer langs Østerdalsledene, Romboleden, Nordleden, Tunsbergleden og Valldalsleden
- Innarbeide bærekraftsprinsipper
- Innlemme Regionalt Pilegrimssenter Stiklestad i samme finansieringsmodell som de øvrige RPS

KONGSVOLD FJELLSTUE

8.RESSURSBEHOV OG INNRETNING AV STATLIG FINANSIERING

Pilegrimstrafikken har vokst kontinuerlig siden dagens modell med regionale pilegrimssentre og ett Nasjonalt pilegrimssenter ble etablert. I tillegg har vi fått flere pilegrimsleder, og et betydelig større antall sentrale samarbeidsparter inn i satsingen gjennom flere involverte aktører og større geografisk nedslagsfelt for pilegrimsledene. Fylkeskommunen som regional planmyndighet skal kunne sikre framtidig bruk og ivaretagelse av pilegrimsleden. Den enkelte kommune har i stor grad ansvar for skjøtsel, merking og rydding av pilegrimsleden i sitt myndighetsområde og gjør dette i tett samarbeid med frivillige organisasjoner. Treparts-avtaler om samarbeid og oppgavefordeling mellom fylke, kommune og regionale pilegrimssentre er ut fra tidligere erfaringer en fordel, og ligger av den grunn som en anbefaling i langtidsplanen.

For å sikre pilegrimssatsingen inn i ny 20års-periode må NPS tilføres tilstrekkelige ressurser til å koordinere utviklingen. En styrking av bemanningen ved NPS vil gi rom for å ivareta hele den nasjonale satsingen og å være en ressurs for det stadig voksende nettverket av leder og interessenter. NPS har de siste årene hentet ut prosjektfinsiering for blant annet styrking av infrastruktur langs Gudbrandsdalsleden. Disse midlene har gitt lokal verdiskapning, bedre tilrettelegging for de som vandrer, og økonomiske ressurser til de regionale sentrene. Større kapasitet ved NPS vil styrke mulighetene for å kunne øke andelen prosjektfinsiering til nasjonale, regionale og lokale tiltak i årene framover.

ØKONOMISKE RAMMER STATLIG TILDELING NPS

	2013	2014	2015 ¹	2016	2017 ²	2018	2019
STATLIGE DRIFTSMIDLER	5 300 000	5 335 000	4 835 000	4 627 500	4 744 000	5 009 000	5 098 000
STATLIGE TILSKUDD RPS	5 490 000	5 682 000	5 682 000	5 682 000	5 700 000	5 800 000	5 940 000
VERDI-SKAPNINGS-PROGRAMMET RA ³	1 000 000	1 750 000	1 750 000	1 000 000			
SUMMER	11 790 000	12 767 000	12 267 000	11 209 500	10 444 000	10 809 000	11 038 000

2015: ¹ Reduksjon med kr. 450 000 i forbindelse med innføring av nettoføringsordning for merverdiavgift (regnskapsmessig fradrag for mva).

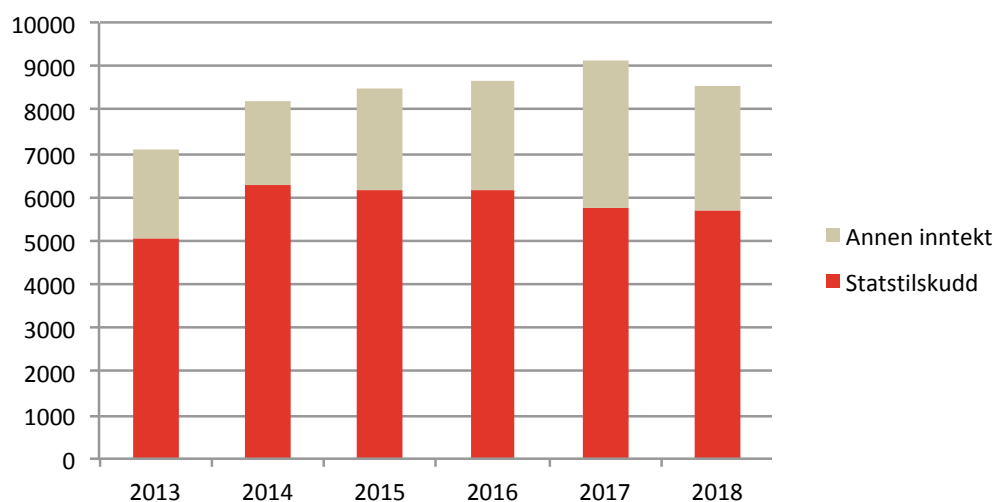
2017: ² NPS lagt inn under NDR 1.7.16. Beregnet reduksjon i NPS sine driftsutgifter som følge av dette er om lag kr. 700 000.

RA ³: Verdiskapningsmidlene ble tildelt som ordinært driftstilskudd uten øremerking.

Tabellen viser en nedgang i den statlige tildelingen fra 12,76 mill i 2014 til 11,70 mill (inkludert reduksjon i administrative kostnader) i 2019. I denne perioden har de øremerkede midlene til regionale senter holdt et jevnt nivå, med en liten økning de de siste tre årene.

I tillegg til statlige driftsmidler har NPS gjennom flere år hentet inn prosjektmidler fra offentlige og private aktører til ulike kultur- og infrastrukturtiltak. Dette har vært øremerkede midler som ikke har gått inn i ordinær drift.

Den statlige finansieringen av RPSene fra 2010 var i utgangspunktet fullfinansiering uten krav om lokal eller regional medfinansiering eller annen type egen inntjening. Tabellen under viser den samlede budsjettrammen til de regionale sentrene i perioden 2013-18. Her går det fram at sentrene samlet sett har hatt en betydelig andel tilleggsfinansiering. I tillegg til kronebeløpene i tabellen har også enkelte senter fått dekket husleiekostnader av samarbeidsparter, slik at den reelle tilleggsfinansieringen ligger noe høyere enn det som er angitt her. Posten "Annen inntekt" dreier seg i hovedsak om salgsinntekter, kommunale- og fylkeskommunale tilskudd og prosjektmidler.

Disse tallene forteller oss for det første at den statlige finansieringen ikke har vært tilstrekkelig for å drive et regionalt senter. For det andre ser vi at statlig grunnfinansiering utløser lokal og regional medfinansiering og muligheter for egeninntjening.

De seks regionale sentrene har de siste tre årene hatt et gjennomsnittlig årsbudsjett på 1,46 mill. For å bygge robuste enheter som kan bidra til fortsatt vekst i pilegrimstrafikken, og samtidig styrke kvaliteten på opplevelsene, stipuleres årlige driftskostnad pr. RPS til 2 mill. Den statlige grunnfinansieringen bør settes til 60% driftskostnaden, slik at hvert RPS får et årlig driftstilskudd på 1,2 mill. Tabellen under viser det totale ressursbehovet inklusive dagens tildeling og viser behov for tilleggsfinansiering på ca. 11.7 millioner for å kunne realisere langtidsplanen.

Pilegrimssatsingens årlige ressursbehov pr 2020:

Drift NPS, inkl. 2 nye stillinger	7,5 mill
RPS Nidaros Pilegrimsgård	1,2 mill
Gudbrandsdalsleden 5 RPS x 1,2 mill	6,0 mill
RPS Stiklestad	1,2 mill
Kystpilegrimsleia 4 RPS 1,2 mill	4,8 mill
Ledkontakter Østerdalsledene, Romboleden, Nordleden, Tunsbergleden	1,0 mill
Tiltaksmidler øverige leder	1,0 mill
SUM	22,7 mill

HAMAR DOMKRIKERUIN

9. MILEPÆLSPLAN

2020 – 2022 – FASE I

Etablere modeller for fremtidig vekst innen den nasjonale pilegrimssatsingen

- Styrke informasjonsflyt og samarbeid med sentrale aktører
- Styrke bemanningen ved Nasjonalt pilegrimssenter for å balansere oppgaver og kapasitet.
- Opprettelse av regionale senter langs Kystpilegrimsleia
- Opprettelse av regionalt senter langs Borgleden
- Opprettelse av ledkoordinatorer langs Østerdalsledene, Romboleden, Nordleden, Tunsbergleden og Valldalsleden
- Innarbeide bærekraftsprinsipper
- Innlemme Regionalt Pilegrimssenter Stiklestad som statsfinansiert senter

Differensiere pilegrimsledene og tydeliggjør ressursfordeling og forvaltning

- Etablere et system for klassifisering av pilegrimsleder
- Utvikle ledkontakter for oppbygging og videreutvikling av pilegrimsleder
- Styrke og utvikle «St. Olav Ways» som Europeisk Kulturvei

2022 – 2027 – FASE II

Øke bruken av pilegrimsleden til et volum som gir grunnlag for bærekraftig næringsutvikling.

- Systematisk oppbygging av kapasitet og kvalitet på overnattingstilbudet langs leden gjennom å bygge robuste nettverk av kommersielle næringsaktører
- Samhandle med kommuner og fylker om økt næringsutvikling i tilknytning til pilegrimsleden
- Sikre god standard på skilting, merking og tilrettelegging av den fysiske leden
- Kontinuerlig utvikling av markedsførings-tiltak, med blant annet digitale løsninger for turplanlegging og informasjonsformidling
- Utvikle gode verktøy for måling av den totale bruken av pilegrimsleden, og utarbeide statistikk som grunnlag for rapportering av bærekraft og verdiskapning

Bevare den kirkelige forankringen, fornye pilegrimstradisjonen og være åpen og inkluderende for mennesker med ulik tro, kultur, tradisjon og motivasjon.

- Øke antallet åpne kirker langs leden
- Bygge en tydelig profil som pilegrimsmål for mennesker i dag
- Tilrettelegge for utsending og mottak av pilegrimer i kirker langs leden
- Samarbeide med fagmiljøer i og i tilknytning til kirken om fornying av pilegrimstradisjonen
- Fremme helligstedet som et sted for alle pilegrimer og skape dialog mellom verdens trosamfunn

2027 – 2032 – FASE III

Utvikle Pilegrimsleden skånsomt for å ivareta naturen, kulturminner og miljøet best mulig.

- Utarbeide handlingsplan for miljøvennlige løsninger i pilegrimsarbeidet
- Sikre pilegrimsleden mot slitasje
- Tilrettelegge for tilgang på sanitærfasiliteter langs pilegrimsleden
- Tilrettelegge for miljøvennlig person- og bagasjetransport

Styrke Pilegrimsleden – St. Olavsveiene til Trondheim som norsk, nordisk og europeisk kulturarv

- Styrke formidlingen av kunst, kultur og kulturarv
- Ivareta lokale mattradisjoner
- Bruke pilegrimsleden som en arena for å fremme og ivareta ulike håndverk
- Løfte det moderne pilegrimsfenomenet

2032 – 2037 – FASE IV

Pilegrimssatsingen etter nasjonaljubileet

- Utarbeidelse av ny nasjonal strategi for pilegrimsatsingen
- Fremme dokumenterbare resultater som innspill til ny kulturmelding

ØSTERDALSLEDEN

INNSENDE HØRINGSSVAR

KOMMUNER - 14

Grong kommune

Norddal kommune

Sarpsborg kommune

Oppdal kommune

Hitra kommune

Åmot kommune

Selje og fellesnemnd for Eid og Selje

Averøy kommune

Stjørdal kommune

Verdal kommune

Levanger kommune

Frosta kommune

Smøla kommune

Bergen kommune

REGIONALE PILEGRIMSSENTER - 5

Oslo RPS

Nidaros Pilegrimsgård

Hamar RPS

Stiklestad RPS

Dovrefjell RPS

BISPEDØMMERÅD OG KIRKA - 11

Tunsberg bispedømmeråd

Nidaros bispedømmeråd

Stavanger bispedømmeråd

Oslo bispedømmeråd

Bjørgvin bispedømmeråd

Hamar bispedømmeråd

Biskopen i Sør-Hålogaland

Agder og Telemark bispedømmeråd

Borg bispedømmeråd

Møre bispedømmeråd

Den norske kirke v/Kirkerådet

FYLKER OG REGIONRÅD - 9

Akershus fylkeskommune

Trøndelag fylkeskommune

Vestfold fylkeskommune

Sogn og Fjordane fylkeskommune

Hedmark fylkeskommune

Møre og Romsdal fylkeskommune

Helgeland regionråd

Oppland fylkeskommune

Nordland fylkeskommune

FORENINGER OG NETTVERK, OG ANDRE - 11

Pilegrimsfellesskapet Sankta Sunniva

Pilegrimsfellesskapet St. Thomas i Valdres

Pilegrimsforeningen St. Hallvard av Huseby

Pilegrimsfellesskapet St. Jakob

Østerdalsledene

Areopagos

Pilegrimsfellesskapet Sta. Maria

Pilegrimsfellesskapet St. Hallvard, Oslo

Pilegrimsfellesskapet St. Olav, Trh

Pilegrimsvegen til Røldal

Pilegrimsfellesskapet RiHaTo

MUSEER - 1

Stiklestad Nasjonale Kultursenter

ANDRE - 1

Interreg Green Pilgrimage project

OPPSUMMERING AV HØRINGSINNSPILL TIL LANGTIDSPLAN FOR PILEGRIMSSATSINGEN

Generelt

Flere har kommentert på strukturen av dokumentet, men formen på høringsdokumentet har vist seg nyttig av flere årsaker. Ikke alle høringsinstanser kjenner pilegrimssatsingen like godt, så en inngående informasjon om bakgrunn, utvikling, statistikk og økonomi har hatt sin misjon i å spre kunnskap om før-og-nå situasjonen. I tillegg har innspill om reorganisering av NPS, prioritering av pilegrimsleder og fordeling av regionale sentre skapt refleksjon og til dels provokasjon. Alt i alt mener vi dette har hatt en positiv effekt på høringsinstansenes engasjement, noe som blant annet fremkommer av antall svar.

I revideringen etter høringsrunden, legger vi nå vekt på å balansere bakgrunns materialet opp mot forslag til langtidsplan i tillegg til å formulere planen som et offentlig virkemiddel mer enn et innspill eller utkast.

Organisering og roller

Flertallet oppfatter dagens organisering og rollefordeling som noe uklar og etterlyser en tydeliggjøring av dette. Når det gjelder organisering av Nasjonalt pilegrimssenter som eget forvaltningsorgan, er det bred tilslutning til dette i hørings svarene, nettopp fordi det forstås som at dette vil tydeliggjøre ansvar og myndighet.

Trøndelag fylkeskommune har i sitt svar valgt å ikke ta stilling til endelig organisering av NPS, før spørsmålet utredes nærmere. Selv om flertallet av hørings svarene støtter den opprinnelige tanken om å etablere NPS som eget forvaltningsorgan, ville en utredning angående spørsmålet kunne gitt både tid til å vurdere alternative modeller og sikre tilstrekkelig forankring for en fremtidig organisering. Styret for NDR har vurdert bestillingen fra Kulturdepartementet dithen at en utredning om organiseringen av NPS ikke hører hjemme i en langtidsplan for satsingen.

Kultur

Kulturaspektet i pilegrimssatsingen er et tema som engasjerer fordi det åpner for alle type aktører. Det er også et område hvor særlig kommuner og fylkeskommuner har et engasjement lokalt og regionalt gjennom kulturinstitusjoner, arrangement og skole.

Hedmark fylkeskommune har lagt stor vekt på kulturens plass i pilegrimssatsingen og etterlyser et større fokus på kultur i langtidsplanen. I revidert plan er det jobbet med ordlyden, og dette er et område det er verd å reflektere over.

Kirke

Kirken har omfavnet pilegrimssatsingen og gir uttrykk for å ta en tydeligere rolle. Det som især understrekes er kirkens forpliktelse til økumenisk tenkning. Dette er tydeliggjort i revidert plan.

Synergi

Samspillet mellom de mange aktører og interessenter er av flere fremhevet som et naturlig gode. Det er utvilsomt verdifullt å samkjøre prosjekter og kompetanse mot felles mål. Det fremheves i langtidsplanen, men konkretiseres ikke.

Finansiering

Temaene organisering og finansiering slått sammen i revidert versjon. Mange har uttrykt seg om antall regionale sentre, steds plassering og finansiering av disse. Vi ser en klar tendens til at høringssvarene i stor grad reflekterer lokale og regionale ønsker og behov. Eksempelvis ser vi at argumenter mot å bruke penger på kysten skyldes at de fleste høringsinstansene ønsker å bruke pengene på sin egen led og sin egen i stedet. Det er verd å merke seg at argumentasjon for overordnede prioriteringer er viktig i denne sammenheng, og i revidert langtidsplan har vi gjort et forsøk på å styrke dette.

De fleste fylkeskommuner kommenterer den foreslåtte finansieringsmodellen med en deling 60/20/20 mellom stat, fylke og kommune. Uklarheter rundt regionreformen og sammenslåing av fylkeskommuner gjør at flere er avventende til å ta stilling til denne modellen, samtidig som det uttrykkes ønske om involvering i prosesser hvor dette drøftes. Hovedtendensen er at fylkeskommuner med etablerte leder og regionale senter er mer avventende til å forplikte seg på medfinansiering enn fylkeskommuner hvor langtidsplanen legger opp til en utvidelse av det operative nettverket.

Annet

Pilegrimsmottak er av enkelte trukket frem som et punkt som bør fremheves i langtidsplanen, uten at det fremgår forslag på hva et pilegrimsmottak er eller hvordan det bør organiseres. Ved mottak av pilegrimer er vi interessert i statistikk, men for pilegrimen er det viktig å bli tatt imot, beholde roen, få mulighet til å reflektere, dele og fortsatt oppleve. Et pilegrimsmottak må utvikles over tid. Det kan naturlig nok poengteres i langtidsplanen, men det faller også inn som en naturlig del av det daglige arbeidet.

Frivillighet er det også enkelte høringssvar som berører. Mest for at frivilligheten skal regnes inn som en del av pilegrimsfellesskapet og dermed en del av

grunnfinansieringen. Det må tas en klar stilling til frivillighet i pilegrimssatsingen, og NPS må jobbe for at frivilligheten gis konkrete oppgaver, støttes med tilskudd når det er rom for det, og anerkjenne verdien frivilligheten tilfører arbeidet.

Universell utforming er det ingen eller få som ser ut til å berøre. Kirken har trukket frem behovet for å markere at pilegrimsleden er for alle og appellerer til betydningen av økumeni. Men er pilegrimsleden for alle? Spørsmålet ble hengende litt etter høringssvarene var gjennomgått. Vi har strekninger som er tilnærmet universell i sin utforming, men i all hovedsak tettstrøk eller by. Her er det nok grunnlag for å gjøre mer i samråd med aktuelle kompetansemiljøer.

Trondheim, 13.12.19

Hans Morten Løvrød /prosjektleder

www.pilegrimsleden.no

Versjon: 13.12 2019

Organisasjons- og finansieringsmodeller	Beskrivelse	Fordeler	Ulemper	Finansieringsmodeller	Kommentarer	Måloppnåelse						Vurdering
						Muligheter for ekstern tilskudd/drift/sjukt	Fleksibilitet med tanke på kommersiell drift/seasonvariasj oner	Minimerer økonomisk risiko	Sikrer forutslagsbar et over tid	Sikrer forpliktende samarbeid over tid	Sikre kort beslutningsvei	
Kommunalt foretak	Egen enhet med eget styre, men ikke eget styret kan ta beslutninger uavhengig av kommunedirektøren. Eignet for tjenester med foretningspreg.	Mer selvstendig drift enn etat. Kan ta beslutninger uavhengig av kommunedirektøren. Eignet for tjenester med foretningspreg.	Kommunen har fortsatt økonomisk ansvar. Kan skape avstand til politisk styring. Krever mer administrasjon og kompetanse.	Kommunale bevilgninger, statlige tilskudd, brukerbetaling	Kommunen hører for forpliktelse. Eignet for tjenester med foretningspreg.	☐	☐	☒	☒	☒	☐	Brukes som driftsorganisasjon for flere kommunale oppgaver, finansiert med kommunale tilskudd
Interkommunalt selskap	Samarbeid mellom flere kommuner regulert av KS-loven. Felles ansvar og ressursdeling. Eget styre og administrasjon.	Eignet for oppgaver som krever stor drift (f.eks. renovasjon, brannvesen). Kan være komplisert å styre politisk. Risiko for manglende demokratisk kontroll.	Krever god eierstyring og tillit.	Kommunale/fylkeskommunale tilskudd, brukerbetaling	Felles ansvar mellom kommuner. Krever god eierstyring.	☐	☐	☒	☒	☒	☐	Brukes som driftsorganisasjon for flere kommunale oppgaver, finansiert med kommunale tilskudd i samarbeid med andre kommuner med tilsvarende behov.
Akjeselskap	Eget rettssubjekt med begrenset ansvar. Kommunen kan være eneste aksjonær.	Høy grad av fleksibilitet og profesjonalisering. Mulighet for ekstern finansiering og samarbeid. Kan ansette og operere mer fritt.	Svakere politisk styring. Kan gå konkurs – kommunen har ikke ansvar utover aksjekapital. Mindre innsyn og kontroll fra kommunestyret.	Egeninntjening, prosjektmidler, kommunale tilskudd, statlige tilskudd	Kan hente ekstern kapital. Kommunen har begrenset ansvar.	☐	☒	☒	☒	☒	☒	
Idetilt akjeselskap	Brukes ofte til kultur- og samfunnsprosjekter, som pilegrimssatsning. Kommunen kan være eneste aksjonær.	Tydelig formål og fleksibel drift. Mulighet for å søke ekstern midler. Kan operere uavhengig av kommunal byråkrati.	Afhengig av tillit og engasjement.	Tilskudd fra kommuner/fylke/stat, prosjektmidler, gaver, egeninntekt	Brukes ofte til kultur og samfunnsprosjekter.	☒	☒	☒	☒	☒	☒	
Kommersielt akjeselskap	Et akjeselskap med formål om økonomisk gevinst. Kommunen kan være enosisjonær eller dele eierskap med andre.	Eget rettssubjekt med begrenset ansvar.	Mindre politisk kontroll og innsyn.	Egeninntjening, lån, investeringer, evt. kommunalt eierskap	Høyere risiko, men kan gi avkastning.	☐	☒	☒	☒	☒	☒	kan ta ut utbytte
Stiftelse	Eignet for frivillighetsbasert	Stor grad av autonomi. Godt egnet for frivillig innsats og lokal forankring.	Begrenset økonomisk handlingsrom. Avhengig av ekstern finansiering.	Gaver, tilskudd, prosjektmidler, avkastning av kapital	Kan ikke ha eters. Langsiktig og verdibasert.	☒	☒	☐	☐	☐	☐	Har prøvd, ikke aktuelt
Forvaltningsmodell	Aktiviteten er en del av kommunens ordinære administrasjon og underlagt kommunedirektøren instruksjonsansvar nndighet.	Sterk politisk styring og kontroll.	Mindre attraktiv for investorer.	Kommunale budjettmidler, statlige rammetilskudd, brukerbetaling (der det er aktuelt)	Fullt integrert i kommunen. Ingen ekstern finansiering. Eignet for kjernepopgaver som skole, helse, teknisk drift.	☐	☐	☒	☒	☒	☐	
Samvirkeforetak	Enkelt å integrere med avrige kommunale tjenester. Lavere administrasjonskostnader.	Enkelt å integrere med avrige kommunale tjenester (én stemme per medlem). Overskudd fordeles etter bruk, ikke kapital. Eignet for samarbeid mellom flere aktører (f.eks. pilegrimssatsning, næringsutvikling).	Enheter uten eget rettssubjekt, men som kan registreres for administrative formål (f.eks. prospektgruppe r, råd, utvalg).	Medlemsinnskudd, egeninntekt, tilskudd	Overskudd fordeles etter bruk. Kommuner kan være medlemmer.	☒	☐	☐	☐	☐	☐	Ingen medlemmer per dags dato, uaktuelt modell
Andre ikke juridiske personer	Enheter uten eget rettssubjekt, men som kan registreres for administrative formål (f.eks. prospektgruppe r, råd, utvalg).	Enkel etablering og lavt byråkrati.	Ikke egnet for økonomisk virksomhet.	Kommunal internfinansiering	Brukes til råd, utvalg, prospektgrupper. Ikke egnet for økonomisk virksomhet.	☒	☐	☐	☐	☐	☐	eg ikke for langsiktige perspektiver med stabil drift over tid.
Administrativ enhet offentlig sektor	Eget for midlertidige tiltak eller interne samarbeidsformer. Kan brukes til å organisere tverrfaglige initiativ.	Ingen selvstendig rettslig status - kommunen står ansvarlig. Begrenset fleksibilitet og synlighet.	Ingen selvstendig rettslig status - kommunen står ansvarlig. Ikke egnet for samarbeid med ekstern aktører. Kan være tungrodd ved behov for innovasjon eller rask omstilling.	Kommunal basisfinansiering	Fullt integrert i kommunen. Ingen ekstern finansiering.	☐	☐	☒	☒	☐	☐	
Prosjektorganisering	Midlertidig organisasjon om for å gjennomføre avgrensede oppgaver, ofte med ekstern finansiering. Eignet for utviklingsarbeid og pilotprosjekter. Kan organiseres internt eller som samarbeid med ekstern.	Fleksibel og målrettet. Eignet for utviklingsarbeid og pilotprosjekter. Kan organiseres internt eller som samarbeid med ekstern.	Tidbegrenset - utfordrende å sikre videreføring. Krever tydelig styring og avgrensing. Kan skape usikkerhet for ansatte og samarbeidspartnere.	Prosjektmidler (stat, fylke, kommune, EU), gaver, Midlertidig. Krever tydelig styring. Lite egnet for varig drift.	Fullt integrert i kommunen. Ingen ekstern finansiering. Eignet for kjernepopgaver som skole, helse, teknisk drift.	☐	☐	☒	☒	☐	☐	eg ikke for langsiktige perspektiver med stabile drift over tid
Etatsmodell	Aktiviteten er en del av kommunens ordinære administrasjon og underlagt kommunedirektøren instruksjonsansvar nndighet. Enkelt å integrere med avrige kommunale tjenester. Lavere administrasjonskostnader.	Sterk politisk styring og kontroll. Begrenset mulighet for ekstern finansiering. Kan være tungrodd ved behov for raske beslutninger.	Lite fleksibilitet.	Kommunale budjettmidler, statlige rammetilskudd, brukerbetaling (der det er aktuelt)	Fullt integrert i kommunen. Ingen ekstern finansiering. Eignet for kjernepopgaver som skole, helse, teknisk drift.	☐	☐	☐	☒	☐	☐	Eignet for utførelse av kjernepopgaver i kommunen

KILDER

Altinn – Valg av organisasjonsform
<https://info.altinn.no/starte-og-drifte/starte/valg-av-organisasjonsform/>

Brennårsundersøtelserne – Typer organisasjoner
<https://www.brenn.no/en/business/2/types-of-organisations/>

Regjeringen.no – Kommuneloven og samarbeidsformer
<https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommunale-rekt-og-kommunal-inndeling/kommunelover/2018/interkommunalt-samarbeid/oversikt-over-ulik-samarbeidsmodeller/a62994459/>

Fagforbundet – Kommunal økonomi og samarbeid
<https://www.fagforbundet.no/no/375304/>

14.11.2025

Midtveisrapport

Utredning av en bærekraftig pilegrimssatsning i Trondheim

Forslag til visjon:

“En inkluderende pilegrimsled som forener bygd og by med bærekraftig tilrettelegging, gode rom for refleksjoner, opplevelser og fellesskap som ender i et varmt mottak ved Pilegrimsmålet.»

Basert på oppsummering av workshops gjennomført i oktober/november 2025

Ingeborg Collin & Helene Møllevik
REGIONALT PILEGRIMSSENTER TRONDHEIM

Abstract

Denne midtveisrapporten undersøker hvordan Trondheim kan videreutvikle sin rolle som Norges pilegrimshovedstad etter avvikling av Nidaros Pilegrimsgård. Rapporten bygger på workshops, samtaler med samarbeidspartnere og prosjektgruppens egne erfaringer.

Midtveiskonklusjonen er tydelig: For å sikre en bærekraftig og robust pilegrimssatsning i Trondheim må det etableres en ny organisasjon, med ansvar for både utvikling av ledene og mottaksfunksjon i Trondheim og i Trøndelagsregionen. Organisasjonen kan ta pådriver-, utvikling- og koordineringsansvar for samarbeidspartnerne. Det anbefales at denne organisasjonen etableres som et ideelt aksjeselskap med grunnbemanning på tre personer og mulighet for utvidelse ved behov. Overnattingstilbud og café bør reetableres i Kjøpmannsgata 1, og det bør søkes eksterne drivere for den kommersielle virksomheten, slik at organisasjonen kan konsentrere seg om pilegrimsfaglige oppgaver og utvikling i samarbeid med nettverket av mulige samarbeidsaktører. Finansieringsmodellen bør bygge på et samarbeid mellom kommune, fylke og stat, og det er avgjørende med langsiktig og forutsigbar finansiering.

Rapporten understreker at bredt samarbeid, tydelige rolleavklaringer og lokal forankring er nøkkelfaktorer for å lykkes. En ny organisasjonsmodell og forankring i et bredt partnerskap vil være avgjørende for å møte de forventede utfordringene og mulighetene fram mot nasjonaljubileet i 2030.

Innhold

Abstract	1
Bakgrunn	3
Mandat	4
Status og datainnsamling	4
Metoder og bias	4
Begrepsavklaring	5
Bærekraft	5
Mottak	6
Kjøpmannsgata 1	7
Behovskartlegging og risikovurdering	8
Innspill fra samarbeidspartnere	11
Workshops: Foreløpige funn	11
Workshop 1 Stasjon 1: Evaluering	11
Workshop 1 Stasjon 2: Framtidsverksted	12
Workshop 1 Stasjon 3: Aktørweb	13
Workshop 1 Stasjon 4: Ressurskartlegging	14
Workshop 1 Stasjon 5: Suksessbarometer	15
Workshop 2 Graffiticafé	16
Foreløpige kommentar fra Workshop 1 og 2	16
Organisasjon – og finansieringsmodeller	17
Vurdering av organisasjonsmodell	17
Basert på funn	17
Basert på bærekraft	18
Basert på erfaringer	18
Grunnbemannning	19
Prosjektarbeid	19
Kommersiell aktivitet	19
Alternativer for drift	19
Midtveiskonklusjon	21
Modell	21
Organisasjonsform, eierskap og styre	22
Finansieringsmodell og budsjett	22
Pilegrimssesongen 2026	23
Avslutning og veien videre	23
Vedlegg	24

Bakgrunn

30. september stengte Nidaros Pilegrimsgård dørene etter å ha tatt imot pilegrimer ved Nidarosdomen siden 2008. Dårlig økonomi over tid førte til at man så seg nødt til å si opp avtalen med Statsbygg i Kjøpmannsgata 1. Stiftelsen som har drevet Pilegrimsgården jobber nå for avvikling da det ikke lenger er tilstrekkelig økonomi for å holde den i gang. Med dette mister Trondheim et viktig mottaks- og møtested for pilegrimer som ankommer Pilegrimsmålet Nidarosdomen. De 150 frivillige som har bemannet mottaket der siden oppstarten mister sitt sted å være og møtes og ta imot pilegrimer.

Trondheim mister også sitt regionale pilegrimssenter, som har vært organisert som en avdeling under Stiftelsen Nidaros Pilegrimsgård i Trondheim. Dette er et av 12 regionale senter i Norge som er del av den nasjonale Pilegrimssatsningen som alle har ansvar for å tilrettelegge pilegrimsledene som ender i Trondheim. Det regionale Pilegrimssenteret i Trondheim har hatt lokalt ansvar for skjøtsel og merking av ledene i Trondheimsregionen langs de fire ledene som kommer inn til Trondheim. Arbeidet har også bestått i oppfølging av overnattingstilbud og annen infrastruktur langs ledene i tillegg til informasjonsarbeid og veiledning av pilegrimer i og utenom sesong.

Ved avvikling av Pilegrimsgården gjestehus mister Trondheim viktige rimelige overnattingsplasser til dette turistsegmentet. Dette gjør at noen velger å reise fra Trondheim, istedenfor å bli igjen i byen noen dager for å nyte pilegrimsbyens tilbud. Streif bakeri og café som også har holdt hus der har vært et viktig tilbud til både tilreisende og bybefolkning og en god arena for formidling av pilegrimstematikk.

Det oppfattes som om det er bred enighet både politisk og i kirke-, kultur og reiseliv lokalt, regionalt og nasjonalt om at Trondheim skal ivareta rollen som Norges Pilegrimshovedstad også i framtida. Dette er uttrykt i kommuneplanens samfunnsdel Trondheimsløftet og kommunens temaplan for 2030, i Trøndelag fylkeskommunes Trøndelagsplan og den nasjonale pilegrimssatsningens langtidsplan.

Situasjonen som har oppstått er lei, da det bremser pilegrimsarbeidet i viktige år før nasjonaljubileet. Likevel kan kanskje dette bringe noe godt med seg. Vi har nå mulighet til å tenke nytt rundt Trondheim som Pilegrimsmål også i framtida.

Nidaros Bispedømme og Kirkelig fellesråd i Trondheim har stilt til rådighet prosjektmidler høsten 2025 for å få utredet mulighetene for en ny og bærekraftig pilegrimssatsning i Trondheim i tett samarbeid med Trondheim kommune. Prosjektet varer fra 1.10 til 31.12. 25. To av de ansatte i stiftelsen har fått oppdraget med utredningen.

Denne rapporten er en Midtveisrapport; en rapport som foreligger ca halvveis i prosjektperioden og som er utarbeidet for å gi retning til politiske prosesser i inneværende kalenderår selv om hovedrapporten ikke er ferdig før i desember. Rapporten har til hensikt å redegjøre for et rammeverk den nye pilegrimssatsningen kan bygges rundt. Innspill til rapporten er innhentet fra samarbeidspartnere via workshops og samtaler med ressurspersoner, og analysert og vurdert på bakgrunn av prosjektgruppens erfaringer fra drift av Pilegrimsgården.

15. oktober kom den gledelige nyheten om at det på Statsbudsjettet 2026 er foreslått en overføring av eiendommen i Kjøpmannsgata 1, der Pilegrimsgården har holdt hus, fra Staten til Trondheim kommune for en symbolsk sum. Dette gir et viktig signal for veien videre for pilegrimsarbeidet i Trondheim. Vi har funnet det naturlig å uttrykke oss om også videre drift av Pilegrimsgården da dette er en oppgave som bør løses på kort sikt (sesongen 2026) og på lengre sikt.

Mandat

Mandatet for prosjektet har vært å «utrede forslag til eierskap, organisering og arbeidsoppgaver til et nytt (regionalt) Pilegrimssenteret i Trondheim.»

Dette innebærer å:

- Kartlegge og dokumentere alle samarbeidspartnere som har interesse for pilegrimssatsningen i byen og regionen
- Evaluere det som har vært, hva som har fungert og hva som ikke har fungert
- Foreslå visjoner og mål vi skal ha for de viktige årene fram mot 2030 og tiden etter
- Fremme forslag om organisasjonsform, med eventuelle alternativer, som vil være hensiktsmessig som en bærekraftig modell for et nytt senter

Status og datainnsamling

Prosjektet har innledningsvis hatt behov for å kartlegge forventet utvikling av pilegrimstrafikken i årene framfor oss. Dette gjelder behovet for overnatting og annen nødvendig infrastruktur for ivaretagelse av Pilegrimer nå og i årene framover. Behovskartleggingen har vi laget basert på tilgjengelig statistikk over vandrere tilbake til 2015. Vi har innhentet erfaringstall fra andre byer som også har pilegrimstrafikk, da særlig data fra Santiago de Compostella.

Vi har også ønsket å kartlegge behov og ønsker fra samarbeidende partnerskap som har vært tilknyttet pilegrimsaktiviteten i byen fram til nå. Her har vi innhentet data gjennom workshops som vi har arrangert. Pr 14.11.2025 er 8 workshoper avholdt med aktører som tidligere har hatt tilknytning til pilegrimsarbeidet i Trondheim (Workshop 1). I tillegg har vi gjennomført en workshop (2) der vi har forsøkt å nå inn til andre aktører i byens nærings-, kultur-, kunnskap-, kirke- og samfunnsliv som kan være aktuelle interessenter i framtida (kalt «Grafitticafé»). Rapport fra begge Workshopene ligger som vedlegg til midtveisrapporten.

Prosjektgruppen har ut over dette identifisert områder vi har vært nødt til å skaffe mer kunnskap om for å kunne foreslå en bærekraftig modell for framtida, dette gjelder særlig valg av organisasjonsform og finansieringsmodell. Data fra dette arbeidet er innhentet fra tilgjengelige ressurser på nett.

Metoder og bias

Det er viktig å understreke at dette ikke er en vitenskapelig forskningsrapport selv om vi har innhentet data gjennom bruk av anerkjente vitenskapelige metoder. Til dette er utvalget av informanter ikke representativt, men tilfeldig gitt de som har respondert på invitasjonene, særlig gjelder dette workshopene. Informantene kan heller ikke nødvendigvis representere hele organisasjonene de har stilt på vegne av, selv om de som har deltatt er ansatt i de nevnte organisasjonene.

Vi har valgt å innhente data gjennom workshops der vi har invitert samarbeidende partnere inn og gjennom gruppearbeid bedt dem svare på spørsmål om pilegrimsarbeidet til nå og tanker om framtida. Vi har designet workshopstasjonene selv, ut fra hva prosjektgruppen har hatt mål om å belyse. Vi er klare over de begrensninger som ligger i at valg av workshopdesign også påvirker informantenes svar.

I kartlegging av organisasjonsform har vi innhentet data fra ulike kilder, men prosjektgruppen har selv vurdert aktuelle alternative organisasjonsmodeller ut fra gitte målkrav. Vi har gjort dette på bakgrunn av vår erfaring i drift av Pilegrimsgården, og kan vurderes annerledes av andre.

Prosjektgruppen har bestått av to personer som tidligere var ansatt på Pilegrimsgården. Begge har også være operative i drift av både hotell, café og Pilegrimsarbeid. Ingeborg har fagbakgrunn innen arkeologi og opplevelsesøkonomi, med erfaring fra arbeid på universitet, museum og reiseliv. Ingeborg har hatt det administrative og strategiske lederansvaret på Pilegrimsgården. Helene har også fagbakgrunn innen kirkekunst, pedagogikk og didaktikk i tillegg til grafisk design. Hun har erfaring fra undervisning, museumsarbeid i tillegg til operativ drift av driftsavdelingene ved Pilegrimsgården, og vært drivende for innovasjon og utvikling på Pilegrimsgården. Prosjektgruppens relativt like fagbakgrunn, samtidig som den har hatt en felles opplevelse av driften av Pilegrimsgården, kan påvirke funn og vektning av funn i datamateriale. Dette er forhold vi er klar over og vi har forsøkt å hensynta mulige bias dette kan medføre i analyse og drøfting av funn.

På tross av disse forbehold mener vi informasjonen som er dokumentert samlet gir et godt bilde på tanker og ideer om hva en pilegrimshovedstad kan være, og hvilke partnere som kan ha roller i satsningen videre. Vi mener midtveiskonklusjonen gitt de forhold vi nå har oversikt over, gir muligheter for en robust, og bærekraftig organisering av Pilegrimssatsningen i Trondheim.

Ai er brukt som metode for å sortere data fra workshopene. Dette er kvalitetssikret og bearbeidet av prosjektgruppen.

Begrepsavklaring

Bærekraft

I prosjektets mandat står det at utredningen skal «foreslå en ny bærekraftig modell for pilegrimssatsningen i Trondheim». Med dette kan vi legge en bred forståelse av begrepet bærekraft til grunn basert på FN's 17 bærekrafts mål. Vi må nok erkjenne at ikke alle 17 målene er like relevante og vi har derfor begrenset oss til de tre målene som gjerne trekkes fram som grunnleggende og som de fleste andre kan legges inn under; nemlig miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft.

Pilegrimsturismen er i sin natur et miljøvennlig reiselivstilbud, men den har også sine begrensninger. Pilegrimsleden passerer områder med sårbare naturområder og områder med verneverdige kulturminner som ikke tåler all verdens påkjenninger. Det samme gjelder kulturområder der mennesker bor. Ønsker vi at pilegrimene skal få genuine menneskemøter og møter med mennesker i sine naturlige omgivelser? Hvor går grensen når trykket på en liten bygd eller grend blir for stort?

Det samme gjelder de sosiale dimensjonene av bærekraftbegrepet. Pilegrim er historisk sett en religiøs aktivitet. Føler alle seg inkludert i denne formen for vandringer mot hellige mål eller ekskluderer det noen? Hvordan kan vi beholde vandringens karakter som ofte framholdes som rekreativ, reflekterende og som gir en indre så vel som en ytre reise og gjøre den relevant for mennesker uavhengig av religiøs tilknytning eller livssyn? Pilegrimsvandring kan tilpasses mennesker av alle aldre, kjønn og nasjonaliteter og for mennesker med ulike funksjonsnivåer. Hvordan klarer vi å tilpasse denne lavterskels aktiviteten for flere til å ta del i?

I andre land med pilegrimsleder finner vi ofte en offentlig finansiering av rimelige overnattingssteder i store herberger. Dette gjør det mulig for pilegrimer å leve rimelig langs ledene for den gruppen som ønsker det. I Norge er prisnivået høyere enn i Europa og vi har ingen offentlig finansiering av

overnattingssteder for pilegrimer. Dette kan gjøre det krevende å få volumet på pilegrimsvandring opp i en skala som gjør det økonomisk bærekraftig. Likevel ser vi at betalingsvilligheten for de som går i Norge er relativt høy. Kanskje er det nettopp den Norske modellen som vil gjøre at veksten kan skje kontrollert? Det er viktig å huske på at Pilegrimsleden er et samarbeid mellom mange aktører. Noen av dem er små og sårbare for økonomisk variasjon. Den økonomiske bærekraften for enkeltaktørene, og for satsningen i sin helhet må ivaretas for at pilegrimsleden som reiselivsprodukt skal overleve.

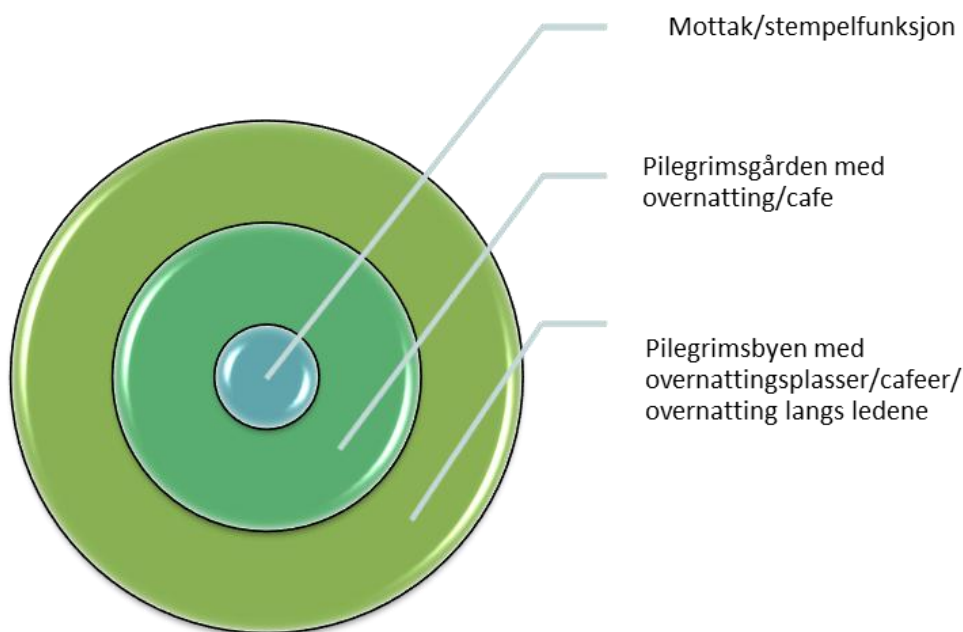
Mottak

Begrepet mottak brukes i rapporten, og det kan være behov for en presisering av forståelsen av dette. Et pilegrimsmottak kan i sin minste form kun være et kontor eller resepsjon der pilegrimene blir registrerte og mottar stempel og sitt Olavs brev. Det kan i teorien være hvor som helst, men det er hensiktsmessig at det ligger lokalisert i nærheten av pilegrimsmålet Nidarosdomen. Mottaket av pilegrimer ved Pilegrimsgården i 2008 hatt et uttalt ønske om å være noe mer enn bare et «stempelkontor». Pilegrimene er blitt tatt imot av representanter fra frivilligheten, som har gitt pilegrimene mulighet til å sitte ned, slappe av, og samtale om sin vandring over en kaffekopp. Dette er blitt tatt godt imot av vandrerne. Siden åpningen av Pilegrimsgården har pilegrimene også hatt mulighet til å få rimelig overnatting på Pilegrimsgården. Det har vært enkel servering i sesongen, og siden 2020 er helårlig cafétilbud med lokale matvarer. Dette kan også sees på som en del av et utvidet mottak, der gjestfriheten styrkes gjennom tilbud om overnatting og matservering.

På workshopene fremholdes det av flere at vertskapsrollen også kan, og bør inkludere også resten av byens næringsliv, særlig innen områdene bevertning, overnatting og opplevelser. Mange mener at Trøndelags rolle som vertskapsfylke, og aktører langs ledene også bør omfatte mottaket av Pilegrimer, kanskje for å forberede den vandrende mot at de er i ferd med å nå målet.

Alle disse nivåene av mottaksfunksjonen er illustrert i modellen under. Hva skal ambisjonene være for pilegrimshovedstaden Trondheim og pilegrimsfylket Trøndelag?

Modell viser 3 skaleringer av mottak

Kjøpmannsgata 1

Før vi går videre til vurdering av hensiktsmessig driftsmodell må vi se nærmere på hvilke muligheter som ligger i det at kommunen nå overtar eiendommen i Kjøpmannsgata 1. Når stiftelsen som til nå har driftet eiendommen er foreslått avvikles må det fattes noen beslutninger om hvordan eiendommen skal kunne driftes i fortsettelsen om det fremdeles skal tilrettelegges for pilegrimsaktivitet der, noe vi har forstått er forutsetningen for at eiendommen er blitt overført. Det må også tas stilling til om det nye Pilegrimssenteret skal ha ansvar for drift av hotell/café i de gamle lokalene, eller om det finnes bedre driftsmodeller.

Basert på tidligere erfaringer mener vi det særlig er noen forhold som må hensyntas. Dette er prosjektgruppens egne erfaringer, men mange forhold stemmer også over ens med funn gjort i workshopene.

1. Stedet bør tilrettelegges for pilegrimer i sesong, både som overnattingssted og møtested for pilegrimer. Åpenhet for andre kundegrupper har vært nødvendig for å sikre en bærekraftig økonomi gjennom året, men dette er et strategisk valg den nye organisasjonen kan vurdere å endre om økonomien kan organiseres annerledes.
2. Forutsetningen for at Pilegrimsgården ble etablert var jo nettopp å være et mottakssted for pilegrimer ved helligmålet. Etter hvert er bemanning av mottak en oppgave ivaretatt av frivilligheten. De har et sterkt eierskap til Pilegrimsgården og at mottaksfunksjon og møteplassfunksjon er samlokalisert oppleves som positivt. Samlokalisering gir gode synergier ved at resepsjon og ansatte på pilegrimssenteret kan ta imot pilegrimer utenom pilegrimsmottakets åpningstid.
3. Opprettelsen av Streif bakeri og café åpnet eiendommen for bybefolkningen. Cafeen har vært en stor suksess og på bakgrunn av funn gjort i workshopene tror vi at cafeen har økt kunnskapen om Pilegrimsvandring for flere av Trondheims befolkning og styrket byens identitet som Pilegrimsby.

Den opprinnelige driftsmodellen var at cafeen skulle driftes av ekstern driver og det ble også inngått en avtale med ekstern driver før pandemien kom tre måneder etter åpning og gjorde videre cafédrift umulig.

Da Streif bakeri ble åpnet i juni 2020 var det i regi av stiftelsen, og Streif ble organisert som en avdeling med eget personal, økonomi og regnskap. Etablering av bakeriet som en del av stiftelsen var en dyd av nødvendighet, da andre drivere var vanskelig å finne i pandemiårene, men altså ikke opprinnelig den foretrukne driftsmodellen. Det gav derimot den fordelen av Pilegrimssenteret kunne bestemme menyen, og det ble gjort et strategisk valg om å ta i bruk lokale råvarer fra produsenter langs pilegrimsledene for å nå målene i langtidsplanen der nettopp utvikling av lokal mat er framhevet. Dermed kunne både frokostmeny, cateringprodukter og salg i butikk tilpasses Pilegrimsprofilen og bidra til å løfte kunnskapen om og kjennskapen til lokale produkter, produsenter og ikke minst om pilegrimsleden som opplevelsestilbud og aktivitet.

Etter hvert som kafeen vokste i popularitet ble også Streif en viktig kunde for mange lokalmatprodusenter langs ledene i Trøndelag, og pilegrimsleden som kvalitetsmerke og merkevare ble styrket. Cafeen gir også gode rom for samtaler og mulighet for større og mindre sammenkomster med bespisning og et viktig møtested for frivilligheten gjennom hele året, nok en synergi som vi håper kan videreføres.

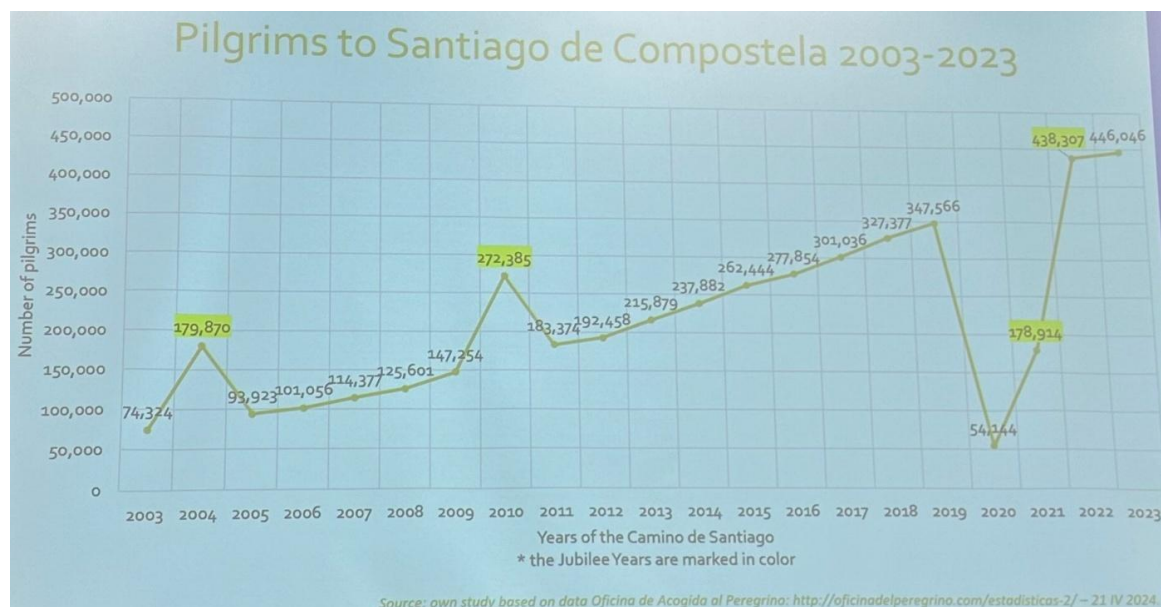
4. Nidaros Pilegrimsgård har siden 2013 hatt rollen som regionalt Pilegrimssenter med økonomisk tilskudd fra Nasjonalt Pilegrimssenter, en avdeling under Nidaros Domkirkes restaureringsarbeider.

Det er 11 andre pilegrimssenter i Norge, og de er alle ulike organisert. Høsten 2024 ble det foretatt en undersøkelse blant alle de 12 sentrene for å kartlegge erfaringer med de ulike driftsformene.¹ Noen senter er organisert som en avdeling under en kommune, mens andre er del av et museum, eller organisert som forening, stiftelser eller aksjeselskap. Vi har sett til denne rapporten for å finne gode eksempler for den framtidige driften av Pilegrimssatsningen i Trondheim.

Pilegrimssenteret har skjøtsel og ledsansvar for Pilegrimsledene i Trondheimsregionen og har i tillegg en veiledningsfunksjon for pilegrimer som planlegger sin reise. Det er også en fordel at Pilegrimssenterfunksjonen er samlokalisert med de øvrige funksjonene pga synergihensyn og fordi det ivaretar pilegrimssenterets ene ansatte i et kontor og arbeidsfellesskap.

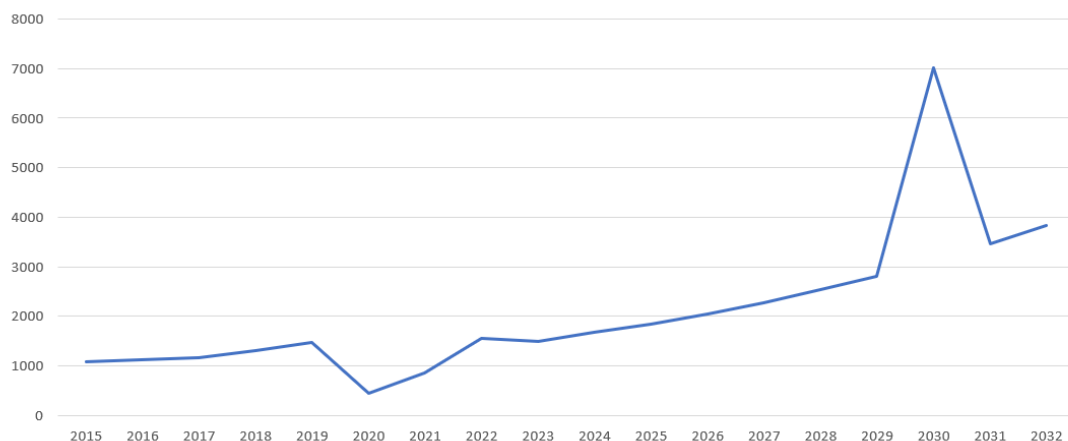
Gitt tidligere husleiekontrakt med Statsbygg har det vært vanskelig å drifte en småskala hotell og café i lokalene i Kjøpmannsgata 1. Det er derfor interessant å tenke seg andre driftsformer nå når ikke stiftelsen lenger er operativ, og det foreligger en ny eierstruktur for eiendommen.

Behovskartlegging og risikovurdering

Vekstkurve Santiago de Compostella fra 2003-2023

¹ Mind the Gap : En grasrotstudie av status og ressursbehov for Pilegrimssatsingen i Norge. Nidaros Pilegrimsgård 28.1.2025

Vekstkurve Pilegrimsleden fra 2015-2025 (med estimert vekst fram mot 2030)

Vi har påbegynt en kapasitetskartlegging for Trondheim sentrum med tanke på de forventede antall pilegrimer til byen i årene framover (se vekstkurve) og sammenholdt med tilsvarende vekstkurve fra pilegrimsmålet Santiago de Compostella. Som vi ser av kurven fra Santiago er det en vekst på 140% fra 2003-2004 som var et hellig år i Santiago. Det var 80% økning fra 2009-2010 som også var et hellig år. Hvordan helligåret 2030 vil se ut med tanke på Pilegrimstrafikk i Trondheim er vanskelig å estimere, her tror vi målrettet markedsføring og mobilisering av kirkesamfunnene vil ha størst betydning. Vi ser at den årlige økningen langs Pilegrimsledene har vært på mellom 13 og 20% i perioden 2015-2025 med unntak av pandemiårene. Om veksten fortsetter generisk estimerer vi at det vil være 2700 pilegrimer som ankommer byen i 2029. I 2025 har det kommet i underkant av 1800. En økning på 140% vil tilsvare 6500 pilegrimer i 2030. Om økningen blir 80% er tallet 4800.

Om 70% av disse 4800 kommer i perioden rundt Olsok slik de gjør nå, vil det ankomme 240 pilegrimer om dagen. Om 70% av 6500 pilegrimer ankommer i dagene rundt Olsok blir tallet pr dag 325. De fleste av disse vil ankomme byen på ettermiddagen etter siste vandringsøkt. Da bør mottaksapparatet være skalert for dette.

Kapasitetsoversikten er laget med utgangspunkt i at Pilegrimsgården opprettholdes med 65 sengeplasser, og holdes av til overnatting kun for pilegrimer i sommermånedene. Den forutsetter også at den totale overnattingskapasiteten i hotell-Trondheim holder seg på ca 3500 hotellsenger pr døgn som vi kan estimere ut fra antall hoteller i byen i dag. Kapasitetskartleggingen er ikke komplett, og vil presenteres helhetlig i sluttrapporten.

Likevel ser vi nå at problemene for overnatting i byen ikke trer i kraft før vi mottar ca 100 pilegrimer pr dag, noe vi allerede nå opplever utfordring med under Olsok. Om utviklingen fortsetter med at 70% av pilegrimene ankommer i de 14 dagene rundt Olsok vil denne problematikken øke.

Det er viktig å presisere at beregningen er gjort ut fra at pilegrimene som kommer blir et døgn og ikke mer. Om pilegrimene blir et døgn ekstra må prognosen for kapasitetsbehovet doubles. Det er også viktig å påpeke at denne gruppen kommer i tillegg til andre besøkende i byen.

Om vi forutsetter at pilegrimstrafikken utvikles generisk (uten at ekstraordinære tiltak iverksettes) mener vi det er realistisk å nå et antall på ca 7000 pilegrimer i 2030.

Om man skal nå den uttalte målsettingen med 50 000 pilegrimer, må ekstraordinære markedsføringstiltak iverksettes. Da vil overnattingskapasiteten i byen være sprengt. og det må sees på løsninger som kan ivareta denne mengden mennesker på en god måte.

Det jobbes nå nasjonalt for å skaffe oversikt over kapasiteten langs ledene langs Gudbrandsdalsleden og St. Olavsleden. Vi nevner dette i denne rapporten for å gjøre oppmerksom på problemstillingene og hvorvidt en ny organisering skal ha et særskilt ansvar for infrastruktur i byen knyttet til overnatting for de tilreisende, f.eks. en help-desk i sesongen når trafikken når et visst nivå.

Modell: Kapasitetskartlegging

A		B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O
regnet ut fra at 70 % kommer 2 uker rundt Olsok, og at alle pilegr															
Kapasitetskartlegging Pilegrimshovedstaden						2025									
				Gjester pr døgn		Gjester pr døgn		Gjester pr døgn		Gjester pr døgn		Gjester pr døgn		Gjester pr døgn	
				Inntil 1000 personer		Inntil 2000 personer		Inntil 3000 personer		Inntil 4000 personer		Inntil 5000 personer		Inntil 6000 personer	
				Antall totalt	Olsok (2 uk)	Antall	Olsok (2 uk)	Antall	Olsok (2 uk)	Antall	Olsok (2 uk)	Antall	Olsok (2 uk)	Antall	Olsok (2 uk)
Forventet antall pilegrimer pr døgn i snitt				3,3	50	6,6	100	10	150	13,3	200	16,6	250	20	300
Overnattingsplasser Trondheim	Kapasitet	Belegg i %													
	sengeplasser pr døgn	juni-september pr 2025													
Pilegrimsgården	65	80-95%													
Partnere i midtbyen	ca 3500	70-85%													
Magasinet	100?														
Studentersamfunnet/Marinen/VGS?	100?														
Studentersamfunnet/Marinen/VGS?	100?														
Studentersamfunnet/Marinen/VGS?	100?														
Trondheim Spektrum?	2500?														

Innspill fra samarbeidspartnere

For å si noe om hvordan en bærekraftig pilegrimssatsning kan etableres i Trondheim har vi innhentet informasjon fra samarbeidspartnere. Disse sier noe om noen viktige organisasjoner og institusjoners meninger og holdninger. Prosjektgruppa mener disse bør vektlegges tungt i en videre satsning på pilegrimsarbeidet i Trondheim for å sikre eierskap til satsningen og felles mobilisering både i tiden før, men også etter Nasjonaljubileet. Her presenterer vi funn gjort fra Workshopene vi har gjennomført i høst.

Workshops: Foreløpige funn

Fullstendige workshop-rapporter ligger som vedlegg i Midtveisrapporten

Workshop 1 | Stasjon 1: Evaluering

Oppgave:

Vurder din organisasjons opplevelse av Pilegrimssatsningen til nå. Vurder hva som har fungert godt og hva som kunne fungert bedre. Hva er læringspunkter å ta med videre inn i en ny satsning.

Kommentar:

Vi har samlet alle evalueringspunktene fra alle grupper. Her er noen viktige momenter som ble gjentatt oftest.

Funn:

Fellesmomenter
Evalueringsspørsmål 1: Hva fungerte godt? • Godt samarbeid mellom ulike aktører og organisasjoner som har vært deltagende i satsninga • Eksisterende mottak, cafetilbud og synlighet i byen • Beliggenhet og symbolkraft i Nidarosdomen er viktig • Kulturprofil og arrangementer (Olavsfest, pilegrimsgudstjenester) • Engasjement fra frivillige og lokalsamfunn
Evalueringsspørsmål 2: Hva kunne vært bedre? • Manglende kapasitet (overnatting, mottak og transport) • Uklare roller og ansvarsfordeling mellom aktører • Fragmentert organisering og kortsiktige tiltak • Begrenset synlighet og kommunikasjon (digital profil, kart, info) • Lite helhetlig planlegging og langsiktig finansiering • Behov for bedre opplæring og struktur for frivillige
Evalueringsspørsmål 3: Hvilken læring kan vi ta med videre?

- Langsiktig og forutsigbar finansiering – kombinasjon av offentlige midler, private samarbeid og sponsoravtaler
- Helhetlig organisering og tydelig rollefordeling – styringsgruppe med mandat
- Sterkt og forpliktende samarbeid – lokalt, regionalt og nasjonal.
- Oppgradering av infrastruktur og kapasitet – overnatting, mottak, merking av leder
- Synlighet og kommunikasjon – digital profil, kart, informasjonstiltak
- Lokal forankring og frivillig innsats – opplæring og rolleavklaring

Workshop 1 | Stasjon 2: Framtidsverksted

Oppgave: Hva er dine ønsker og fantasier om hvordan Pilegrimshovedstaden Trondheim skal se ut i 2030?

Funn:

Fellesnevne
• Bærekraft og langsom reise – fokus på miljøvennlige transportløsninger, lokal mat og overnatting med flere prisklasser.
• Åpenhet og inkludering – alle innbyggere vet hva Pilegrimsbyen/hovedstaden Trondheim er, og byen inviterer både pilegrimer, turister og lokalbefolkning inn.
• Åndelig og kulturell rikdom og mangfold– daglige økumeniske gudstjenester, åpne kirker, konserter, kunst og kultur langs ledene.
• Synlighet og identitet – Pilegrimshovedstaden Trondheim brandes som merkevare, med tydelig skilting, digital formidling og nasjonal pressedekning.

Kommentar: Her er funnene samlet i kategorier som sammenfatter gruppens ideer, tanker og visjoner.

Workshop 1 | Stasjon 4: Ressurskartlegging

Oppgave:

Hvilke ressurser trengs for å utvikle Pilegrimshovedstaden Trondheim og hva tror du din organisasjon eller andre kan bidra med (helt uforpliktende, altså)?

Kommentar:

Prioritert liste basert på antall ord-nevnelser i alle grupper.

Funn:

Oss (interne ressurser)	Andre (eksterne ressurser)
1. Prosjektarbeid 2. Økonomi 3. Kompetanse 4. Dialog 5. Nettverk 6. Innovasjon 7. Ideer 8. Strategier 9. Nøkkelpersoner 10. Visjoner	1. Overnatting 2. Transport 3. Lagringsplass 4. Wifi 5. Vaktmestertjenester 6. Lokaler 7. Digitale ressurser 8. Økonomi 9. Prosjektarbeid 10. Kompetanse

Observasjon:

- Oss-listen domineres av immaterielle ressurser (kompetanse, nettverk, ideer, strategier).
- Andre-listen domineres av fysiske og tekniske ressurser (overnatting, transport, lokaler, digitale løsninger).
- Flere skriver at de kan bidra med økonomi.

Workshop 1 | Stasjon 5: Suksessbarometer

Oppgave:

Skriv ned de fem viktigste faktorer som må være på plass for å bygge en bærekraftig pilegrimssatsning

Kommentar:

Listen er basert på samlekategoriene og rangert etter antall ganger gruppene ha nevnt disse kategoriene.

Funn:

Høyeste prioritet
1. Økonomi / finansiering – nevnt i alle grupper 2. Samarbeid / partnerskap – nevnt i 5 grupper 3. Organisering / klar ansvarsfordeling – nevnt i 4 grupper
Middels prioritet
4. Langsiktighet / forutsigbar drift – nevnt i 3 grupper 5. Infrastruktur / mottak / overnatting – nevnt i 3 grupper 6. Kommunikasjon / informasjon – nevnt i 2 grupper 7. Lokal forankring / eierskap – nevnt i 2 grupper
Lavere prioritet
8. Helhetlig konsept 9. Mangfold og tillit 10. Nasjonal/internasjonalt forankring 11. Kultur og opplevelser (ureist mat, kulturprofil)

Workshop 2 | Graffiticafé

Oppgave:

Deltagerne skulle skrive ett eller flere ord, setninger eller korte budskap på taggeveggen som uttrykker drømmer og visjoner for Pilegrimsbyen i 2030.

Kommentar:

Ut ifra alle ord og setninger som har blitt skrevet av alle gruppene på denne stasjonen, har vi funnet noen hovedkategorier for deltageres drømmer og fantasier i pilegrimsarbeidet framover.

Funn:

Hovedkategorier
a) Infrastruktur og logistikk • Flere infokilt og bedre merking langs leden. • Overnattingsplasser med variert standard og pris. • Felles organisering og samkjøring av overnatting. • Pakkeløsning med Gråkallbanen for siste del av Gudbrandsdalsleden. • Åpne herberger og kirker, spesielt de siste 100 km. • Teltplasser og bu hver 10. km. • Transportløsninger som båt fra Øysand over Gaulosen.
b) Opplevelser og kultur • Felles pilegrimsvandring Stiklestad–Trondheim med kulturinnslag (teater, kor, konserter). • Mange aktiviteter langs leden: konserter, spel, lokalmat. • Bruke leden som et «levende museum» med informasjonstavler og innlest historikk. • Link til Sigrid Undsets naturskildringer i Kristin Lavransdatter på kartet.
c) Synlighet og merkevare • Trondheim som kirke- og pilegrimshovedstad. • Bruke flater i byen til synlighet. • Merkevarereprosess og profesjonelt mottak. • «Gjestfrie Trøndelag» som profil.
d) Samarbeid og organisering • Felles satsning mellom kommune, kirke, Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider, Nasjonalt Pilegrimssenter og næringsliv. • Felleskontor for vertskap og motivasjon. • Samarbeid med næring for gode tilbud.

Foreløpige kommentar fra Workshop 1 og 2

Workshopene har fungert godt for å innhente kunnskap om nåværende samarbeidspartners opplevelser av hva som har fungert godt og hva som kunne fungert bedre. Det gis konkrete innspill til hva som kan forbedres både knyttet til led-arbeidet, mottaket av pilegrimer i byen og regionen. Drømmer og visjoner for pilegrimsarbeidet spenner vidt, og gir store muligheter om det lar seg realisere. Her er det mange aktører som ser seg selv inn i den videre satsningen. Det samme gjelder foreslåtte mulige samarbeidspartnere som også inkluderer flere samfunnsfunksjoner som til nå ikke har vært sterkt involvert. Dette gjelder for eksempel skoler, helsetilbud og involvering av

lokalbefolkning. Det etterlyses også en profesjonalisering av pilegrimssatsningen og en sterkere tilknytning til næringsaktører for utarbeidelse av gode tilbud til pilegrimene. Det er interessant å se at mange deltakere mener de selv kan bidra med mye, og en bevisstgjøring av at ressurser ikke nødvendigvis må være økonomi.

Organisasjon – og finansieringsmodeller

Prosjektgruppen har laget en oversikt over ulike organisasjons og finansieringsmodeller (vedlegg 3). Vurderingen av måloppnåelse ligger til grunn for gruppens anbefaling for valg av ny driftsmodell.

Vurdering av organisasjonsmodell

Basert på funn

Valg av organisasjonsmodell må baseres på hva den nye organisasjonen skal drive med. Basert på funn fra workshopene trekkes det fram ulike forhold som informantene fremholder som viktig for en god opplevelse av mottaket av pilegrimer i begrepets mest utvidede forstand som omfatter ledene i Trøndelagsregionen og en bredere involvering av aktører i byen. Prosjektgruppen stiller seg bak ambisjonene og vi legger dem til grunn for utforming av modell. Funnene fra informantene kan deles inn i fire hovedkategorier.

1. Ledene må være godt skiltet sånn at pilegrimene finner fram og annen infrastruktur som overnattingsplasser, toalettfasiliteter, tilgang på vann og rasteplasser må på plass langs ledene inn til byen. Flere trekker også fram potensialet for kulturopplevelser og historieformidling langs ledene.
2. Mottaksapparatet i byen må styrkes. Det er pr i dag nok plasser for pilegrimer som ønsker hotell, men det etterlyses overnattinger i nedre prissjikt og med lavere standard, f.eks. flersengsrom. Her er også behov for møteplasser, bespisningssteder og gode opplevelsestilbud av både åndelig og kulturelle karakter i vertskapsbyen trukket fram.
3. Forpliktende samarbeidet i byen mellom ulike aktører må styrkes for at vi skal nå målene om å «rigge byen» fram mot 2030. Det etterlyses også en tydeligere rollefordeling mellom partene.
4. Alle peker på trygg og forutsigbar økonomi som en forutsetning for en bærekraftig pilegrimssatsning.

Funnene viser også at de ulike aktørene har store ambisjoner for hva en pilegrimssatsning kan være og hvordan pilegrimsbyen skal framstå i 2030 med en stor bredde av aktiviteter og tilbud til både innbyggere og tilreisende. Det kommer også fram at pilegrimstematikken har potensiale for å nå ut bredere enn den til nå har gjort når vi nå på sett og vis «restarter» pilegrimssatsningen i Trondheim. Det vektlegges også at innbyggerne må «eie historien sin» og at pilegrimshistorien er del av selve byens DNA, og en viktig «reason to go» til Trondheim for tilreisende.

Et eksempel: En av deltakerne på workshopen mimret tilbake til 1997 da vi feiret Trondheim bys 1000- års jubileum. Da ble skolene engasjerte, og det ble utarbeidet eget skolemateriell rundt dette. Skolene i Trondheim har til nå ikke hatt noen stor rolle i Pilegrimssatsningen. Er dette noe vi kan få til?

Folkehelseperspektivet framholdes også av noen deltakere. Å vandre er en lett tilgjengelig aktivitet de fleste, uavhengig av funksjonsnivå, kan delta i. Det jobbes også for å få noen strekninger universelt tilpasset for rullestol. Fysisk aktivitet og naturopplevelser er godt dokumentert for å bedre den

mentale folkehelsen enten man går alene eller sammen med noen. Pilegrimsvandring på grønn resept er allerede foreslått som et tema under Arendalsuka i fjor.

Pilegrimsledene til Trondheim går gjennom lokalmiljøer og brukes allerede hyppig av lokalbefolkning, barnehager, eldresenter osv. Kan det gjøres mer for at lokalbefolkningen skal ta pilegrimsleden mer i bruk og få bedre eierskap til pilegrimshistorien?

Flere faktorer må til for at vi skal nå disse ambisjonene og de må være bærekraftige.

Basert på bærekraft

Ved valg av organisasjonsmodell er vi kommet fram til tre hensyn som må ivaretas for at satsningen skal være bærekraftig. Vi mener pilegrimssatsningen i Trondheim kan organisere dette arbeidet.

1. Den må være **robust** nok til å ivareta alle oppgaver som senteret skal ivareta både på ledene og i byen på kort og lang sikt, det systematiske arbeidet med driftsoppgaver og utviklingsoppgaver må sikres. Organisasjonen må ikke være så liten av den blir for avhengig av enkeltpersoner. Robusthet må også speiles i en forutsigbar og tilstrekkelig økonomi.
2. Formen må være **fleksibel** nok til at stab kan utvides med prosjektansettelser i perioder med høy aktivitet, enten gjennom prosjektaktivitet på «normalår» eller i perioder der aktiviteten vil være høyere på grunn av f.eks. et jubileum slik som 2030 vil være.
3. Organisasjonen bør kunne være **tilpasningsdyktig** til å kunne drive kommersiell aktivitet i større eller mindre grad etter behov og være endringsdyktig om det skjer uforutsette ting.

Med VM på ski 2025 friskt i minne, tror vi det er hensiktsmessig å legge opp til en grunnbemanning som ikke er for stor, men som kan jobbe jevnt og systematisk over tid med drift og utvikling av mottaksapparatet i regionen i utvidet forstand, med muligheter for midlertidige ansettelser når økt aktivitet krever det.

Basert på erfaringer

Det understrekes at Pilegrimsenteret i Trondheim er i en særstilling sammenliknet med de øvrige regionale pilegrimssentrene i Norge på grunn av sin funksjon som endestasjon og pilegrimsmottak. Dette krever en helt spesiell rolle og fleksibilitet og stiller andre krav til fasiliteter og bemanning enn de øvrige sentrene. Dette har til nå ikke vært synliggjort eller hensyntatt i bevilginger og oppdragsbrev. Det må også framheves at økt trafikk langs ledene, som jo er et nasjonalt uttrykt mål, også vil medføre mer "trykk" og aktivitet ved målet. Det er viktig å presisere at alle ledene kommer inn til Trondheim og at mottaket på endestasjonen tar imot alle pilegrimene fra alle ledene. Det må påregnes at den nye organisasjonen må få økte rammen når trafikken øker ytterligere.

Da Pilegrimsgården var i drift, hadde stiftelsen 3 avdelinger. Pilegrimssenter Trondheim har vært organisert som en avdeling med ansvar for led-arbeidet. De to øvrige avdelingene har vært hotell og café og har vært driftet helkommersielt. I tillegg har stiftelsen hatt omfattende prosjektarbeid som har gått på tvers av avdelingene og som har sikret økonomi til utvikling. Prosjektgruppen vurderer det som hensiktsmessig å opprettholde Pilegrimssenterets arbeid langs ledene inn til Trondheim som en avdeling. Denne er vurdert til å være en 100% stilling og er i hovedsak dekt av tilskudd fra Nasjonalt Pilegrimssenter.

Vi vurderer at det er hensiktsmessig at mottak av pilegrimer etableres som en egen avdeling under Pilegrimssenter Trondheim. Avdelingen får ansvar for å ivareta og koordinere frivilligheten slik at stempelkontor, innhenting av statistikk og informasjon blir ivaretatt. I tillegg legges drift av hotell/café

i sammenheng med mottaket, da dette omfatter ivaretagelse av Pilegrimene som kommer. Om senteret selv skal drive café og hotell, eller om hele eller deler av denne outsources er for tidlig å si. Begge løsningene bør utredes.

Det opprettholdes en egen administrativ ressurs for å ivareta administrativt arbeid i en egen avdeling, personal og økonomi ansvar og dialogen med styre og myndigheter. Den administrative ressursen har også ansvar for prosjekt -søknader, -regnskap og -rapportering.

For å imøtekomme ønsker og behov for økt samhandling og felles prosjekter i byen og regionen og utvikling i forbindelse med 2030 jubileet mener vi det er hensiktsmessig å opprette tverrfaglige arbeidsgrupper der alle avdelinger er representert. Her vil det også være fordelaktig å inkludere representanter fra andre organisasjoner.

Basert på tidligere erfaringer tror prosjektgruppen det er klokt å ikke låse medarbeidere til spesifikke avdelinger, men for å sikre synergier på tvers av avdelingene heller synliggjøre arbeidsoppgaver under hver avdeling som ansatte i et team løser på tvers. Dette for å sikre samhandling og robusthet f.eks. knyttet til sykdom eller annet fravær.

Grunnbemannning

Basert på prosjektgruppens erfaring og utredning vurderer vi at det minst må være tre personer i en **grunnbemannning** for å ivareta robustheten. Samtidig bør organisasjonsmodellen være fleksibel nok til å kunne utvides ved store arrangementer, f.eks. slik som nasjonaljubileet, men også ved andre arrangementer i byen der det vil være naturlig å benytte organisasjonens kompetanse eller fasiliteter. Om det skal være mulig å ansette flere i perioder, må valg av organisasjonsform hensynta dette.

Prosjektarbeid

Pilegrimsgården hadde stor suksess med etablering og drift av prosjekter for å realisere sine mål. Det har vist seg hensiktsmessig også for å involvere andre aktører og samarbeidspartnere. Men, en driftsorganisasjon bør ikke belage seg på prosjektinntekter til drift av organisasjonen da dette øker sårbarheten ved inntektsbortfall. Prosjekter kan bidra til økonomi for realisering av arbeidsoppgaver og konkrete tiltak. Noen tilskuddsordninger kan være vanskelig tilgjengelig ved valg av enkelte organisasjonsformer. Valg av organisasjonsform må derfor hensynta om man ønsker å fortsette å drive prosjekter.

Kommersiell aktivitet

Et pilegrimssenter er i utgangspunktet ikke et senter som tjener penger, men får tilskudd for å yte tjenester. Mulige inntekter skapes først og fremst hos andre ledd i tjenestetilbudet slik som hos overnattings-, bespisnings- og opplevelsestilbydere. Det kan likevel være hensiktsmessig at man i perioder har mulighet til å drive kommersiell aktivitet i større eller mindre skala. For senteret i Trondheim er en avgjørende faktor hvorvidt senteret skal drive hotell og café, nettbutikk og suvenirutsalg slik som tidligere. Gitt at kapasitetsutvidelse lar vente på seg, har vi sett at det er vanskelig å drive et så lite hotell og café med kommersielt overskudd. Vi ser derfor to ulike modeller som kan løse dette.

Alternativer for drift

Alternativ 1. er at Pilegrimssenteret påtar seg oppgaver for andre småaktører i og utenfor byen for å samkjøre booking/renholds funksjon og dermed også kan få noen stordriftsfordeler. Eller alternativt 2. Pilegrimssenteret inngår et samarbeid med annen hotell-leverandør i byens som kan ivareta

booking/renhold og dermed kunne nyte godt av stordriftsavtaler i samarbeid. Det samme gjelder i og for seg drift av caféen.

Ved å «outsourse» den kommersielle driften av pilegrimsgården til eksterne aktører, vil pilegrimssenteret kunne konsentrere seg om «pilegrimsfaglige» oppgaver.

Valg av organisasjonsform er viktig for den videre pilegrimssatsningen i Trondheim. Valg av form kan både begrense og gi mulighetsrom og avhenger av hva den nye organisasjonen skal holde på med. På neste side er det utarbeidet en oversikt over aktuelle organisasjonsformer og vurdert dem ut fra kriterier for måloppnåelse.

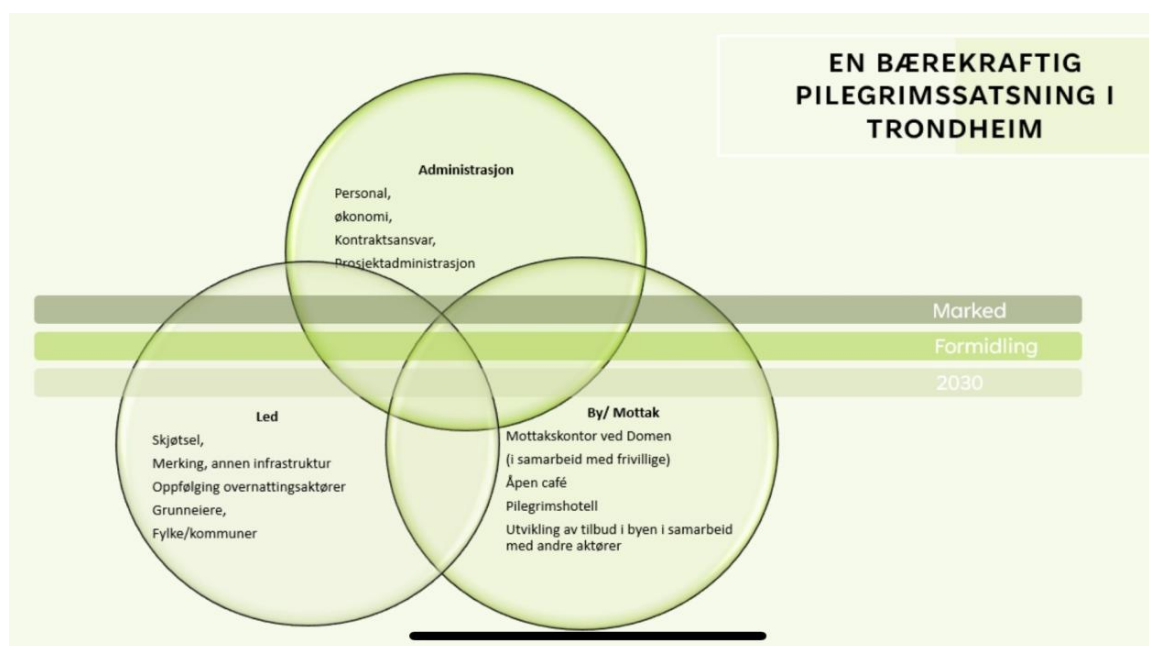
Gitt valg av foreslåtte modell er det helt klart valg av ideelt aksjeselskap som vil sørge for best måloppnåelse. Det vil vareta behovet for en organisasjon med et eierskap som bestemmes ut fra eierskap av aksjeandeler. Det vil kunne ha et kompetent og dedikert styre som kan gi retning for driften og sikre relativt korte beslutningsveier. Aksjeselskapet kan både ha faste ansatte og midlertidige ansatte avhengig av sesongvariasjon og prosjektaktivitet, og være rigget for kommersiell aktivitet om det skulle være nødvendig i perioder. Et ideelt AS vil også kunne motta prosjektstøtte og offentlige tilskudd. I det ideelle aksjeselskapet går evt. overskudd tilbake til selskapet og eiere kan ikke ta ut overskudd. Dette er en forutsetning for at AS et skal kunne motta offentlige tilskudd og en del fond og legater som ikke kan gi tilskudd til f.eks. et kommersielt AS.

Det er også et alternativ at senteret blir lagt inn under et annet eksisterende Aksjeselskap som har tilgrensende formål på midlertidig eller permanent sikt. Dette vil kunne frigi tid og kapasitet fra administrativt arbeid som kan føres over til de øvrige avdelingene. Kan det nyetablerte 2030 Aksjeselskapet som er opprettet av Trondheim kommune kunne være et alternativ?

Midtveiskonklusjon

Modell

Basert på kapasitetsvurderinger og innhenting av info fra informanter, samt prosjektgruppens egne erfaringer fra tidligere drift foreslår vi følgende modell for en ny pilegrimsorganisasjon i Trondheim:

Årsverk:

Antall årsverk for Modellen:	3
------------------------------	---

Måloppnåelse:

Funksjon	Lav oppnåelse	Delvis oppnåelse	Høy oppnåelse
Led			X
Mottak			X
Utvikling av samarbeid på tvers			X

Det etableres en ny organisasjon for å ivareta Trondheims pilegrimssatsning. Organisasjonen skal ivareta rollen som regionalt pilegrimssenter og ivareta og utvikling av **ledene** i Trondheimsregionen. Det skal også ivareta **mottaksfunksjon** i samarbeid med frivilligheten. De tidligere benyttede lokalene i Kjøpmannsgata 1 istandsettes for å opprettholde og utvikle tilbudet til pilegrimer og fortsatt være base for pilegrimsarbeidet i Trondheim. Dette søkes gjort allerede før 2026 sesongen.

Overnattingstilbud og cafétilbud skal reetableres og være åpent for gjester gjennom hele året for å sikre økonomisk bærekraft, og funksjonen som møteplass mellom pilegrimer og lokalbefolkning. Rom som i dag benyttes til kontorlokaler kan fristilles til overnattingsrom for pilegrimer om det søkes

samarbeid med andre partnere for å ivareta behovet for kontorfasiliteter. Dette for å styrke kapasiteten og økonomien ytterligere.

For å ivareta «pilegrimsmiljøet» samlet foreslås det at kontorfasiliteter til den nye organisasjonen flyttes til noen av de andre lokalene på Marinen som også er overdratt til kommunen, f.eks. officersboligen i Kjøpmannsgata 1b. Det søkes eksterne drivere på hele eller deler av den kommersielle virksomheten (café/hotell), men den nye organisasjonen kan også påta seg drift av denne om det finnes hensiktsmessig eller outsourcing finnes vanskelig.

Det er et ønske fra mange samarbeidsinstitusjoner om at pilegrim blir en tverrgående satsning for flere samfunnsområder i byen enn tidligere, og at mottaket også må involvere aktører i hele regionen. Dette gjelder lokalt næringsliv så vel som skole, helsetilbud og akademisk forskning, forvaltning og formidling. Den nye organisasjonen kan påta seg et pådriveransvar og koordinerende ansvar for dette brede samarbeidet. Utvikling av vertskapsnettverket «pilegrimpartner» styrkes og utvides til aktører også langs ledene. Det etableres tverrfaglige arbeidsgrupper der ulike organisasjoner inviteres inn for å initiere, samordnet og koordinere prosjekter i Trondheim og i Trøndelag i samarbeid med andre eksisterende regionale pilegrimssenter.

Organisasjonsform, eierskap og styre

Den nye organisasjonen etableres som et ideelt aksjeselskap for å ivareta Pilegrimssatsningen i Trondheim. AS'et kan ha et helkommunalt eierskap, men for å ivareta den regionale og nasjonale interessen bør det vurderes om andre aksjeeiere skal inviteres inn. Her er det naturlig å forhøre seg med både Trøndelag fylkeskommune og Nidaros Domkirkes restaureringsarbeider. Det kan også være aktuelt å invitere andre aktører inn, f.eks. kirkeaktører, eventuelt reiselivs eller næringsaktører og aktuelle kunnskapsmiljøer. Det bør etableres et kompetent styre som innehar nødvendige tverrfaglige kvalifikasjoner. Den nye organisasjonen kan legges inn under annet aksjeselskap midlertidig eller permanent om det sees ønskelig.

Finansieringsmodell og budsjett

Den nye organisasjonen er foreslått med en grunnbemanning på 3 personer for å ivareta en robust stab som kan arbeide systematisk med drift og utvikling av mottak av pilegrimer i Trondheim og Trøndelag over tid. For å sikre grunnfinansiering foreslås det at finansieringsmodellen fra Stiftelsen Nidaros Pilegrimsgård videreføres, med en fordeling av kostnadene mellom kommune, fylke og stat fordelt på en 20/20/60 modell slik forutsatt i langtidsplanen for pilegrimssatsningen (vedlegg 4).

Det kan være behov for å utvide staben under arbeid med prosjekt og i perioder med høy aktivitet. Dette må søkes finansieres ved hjelp av eksterne prosjektmidler.

Om organisasjonens skal drive kommersiell aktivitet vil det kreves at økt arbeidsstyrke finansieres av kommersielle inntekter.

Budsjett 2026			
Utgifter			
Leie, hus og kontor		500000	
Personalkostnader (3 FTE med sos kost)		3000000	
Innkjøp eksterne tjenester (inkl regnskapstjenester/revisjon)		700000	
Møte, kurs og konferanse		300000	
Varekost (kaffe, te til mottak, tiltak, souvenir)		150000	
Annet (medlemskap, gave til frivillighet, utgifter til mottak)		350000	
Totalt		5000000	
Finansieringsmodell:			
Trøndelag Fylkeskommune: 20%		1000000	
Trondheim kommune: 20%		1000000	
Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NPS) (60%)		3000000	
Totalt :		5000000	

Pilegrimssesongen 2026

For pilegrimssesongen 2026 anbefales det at man kommer i gang så for som mulig med grunnmodellen som er anbefalt i Midtveisrapporten, for å kunne ivareta alle arbeidsområder på en tilfredsstillende måte. Det vil kunne være krevende å få på plass drift av et fullgodt mottak for denne sesongen, da tiden fram til sesongstart er knapp. Om Kjøpmannsgata 1 skulle bli gitt fra stat til kommune slik det har blitt foreslått, vil det være viktig at kommende sesongs mottak blir lagt til denne lokasjonen.

Det utredes nå mulighetene for hvordan mottak, overnatting og bespisning kan ivaretas på en midlertidig, men tilfredsstillende måte. Det vil være flere måter å løse disse oppgavene på, ved enten å ivareta driften av disse funksjonene selv, eller ved å få inn eksterne aktører på midlertidige kontrakter. For at noe slik i det hele tatt skal kunne være realistisk, må ekstern drift at disse oppgavene legges ut på anbud innen nær framtid.

Det er å foretrekke at eksterne aktører driver kafeen og hotellet for å minimere antall midlertidige/faste ansettelser i ny organisasjon.

Avslutning og veien videre

Midtveisrapporten er første temperaturmåler på interessen og forventninger på pilegrimsarbeidet i Trondheim. Forslaget i midtveiskonklusjonen er gjort på bakgrunn av det vi etter disse første undersøkelsene har fått kunnskap om. Det mangler derimot fremdeles en aksjonsplan for det vi (de samlede aktører og samarbeidspartnere) «er nødt til å gjøre» på bakgrunn av kapasitetskartleggingen. Der blir det klart hvor vi må legge inn trykket før nasjonaljubileet i 2030. Det jobbes nå med en utarbeidelse av en slik plan som skal foreligge i sluttrapporten i desember 2025.

Det utarbeides parallelt også en mulighetsstudie som sier noen om hva vi nå i årene før 2030 har muligheter til å oppnå om vi optimaliserer samarbeid og nettverksarbeid for å ta ut synergiene.

Mulighetsstudien og et forslag til tiltaksplan vil også foreligge i sluttrapporten.

Vedlegg

- 1: Rapport Workshop 1 2025
- 2: Rapport Workshop 2 2025
- 3: Organisasjons- og finansoversikt 2025
- 4: Langtidsplan for pilegrimssatsningen 2019- 2037
- 5: Strategi for Pilegrimssatsningen 2012
- 6: Mind the Gap: En grasrotstudie av status og ressursbehov for Pilegrimssatsningen i Norge 2025

DEN NORSKE KIRKE

Nidaros bispedømmeråd 2024-2027

Saksbehandler	Arkivkode	Arkivsak	Ugradert
Steinar Skomedal	421	23/03928-9	

Saksnummer	Råd/utvalg	Møtedato
62/25	Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	09.12.2025

Valg av leder og nestleder i Nidaros bispedømmeråd for perioden
1.1.2026 til 31.12.2027

Saksordfører: Herborg Finnset

Vedlegg:

Regler om formene for bispedømmerådets virksomhet 13.april 2024

Saksorientering

Bestemmelser om valg av leder og nestleder i bispedømmerådene er fastsatt av Kirkemøtet 13. april 2024.

I Kirkemøtets forskrift «Regler om formene for bispedømmerådets virksomhet» heter det i §1. Konstituering:

- 1. Bispedømmerådet velger i det konstituerende møte og senere hvert annet år blant sine medlemmer, leder og nestleder. Valget foregår skriftlig. Den som har gjort tjeneste som leder i en periode, kan unnslå seg valg for de følgende to år.*
- 2. Trer lederen midlertidig eller endelig ut av funksjon i løpet av den tid vedkommende er valgt for, rykker nestlederen opp til leder, og rådet velger midlertidig eller endelig ny nestleder.*

Paragrafen har ingen bestemmelse om hvem som skal lede konstitueringen.

Forskriftene har i § 7 bestemmelser om avstemninger.

I punkt 3 heter det:

Valg av leder og nestleder holdes som flertallsvalg.

Det legges ikke opp til eget valg av AU, da bispedømmerådet har vedtatt et reglement for AU hvor det består av leder, nestleder og biskop.

Det legges ikke frem forslag på leder og nestleder, men overlater til medlemmene å gjøre egne vurderinger.

Forslag til vedtak

Nidaros bispedømmeråd velger til leder for perioden 1.1.2026 – 31.12.2027.

Bispedømmerådet velger til nestleder for perioden 1.1.2026 -31.12.2027

DEN NORSKE KIRKE

Kirkerådet

Oppdatert 29. april 2024

Arkivkode: 21/01347-59

Regler om formene for bispedømmerådets virksomhet

Fastsatt av Kirkemøtet 13. april 2024.

§ 1. Konstituering

1. Bispedømmerådet velger i det konstituerende møtet og senere hvert annet år blant sine medlemmer, leder og nestleder. Valget foregår skriftlig. Den som har gjort tjeneste som leder i en periode, kan unnslå seg valg for de følgende to år.

2. Trer lederen midlertidig eller endelig ut av funksjon i løpet av den tid vedkommende er valgt for, rykker nestlederen opp til leder, og rådet velger midlertidig eller endelig en ny nestleder.

§ 2. Møteprinsippet

1. Bispedømmerådet treffer sine vedtak i møte.

2. Bispedømmerådet kan selv beslutte at møte skal holdes som fjernmøte. Fjernmøte innebærer at én eller flere av deltakerne ikke sitter i samme lokale, men at de via tekniske hjelpemidler likevel kan se, høre og kommunisere med hverandre. Kravene som ellers gjelder for møter, gjelder også for fjernmøter. Kirkerådet gir nærmere regler om krav til gjennomføring av fjernmøter, herunder der møtet etter § 3 skal lukkes. Disse reglene kan også inneholde unntak fra kravene i annet punktum.

3. Lederen av bispedømmerådet kan beslutte å behandle en sak skriftlig eller i hastefjernmøte hvis det er påkrevd å få avgjort en sak før neste møte, og det enten ikke er tid til å holde et ekstraordinært møte, eller saken ikke er så viktig at et ekstraordinært møte anses som nødvendig. Ved hastefjernmøte kan medlemmene kalles inn til møtet med kortere frist enn etter ordinære regler. Hvis 1/3 av organets medlemmer krever det, skal saken utsettes til det kan holdes et ordinært møte. Når en sak skal behandles skriftlig, skal sakens dokumenter med forslag til vedtak sendes samtidig til alle organets medlemmer. Forslaget anses som vedtatt hvis samtlige medlemmer slutter seg til det fremlagte forslaget, og til at vedtaket treffes etter skriftlig saksbehandling.

4. Det skal føres møtebok over forhandlingene i bispedømmerådet. Møteboken skal enten underskrives av de tilstedeværende medlemmer etter møtet eller godkjennes av medlemmene så snart møteboken foreligger. Rådet fastsetter selv nærmere regler om føring og godkjenning av møtebok. Det enkelte medlem kan gjøre tilføyelser om mulige dissenser.

§ 3. Åpne eller lukkede møter

Møter i bispedømmerådet holdes for åpne dører, dersom ikke rådet selv har bestemt noe annet. Personalsaker og saker hvor taushetsplikt tilsier det, skal behandles for lukkede dører. Debatt om hvorvidt en sak skal behandles for åpne eller lukkede dører, foregår for lukkede dører.

§ 4. Fastsetting av møter, saksliste, innkalling, møteledelse

1. Møter i bispedømmerådet skal holdes på de tidspunkter som er vedtatt av rådet selv, og ellers når rådets leder finner det påkrevd eller minst 1/3 av medlemmene krever det.

2. Rådets leder har ansvar for å sette opp saksliste for det enkelte møte. Innkalling til møtet skal sendes ut i god tid og senest én uke før møtet, og den skal inneholde en oversikt over de saker som skal behandles, og nødvendige saksdokumenter.

3. Har et medlem forfall til et møte, innkalles vararepresentanten.

4. Møte i bispedømmerådet ledes av rådets leder eller nestleder. Har begge forfall, velges en særskilt møteleder ved flertallsvalg.

§ 5. Vedtaksforhet

Bispedømmerådet kan bare gjøre gyldig vedtak når biskopen (eventuelt fungerende biskop) og minst fem andre medlemmer er til stede og gir stemme i saken.

§ 6. Endring av saksliste. Forespørsel

1. Bispedømmerådet kan med alminnelig flertall vedta å utsette realitetsbehandlingen av en sak på den utsendte sakslisten. Det kan også treffe vedtak i sak som ikke er oppført på sakslisten, hvis ikke møteleder eller 1/3 av de fremmøtte medlemmene motsetter seg dette.

2. Ethvert medlem av rådet kan rette forespørsler til lederen i møtet, også om saker som ikke står på sakslisten.

§ 7. Om avstemninger

1. Vedtak i bispedømmerådet treffes med alminnelig flertall av de stemmene som avgis, hvis ikke annet følger av lov. Ved stemmelikhet i andre saker enn valg er møteleders stemme avgjørende.

2. Ved behandling av årsbudsjett stemmes det ved den endelige avstemning over forslag til årsbudsjett som helhet. Er det fremsatt alternative forslag, og ingen av disse får flertall ved første gangs avstemning, stemmes det deretter alternativt mellom de to forslag som fikk flest stemmer ved denne.

3. Valg av leder og nestleder holdes som flertallsvalg.

4. Valg av medlemmer til utvalg holdes som flertallsvalg.

5. Ved valg og ansettelse kan hvert enkelt medlem kreve skriftlig avstemning.

6. Ved valg og ansettelser er den eller de valgt eller ansatt som har fått mer enn halvparten av de avgitte stemmer. Hvis ingen eller et utilstrekkelig antall får slikt flertall, holdes ny avstemning. Ved denne er den eller de valgt eller ansatt som får flest stemmer. Ved stemmelikhet avgjøres ansettelse av møtelederen, mens valg avgjøres ved loddtrekning.

§ 8. Utvalg

1. Bispedømmerådet kan oppnevne utvalg til forberedende behandling av saker som hører inn under rådet, til å utføre særskilte verv, til å lede grener av rådets virksomhet og til å utføre særskilt angitte oppgaver innen bispedømmerådets ansvarsområde. Til slike utvalg kan det velges også andre enn rådets medlemmer. Begge kjønn skal om mulig være representert.

2. Slike utvalg kan tildeles avgjørelsesmyndighet i alle saker som er lagt inn under utvalgets mandat hvor ikke annet er bestemt eller følger av lov.

§ 9. Rapportering

1. Bispedømmerådet utarbeider innen utgangen av første kvartal hvert år, en årsrapport over rådets virksomhet i siste kalenderår. Rapporten oversendes Kirkerådet og andre som bispedømmerådet bestemmer.

2. Bispedømmerådet oversender fortløpende sine møteprotokoller til Kirkerådet.

§ 10. Nærmere regler

1. Nærmere saksbehandlingsregler for bispedømmerådets virksomhet fastsettes av rådet selv innenfor de regler som Kirkemøtet har fastsatt.

2. Bispedømmerådet fastsetter i særskilt delegasjonsreglement hvilken myndighet som er tildelt rådets leder, arbeidsutvalget og daglig leder av rådet.

§ 11. Ikrafttredelse. Mindre endringer

1. Reglene trer i kraft straks.

2. Kirkemøtet gir Kirkerådet fullmakt til å foreta mindre endringer i reglene.

DEN NORSKE KIRKE

Nidaros bispedømmeråd 2024-2027

Saksbehandler	Arkivkode	Arkivsak	Ugradert
Oda Holten	421	24/03110-11	

Saksnummer	Råd/utvalg	Møtedato
63/25	Nidaros bispedømmeråd 2024-2027	09.12.2025

Orienterings- og referatsaker 09.12.2025

Saksordfører: Jon Fredrik Skauge

Vedlegg:

Ungdomsrådet i Nidaros - referat 2.november 2025

Saksorientering

Orienteringssaker:

- Orienteringer fra biskopen.
- Orienteringer fra stiftsdirektøren:
 - o Muntlig orientering om Daerpies Dierie, samisk blad i sørsamisk område.
 - o Orientering fra HR-avdelingen om tilsetninger.
- Orienteringer fra bispedømmerådets leder.
- Orienteringer fra bispedømmerådets representant i Kirkerådet.

Referatsaker:

- Referat fra møte i Ungdomsrådet 02.11.2025

Forslag til vedtak

De fremlagte sakene tas til orientering.

DEN NORSKE KIRKE
Nidaros bispedømmeråd -
Nidarosen bæspatjælteraerie

Referat
Vår dato
10.11.2025

1 av 1

Vår referanse
25/01105-13
Vår saksbehandler
Kristine Bratseth-Kiplesund

Til

Kopi til

Ungdomsrådet i Nidaros - referat 2.november 2025

Til stede: Liv Marie Rødde Paulsen, Georg Hofstad, Pernille Hoel og Malin Beatrix Olufsen

Forfall: Ivar Olsen, Espen Aukan Pedersen, Marie Johansen, Katja Wynne Sandø og Kristina Undlien

Åpning v/Liv Marie

SAKSLISTE:

01/05/25-26 GODKJENNING AV INNKALLING

02/05/25-26 RAPPORT FRA UKM

- Liv Marie og Georg fortalte fra helgen.

03/05/25-26 VEDTA SAK ETTER UT25

- Rådet var ikke vedtaksdyktige.

04/05/25-26 UNGDOMSTINGET 2026

- **Tema:** Forslag om å ta fokussak fra UKM som tema for neste ungdomsting. «*Kristent fellesskap for alle - også i distriktene*»
- **Sted:** Forslag fra stab om å sjekke ut Pilegrimsgården. Venter på svar angående tilgjengelighet i mars pga oppussing.
- **Påmeldingsfrist:** Lurt å ha en tidligere påmeldingsfrist, så man har bedre kontroll på antall sengeplasser som er nødvendig osv. Ønsker å flytte fristen fra 1 uke til 2 uker før UT.
- **Rekruttering:** Det lages et prosjekt/budsjett for å lage en reklamevideo. Dette må sendes til bispedømmerådet innen 15.november.
- **Ansatte:** Høre med Anne Guro. Prest og har vært med på ungdomstinget i flere år.

05/05/25-26 JULEAVSLUTNING MED RÅDET

- Det vil bli juleavslutning kl.10 den 13.desember. Vi starter med et kort møte i Erkebispegården, før vi spiser lunsj sammen.

Referent: Georg Hofstad